

Minthogy immár schola mestert tartanak...

Református iskolák Felső-Magyarországon 1596 – 1672

A forrásokat közzéteszi

Dienes Dénes

Egyházmegyénként, az egyházközségek ábécé rendjében olvashatók a források. Mértékek, pénzek, magyarázatok a dokumentum végén.

A források lelőhelye: Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, Levéltár.

Abaúji Református Egyházmegye

Töredékes, 118 folio (2r) alakú levél.¹ Jelenlegi állapotában kötetlen, valószínűleg nem is volt kötve. Csak egyházlátogatási feljegyzéseket tartalmaz. A szövegben elszórt adatok 1601, 1607, 1609, 1612, 1614, 1615 évek vizitációit említik. Ebben az időszakban és 1615 utáni évekből is az alapszöveget több kéztől származó betoldások egészítik ki. A legkésőbbi betoldások idejét pontosan megjelölni nem lehet, a XVII. század közepére tehető.

A jegyzőkönyv magyar nyelvű, elszórtan latin szavakat és mondatokat találhatunk benne.

Borsod-Gömör-Kishonti Református Egyházmegye

1. Protocollum, mellyben a' Borsodi V. Tractusban lévő Predikátoroknak, O. Rectoroknak és Templomoknak jövedelmeik bé-foglaltatnak.² Ez a kézirat 2r alakú, 521 levél terjedelmű, melyből 101 üres s ugyanennyi hiányzik. Nagy többségében XVII., kisebb terjedelemben XVI. és XVIII. századi feljegyzéseket tartalmaz. Elszórtan megtalálhatók benne az egyházmegye életére vonatkozó adatok, legnagyobbbrészt azonban vizitációs feljegyzéseknek ad helyet. A külön álló lapokat az alapszöveg lejegyzése után köthették egybe, mely során az eredeti sorrendet megbontották. Ugyanakkor a legkorábbi vizitációk feljegyzéseit később lemásolták, átszerkesztették. Mindez nagyban megnehezíti az egyes egyházközségek adatai keletkezési idejének megállapítását, az egyházlátogatók ugyanis a vizitáció kezdetének idejét jegyezték fel. A szövegkörnyezet és paleográfiai szempontok igazítanak el többnyire a helyes datálásban. Szerencsésebb esetben egyes egyházközségeknél korabeli időmeghatározást találunk. Ez a jegyzőkönyv tartalmazza csaknem minden egyházközség lelkészének a nevét az egyházlátogatás idején, mely adat szintén eligazító lehet.³

Az első vizitációs feljegyzések 1596-ból valók, melyek folytatódnak mintegy száz esztendőn át, számos betoldással egészítve ki az alapszöveget. Az adatok zöme azonban a XVII. század első feléből való. Az egyházlátogató személyét is közlő részletekből lássunk néhány jellemzőt (zárójelben az előfordulási hely lapszámával): 1596. 21. Martii. Visitatio Instituta per Reverendos et Clarissimos Viros D. Vincentium Tholnensem, D. Georgium Pentek, D. Thomam Zegedi, D. Andream Ungvari, D. Georgium Szikszai, et D. Johannem Kóvesdi (40); 1598. 8. Decembris. Visitatio instituta per Reverendos et Clarissimos Viros, D. Vincentium Tholnensem, D. Andream Ungvari et D. Paulum Leteniei (60); A. D. 1608. R. D. Thoma Fab. a Nagi Thallia et Benedicto Zeghedino Visitoribus (23); Visitatio Anno 1619 15 die Julii. Pastore Andrea Briznobaniensis (17); Visitatio instituta Anno 1639. 27 Septembris. Visitatores Casp. Gelei s(enior), Martin. Samsondi, Steph. Peterfalvi (35). Amikor pedig tekintettel a még meg nem látogatott egyházközségekre új fejezetet kezdtek, így nyitották azt meg: Visitatio

¹ Levéltári jelzete: K.gg. V. 15.

² Levéltári jelzete: K.gg. II. 6.

³ ZOVÁNYI JENŐ: Protestáns lelkészek nyugtatványai régi tizedjegyzékek mellett. Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár. XIII. évfolyam. Bp. 1929. 5-141.

Ecclesiarum Cistibiscanarum una cum Proventibus Ministrorum, et horum assignatio Anno Domini 1639. 5 Nonas Maii inchoata, 11. Calend. Junii absoluta.

2. Egyházlátogatási jegyzőkönyv, 2r alakú (XVIII. századi szöveghű másolatát is őrzi a levéltár: Protocollum, mellyben A Borsodi V. Tractus Visitatioja az 1665^{dik} Esztendőül fogva bé foglaltatik Nro 3.).¹ A jegyzőkönyv 544 levél terjedelmű, eredetileg egybekötött, jelenlegi állapotában a kötéstáblából kiemelt (szakított), mely el is vészett. Vizitációs feljegyzéseket tartalmaz az 1665, 1668, 1669, 1711 évekből. Itt a későbbi betoldások nem jellemzőek, bár itt-ott előfordulnak. Az eredeti sorrend ép, az adatok rögzítésének idejét számos egyházközség esetében külön is megadták. A jegyzőkönyv címirata ez: Anno 1665. 12. Januarij. Visitatio Instituta per Reverendos ac Clarissimos Viros, Dominum Michaelem Szaloczi, Seniore et Ministrum Ecclesiae Sajo Szent Peteriensis: et Dominum Andream Mohácsi, Ministrum Bán-horvátiensis: adeoque Stephanum Kereszturi, Kazinciensis Ecclesiarum Ministros. Az 1668. évi vizitáció végzőit nem említik. A következő esztendő látogatásait pedig így indítják: Visitationes Ecclesiasticae Anno Domini 1669, medio R. D. Stephano Váczi, Parocho Pelsőczyensis, adjunctis Sibi cum quibusque R. D. Ministris.

Mindkét kézirat magyar nyelvű, elszórt latin szavakkal, mondatokkal, főként a címiratokban, szakkifejezésekben.

Ungi Református Egyházmegye

Liber Ecclesiae seu Matricula Dioecesis Ungensis, confecta et conscripta Anno MDCXVIII. seniore Petro H. Zombori, Pastore Ecclesiae Palagiensis, consenioribus Luca Egresi Kapossiensis, Thoma [...]elnecono Körtveliesiensis Ecclesiarum Ministris, ad constituendam et conservandam εϋταξαν in huj[...] dioeceseos [...]clsi[...].²

Ez a kézirat 4r alakú, 450 számozott levél terjedelmű. Jelen állapotában kötetlen, a restaurált lapokon egykori kötés nyomai nem fedezhetők fel. Egyházlátogatási feljegyzéseket tartalmaz a XVII. és XVIII. századból. Az első évszámhoz kötött adat 1616-ból való, az utolsó egyházlátogatás ideje 1772-re keltezett. A XVII. századi adatok töredékesek a kézirat sérült állapotából adódóan. A XVII. század 92 levél terjedelemben részesedik az iratból, főként század eleji feljegyzéseket tartalmazva, kiegészülve néhány adattal a század ötvenes éveiből. Ez a rész magyar nyelvű, ugyanígy az 1717. évi vizitáció jegyzőkönyvei is. Ezt követően ez a forrás latin nyelvű.

Zempléni Református Egyházmegye

1. Liber Redituum Ecclesiasticorum Comitatus Zempléniensis, consignatus ex generali visitatione, quae fuit instituta anno Domini 16X1 visitatoribus Paulo Szantai Seniore Liscensis, Matthaeo Tihemeri Ujheliensis, Johanne A. Ketskemeti, Patakiensis Ecclesiae Pastoribus.

Conscriptus manu Stephani Chuliak de Miskolcz, pastoris tunc Ecclesiae Liscensis, et dioeceseos Amanuensis. Anno 1623.³

A kézirat 2r alakú, korábban 510 levelet tartalmazott, ebből azonban néhány lap elveszett. Számozása zavaros, ami részben adódhat abból, hogy a bekötés vagy újrakötés során a lapok itt-ott összekeveredtek, de abból is, hogy az újabb

¹ Levéltári jelzete: K.gg. II. 7. (K.gg. II. 8.)

² Levéltári jelzete: K.gg. IV. 5.

³ Levéltári jelzete: K.gg. I. 3/a. (Régi nagykönyvtár-kézirattári jelzete: Kt. 15.) Leírását vö. KLANICZAY TIBOR és STOLL BÉLA (szerk.): Régi Magyar Költők Tára. XVII. század 2. Bp. 1962. 312-313.

egyházlátogatások feljegyzéseit újra kezdték lapszámozni. A vizitációs adatokon kívül elszórva tartalmaz egyéb feljegyzéseket, zömében XVII. századiakat, kisebb részben XVI. és XVIII. századiakat. Néhány pótlólag beiktatott irat is részévé vált a bekötés során, így például III. Rákóczi Zsigmond Gyulafehérvárott 1636. május 9-én kelt levele. Az üres levelek száma csaknem kétszázat tesz ki, amelyeket előkészítettek a vizitációs feljegyzésekre, feltüntetve az egyházközségek nevét.

A feljegyzések mintegy háromnegyede Miskolczi Csulyak István esperes kezétől származik. A címlapon feltüntette, hogy az egyházmegye jegyzőjeként írta le Szántai Pál esperes és két lelkész társa Tihemeri Máté és Ketskeméti A. János 1611. évi egyházlátogatásának feljegyzéseit, nyilván letisztázta azokat. A szövegbe betoldotta saját megjegyzéseit, az egyházlátogatás és a lejegyzés (1611-1623) közötti időből származó újabb értesüléseit. Szántai Pál neve mellé ezt írta: Tarczalini obiit, 1621. 15 9bris; Tihemeri nevéhez: Uyhelini obiit, 1622. 8 Junii.; Ketskeméti neve után: Rivulini obiit.; saját magára vonatkozóan pedig: Hic idem Anno 1629. 2. Maji. in generali Erdő Bénye celebrata Senior fratrum dioeceseos denunciatus est. Más kéztől is találunk későbbi betoldásokat. Az egyházlátogatási feljegyzések 1670 táján záródnak.

A jegyzőkönyv részben magyar nyelvű, elszórt latin kifejezésekkel, mondatokkal. A szláv ajkú gyülekezetek adatait rögzítő feljegyzések latin nyelvűek.

2. Miskolczi Csulyak István esperesi naplója. (Diarium Senioratus mei, anno 1629 2 maji inchoatum. In nomine Sanctae et individuae Trinitatis Amen.)¹ Elöl 6 számozatlan, majd 477 számozott levélből álló 4r kötet, melyből néhány elveszett. A kötet kronológiai sorrendben tartalmazza Miskolczi esperes feljegyzéseit: leveleinek fogalmazványait, alkalmi beszédeit, zsinati jegyzőkönyveket, egyházlátogatási feljegyzéseket. A kézirat anyagának jelentős részét kiadták, válogatva és különféle kiadványokban szétszórva.² A különálló levelekre írt feljegyzéseket – a Zempléni Egyházmegye későbbi, hasonló irataival együtt – három kötetre osztva bekötötték. Az első kötet Miskolczi Csulyak naplója. A kötés gerincén a Protocollum V[enerabilis] T[ractus] Zemplen[iensis] T[omus] I. A[nno] 1629-1645 felirat olvasható. A bekötés során Miskolczi irataiból tévesen 47 számozott levelet a második kötetbe soroltak. Miskolczi esperes naplója vegyesen latin és magyar nyelvű.

3. Protocollum V[enerabilis] T[ractus] Zemplen[iensis] T[omus] II. A[nno] 1638-1651.³ Ez a felirat a kötés gerincén található. Miskolczi Csulyak István zempléni esperes feljegyzéseinek mintájára utódai hasonló jegyzeteket készítettek. Az ő feljegyzéseiből 47 lap tévesen ebbe a kötetbe került. Ezekkel együtt a 4r kötet 363 levélből áll, melyből több üres. Tartalma: esperesi levelek, vizitációs feljegyzések, zsinati jegyzőkönyvek, történelmi jegyzetek. Befoglaltak a kötetben több olyan folio alakú iratot is, amely Tolnai Dali János puritánus pataki tanár ügyével foglalkozik. A bekötés előtt néhány levél elveszett, ennek következtében az 1523-mal induló történelmi jegyzetek („emlékezetre való dolgok”) az 1599. évvel megszakadnak. Latin és magyar nyelvű.

4. Protocollum V[enerabilis] T[ractus] Zemplen[iensis] T[omus] III. A[nno] 1653-1672. (Diarium Ecclesiasticum.)⁴ Az előbbi kötet folytatása, amely 455 le-

¹ Levéltári jelzete: Kgg. I. 1. (Régi nagykönyvtári: Kt. 16.)

² A publikációk jegyzékét közli KLANICZAY TIBOR és STOLL BÉLA: i.m. 313-314. pp.

³ Levéltári jelzete: Kgg. I. 2. (Régi nagykönyvtári: Kt. 17.)

⁴ Levéltári jelzete: Kgg. I. 3. (Régi nagykönyvtári: Kt. 18.)

vélből áll, 4r alakú. Tartalma szerint zömében zsinati jegyzőkönyvek és egyházlátogatási jegyzetek, s csak kisebb részében egyéb egyházmegyei, esperesi feljegyzések gyűjteménye. Latin és magyar nyelvű.

5. Protocollum Ven[erabilis] TR[actus] Zempliniensis Tom[us] IV. ab Anno 1669 usque ad Annum 1800.¹ Folio (2r) alakú, 662 oldal terjedelmű kötet, a 614. laptól üres. Egyházlátogatási feljegyzéseket tartalmaz: 1-78 lapokon 1669 és 1671, 79-103 lapokon 1706 és 1712, 166-170 lapokon 1729-ből, 175-227 lapokon 1736-1739 közötti időből. Ezen túl az egyházmegye zsinatainak jegyzőkönyvei töltik ki a kötet jelentős részét 1712-től kezdődően. Vegyes, latin és magyar nyelvű.

✱

Az ÁLTALÁNOS RENDELETEK között az egyházi kánonok iskolákra, tanítókra és diákokra vonatkozó előírásainak forrása Kiss Áron: A XVI. században tartott magyar református zsinatok végzései, Bp. 1881.

A függelékben található TARCALI ISKOLA törvényeinek latin szövegét Zsinka Ferenc közölte a Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár XI. évfolyamának (1927) 163-168. lapjain. A KASSAI ISKOLA törvényei – ugyancsak latinul – Révész Kálmán közlésében a Történelmi Tár 1893. évfolyamának 550-558. lapjain jelentek meg először.

A FORRÁSOK KÖZLÉSÉRŐL

Az iskolákra, mesterekre vonatkozó dokumentumokat anyaegyházanként, egyházmegyei (nem vármegyei) csoportosításban közöljük, igazodva forrásainkhoz. Mindazonáltal a helységnevek mai alakját követjük a szerkesztésben. Határon túli helységek esetében magyar elnevezésüket vettük figyelembe, leginkább 1920 előtti alakjukban. Az anyaegyházak betűrendjében közöljük a forrásokat, szintén feltüntetve a leányegyházakat. Megadjuk azonban a helységneveket betűhíven is, a legkorábbi forrásokban szereplő alakjukban, mégpedig előbb az anyaegyházét, alatta zárójelben a leányegyházakét. A forrásszövegeket átírásban közöljük. Arra törekedtünk az átírás során, hogy a korabeli nyelvezet sajátos ízét megőrizzük. A hely- és családnevek betűhív átírásban szerepelnek. A helynevek melléknévi alakjai esetében a nagy kezdőbetűt meghagytuk. Bizonyos, következetesen előforduló archaikus szavakat szintén meghagytunk korabeli alakjukban: *penig*, *kedig* – pedig, *vélek* – velük, *vagyon* – van, *megyen* – megy, *lészen* – lesz, *mível* – művel, *akaratjok* – akaratuk, stb. A személyre, illetve tárgyra utaló vonatkozó névmás egyeztetését sem végeztük el, hanem meghagytuk az eredeti formát. A középpontozást a szöveg értelméhez igazítottuk. A rövidítéseket jelzés nélkül oldottuk fel.

Legkorábbi forrásainkra általában jellemző, hogy a későbbi változásokat betoldások formájában rögzítették, a legtöbbször datálás nélkül. Az ilyen szövegrészeket *kurzív betűvel* közöljük. Az olvashatatlan, hiányos részeket [...] jellel, a bizonytalan olvasatú szöveget [?] formában jelöljük, ugyanígy szögletes zárójelben adjuk saját – nem jegyzetben közölt – megjegyzéseinket is.

¹ Levéltári jelzete: Kgg. I. 4.

ABASZÉPLAK

1609 előtt.

Szeplak

A mesternek ad minden zsellér egy köből gabonát. A temetéspénznek a felét.

ABAÚJKÉR

(Hernádbúd)

1601-1611.

Kér

(Bwd)

Mester jövedelme

A nemességtől fél-fél köből búza. A községtől egy-egy szapu. A prédikátortól tizenkét köből búza jár. Kéri János uram udvarából, Zalkai uraméból és György Deák uraméból egy-egy köből búza jár.

Bwd

A mesternek minden házasesbertől tizenhat-tizenhat pénz jár. Halottól 12 dénár. Erdő szabad. A Tarcza is szabad.

ABAÚJNÁDASD

(Eszkáros, Hernádsadány)

1601-1614.

Nadasd

(Scaros, Sadan)

A mesternek Nadasdról és Sadaniból semmi jövedelem nem jár, hanem Scaros éppen csak neki fizet. De úgy, hogy az octava Scarosból a pásztornak jár és nem a mesternek.

Mester jövedelme

Scaros filiális eklézsia *(csak a mesternek fizet)*. De a mesternek fizet aszerint, mint a Nadasdiak és Sadaniak az octaván kívül, mely a papnak jár. Ex beneplatito az udvarból minden hónapon egy-egy fél köből búzát adnak *(egy verő disznót)* amíg Scaros megépül. *Temetéstől 12 dénár, fele a prédikátoré. Örökséglevéltől 12 dénár mind ez három helyekből. Régtől fogva való jövedelem Scarosban hatvan kéve, félhelyestől 30 kéve.*

ABAÚJSZÁNTÓ

(Marcinfalva, Cekeháza)

1607. június 28.

Zanto

(Marcinfalva, Czekehaza)

Mesterség jövedelme

Egy szőlő vagyon az Agiagon, kinek a műveltetése maga gondviselésében vagyon. Minden szántó embertől, vidékitől, itt valótól egy-egy [...]. A prédikátor házánál asztaltartás. Temetéstől tizenkét pénz, fele a mesteré, mikor jelen vagyon, fele a deákoké. A deákoknak pedig egy fazék éték. Dézsmáláskor cédula pénz három-három pénz, mikor [...] [...].

ABAÚJSZINA

1650 után.

Szina

Schola mester fizetése

Fél-fél köből búzát ad az egészhelyes, vagy minden, valaki szánt, és a prédikátornak 60 köblöt ad. Az özvegy is úgy. Aki sarlóval keresi, egy-egy szapu. Halott felett való éneklésért és harangozástól 24 dénár.

ABAÚJVÁR

(Pányok)

1611-1614.

Aba Uyvar

(Paniok)

Mester jövedelme

Minden házasember, akinek háza vagyon, fél köböl búzával tartozik. Akinek háza nincsen és csépével keresi is, egy szapuval. Ha nőtlen legény és maga kenyerén él, az is anynyival tartozik. Özvegyek 3 sing vászonnal. A felső nyomáson egy föld vagyon, kit Oskola földnek, másképpen Kep földnek hívnak. Más föld is vagyon ugyanazon nyomásra, Kövago megyének nevezik. Az alsó mezőn, Suyta felé, egy toldal föld vagyon. A középső nyomásra, Bania felé, vagyon egy föld, ki Mester toldalának mondatik. A harangozás mester tiszte. Gyermektanítástól, akivel mint megalkudhat. *Az udvarban tartozik szolgálni, kiért két köböl búzával tartozik a tisztartó.*

BÓDVASZILAS

(Bódvalenke, Bódvarákó, Komjáti, Kovácsi, Tornanádaska)

1611 előtt.

Zilas

(Lenke, Rako, Comiáti, Kovaczi, Nadasd)

Halott temetéstől 12 dénár *(fele a mesteré).*

Mester jövedelme

Minden helyes fél-fél köböl búzát ad. A félhelyes egy szaput ad. Zsellér fél szaput ad. Temetéstől 12 dénár, kinek a fele a mesteré.

A mesternek Nadasdrol 3 köböl búzát adnak szakasztva.

BÓDVAENDÉGI

1610 körül.

Vendégi

A mesternek semmi nem jár.

BOLDOGKŐÚJFALU

(Abaújalpár)

1601-1611.

Bodokő Uyfalu

(Alpar)

A mester jövedelme

Minden lakos, akinek szőlője vagyon, egy-egy köböl borral tartozik. Tíz köblön alul fél köböllel. A vidékiek is egy-egy köböl borral tartoznak *(akinek szőlője ott vagyon).* Minden jobbágy fél-fél köböl búzával. A cimborás hasonlóképpen. A csépes egy-egy szapuval. Az özvegyek 12 dénárral. A nőtlenek is hasonlóképpen. Temetéstől 6 dénár. A gyermekek tanításától minden szombaton 1 dénár, és szabad akaratja szerint, aki mit akar adni. Örökséglevél írástól, mind lakos és vidéki, 25 dénárt. Ha vidékinek tanúvallást ír, 12 dénár.

Alpar

A mesternek minden, akinek szőlője vagyon, egy-egy köböl borral tartozik. Akinek szőlője nincs, 20 dénárral. Temetéstől 6 dénár. A nemesség 40 dénárt.

CSÉCS

1601-1611.

Czecz

ABAÚJI EGYHÁZMEGYE

Temetéstől 12 dénár *(fele a mesteré)*.

Mester jövedelme

A harangozás mester tiszte, kiért fizetése minden jobbágytól két-két kéve búza. Derék fizetése fél-fél köböl gabona, fele búza, fele rozs a jobbágyoktól. A zsellér, csépével kereső, egy szapu rozs. *Temetőpénznek fele. Gyermektanítástól amint megalkudhat. Tanúvallástól mindentől négy-négy pénz. Vidékitől levélírástól jár, alkuvás szerint.*

CSOBÁD

(Kiskinízs)

1614 előtt.

Czobad

(Kiss kinyis)

Vagyon papsághoz és mesterséghez való ház.

CSOBAJ

(Taktabáj)

1601-1610.

Cziobai

(Bay)

Mesterség jövedelme

Minden jobbágy ember fél-fél köböl búzával tartozik és öt pénzzel. *Cziobajon is nyolc-nyolc pénzzel, Bajban is minden ember fél-fél köböl búzával, öt-öt pénzzel tartozik.* Halott temetéstől minden ember ad tizenkét-tizenkét pénzt. *(Mind Cziobajban és Bajban.)* Aki jövevény és szolgálégény, ha házas, fél köböl búzát s öt pénzt ad. *(Bajban) Ha pedig jövevény, avagy szolgálégény, ha házas leend, egy negyed búzával tartozik a mesternek. A Cziobajiak elegendő fával tartoznak, de a Bajiak csak két szekér fával tartoznak.*

FELSŐDOBSZA

(Pere, Hernádkércs)

1601-1615.

Dobza

(Pere, Kercz)

Mester jövedelme

A mesternek fél-fél köböl bort rendeltek a szőlős emberektől. És egy-egy kereszt búzát. A csépesek egy-egy szapu búzával tartoznak. Temetéstől 12 dénár. Levélírástól, a három helybeliektől, úgymint lakosoktól, semmi nem jár, de vidékiektől 12 dénár jár.

Pere filialis

Egy-egy köböl búza mind egyaránt, és aki búzát nem adhat, ötven pénzt adott, kinek harmada a mesternek járt. Halott temetéstől tizenkét pénz, mind papnak, mesternek.

FELSŐGAGY

(Alsógagy, Litka, Gagyvendégi)

1601-1612.

Felső Ghagj

(Alsó Ghagj, Litka, Vendeghi)

Minden esztendőbeli jövedelmecskét tudtára adjanak az Esperestnek, és vagy a templom, vagy a pap, vagy a mester házána építésére fordítsák.

Mester jövedelme

Minden ember egy-egy fél köböl búzát ad. A komapénz a mesternek jár *(fele, fele a papnak mind ez négy helyekből).*

Alsó Ghagj filialis

Az Also Ghagiak egyenlőképpen fizetnek mind papnak és mesternek.

Kereszteléstől egy tyúk, egy kenyér, komapénz egy-egy pénz, fele a mesteré, fele a papé. Temetéstől 12 dénár, fele a papé, fele a mesteré. Esketéstől 12 dénár, a papé.

Litka filialis

Temetéstől 12 dénár, ennek fele a papé, fele a mesteré.

Vendeghi antiqua filiális.¹

Kereszteléstől egy tyúk, egy kenyér, komapénz, fele a papé, fele a mesteré. Temetéstől 12 dénár, fele a papé, fele a mesteré.

FONY

(Regéc)

1601-1611.

Fony

(Regeczke)

Mesterség jövedelme

Minden embertől, akinek szőlője vagyon, vidékiektől és itt valóktól, egy-egy köböl bor, meg azoktól is, akiknek a szomszéd határon vagyon szőlőjük, ha köztünk laknak. Minden gazdától, akinek vetése vagyon, egy-egy szapu búza. Akinek vetése nincsen, sarló pénzzel tartozik. *(Tudniillik annyi pénzzel, mennyit egy aratónak adnak.)* Regeczkeiek a temetéstől 12 dénárt. *(Temetéstől semmi nem jár.)* A prédikátor házatól négy köböl búza jár. *De mivelhogy az Alaghi urak birodalmában intercipiáltatott az integra quarta,² akiből a négy köböl búzának meg kellene fizettetni, tehát az eklézsia deliberatioja³ szerint semmit nem tartozik a pásztor a magáéból megadni. Ha valaha pedig az quarta restituáltatnék,⁴ meg kell a régi törvény szerint adattatni. Az 12 pénz régen így volt, hogy a Foni határig a Regeczkeiek ő maguk kihozták a halottakat, és onnan énekszóval tartozott a mester behozni, és ezért fizettek 12 dénárt. De idő múlva a Regeczkeiek maguknak temető helyet rendeltek, és oda kell kifáradni a mesternek. Az eklézsia deliberálta immár az 18 dénárt. Ha ki a prédikátort is kívánja prédikálni, tehát tartozzanak 30 dénárral. Ha nem prédikáltatnak vele, 25 dénár pénzt adjanak a papnak.*

Örökséglevél írástól mind vidéki és helybeliektől 25 dénár jár. Vidéki embernek tanú írástól vagy olvasástól 12 dénár jár. A Foni scholához a jó emlékezetű Azalai Miklós deák adott egy szőlőt, kinek gondviselése a hitese egyházfiat illeti. Azon szőlőnek gyümölcséből, kinek gyümölcséről tartozik a Foni prédikátort megtalálni, és minden esztendőben az introitusról és exitusról⁵ számot adni a Tanács és prédikátor előtt. Viszontag a prédikátor tartozik a Generalisban⁶ az eklézsianak és seniornak jelentést tenni.

Vagyon egy malom a Cziomozlo patak feneke szélén, Kőműves András malma, mely régen elpusztulván, a megnevezett Kőműves András az uraktól megnyervén újabban felépíteni, megépítette és rendelt minden esztendőben egy-egy köböl búzát a scholához a tanuló deákok segítségére.

FORRÓ

(Abaújdevecser, Fancsal)

1601-1614.

Forró

(Deveczier, Fancsal)

Szántóföldek vannak három nyomásra. Egyik Tanornok, melyben vagyon három kötél, másik nyomás Oschola szer, abban is három kötél vagyon.

¹ Gagyvendégi, régi leányegyház.

² elvétetett a teljes negyedrészt

³ határozata

⁴ visszaadtnék

⁵ bevételről és kiadásról

⁶ egyházi gyűlésben

ABAÚJI EGYHÁZMEGYE

Komapénz (*egy-egy pénz mesternek jár*). Temetéstől egy ebéd, ha ebédet nem ad, tizenkét pénz, a mesteré fele. *Az is úgy, hogyha a prédikátor hivatalos léssen a halott temetésre, ha hivatalos nem léssen, semmivel nem tartozik, a 12 pénznek pedig a hata a mesteré.*

Mester jövedelme

Fél-fél köből búza minden házasembertől, fél-fél köből bor. Aki bort nem adhat, 15 dénárt ad. A komapénz a mesteré (*egy-egy pénz*).

Devecser

Temetéstől 12 dénárt, fele a mesteré. Mesternek egy-egy szapu búza.

Fanczal

Komapénz a mesteré. Régi szokás szerint négy szekér fával tartozunk a papnak, a mesternek kettővel, helyekben vinni. De anno 1601 így változott meg, hogy szabad legyen a prédikátor és a mester, valamennyit hordat a szabad erdőből. Mesternek egy-egy szapu.

Ezeknek utána a Forrai mater eklézsiához pap és mester házához, mind karóvesszőt és épületre való fát aminéműt találhatnak, tartozunk adni, bennünket a Forraiak ha megtalálnak.

GARADNA

(Hernádvécse, Novajdrány, Sárvár, Szóled)

1601-1614.

Garadna

(Veczie, Felső és Alsó Novay, Saarvar, Idran, Szóled)

Temetéstől 12 dénár (*fele a mesteré*).

Mester jövedelme

Egy-egy szapu búza minden házasembertől. Levélírástól hat pénz. Örökséglevéltől tizenkét pénz. *A bírók falu szükségében mikor íratnak, semmit nem adnak. Gyermektanítástól, akivel mint megalkudhat.*

A mester fizetése is egyez a Garadnaival (*mindezekben a helyekben*).

GÖNC

1601-1615.

Mesterséghez való jövedelem

Egy-egy köből bor minden szőlős embertől, akinek egy hordó borig vagyon bora, akinek ennyije nincsen, fél-fél köből bor. Búza: valaki tizenhárom kévéig dézsmál, egy csetert búzával tartozik és két pénzzel. Aki annyit (*búzát*) nem adhat, négy pénzzel tartozik. A didactrum minden scholába járó gyermektől 25 dénár, mind nagytól, kicsinytől. Vidékiekkel pedig amint akar alkudni, úgy alkudjék. Asztaltartás a plébánosnál vagyon. A város vesz esztendőnként egy-egy mázsa faggyút, kinek a fele a főprédikátoré. Egy fertálya a kápláné, másik fertálya a mesteré. A scholához rendelt a város tizenkét köből búzát esztendőnként. A temetéstől húsz-húsz pénzt, kinek a nyolca a prédikátoré volt, a négye a kápláné, a négye a mesteré. De közakarattól a szegény tanuló deákoknak rendeltetett immár.

[A kápláné:] Egy gyümölcskert a scholán kívül. *Káplánsághoz való házhely a scholán túl vagyon, a kert mellett, mely házhelyhez a kert is tartozik.*

GÖNCRUSZKA

1600-1610.

Mesterség jövedelme

A vidékiektől, akiknek szőlőjük vagyon, egy-egy köből bor jár. Akiknek vetések vagyon, egészhelyestől egy-egy dézsa búza (*és egy-egy pénz járt annak, aki szedi ezt a jövedelmecskét*), oly dézsa, hogy három tézsen egy köblöt. Aki cimborával szánt, fél dézsa búzával tartozik. Akinek vetése nincsen, négy-négy pénz jár attól.

Öröklevél írástól, vidékitől avagy egy forint, avagy egy cseber bor jár. A helybeliektől semmi nem jár. Tanúvallás írástól, ki pecsét alatt vagyon, négy-négy pénz jár. Gyermektanítástól egy-egy pénz, avagy cipó, vagy valami sabbathalis jár.

ABAÚJI EGYHÁZMEGYE

Temetéstől 12 dénár, kinek a fele a mesteré.

HEJCE

1610 körül.

Mesterség jövedelme

Minden dézsmaadó ember, vidéki és falubeli, egy-egy köböl borral tartozik nyolc iccájé-
vel. Gyermektanítástól egy-egy köböl bor, harminc iccájéval. Temetéstől nyolc pénzt ad-
nak. Asztaltartástól a prédikátor tartozik.

*Örökséglevél írástól 25 dénár. Ha vidéki embernek vagy ír, vagy csak olvas is tanúvallás
levelet, 8 pénzzel tartozik.*

HERNÁDPETRI

(Hernádszurdok)

1601-1614.

Petri

(Szurdok)

Mester jövedelme

A helyes egy-egy szapu búzát ad, a zsellér pedig kettő ad egy szaput (*tetézve*), egy-egy icce
bort. A temetéstől való fizetésnek fele, 6 dénár.

Temetéstől 12 dénár (*fele a mesteré*).

Szurdok filialis

A mesternek egy-egy szapu búzát (*ketten-ketten mind jobbágy és zsellér tartoznak adni*),
egy-egy icce bor jár.

HERNÁDSZENTANDRÁS

1607.

Zent Andras

Mester jövedelme

A nemesség három-három szapu búzával tartozik, ezenkívül minden jobbágy is. Zsellér,
akár pedig csépe után élő, fél-fél köböl búzával tartozik. Temetéstől 12 dénár. Komapénz
egy-egy pénz, keresztvíz vitelért. Tanúvallás írástól, ha tíz, húsz, avagy száz volna is, ha
csak egy legyen is, 12 dénár. De csak vidékiek tartoznak vele. Örökség írástól vidékiek-
nek 40 dénár, fele a falué, fele a mesteré. Gyermektanítástól, akivel mint megalkudhat.

HÍDVÉGARDÓ

1610 körül.

Ardo

Kereszteléstől egy tyúk, egy kenyér, komapénz egy-egy pénz (*a prédikátoré, és ha a mes-
ternek akarja megadni, szabadságában vagy*). Temetéstől 12 dénárt, melynek fele a
mesteré.

Mesterség jövedelme

Minden jobbágytól három-három szapu búza és tíz-tíz pénz. A félhelyes másfél szaput és
öt pénzt. A guzsalyával kereső özvegyasszony három sing vásznat, avagy öt pénzt. A zsel-
lér tíz pénzt. Temetéstől 6 dénárt. *Öröklevél írástól 12 dénár, mind vidékiektől, mind
lakosoktól.*

INÁNCS

(Encs)

1615 előtt.

Inancs

(Encz)

Mesterség jövedelme

ABAÚJI EGYHÁZMEGYE

Minden szántó embertől harminckét kéve búza jár. Aki csépeével keresi fél kalongya, vagy fél köből búza. A malomból, a prédikátor részéből harmada jár. Komapénz a mesteré a vízvitelért. A scholabeli gyermekektől, kivel mint megalkudhat.

Encs: A malomból sabbathale jár. Vasárnap napkeltétől fogva estig, melynek harmadrésze a molnáré, a két része a prédikátoré, melyből a mesternek harmadrészt ad.

KASSA

1629. [A zempléni egyházmegye zsinata]

A Bodrog Keresztúriak instálnak, hogy vocatiot akarnak institualni Kassára a mesternek, Valentinus Göncinek, ne tartsunk ellent benne.¹

KASSAÚJFALU

(Hernádtihany)

1601-1615.

Cassa Uy falu

(Tehan)

Mester jövedelme

Az egészhelyes a mesternek egy köből rozst ad. A félhelyes fél köblöt, a zsellér egy szaput. Aki más ember házában lakik, fél szaput ad. A pázsitos zsellérek, akiknek nincsen szántóföldjük, azelőtt egy-egy fél köblöt adtak, de az urak régen elvesztették, és egy-egy szapura rendelték. Bort ex beneplatito dézsmáláskor, aki mint terem, ki egy iccét, ki egy meszelyt. Az Tehaniak in summa adtanak hol hét, hol nyolc forintot, amint megalkudhatnak vele, de feljebb nem adtanak.

Kereszteléstől semmit nem adnak, hanem a komák egy-egy pénzt, mely a mesternek jár. Halottól tizenkét pénz, fele a mesteré.

1633.

[Magyarjesztreb]

Jeztrebi Ferenc Lehnardnak felesége hitetlenül elment, ki a Jeztrebi schola mesterrel, ki mostan Cassa Uyfalusi mester, paráználkodott, és a férjét liberalta² az eklézsia. Solvit flor. 4.³

KÉKED

1601-1614.

Alsó Kiked, Felső Kiked

Mester jövedelme

Mivelhogy az udvarban lakik Paedagogiumon,⁴ mind a két falu ad neki nyolc köből búzát.

KORLÁT

(Arka)

1601-1611.

Corlatfalva

(Arka)

Mester jövedelme

Minden embertől, akinek szőlője vagyon, mind vidékitől, itt valótól, egy-egy köből bor. Akinek szőlője nincsen, egy-egy szapu búza. A prédikátortól asztaltartás. *Az özvegyek vagy egy szapu búza, vagy három sing vászonnal tartoznak.* Ezenkívül a prédikátortól egy hordó bor járna. De minthogy a szőlőhegynek állapota fogyatkozásra jutott, a vizitá-

¹ A kassai tanítót lelkésznek akarták meghívni Bodrogkeresztúrba.

² felszabadította

³ Fizet 4 forintot.

⁴ A földesúrnál házi tanító.

ABAÚJI EGYHÁZMEGYE

cióban így rendeltetett, hogy ha a prédikátornak tizenkét hordó borig jut a tizedben, mindenkor köteles legyen az egy hordó bornak megadására. Ahol pedig hat hordóig lenne, három cseber borral tartozik. Ezenkívül, ha a prédikátornak sem lészen, nem tartozik a mesternek az asztaltartás kívül semmivel. A scholabeli gyermekektől egy-egy köből bor jár.

Arkarol egy-egy köből bor jár, aki pedig ezt meg nem akarná adni, nem köteles a mester sem temetéskor, sem egyéb időben annak szolgálni.

Akinek szőlője nincsen, egy szapu búzával tartozik. Öröklevél írástól egy cseber bor jár. Aki azt meg nem adja, egy forinttal tartozik. Vidéki tanútól négy pénz jár, de a lakosok és a megyések semmivel nem tartoznak. Az özvegyek, akiknek szőlőjük nincsen, egy-egy napi munkával tartoznak.

KÖRTVÉLYES

1610 körül.

Keórtvelies

Vagyon prédikátorsághoz való ház, melyet mostan a régi schola helyén építettek.

Mester jövedelme

A mesternek jár öt-öt (*négy-négy*) icce bor, mind ott valótól, mind vidékitől. Ötödfél köből búzát ad a falu. Minden külön kenyeres, aki bort, búzát ad, tíz-tíz pénzt is ad. Aki bort, búzát nem ad, tizenöt pénzzel tartozik. A halott pénznek fele. Az örökséglevél írástól mit adjanak, arról végezzenek. (*A lakosok 12 dénárt adnak.*) A vidékiek 50 dénárt. Tanúvalástól, ha beíratja, mindentől négy-négy pénzt (*a vidéki ad, a lakosok semmivel nem tartoznak*). Apró levél írástól nem tartoznak.

KRASZNOKVAJDA

(Büttös, Perecse)

1601-1612.

Vajda

(Bwthos, Peretse)

Temetéstől 12 dénár, fele a mesteré.

Mester jövedelme

Minden embertől, aki házasember, fél-fél köből búza jár. A halott pénznek fele, ezen kívül semmi nincs.

Bwthös filialis

Mesternek minden embertől fél-fél köből búza. A temetőpénznek fele (*mikor vagyon, mikor nincsen, a prédikátoré*).

MEGYASZÓ

(Alsódobsza)

1609-1614.

Megyaszó

(Kis Dobza alias Alsó Dobza)

Garaspénz öt pénz, egyike a mesteré. Kereszteléstől egy tyúk s egy kenyér. A komapénz a mesteré.

Mester jövedelme

Minden ágytól egy-egy kereszt búza. A garaspénzből egy pénz. A komapénz is az övé. A kisgyermekektől, akivel mint megalkudhat. *Levélírástól a lakosok semmivel nem tartoznak, a vidékiek 12 dénárral tartoznak.*

MÉRA

1609-1614.

Felső Méra

ABAÚJI EGYHÁZMEGYE

(Also Méra)

Mester jövedelme

Mind nemes s mind község fél-fél köből búzát ad. *Komapénz a mesteré. Gyermektanítás-tól, akivel mint magalkudhatik. Levélírástól lakosok semmivel nem tartoznak, vidékivel amint megalkudhat. Temetéstől 6 dénár.*

Also Méra

Mester jövedelme

A nemesektől fél-fél köből jár. A községtől egy-egy szapu. *Temetéstől 6 dénár.*

MONOK

1601-1609.

Monak

Mesterség jövedelme

Akinek húsz kalongya búzája vagyon, a mesternek egy kalongyával tartozik. Tizenöt kalongyás embertől egy kereszt búza jár. Akinek szőlője vagyon, egy köből borral tartozik, ha búzát nem adhat. Akinek sem ekéje, sem szőlője nincsen, házasember huszonöt pénzzel tartozik. A nőtlen tizenhárom pénzzel, az özvegy aszerint. Didactrum a gyermektől, akivel mint magalkudhatik a mester. Maga asztalán szokott lenni. Az urak adományából harmadrésze jár a mesternek. Levélírástól a vidékiektől tizenkét pénz jár, az itt valók nem tartoznak semmivel, hanem jóakartja szerint, aki házához hívja. *Vagyon egy szántó föld a Meggies mezőn a mesterséghez való, másfél köből alá való.*

NAGYIDA

(Buzinka)

1601-1615.

Nagy Ida

(Buzinka)

Halott temetéstől 12 dénár. A fele a mesteré.

Mester jövedelme

Minden jobbágy régen egy-egy fél köből gabonát adott, de most immár egy egész köblöt adnak. A félhelyes fél köblöt. A zsellér egy-egy [...]. *Komapénz a mesteré.*

NAGYKINIZS

(Szentistvánbaksa)

1614 előtt.

Kinis

(Baxa)

Temetéstől 12 dénár, fele a mesteré.

Mesternek penig minden ekés embertől rendeltetett egy-egy kereszt búza. Ekétlenektől fél-fél szapu búza. A megírt 25 forintnak az öt forintja neki rendeltetett volt, de azután máshonnan rendelték a mester számára az öt forintot. Az 25 forint épen a prédikátoré. Mind ezeken kívül, akinek fiát mester uram tanítja, maga becsületi szerint fizessen neki. *Azután specifikáltatott, hogy egy forint legyen a didactrum.*

ÓSVA

(Felsőcsáj, Alsócsáj)

1610 után.

Osva

(Felső es Also Cziay)

Mikor mester vagyon, Also Cziay a mesternek fizet épen.

PAPI

(Fáj, Csenyéte, [Bakta]kék)

1601-1614.

Papi

(Fay, Czenéte, Kethy)

Papsághoz való ház vagyon, schola házhely is vagyon.

Mester jövedelme

Mesternek egy-egy szapu búza jár mind a négy faluból. Fai István uram adott 13 keresztet, akívül egyéb segítsége.

PERÉNY

(Hím)

1615 előtt.

[...]

(Hím)

Temetéstől 12 dénár, fele a mesteré.

Mester jövedelme

A mesternek, míg ép volt a falu, a prédikátoréból harmada járt. Haec res recreatur in futuram Synodum.¹ Ez mellé segítségül a jobbágy egy szapu búzát, a zsellér fél szaput. Ez mellett a falu jóakaratójából segíteni akarja, szabadsága.

A mester-fogadás a prédikátor dolga, valamiben megfogadhatja, és ehhez a faluban, aki jobbágy egy szapu búzát ad, a zsellér fél szaput. Ezenfelül szabadságában van a falunak, amivel segítheti a mestert.

PETŐSZINYE

(Magyarböd, Alsókemence, Felsőkemence, Györgyi, Füzérnádaska)

1601-1612.

Szunye

(Bööd, Also es Felső Kemenczie, Giorgi, Nadaska)

Komapénz a mesternek jár.

Mester jövedelme

A mesternek fizet Gieorgi és Nadaska. Aki jobbágy (*szánt*) egész kepeát ad. Fél jobbágy, fél kepeát. Szántó zsellér nyolc kévét. Özvegyek három-három sing vásznat. A Szünieiek, Bódiek, Kemenczeiek, minden jobbágy, négy-négy kéve gabonát ad a mesternek.

Filialis Bööd, Alsó és Felső Kemencze

Ex beneplatito ezek a mesternek adtak négy-négy kévét. Ez törvénnel láttassék.

Giörgi és Nadaska a mesternek fizetnek. Így, hogy a Giörgiek, ha ki egész helyet szánt, egy köböl rozssal tartozik, aki fél helyet szánt, fél köböl rozssal tartozik. A csépes, sarlós zsellér 5 dénár pénzt. Ezeknek utána az egész helyes egy tyúkkal tartozik a köböl mellé, a fél helyesek ketten adnak egy tyúkot. Zsellérek nem adnak. Az özvegyek 3 sing vásznat adnak. Temetéstől, ha kimennek a pásztorral, 32 dénár, fele a mesteré. Ha csak elébe mennek, 16 dénár, fele a mesteré.

Esztendőről esztendőre Nadaskaról a mesternek járt a jövedelem Szünyére. A jobbágy egy fél kepe búzával, azaz 30 kéve búzával tartozik, húsz-húsz pénzzel és egy-egy tyúkkal. A fél helyes tizenöt kévével, azaz manipuli 15. Két fél helyes egy-egy tyúkkal és tíz-tíz pénzzel. A zsellér öt-öt pénzzel. Ezenkívül az octava a prédikátoré. Temetőpénz, ha kimegyen Nadaskára, 32 pénz. Ha pedig csak elébe megy, 16 pénz. Ennek fele a pásztoré. Kereszteléstől egy tyúk, egy kenyér a prédikátoré. Komapénz egy-egy pénz a mesteré. Eskető pénz a prédikátoré. Az Úr vacsorájához való borral a Nádaskaiak tartoznak. (Nádaskán, mikor köztük szolgáltatik a Coena.) Offertoriumban egy-egy pénz a papnak. (Szünyén, melyből az Úr vacsorájára való bornak az árát ki kell fizetni [...]) A mester házához épülettel tartoznak.

¹ Ezt a dolgot megújítja a következő zsinat.

ABAÚJI EGYHÁZMEGYE

Régen harmadát adták némely papok a mesternek, de 1612. esztendőben 23 Maji, a visitatióban fidele recognoscalta a senior¹ ő maga a községtől, és ugyan csak a pásztornak jár az offertorium.

PÓLYI

(Szentlőrincke, Kisida)

1601-1610.

Poli

(Szent Lőrinczke, Kis Ida)

Papsághoz és scholához való ház vagyon.

Mester fizetése

Minden jobbágy egy szapu búzát ad. Zsellér fél köből rozst és egy köből zabot. Gyermektanítástól, akivel mint megalkudhat. *Levéllírástól, amint megalkudhat, mind vidékiekkel, mind lakosokkal.*

Szent Lőrinczke filialis

Fizet Polihoz nyolc forintot. *(Kinek egyik forintja a mesteré, ha csak négyen lesznek is, meg kell adni a nyolc forintot.) Temetéstől 12 dénár, fele a mesteré.*

PRÜGY

(Taktakenéz)

1615-1621.

[...]

(Kinis)

Mesterség jövedelme

Minden házasember egy-egy szapu búzával tartozik és nyolc-nyolc pénzzel aszerint, amint a jobbágyságnak állapotja. Aki szolga, vagy földet, rétet nem veszen, felével tartozik. Adunk szakasztva rétet is, földet is szegénynek *(a mesternek)*. Halottól elhívják enni.

ROZGONY

(Benyék)

1601-1609.

Rozgony

(Beniek)

Komapénz egy-egy pénz a mesternek jár. Temetéstől 16 dénár, fele a mesteré. A malomból sabbathale (pénteken), annak harmada a mesteré.

Mester jövedelme

A mesternek az egész jobbágy ad búzát, manipulos 12. A fél jobbágy hat kévét. Item: Az egészhelyes fél köből gabonát ad, a félhelyes egy szaput. A zsellér 5 dénárt. *Özvegyek hat-hat dénárral tartoznak. A tanítástól, amint kivel megalkudhat. Falu szükségére való levéllírástól semmi nem jár. Örökséglevéltől, akivel, a vidékivel is, amint megalkudhat.*

Beniek: mesternek is hasonló bére vagyon, mint Rozgonban. *Levéllírással, falu szükségére, tartozik szolgálni fizetés nélkül. Vidékivel amint megalkudhat.*

SZÁDALMÁS

1610 körül.

Almas

Minden gazda egy-egy kepe búzát ötven kévéjével, és ehhez egy-egy tyúk, melyet kepe-tyúknak hívunk. Ebből a mesternek a prédikátor tizennégy kepevel tartozik.

Mester jövedelme

A mesternek a prédikátor tizennégy kepe ad. Minden lakos, akinek szőlője vagyon hegyünkön, öt-öt icce borral tartozik. És a Gorgeiek kívül, kik három-három iccét adnak,

¹ az egyházlátogatás során helyesen megtudta az esperes

ABAÚJI EGYHÁZMEGYE

minden egyéb helyben lakozó vidékiek öt-öt iccével tartoznak. Temetéstől szabad akarátja szerint, aki mit akar adni. Gyermektanítástól, akivel mint megalkudhat. Levélírástól az itt valók semmivel nem, de a vidékiek 12 dénárral. Ha valami derék dolgot irat vidéki, akivel mint megalkudhat. A harangozás a mester dolga és tiszte.

SZALASZEND

1615 után.

Alsó Felső Szend
(Zala)

Papsághoz való ház egy vagyon és schola ház.

Mester jövedelme

Mind a három falukból minden házasember, mind jobbágy, mind zsellér, egy házban valamennyi külön kenyeres vagyon, fél-fél köböl búzával tartozik a mesternek. Özvegyek semmit nem adnak. Temetéstől 12 pénz jár, ily okkal, hogyha a prédikátor prédikál, nyolca a prédikátoré, négye a mesteré. Ha pedig nem prédikál a tanító [lelkész!], fele a prédikátoré, fele a mesteré. Levélírástól a helybeliek semmit nem adnak. Vidékiekkel amint megalkudhat. Gyermektanítástól is, akivel mint megalkudhat. A prédikátor asztaltartástól hat köböl búzával tartozik.

SZEMERE

(Fulókércs)

1601-1614.

Szemere
(Fulo Kecz)

Mester jövedelme

A nemes ember fél-fél köblöt ad búzát, a község egy-egy szaput ad. A tizedből a prédikátor jóakarátja szerint három, avagy négy köböl búzát ad. A mesterséghez való rét is vagyon, de a nemes uraim a zselléreknek elosztották, úgymint Szemerei Albert és Belleni Zsigmond, Szemerei Gergely, Horvat János és Berna Mihály. *Az eklézsia providealjon¹ felőle.*

Kercz: mesterrel is amint megalkudhattak.

SZEPSI

(Makranc, Kisbodoló, Nagybodoló)

1601-1609.

[...]

(Makrancz, Nagy Bodolo, Kis Bodolo)

Makranc filiális eklézsia

Oda is tartozik a káplán minden második vasárnap kimenni a deák gyermekekkel együtt, kiket a mester tartozik melléje rendelni. A deák gyermekeknek Makranczról két forint.

Kis Bodoloból hét köböl rozs jár, mely hét köböl rozs a város kezébe jár, és ez hét köböl rozssal egyetemben ötven forintot térszen a mester jövedelme. Ha pedig Vitebergust² fogad a város, hatvan forint a jövedelme. A szolgálatban való régi szokás ez volt, hogy minden másod vasárnapon ki kell prédikálni menni.

Mesterség jövedelme

A várostól készpénz, negyven forint. Asztaltartás a plébánostól. Scholában tanuló gyermekektől, akivel mint megszerződhet. *Kis Bodoloból hét köböl rozs jár, de a város kezében jár ez hét köböl rozs, kiért a város tíz forintot rendelt a mesternek adni, és ezzel térszen ötven forintot a mester jövedelme. Ha pedig Vitebergust fogad a város, hatvan forint a jövedelme.*

¹ gondoskodjon, nézzen utána

² Tanítót, aki Wittenbergben is tanult.

ABAÚJI EGYHÁZMEGYE

Anno 1609. 18 Junii. Lakatgiártó Benedek uram bíróságában [...] a két Tanács végezett [...] gyermekeknek fizetése felől esztendeig ilyenképpen. A prima classisba való tartozik 1 forint 50 dénárt, secunda classisban való [...], tertia classisban való tartoznak 50[?] dénárt, [...] pedig kétannyt tartoznak [...]. Vidéki ember fiát két hónapig [...].

SZERENCS

(Taktaszada, Bekecs, Legyesbénye)

1601-1614.

[...]

(Szada, Bekecz, Leggies Benie)

A malomból sabbathale, kinek a harmada a mesteré, szombaton egész nap és vasárnap napfeljöttéig.

Mester jövedelme

Akinek szőlője vagyon az itt való hegyen, mind vidéki s mind itt való, egy-egy köből bor. Akinek szőlője nincsen, huszonöt-huszonöt pénz, amint azelőtt vele éltek. A scholában járó gyermekektől első esztendőben huszonöt pénz, másodikban ötven pénz, harmadikban hetvenöt pénz, negyedik esztendőre egy forint, nem feljebb.

SZESZTA

(Komaróc)

1601-1611.

Szeszta

(Komarocz)

Mester fizetése

Minden jobbágytól fél-fél köből rozs jár. Félhelyestől egy szapu. *(Fél-fél köből rozs jár.)* Aki ő maga házában lakik, ha nem szánt is, ugyan egy szapuval tartozik. Aki más ember házában lakik, ketten adnak egy szaput. *Gyermektanítástól, akivel mint megalkudhat. Tanúvallástól 12 dénár. Vidéki emberrel levélírástól, amint megalkudhat.*

TARCAL

1601-1610.

Tarczal

Mester jövedelme

Ha valakinek a Tarczali szőlőhegyen vagyon szőlője, minden ember, mind vidéki s mind itt való egy-egy köből bort ad. Akinek pedig szőlője nem volna, a mesternek minden külön kenyeres huszonöt pénzzel tartozik a köből bor helyett. Ha peniglen oly ember találatnék, ki elégséges nem volna szőlőjének megszedésére, hanem másnak adná pénzen, tartozik egy köből borral. Ha semmiképpen a bornak szerit nem tehetné, tartozik mindjárt megfizetni, valamint akkor a dézsmán egy köből bor jár. Valakinek a schola mester gyermekét tanítja, míglen declinista nem leszen, addig a mesternek egy köből borral tartozik. Aki penig declinista, akármiféle leckét hallgasson, az olyan egy köből *(cseber)* borral tartozik a schola mesternek. A schola mesternek a fő prédikátor tartozik asztaltartással. Mikor halottat temetnek, attól tizenkét pénz jár. Annak fele a deákoké, fele a mesteré. A harangozó a deákokkal osztozik, azaz három pénze a harangozóé. A mesternek jóakarátja, mikor a deákoknak engedi. Ha penig valaki jóakarátjából többet ad is, ugyan csak a hata a mesteré.

Ha idegen ember hal meg, ha olyan, hogy fizethet, huszonnégy pénzzel tartozik. Annak fele a harangozóé, fele a schola mesteré a deákokkal egyetemben.

TELKIBÁNYA

1601-1615.

Telki Bania

Mesterség jövedelme

Egy-egy köből bor mind vidékiektől, mind ott valóktól. Garaspénz négy-négy pénz, minden személytől, aki tizenkét esztendősz felett való személy, akár férfi, akár leányzó vagy asszonyállat. Egy ember művelő szőlő.¹ A malomból, asztaltartásért, öt köből búza. (*És a prédikátortól is egy köből jár.*) Temetéstől nyolc pénz. A didactrum, akivel mint megszerződhet. (*Egy-egy köből bor minden gyermektől.*) Örökséglevél írástól csak vidékiektől jár 12 dénár, a lakosoktól semmi nem jár. Tanúvallás íratástól is 4 pénz jár a vidékiektől.

TISZALADÁNY

1601-1610.

[...]

Mesterség jövedelme

Adnak tíz-tíz pénzt, egy-egy negyed búzát minden külön kenyeres ember. Temetéstől tizenkét pénz. A gyermekektől így fizetnek: aki ábécét tanul s colligál, huszonöt pénz. Ha olvasni tanul ötven pénz, s ha repetál s írni tanul, hetvenöt pénz. Ha declinál, construál egy forintot. *Fával annyival tartoznak, amennyivel megéri. Az Tardosi járóban, az út felén egy darab szántó föld vagyon, őszi búzával félköblös. Tavaszival egynegyedes, kinek szántásával háromszor a falu tartozik.*

TOKAJ

1601-1610.

Tokaj

Mesterség jövedelme

Vagyon egy szőlő a város felett, kinek műveltetése a mester gondja. Asztaltartás a prédikátortól. Minden embertől, akinek szőlője vagyon, vagy itt való vagy vidéki, egy-egy köből bor jár. Aki bort nem ad, huszonöt pénz. Didactrum, akinek mint vagyon profectusa.² Az ábécédáriusoktól egy-egy köből bor, a lectionistáktól két köből, akik construálnak és leckét hallgatnak, egy cseber bor (*vagy 1 forint*). Akinek szőlője nincs, attól akivel mint megalkudhat, a köből bornak váltója szerint. Temetéstől semmi nem jár azoktól, akik köből bort adnak. *S akik nem adnak, meg kell tudni.*

TORNA

(Szádudvarnok, Áj, Szádelő, Méhész)

1611 körül.

Thorna

(Udvarnaki, Ay, Zaadeleo, Mehezke)

Aki a templomban temetkezik, attól 1 forint jár. A templom, avagy schola szükségére fordítsák!

Mesterség jövedelme

Ad a város a mesternek készpénzt, tizenkét forintot esztendőnként. De mivelhogy négy polgár szedi azt ki, ötven pénze azoknak jár. A malomból vasárnap három órától fogva délután, hétfőn délután három óráig az úr őnagysága jóakaratajából (*rendeléséből*), ami jut a mesteré, kivéven a harmadát abból a molnár. Szadelei dézsmából octava pars őszi és tavaszi veteményből és borból. Halott temetéstől 12 dénár. Valamit a Tornai bíró vele írat, abból neki semmi fizetése nem jár. Ha peniglen vagy vidéki, vagy itt való valaki város könyvében emlékezetre valót beíratat, 12 dénárt ad. Gyermekektől, amíg Donatust tanul, 25 dénárt. Azután grammaticusig 50 dénárt. Ezután ha feljebb megy a tanúságban, 75 dénárt. Mégis tovább menvén, 1 forint. Annál is feljebb épülve, alkudjék a mesterrel.

Mester jövedelme Udvarnokiból és Ayból

¹ A szőlő területét úgy mérték, hogy hányan tudják bekapálni egy nap alatt.

² Előmenetele; azaz milyen tanulmányi szinten van.

Udvarnokiból hat (*hét*) forint jár. Minden két-két ember egy szekér fát. Temetéstől tíz pénz, de csak akkor, mikor szolgál reá. Aybol is hat forint. Temetéstől 12 dénár, mikor szolgál reá.

Zaadeleiről is tizenkét pénz jár a mesternek, mikor szolgál reá. Ha ki nem hívják ez három helyből, semmivel nem tartoznak.

Nota. Zaadeleoi ember, noha régi szokás szerint Tornához tartozott prédikációra járni, mindazáltal nem tartozott semmit fizetni a prédikátornak, hanem csak a mesternek és harangozónak. Mert az úrnak adják Zaadeleiről a dézsmát törvény szerint, és az úr fizet meg érettük. Mivelhogy pedig Zaadelei vagyon közel fél mélyföld¹ Tornához, ahová az öreg vén népek és gyermekes emberek és gyermekek nem járhatnak Tornara a messzeség miatt, ő maguknak maguk fizetésén közébbe járó prédikátort noha tartanak, mindazáltal a mester és harangozó jövedelmét, ide fel megírott régi törvény szerint, ugyan megfizessék mind mesternek és harangozónak. Mehezkeben ilyen conditioval, hogy Mehezke nem köteles Thornara prédikációra járni, sem fizetni a Thornai prédikátornak, hanem szabad vele, vagy Tornara jár, avagy [Zaadeleire].

TORNAGÖRGŐ

1610 körül.

Geörgő

Temetéstől 12 dénár, fele a mesteré. Az octavának fele a schola mesteré.

Mester jövedelme

Először tizennégy helytől tizennégy kepe búza ötven kévéjével. Minden helytől hat-hat kéve búza, két-két icce bor. Az octavának fele. Temetéstől fele. Örökséglevél írástól 12 dénár jár (*mind vidékiektől és lakosoktól*).

TORNASZENTJAKAB

(Becskeháza, Debréte)

1601-1611.

Szent Jakab

(Beczkehaza, Debrete)

Mesterséghez való jövedelem

Vagyon egy schola hely. Minden jobbágy embertől fél-fél köből búza. Félhelyestől és sellértől egy-egy szapu. (*Minden embertől fél-fél köből búza jár, akár szegény, akár gazdag legyen.*) A temetőpénznek fele, a harangozásért egy-egy kéve búza. *Mikor mester nincsen, egy jobbágy embert szombatnapon való úr szolgálatjából szabadságban tartanak.*

Beczkehaza

Mesternek minden szántó ember fél-fél köből búzával tartozik. Cimborás egy-egy szapuvál. A csépével kereső zsellér is azonképpen.

VILMÁNY

(Vilmánykiszfalú)

1601-1611.

Vilman

(Kis Falu)

Mester jövedelme

Vilmanban és Kis faludon a mesternek minden jobbágy és zsellér három-három mérce búzával tartozik és hét-hét pénzzel. *És akinek búza vetése nincs, az csak hét-hét pénzt ad.* És a harangozásért minden ember egy-egy kenyeret ad. A temetéstől hat pénz jár. Minden nyomásban egy-egy (*fél-fél*) kötél föld vagyon. A gyermektanítástól, akivel mint magalkudhat. Tanú esketéstől (*úgy mint a lakosoktól*) négy pénz négyig, négyen felül tizenkét pénz. A mester jövedelmének kiszedésére a hitesek egyháziak kötelesek.

¹ fél mérföld = kb 4 km.

Ha vidékieknek esketnek tanút, négytől négy pénzt adnak. A négyen felül pedig tizenkét pénze jár, avagy amint azokkal megalkudhat. A helybeliektől semmi nem jár.

VIZSOLY

1601-1611.

Visoly

Komapénz a mesternek jár a keresztelő víznek viteléért.

Mester jövedelme

Minden jobbágy, ki az urat lóval szolgálja, fél köböl búza és egy köböl borral tartozik. Ha pedig bora nincs, egy szapu búzával a borért. A zsellér pedig egy szapu búzával és egy köböl borral (*ha szőlője vagyon, akárhol való hegyen legyen szőlője*) kinek, ha bora nem léssen, egy szapu (*fél köböl*) búzával tartozik. Amely sem jobbágy, sem zsellér, mindazonáltal házasember, egy szapu búzával tartozik, ha csak csépével keresi is. Nőtlen legény pedig egy (*fél*) szapu búzával. Özvegyasszony hat pénz, vagy egynapi akárminémű munkával tartozik. Minden nyomásra egy-egy kötél föld. Minden koma egy-egy pénzt ad. A pueritiától,¹ akivel mint megalkudhat (mind helybeliektől, mind vidékiektől. De a helybeliektől, ábécésektől és sillabizálóktól, 25 dénár. Ezen felül pedig a helybeliektől annyi jár, amint velek megalkudhat.) Temetéstől nem jár semmi. (*Egy ebéd jár.*) Négy tanúig négy-négy pénz, ha több tanúk lesznek pedig, a négy felett mindössze ugyan csak 12 dénár. Öröklevél írástól 25 dénár (*mind vidékiektől, s mind lakosoktól*). Tanúktól, a vidékiektől, ha csak egy léssen is, 12 dénár. Ha több léssen is csak 12 dénár. De a helybeliektől semmi nem jár.

ZSUJTA

1611-1614.

[...]

Temetéstől 12 dénár jár, fele a mesteré.

Mesternek mind nemes, jobbágy és zsellér, egy-egy szapu búzával tartozik. Özvegyek három-három sing vászonnal tartoznak. Ifjú nőtlen legények hat-hat pénzzel tartoznak.

¹ gyermekségtől, azaz a tanulóktól

ALACSKA

1669

Alacska

[Ekkor Berente leányegyháza]

Mivel ab anno 1665 az Alacsikaiak magok erejével tartottak mestert, régi szokásuk szerint mostan is adnak egy-egy köböl bort, 16 iccével.

ALSÓSZUHA

1610.

Szent György Szuha, alias Alsó Zuha [Zádorfalva filiája, de a tanító Alsószuhán lakott.]

Reditus Scholae idem qui Zádorfalva.¹

1643. április 26.

Also Szuha

(Zador Falva)

Reditus Rectoris in Alsoszuha et Zádorfalva

In summa,² szemül adnak huszonnégy Cassai köböl búzát. Minden gazda egy kéve búzát. Minden külön kenyeres két-két polturát. A két falu tartozik hat szekér fával.

1665.

Alsó Szuha

(Dövény)

Rector Andreas Vaályi

Reditus Rectoris

Tizenkét Kassai köböl búza a két faluból. Minden külön kenyeres kilenc-kilenc pénzt mind a két faluból. Halott felett való énekléstől den. 12.

1668.

Also Szuha

(Zádorfalva, Dövény)

Reditus Rectoris in Also Szuha

Tizenkét Kassai köböl búza, három poltura garaspénz, minden gazdától három szekér fa. Zádorfalván is 12 Kassai szapu búzát adnak, 3 szekér fát, három poltura garaspénz, 12 dénár halottól.

ALSÓVADÁSZ

(Jánosd)

1600-1606.

Also Vadaz

(Janosd)

Reditus Scholae

Minden szántó embertől fél köböl búzát, aki csépével keresi, az is fél köblöt. Minden valaki dézsmál és egy bora marad a dézsmától, köböl bort adott tizenkét iccéjével. Akinek félnek fele marad, fél köböllel tartozik. Akinek kevesebb, kevesebbet adott. Fát eleget adtak.

Jánosd

A mesternek fél-fél köböl rozs avagy búza, aki mit adhat.

1639.

Nova conventio facta Rect. Emerico Pataki hoc modo:¹ Valakinek dézsmától tíz köböl marad, egy köblöt ad. Tízen alól, amennyi köböl marad, annyi icce bort ad.

¹ Az iskola jövedelme ugyanaz, mint Zádorfalván.

² együttesen

ASZALÓ

1603.

Azalo

Reditus Scholae

Valakinek, mind itt lakosnak, mind vidékinek szőlője vagyon az itt való hegyen, tartozik egy köből borral. Minden szántó ember búza dézsmakor penna kévével tartozik, egy kévével. A prédikátornál asztala. A gyermekek instructiojából, amint megalkudhat a gyermekek atyjával. A mester notariaért mikor szolgál adószedésben, étel, ital jár a bírótól, vagy akit az adószedésre rendelnek.

1665. január 26.

Aszalo

Rector Scholae Stephanus Szepsi Laudatur.²

Az iskola mester salariuma akképpen vagyon, amint leíratott az 1615. esztendőbeli visitatióban. Az iskola mester tartástól a prédikátor szabadossá tétetik, és a mesternek asztalára a város magából conferral hat köből búzát kenyérnek, és húsrá hat forintot.

BALOG

(Uzapanyit, Perjése, Balogpádár, Alsóbakt, Felsőbakt, Traja, Meleghegy, Peszété)

1619. július 18.

Balogh

(Uza Panit, Peries, Padar, Bakt. Pusztá faluk: Traia, Meleghegyi, Peszete)

Temetéspénznek fele a mesteré.

Reditus Rectoris

18 Julii Anno 1619. Recens institutus Visitatoribus existentibus pro tunc Johanne Kecskemetino, Johanne Chertveiesino, Laurenti Boldvano.³

Minden egészhelyes az egész megyéből, úgymint Felső és Alsó Baktból, Panitból, Perieséből, Padarból, Meleghegyről a schola mesternek ad egy-egy mérték búzát, félhelyes pedig félannyt. A harangozó földnek ötöde a mesternek jár. Ha pedig maga szánthatja a mester, maga szántsa. Annak felette a prédikátor jövedelme Padarbol minden accidentiajával⁴ egyetemben a mesternek engedtetett a mensaért.⁵ Szőlőszedéskor minden szőlős ember ad bort a mesternek, akitől mi lehet, ki egy iccét, ki kettőt, s ki többet.

1665.

Balogh Alsó és Felső

(Padar, Perjese, Meleghegy, Peszété pusztá falu és Bakt, Trája)

Rector Scholae Andreas Korponaj

Reditus Rectoris

Minden jobbágy, zsellér egyaránt egy-egy mérték búzát. Minden két jobbágy egy szekér fát. A harangozó föld az szabad, ha megszánthatja, szántani, ha pedig másnak adja, ötödét a mester kiveheti. Halott temetéstől den. 12. A harangozástól 3 pénz.

1668. szeptember 11.

Reditus Rectoris

Minden jobbágy, zsellér egyaránt egy-egy mérték búzát ad neki. Minden két jobbágy egy szekér fát. A harangozó földet maga szánthatja, ha akarja, másnak is eladhatja, ötödét kivéven dézsmául. Halott temetéstől den. 12. A harangozástól den. 3.

¹ Pataki Imre tanító idejében ez az új megállapodás jött létre.

² Szepsi Istvánt, az iskola tanítóját dicsérik.

³ A tanító jövedelme 1619. július 18-án újonnan rendeltetett az akkori egyházlátogatók, Kecskeméti János, Körtvélyesi János és Boldvai Lőrinc által.

⁴ mellékjövedelmével

⁵ asztalért; A tanító étkeztetéséről sokszor a lelkész gondoskodott.

BÁNHORVÁTI

(Bánfalva, Nagybarca)

1597.

Ban horvat

(Ban falva, Nagy Barcza)

Ban falva

Reditus de novo:¹ Minden külön kenyeres egy-egy kalongya búzát. Zsellér másfél mértéket. Minden szőlős ember öt-öt icce bort. Antiquus Reditus 1 et 3 exceptis, integre solvitur. Reditum autem antiquum solvebant ut magistrum aleret.²

BERZÉTE

(Szalóc, Berzétékőrös, Rozsnyórudna, Rekenyőújfalú)

1600 körül.

Berzete

(Szalocz, Kőrös, Rudna, Uy falu)

Reditus Scholae

A hamorból elein míg szolgált, minden pénteken egy vas járt, a mester egy icce borral vagy egy pint sörrel tartozott a legényeknek. A malomból pénteken a mesternek járt a vám. Minden ágytól két-két pénz. Búza, zab hordáskor, akinek mi jóakarátja, ki egy kétvét, ki kettőt. *A kevés búza helyett mostan minden jobbágy ad egy-egy Rosnai mérték búzát, zsellér kettő ad egyet (1642).* A keresztelőből egy pénz. A Gencz mellett egy föld, egy rét, mikor élhetette, élte. Másnak is szabadosan adhatta. Az alsó mezőn is egy föld. A Sajo mögött is egy föld.

Szalocz

A garaspénznek harmada a mesteré.

Kőrös

A garaspénznek harmada a mesteré.

1665.

Berzété

(Kőrös, Rudna)

Rector Scholae Andreas Szendrey

Reditus Rectoris

Minden egész helyes emberek Berzétén, Kőrösön, Rudnán egy-egy Rosnyai mérték búzát fizetnek. A zsellérek pedig fél mértéket. Berzétén két-két pénzt minden ágytól. Az özvegyasszonyok egy sing vásznat fizetnek. A malomból az urak jóakarátjából sabbathale jár. Vagyon egy föld is az alsó mezőn, a Káposzta kerteknél. A Sajo megett való mezőre a Kender sorban vagyon más földje is. A Drehára való mezőre, az Gents patakja, mely mellett vagyon harmadik darab föld, és egy darab rét is ugyan a mellett. Halott temetéstől a Berzétiek nem fizetnek, hanem a torban elhívják a mestert. A külső falukban, ha a mestert elhívják halott temetni, tizenhat polturákat, azaz 48 pénzt fizessenek, ha pedig a mestert ki nem hívják, hanem behozzák halottjokat, tizenkét pénzt fizessenek, melynek két polturája a prédikátoré.

A gyermekek fizetése felől lásd meg feljebb a Vaályi Deliberatiót.

1668.

[Az 1665. évi adatok változatlan átvétele.]

¹ új jövedelem

² A régi jövedelmet az első és a harmadik tétel kivételével egészen megfizetik. A régi jövedelmet azonban azért fizették meg, hogy a mestert táplálják.

BOLDVA

1598. december 8.

Boldva

A komapénz a mesteré.

Reditus Rectoris

Minden ember Teorok Péter házától fogva Marcza Mihály házáig, az alszer, adott egy-egy Miskolci tetés szapu búzát. Az egész falu ad három-három kéve búzát és három-három icce bort. A prédikátor tart asztalt neki. Ha nem akarna tartani asztalt, amint megaludhattak, végeztek. A harangozástól a mesternek adtak 3 pénzt.

BŐCS

(Berzék)

1598-1608.

Bőlcz

(Berzék)

Reditus Scholae

Minden háztól fél-fél köből búza, két-két pénz. Ha penig mester nincsen, a mester két pénze is a prédikátoré. A gyermekek instructioja: Első esztendőben 25 dénár. Második esztendőben ötvenet vehet.

1640.

Bolcz

Reditus Rectoris

Minden háztól fél-fél Cassai köből búza. Minden háztól két-két pénz. A gyermekek institutioja:¹ első esztendőre 25 dénár. Második esztendős deákgyermektől 50 dénárt vehet.

CSANÁLOS

1603.

Czionalos

(Hoporthy)

Minden házasember egy-egy köből búzát vagy kalongyát, egy-egy köből tavaszt, melynek negyed része a mestert illeti, mikor mester vagyon, azaz egy szapu búza és egy szapu tavasz.

Hoporth

A mesternek szintén akképpen való fizetése vagyon, mint Czanalost, a garas kívül, mely nincs Hoporthon.

CSOLTÓ

(Sajótiba, Beretke, Melléte, Gömörpanyit)

1665.

Csoto

(Tiba, Beretke, Mellete, Panyth)

Rector Maximus Vályi

Rectoris Reditus

Az egészhelyes a mesternek Csótón fizet egy-egy szapu búzát. Félhelyes fél szaput. A patrónusok egy-egy Rosnyai köblöt fizetnek. Halott temetéstől 12 pénzt. Beretkén a parasztemberek egy-egy mérték búzát fizetnek, a nemesek penig egy-egy szaput. Berethi István penig két szaput.

¹ tanítása

DIÓSGYŐR

1613.

Gór

Az urak a búzából tizeddel tartoznak. Minden szőlős ember, ha vidéki is, a Gíóri hegyről egy-egy köből bort ad, mely bornak fele a prédikátoré, fele a mesteré. Minden külön kegyeres ember garaspénzben nyolc pénzt ad, ennek is fele a mesteré.

A temetéstől tizenkét pénz jár. Ennek fele a mesteré.

A várbéli porkolábok egy köből bort adnak. Ha szőlőjük nincsen, egy forinttal tartoznak. Ennek is fele a mesteré. Amely várbéli drabantnak szőlője vagyon, egy köből bort ad. Ha a városban háza vagyon, nyolc pénzzel is tartozik. Ha szőlője nincsen, huszonöt pénzzel tartozik. Ennek is fele a mesteré. A közönséges szolgák, úgymint kapus, tömlöctartó, pattantyús, ha szőlőjük nincsen, huszonöt pénzt adnak, ha szőlőjük vagyon, egy köből bort adnak. Ennek is fele a mesteré.

Reditus Ludirectoris

A mesternek a prédikátor asztaltartással tartozik. Az ábécédárius tartozik huszonöt pénzzel, a tertiárius 35, a secundarius 50, a primarius egy forinttal. A kívülvalókkal amint megszerződhetik. Az urak alsó malmából való sabbathale szombaton napestig a jövevény deákoké.

EDELÉNY

(Borsod, Sáp)

1610 körül.

Edeleni

(Borsod, Saap)

A régi prédikátor mestert is tartott, fizetését magáéból adta meg, mikor épek voltak a filiálisok.

1642.

Az tíz iccének az ötöde a mesteré, mióta mestert tartanak, akárhol legyen szőlője.

Borsod

Mind bor, búza, szántóföldek, rétek és egyéb fizetések aszerint vannak, mint Edeleniben. Excepto¹ a bor csak a prédikátoré, nincs a mesternek köze hozzá.

EMŐD

1670 körül

Proventus Rectoris

Egy summában ad a falu harminc forintot. Huszonnyolc szapu búzát.

FELED

(Serke, Gortvakisfalud, Csenyízpuszta)

1606 előtt.

Feled

(Kis Falud, Cinis, Serke)

Az Kis faludiak, Cinisiek három-három szapu búzát fizetnek, de a mesternek.

1665.

Feled

(Csenéz, Kis Falud, Serke)

Rector Scholae Daniel Fajzi

Csinizben a schola mester minden szerdán kimegyen könyörgést tenni. Fizetnek az ekék három-három szapu búzát, a zsellérek egyet. A Csiniziek fizetnek a mesternek egé-

¹ kivéve

szen. Kis Faludiak, ekés négy szapu búzát, melynek hárma a prédikátoré, negyedik a mesteré. A cimborás két szaput, zsellér egyet, melynek negyede a mesteré.
Kis Faludban: A schola mester minden héten egy nap kimegyen könyörgést tenni.

1668. február 13.

Rector Andreas Wályi

Reditus Rectoris

Mind Faludban, Serkében az ekés jobbágy ad fél-fél szapu búzát a mesternek. A zsellér egy negyedet. Az özvegyasszony másfél sing vásznat.

Kis Faludban

Mind helyes és mind zsellér fizetésének a negyede a mesteré, három része a prédikátoré. Azonban fát a Kis Faludiak és Csiniziek a szokás szerint adnak a mesternek.

Cziniz fizet egészen a mesternek.

FELSŐSZUHA

(Latrántanya)

1665.

Felső Szuha

(Latranfalva)

Proventus Rectoris

A két falu ad 40 szapu búzát.

1669.

Szuhafő

(Latranfalva)

A schola mester jövedelme

In summa¹ 40 szapu búza. Halottól 4 poltura.

FELSŐVADÁSZ

(Kupa)

1602-1603.

Felső Vadaz

(Kupa)

A mesternek (*minden külön kenyres*) fél köböl búzát, fél köböl bort adtanak. Néha ki öt iccét, ki négyet, akitől mint lehetett, egy szapu búzát is adtak.

Kupa filialis

A mesternek egy-egy szapu búzát. Mikor helyben laknék egy szél föld, Mindszent földje.

1639.

Temetéstől torban lakás.

1668. december 13.

Felső Vadasz

Reditus Rectoris

Akinek szőleje vagyon, fizet öt icce bort, ha pedig bora nem terem, fizeti meg az árát, melyet mostan a prédikátornak adnak. Halotti énekléstől 12 pénz.

FELSŐVÁLY

(Bikszög, Gömörmihályfa, Alsóvály, Kisgergelyfalva)

1610. január 17. előtt.

Vaal

(Bikszegh, Mihály falva, Also Vaal, Gergelj Falva)

¹ összesen

Mestert tartott, és a prédikátor az ő jövedelméből fizetést adott neki.

Gergelj falva

A Gergelj falusiak is penig egészhelytől fél köböl búzát, fél köböl rozst. Félhelytől fél köböl búzát, s egy szapu rozst fizettek. Zsellérektől háromnapos munka. Özvegytől három sing vászon. Annak felette aratáskor eljárt a mester, és jóakaratóból ki fél kereszt, ki egy kereszt búzát adott neki. Szüretkor azonképpen, akinek mint jóakarata volt, aszerint adott bort neki.

Gergeli falusiaknak a Vaali mester között való villongásról való törvénye; kik a mester köblit megvonták ilyen okkal, hogy néha a jobbágyságot némelyik leteszi, és házában maradván, némely földet bírja, és rétet is kaszálja, s még pénzen is elad benne. Mégis zsellérszámban tartja magát és csak három napi munkával akarja megelégtetni a helyi földeket, egymás között elcimbórlván. A mester kedig azt felelé, hogy ötöt a Gergeli falusi jövedelemre fogadta ki, és hogy minden egészhelyes fél köböl búzát s fél köböl rozst adjon. A helyi föld kedig ugyan meg vagyon fogyatkozás nélkül, ha csak egy bírja is, de ugyan pusztán nem marad, hanem mindenkor bevetik.

Az egész Harang alja törvénye kedig ez, hogy ha egy éli, egy adja, ha kettő vagy három éli, ketten, hárman adják a köblöt. Én is úgy kívánom, ha kettő egy helyett él, kettő adja, ha egy, két vagy három helyett éli, két s három köblöt adjon. Törvény szerint azért ezt meglátván, igaznak ítéljük lenni a mester kívánságát, és valamennyi egészhely vagyon a faluban, annyi köböllel tartoznak kiigazítván azt egymás között, kinek-kinek az ő értéke és helyi viselése szerint.

1639

Visitatio instituta Anno 1639. 27 Septembris. Pastor Petro Liszkai, Visitatores Caspar Gelei Senior, Martinus Samsondi, Stephanus Peterfalvi.

Dliberatum de Reditu Scholae Rectoris.¹

A Gergelfalvi Reditus: Szántóföld, rét mind a Vali mesteré. Az asztalért a prédikátor tartozik öt Jolsvai köböl búzával, két szúrással adja, mint a szérún kel fel. Bolki Bálint úr vett a scholához egy szőlőt, Felső Vali Ember nevű szőlőhegyen, Agoston J. mellett. Bolki úr vett más szőlőt is a parókiához F. Vali Szin mal nevű hegyen. Tot Balázstól vette. Bolki úr adott az Úr asztalához egy ezüst pohárt, egy aranyas keszkenőt, neve is rajta. Bolki úr a parókiához csináltatott egy asztalt, négy üveg ablakokat. Gothard Ferencz uram az Úr asztalához adott egy ezüst tányért, [...] aranyas, kire az őkegyelme neve fel vagyon metszve.

1665

Vaál

(Also Vaál, Mihály Falva, Bik Szegh, Gergely Falva)

Rector Georgius Barsi.

Reditus Rectoris

A mesternek a Gergely falviak fizetnek egészen 40, azaz negyven szaput, felét rozst, felét penig búzát. Vagyon egy rétje is a Gergely falusi határban, melyet Nagy rétnek hívnak. Más is vagyon ugyanazon Gergely falusi határban, melyet Föld Láb rétnek hívnak. Mely réteknek fűvét a mester a prédikátornak adja, és a prédikátor is mikor mindkettőt megkaszáltathatja, akkor fizessen érettek két forintokat a mesternek. Ha peniglen csak a nagy rétet kaszáltatja meg, akkor másfél forintot fizessen, de kerítésével a prédikátor tartozzék. A mesternek egy szőleje is vagyon az Ember hegyében.

Didactrum:

Az Abcdarius gyermektől a lectioig den. 50. Az olvasóktól s rudimentistaktól den. 75. A garmmatistaktól flor. 1. Énekléstől a halott temetéskor a mesternek fizetnek den. 12. Ha penig maga harangoz, vagy harangoztat, tizenkét pénzt fizetnek azért is.

[Az 1668. évi feljegyzés megegyezik az 1665. évivel, de nem tartalmazza a *didactrumot*.]

¹ 1639. szeptember 27-én végzett egyházlátogatás. A lelkész Liszkai Péter. Egyházlátogatók: Geleji Gáspár esperes, Sámsondi Márton, Péterfalvi István. Rendelet az iskolamester fizetéséről.

FELSŐZSOLCA

(Arnót)

1610 körül.

Felső Solcza

(Arnolth)

Mester földje vagyon, melynek ötöde jár a prédikátornak.

Reditus Rectoris

Minden külön kenyeres fél-fél szapu búzát és harmadfél-fél pénzt. *Annak utána meg-
öregbedett és egy-egy szapu búzát adnak. Anno 1619.*

GESZTELY

(Hernádkak)

1600 táján.

Gezteli

(Kak)

Garaspénz öt pénz, az a mesteré.

Reditus Scholae

Minden ágytól fél-fél köből búza jár, a garasnak harmada, az ekének is harmada.

1640.

Geztely

Bizonyos szántóföldek rendeltettek mind a három nyomásra, melyeknek harmada a schola mesteré. Azokat ugarlaskor, vetéskor megszántják, bevetik, be is boronálják magok, mind a prédikátornak, mind a mesternek. Tavasznak is adnak a búza alá való földeken kívül, ha kell. Bizonyos rétet rendeltek az úr rétje mellett a falu felől, melynek harmada a schola mesteré.

Reditus Rectoris

Minden hely földes ember, nemes és paraszt, minden ágytól fél-fél köből búzával tartozik. A garaspénznek, szántásnak és rétnak harmada az övé. A hajdú vitézek minden ágytól adnak 20 dénárt.

1665. január 27.

Gesztel

Reditus Rectoris Scholae

Rector Scholae Stephanus Vadászi

Minden gazdaember fizet egy-egy Szikszai szapu búzát. Minden nyomáson vagyon egy-egy szántó föld, melyet kétszer megszántanak neki, és bevetik a mester búzájával. Minden gazdaembertől hat-hat poltura. Garaspénzt minden gazdaember fizet öt pénzt, melynek két része a prédikátoré, harmada a schola mesteré. Vagyon egy rét, melynek harmada a schola mesteré. Magok kaszálatják meg, a prédikátor s a mester.

GICE

(Lice, Nasztraj, Mikolcsány)

1613 előtt

Gicze

(Licze, Naztrai, Mikoczan)

Kovacz Antal vallja hiti után, ki vagyon 78 esztendő ember, hogy a Czakanból való, Pap nevű földjéről hozott ötödös búzát egy szekérral János deáknak és Miklós deáknak, kik schola mesterek voltak akkor.

1613. április 15.

Temetéstől jár 12 dénár, fele a mesteré.

Licze: a mesternek adnak 12 dénárt.

GÖMÖR

(Otrokocz, Lőkös)

1596.

Geórmőr

(Otrokocz, Leőkeős haza)

Reditus Scholae

A mesternek fizetnek 20 forintot, a halottól való pénznek a hatoda a mesteré. A két filiálisból való jövedelemnek harmada övé.

HANVA

(Runya, Sajólénártfalva, Csíz, Korod, Kirzsán)

1596.

Hamva

(Runia, Lenart falva, Cziz, puszta faluk: Korod, Kirsa)

Reditus Scholae

Két falu volt hozzá, Kirsan és Korod, kik mostan puszták. Minden házasember egy-egy köből búzát adott, a Korodiak, a Kirsaiak azonképpen. A nemesek a prédikátornak decimát adtak, de köblöt a nemesek a mesternek nem adtak ex debito, hanem ex beneplatito, mikor őket megkoldulta, amit akartak adni, adtak.¹ A Hamvai nemesek és polgárok adtak amit akartak, mikor őket megtalálták.

De novo. A Hamvai nemes uraimék egy-egy szapu búzát adnak. Aki kedig kedvünkben volt, egy-egy szaput is adtunk neki. Község: egészhelyes egy-egy mértéket. A félhelyesek és zsellérek öt-öt pénzt. A Lenartfalviak, Cziziek és Runyaiak, akik egészhelyesek és zsellérek, öt-öt pénzt. Ez kívül a gyermektanításért pénzzel fizetnek. A két puszta falunak, Kirsenek és Korodnak jövedelme visszatér a mesterhez, ha a templom megkészül. Takaráskor amit szép szóval kérhet, kérjen, nem hagyják, ki egy kévét, ki kettőt s ki többet ad. A prédikátor asztaltartással nem tartozik.

1665. január 29.

Hamva

Reditus Rectoris

Rector Scholae Johannes Kis Sallai

A mesternek minden egészhelyes emberek egy-egy szaput fizetnek. A nemesek két szaput, a zsellér fél szaput. A megyéből az egészhelyesek egy mértéket, a félhelyesek fél mértéket fizetnek.

1668. szept. 5.

Rector Michael Szilay

[Az adatok betű szerint egyeznek az 1665. évivel.]

HERNÁDNÉMETHI

1598.

Hernad Németi

Reditus Scholae

A mesternek a szántásnak harmada jár. A sabbathaleból a malomból harmada jár. Szabad megalkudni az ő része felől a prédikátorral. A garasnak is harmada, ő maga tartozik mind kiszedni. Minden ágytól egy-egy szapu búza.

1665.

Hernád Némethi

Reditus Rectoris Scholae

Rector Petrus Also Vadászi

¹ kötelezően ... jóakarattól

A réten és fahozáson kívül búza, pénz és tavasz fizetéseknek fele, mint a prédikátornak. Halottól den. 12. A gyermekek fizetése, az alkuvás szerint, az mint lehet.

IGRICI

1663. február 14.

Igritzi [Ekkor Parasztbikk filiája.]

Anno 1663. 14. Februarii. In Generali Synodo Sajo Szentpeteri celebrata conclusum.¹

Olyan igyekezeteket jelentettek az Igricziek az eklézsián, hogy schola mestert tartanak, akinek szép egyezéssel ilyen proventust rendeltünk: Amely egy forintot ezelőtt adtak a prédikátornak, mostan immár abból az 24 dénárt adják a schola mesternek. Öt szekér fa. Három Miskolci szapu búza. Hogy penig a prédikátornak ez annuentiából² kára ne következzék, arra adták magokat közönségesen az Igricziek, hogy tíz Miskolci szapu búzáját vetik el a földben. Tavaszt is annyit vetnek, mint búzát, tizet. Ha penig casu quo,³ a falunak fogyatkozása lenne, mely miatt a mester-tartásra elégtelen lenne, a prédikátor jövedelme a régi mód szerint legyen.

1665.

Igrici

Reditus Rectoris

Rector Joannes Veresegyházy.

Minden ágytól 16 pultura, fél-fél szapu búza. Főzetés két kerülőben. Fa hét szekérrel. Búzavetés négy szapu, 3 szántásra. Nős szolgálktól fél szapu búzának a fele. Halott temetéstől 12 pénz. Dinnyevetés mind görög- s mind sárgadinnye.

JÁNOSI

(Rimapálfalva, Bellény, Szútor)

1665.

Jánosi

(Palfalva, Bellény, Szútor)

A mesternek fizetése mind a négy faluból ez. Minden külön kenyeres, egészhelyes ád egy szapu búzát. Zsellér fél szaput. Aki helyet nem bír, fél mérték búzát. Jánosiból a mesternek hat szekér fa. Pál Falvából négy, Bellényből egy, Szútorból egy.

JÓSVAFŐ

(Aggtelek)

1642. okt. 30.

(Aggtelek)

A Josvafői és az Agtelki uraimék közönséges akaratból a schola építésére és a mester tartására magokat kötelezték.

Ez végezésben jelen voltak Agtelekiek Szegő Bálint, György Kovács, Bodis Demeter; Josvafőiek Valyi György, Valyi János. Anno 1642. 30. Octobris.

KEMEJ

1608 táján

Kómej

Garaspénz minden ágytól öt pénz. Harmada a mesteré volt.

¹ A Sajószentpéteren, 1663. február 14-én tartott általános egyházi gyűlésben hozott határozat.

² egyezségből

³ valamilyen okból

KESZNYÉTEN

(Kiscséc)

1598.

Kezneten

(Kis Czech)

Mikor mester vagyon, minden ágytól tíz-tíz pénz, fél-fél szapu búzát minden ágytól. Két köbölre való szántás.

Kis Czech: Halottól 12 dénár, fele a mesteré. A mesternek fél-fél szapu búzával tartoznak minden ágytól.

1665.

Kesznyeten

Rector discessit¹

Reditus Rectoris Scholae

Minden ágytól nyolc-nyolc polturát fizetnek, az özvegyember pedig félannyit. Minden ágytól itt való fél szapu búzát. Minden ágytól fél szekér fát, aki fát nem hozhat, két polturát. Minden özvegyasszony másfél sing vásznat. Szántanak itt való két köbölre. Halotti énekléstől nyolc polturát, a gyermekek tanításától amint megalkudhat.

KUPA

1668. december 13.

Kupa

Reditus Rectoris

Elsőben a prédikátortól jár a schola mesternek két köböl búza, melynek egyik köblit a szérőről tartozik megadni. Másikat egyköblös búzával tartozó ember adja a mesternek a prédikátor részéről. Ugyan a köblös borból tartozik a prédikátor a mesternek két köböl borral.

Secundo. A falusiak tartoznak: Minden ekés ember aki maga ekéjével szánt, tartozik három-három Szepsi szapu búzával. A kétökrös ember másfél Szepsi szapu búzával. A zsellér emberek egy-egy Szepsi szapu búzával. Minden külön kenyeres ember, akinek szőleje vagyon, tartozik két-két icce borral. Minden özvegyasszony, aki guzsalyával él, tartozik másfél sing vászonnal. Tartoznak két Szepsi köböl búzát elvetni, mely alá az földet háromszor meg kell szántani. Halotti énekléstől den. 12. Aki felében mível szőlőt, ad egy icce bort. Akinek pedig szőleje nincsen, ad két polturát.

LAK

(Hegymeg, Tomor, Damak)

1602-1603.

Lak

(Hegimegh, Tomor, Damak)

A mesternek egy-egy szapu búzát adnak.

MAKLÁR

1665.

Maklar

Reditus Rectoris

In Summa² flor. 24 készpénz. Két kila búza, vetés négy. Elegedendő fát. Halott temetés-től den. 12.

¹ A tanító elment.

² összesen

MEZŐCSÁT

1641.

Czat

Proventus Rectoris Scholae Czathiensis

A mesternek minden külön kenyeres ember ad 25 dénárt és fél-fél szapu búzát. Halott temetéstől 12 dénárt. Ha penig torban megy, semmivel nem tartoznak. Gyermektanítás-tól külön való fizetés.

1665.

Csát

Reditus Rectoris

Rector Albertus Szilasi

Minden ágytól fél szapu búza, 25 pénz. Énekléstől 12 pénz. Minden özvegyasszony 12 pénzzel tartozik. Aki a prédikátornak fél bért fizet, az ismét negyed részt ad a mesternek.

MEZŐKERESZTES

1665.

Keresztes

Reditus Rectoris

Pénz tíz poltura, fél szapu búza. Négy embertől egy szekér fát. Halott temetéstől 12 pénz. Szántás négy szapu alá való.

MISKOLC

1613. január 14.

Miskolcz

Halott temetéstől tizenkét pénz, fele a prédikátoré, fele a kápláné és a mesteré. Garaspénz minden ágytól öt-öt pénz, ennek fele a prédikátoré, felével a káplán és a mester osztoznak. Az özvegyasszony harmadfél pénzzel tartozik, vagy vagyon szőlője, vagy nincsen. Ennek is fele a prédikátoré, fele a kápláné és mesteré. Derekas épületre mind a prédikátor, mind káplán, mind a schola körül, minden rendek, nemesség, parasztok és hajdúk, tartoznak szolgálni.

Valakinek szőlője vagyon, tartozik egy köből borral, melynek fele a kápláné, fele a mesteré. Akinek szőlője nincsen, tizenhat pénzzel tartozik. Ennek is fele a kápláné, fele a mesteré. Akinek szőlője vagyon, de bora nem termett, tartozik 32 dénárral. Ennek is fele a kápláné, fele a mesteré.

Reditus Rectoris Scholae

Asztaltartással tartozik a prédikátor. Ha asztalt nem tart, tartozik egy hordó borral vagy hordó lőrével, 8 köből búzával, tíz forinttal. Egy köből bornak fele. A halott temetéstől adott 12 dénár negyedrésze. Az ábécédáriusok 25 dénárral, a tertiariusok 35 dénárral, a secundariusok 50 dénárral, a primariusok egy forinttal tartoznak. A vidékiekkel amint megalkudhat.

1655

Anno Domini 1655. 7. die Aprilis. In Parochiali domo Miskolcziensi praesentibus admodum Reverendis ac Clarissimis viris, Valentino Janosi Seniore et aliis aliquot secum allatis Ecclesiasticis personis inter eosdem oppidanos ab una parte vero et altera Antistitem eorundem, Admodum Reverendum et Clarissimum Dominum Blasium Szent Laszlai unanimi voto conclusum est.¹

¹ Az Úrnak 1655. esztendejében, április 7-én, a miskolci parókiális házban, Jánosi Bálint esperes és számos más főtisztelendő és tudós férfiú jelenlétében megjelent egyházi személyek, közöttük egyrészt városiak, másrészt pedig az ő Főpapjuk, főtisztelendő és tudós Szentlászlai Balázs úr, akit teljes egyhangúsággal megmarasztottak. [A lelkészt egy évre fogadták, amikor hivatali ideje

Hogy valamint ekeedig, úgy ennekutána is mind őkegyelme successori continuálják in perpetuum¹ a schola mester asztaltartását, juxta modum et formam articulorum Ecclesiasticorum super inde extantium eo super addito:² Hogy mikor őkegyelme hivattatik ebédre vagy vacsorára, várakozás kívül elmenjen, aliquin³ ha oda nem akar menni careat illius temporis cibo et potu,⁴ kiben hogy a Miskoltzi főpap is jobb módjával és alkalmasabban progredialhasson,⁵ a szegény város is ez következő kétrendbeli jóakarattal augeállja⁶ az őkegyelme jövedelmét.

1. Aminémű palánt szőlőt a Szent György hegyen a város interesse⁷ szerint idvezült Vas Gergelyné asszonyom a deákságnak legált⁸ volt, azt őkegyelmek várasul bizonyos okok miatt a deákság kezéből kivévén, permanus et imperpetuum a főpapnak conferáltak⁹ a parókiához.

2. Hogy aminémű nyolc köből Miskoltzi búzával, tíz forinttal, egy hordó borral és egy hordó lőrével azelőtt a főpap a második prédikátornak tartozott, tehát azon fizetést is őkegyelmek a Főpapról levévén, várasul inperpetuum magukra vállalták et insuper¹⁰ mind a mester asztaltartásra s mind azon szőlőmunka segedelmére conferáltak őkegyelmek a főpapnak ötven magyar forintokat.

NEMESBIKK

(Hejőbába)

1665

Bikk

(Baba)

Reditus Rectoris

Nyolc-nyolc poltura minden gazdaembertől, és egy-egy szapu búza. A prédikátor fájából harmada. Énekléstől halott felett, den. 12.

Baba

Reditus Rectoris

Minden ágytól 4 poltura, fél szapu búza, tavasz is azonképpen. Temetési énekléstől den. 12.

NYÉKLÁDHÁZA

1639

Nyék

A mesternek régen járt fél szapu, most a prédikátornak jár.

ONGA

1640

Onga

Reditus Rectoris

Minden külön kenyeres, vagy szegény, vagy gazdag, a mesternek egy szapu búzát és egy szapu tavaszt. Mikor mester nincsen, a prédikátor veszi fel éneklésére. Temetéstől is 12 dénár. Mester nem lévén, azt is a prédikátor veszi fel éneklésére.

lejárt, szavazással döntötte el a község vagy város vezetőtestülete, hogy meghívják-e még egy esztendőre. Ezt nevezték papmarasztásnak, ami 1812-ig szokásban volt.]

¹ hivatali utódai folytassák mindvégig

² az egyházi törvénycikkek rendje és formája mellett, a hozzáadott kitéttel

³ egyébíránt, kivéve

⁴ nincs ideje ételre és italra

⁵ gyarapodhasson

⁶ növeli

⁷ hasznára

⁸ hagyott, adott

⁹ folyamatosan és örökösen a főpapnak átadtak

¹⁰ és annak felette

ÓNOD

1598

Onad

Reditus Scholae

A vitézlő rend minden lótól, minden óra egy-egy pénzt, mind hadnagytól, tizedestől s közlegénytől. A község minden ágytól huszonöt-huszonöt pénzt. A halott pénz 12 dénár. A pásztornál asztala.

OSGYÁN

(Magyarhegymeg)

1608

Osgian

(Hegimegh)

Reditus Rectoris

Ex beneplatito a község, ki két kévét, ki hármat adott. Asztala a prédikátornál volt. De certo et legitimo reditu Rectoris posthac providebitur.¹

PELSŐC

(Páskaháza, Vítgelke, Pelsőcardó, Lekenye, Gömörhorka)

1596

Pelsőcz

(Pascha haza, Vittelke, Pelsőcz Ardo, Lekenye, Horkah extravagans most Pelsőczhöz tart.)

Kereszteléstől komapénz, de az a mesteré.

Reditus Scholae

Agatur in Synodo:² Minden fizetése a mesternek Pelsőczről 32 forint. A felett a Vittelki jövedelem épen a mesteré. Sabbathale minden héten 1 dénár. Az Arдай jövedelem is a mesteré. Gyermektanítástól akivel mint megalkudhat. A komapénz övé. A harangozástól 6 dénár, az is az övé. Minden vágó baromból két-két pénz ára, egy font hús jár a mészárszékből. Ez accidentiák³ a hús kívül a filiálisokból is megadatnak egyaránt. Örökséglevéltől 20 dénár. Zálogos földre való levéltől 12 dénár.

Mind az öt faluból a komapénz és harangozópenz a mesteré. Temetéstől hat pénz a mesternek.

1665.

Pelsőc

(Páschahaza, Horka, Lekenye)

Rector Gregorius Szentpéteri

Reditus Rectoris

Ardoból a mesternek minden emberek három-három mérték, avagy Rosnyai szapu buzát fizetnek. Özvegyasszony három sing vásznat. A Pelsőcziek a mesternek fizetnek flor. 40 azaz negyven forintokat. Halott temetéstől és harangozástól den. 6 azaz hat pénz. A filiákban való halott temetéstől huszonnégy pénz azaz den. 24. Ezeken kívül a Didactrum. Aki Abcét tanul, fizet den. 36. Aki olvas, den. 50. Aki a Donatusban lévő declinatiokat és conjugatiokat memoriter tanulja, den. 75. Aki grammaticat, flor. 1, den. 25. A syntaxista flor. 1, den 75. Vidékitől pedig, akivel hogy megalkudhatik.

[Az 1668-as feljegyzés megegyező, kivéve, hogy az „Abcét” tanulók 36 dénár helyett 25 dénárt fizetnek.]

¹ A tanító bizonyos és törvényes fizetéséről ezután gondoskodják [a község]!

² elvégeztetett a zsinatban

³ a járulékok

POROSZLÓ

1639.

Poroszlo

Funerbris conciotól 1 forint, ha csak énekel 12 dénár. De ha mester vagy, a mesternek jár. Nagypénteken passio-mondásért egy pint borral tartozik a bíró. Ha mester énekl el, a mesteré lészen.

Proventus Rectoris Scholae Poroszloviansis

Ha olyant talál, aki levelet írni, olvasni emberségesen tud, felét adják, amit a prédikátornak. Ha pedig levélírással, olvasással prédikátort kell búsítaniok, tehát minden ágytól 13 dénár, fél szapu búza. Zsellér azonképpen. Nős szolga annak felét adja. Két köből vetés maga magvával. Puereket ha initial,¹ alphabetistától 25 dénár. Donatistától 50 dénár. Grammatistától 1 forint. Ha jobban proficial,² alkudjék a mesterrel. Funus deductiotól 12 dénár.

1665.

Reditus Rectoris

Rector Stephanus Farnasy

Pénz den. 25. Búza fél véka egy-egy ágytól. Másfél forintos szalonna. Két zsák búza két szántásra. Fát adnak elegendőt. Özvegyasszony másfél sing vásznat. Halott temetéstől den. 12. 15 szekér fa.

PUTNOK

(Serényfalva, Pogony, Dienesfalva, Dubicsány, Hét)

1612 előtt.

Putnoch

(Male, Pogoni, Dienes falva, Dubiczaan, Heth, Pokaj puzta)

Reditus Scholae Rectoris

Minden külön kenyeres az egész megyéből öt-öt pénzt. Csakhogy Hett falvából decima. Ez felől villongás vagy, mert nem akarják kiadni, melyért a vármegyét kell megtalálni.

Dienes falva

Reditus Magistri

Minden külön kenyeres ember öt-öt pénzt.

Reditus Ecclesiae filialis Pogoni

Ennek azon jövedelme mind prédikátornak s mind mesternek. Csakhogy a majorságból tized jár, a malomból sabbathale.

RADOSTYÁN

(Sajókápolna, Sajólászlófalva)

1596.

Ragistian

(Capolna, Lazlo falua)

Reditus Scholae

Hét házbeli embernek a Nyögön felül, a mester szerén mind a búza, mind a bor a mesteré volt. Négy-négy icce bor, két-két szántó ember egy mérték búzát. Asztaltartással a prédikátor tartozik. Négy sarlóstól egy mérték búza.

RAGÁLY

(Imola, Trizs)

¹ gyermekeket, ha tanít

² halad

1665.

Ragály

(Imola, Tris)

Adnak Rosnyai öt köből búzát, ha mestert tartanak egyik köbli a mesterre néz és a prédikátoré négye.

Tris

Szintén úgy fizetnek, mint az Imolaiak, ha mester nincs öt Rosnyai köből búzát adnak, s ha mestert tartanak négyet, mert az egyiket az mesternek adják.

RIMASIMONYI

(Darnya, Gesztete)

1608.

Simoni

(Darnia, Geztete)

Reditus Rectoris

A Darniai jövedelem félannyi, ¹ az a mesternek járt. Az özvegyasszonyok három sing vásznat adnak, ez is a mesteré.

1665.

A Darnyaiak arra ígérték magokat, hogy a mester jövedelmét megöregbítik, hogy mestert tarthassanak, ha egymás között megegyezhetnek.

1668. február 13.

Simoni

(Darnya)

Reditus Rectoris

Rector Petrus Simoni

A Darnyaiak adnak a mesternek harminckét-harminckét kéve búzát, egy egészhelyes. A félhelyes 16 kévét. A Simoniak jó akaratjokból az egészhelyes fél szaput, a félhelyes negyedet ad a mesternek.

1692.

Fát adnak tizenkét szekérrel, kinek hetét adják az Simoniak, az ötét pedig hozatják a Darnyaiak. Ez a deliberatio lett Anno 1692. 5. Januarii.

RIMASZÉCS

(Balászfölde, Cakó, Csompor, Balogiványi, Zádorháza)

1608.

Szecz

(Balas föld, Czaho, Cziompor, Juany, Zador)

Temetéstől 12 dénár, hata a prédikátoré, hata a mesteré.

Reditus Rectoris

Egész ekés, míg többen voltak, tíz kévét adott, zsellér pedig és fél ekés öt kévét. Azután hogy elkevesedtek, az egész ekés tizenkét kévét, zsellér és fél ekés hatot. A prédikátor asztallal tartozik neki, ha azt nem akarja, amint megalkudhat vele. Ezek felett három faluk, Susa, Jene, Cziko haza fizetnek a város fizetése szerint a mesternek. Komapénz is a mesteré. A halott pénznek is hata, a prédikátor engedelméből. Mert azelőtt csak hárma volt a mesteré.

¹ A prédikátor simonyi jövedelmének fele.

RIMASZOMBAT

(Rimatamásfalva, Majom, Kurinc, Alsópokorágy, Felsőpokorágy)

1608.

Rima Szombat

(Thamas Falva, Majom, Kurincz, Pokoragi)

Reditus Rectoris

Egy ortvány vagyon szabadságában a Thehani út felett. Esztendeig huszonnyolc forint a bére. Asztala jár a prédikátortól. A halottól, avagy temetéstől való pénznek tize övé, öte csak a prédikátoré. A gyermekektől akivel miben megszerződhetik. A komapénz eleitől fogva a mesteré volt, most is azé legyen.

1665. január 26.

Rima Szombat

Reditus Rectoris Scholae

A Szent Margit Asszonynál egy ortvány föld. Másik a középső nyomásban a Téhányi hegyen. Alsó nyomásban a Barát Erdejénél egy. A városházától a mesternek 180 flor., asztalára flor. 20. Búza ugyan a városházától 12 szapu. Az első prédikátortól 32 szapu búza. A három első innep napokon első napi Cantatio. Az öt sokadalmi nundinale¹ egy-egy poltura 3 dénárjával. Pünkösdtől fogván Szent Mihály napig minden héten egyszer Sabathalét adván a gyermekek, játszani kibocsáttassanak.

Vidéki gyermekektől való fizetés ez: Aki Poësiszt tanul, egy tallér. A syntaxistától másfél forint. Az Etymologistától flor. 1. A Rudimentistától den. 75. A Legentibus et Syllabizantibus den. 50.

A mester fizetése halott temetéstől rend szerint den. 30. A deákoké a harangozásért den. 12. A mesterrel való éneklésért den. 6. Ha pedig a mestert két énekre kérik, ugyan más harminc pénzzel tartoznak.

RUDABÁNYA

(Alsótelekes, Felsőtelekes, Szuhogy)

1596.

Ruda Bania

(Telekes, Felső Telekes, Zuhogy)

Reditus Scholae

Az mester bére 14 (20) forint. Asztalt a prédikátor tart neki. *Az asztaltartásért tartozik a prédikátor tíz Cassai szapu búzával.*

1668.

Ruda Bania

(Alsótelekes)

Reditus Rectoris

Tizennégy forint, ex gratis négy icce bor. Tíz szapu búzát pedig a Prédikátor ad a mesternek, melyért a falu is béhordja a prédikátor dézsma búzáját.

1669.

Anno 1669. die 10 Martii. Sajo Szentpeteri partialis Congregationkban végeztük, hogy a Ruda Banyai gyülekezet tartozzék a prédikátornak a mester jövedelméből fele bérrel, úgy mint 10 forinttal. Hogyha pedig schola mestert tartanak, tartoznak neki az egész fizetéssel, úgymint 20 forinttal. Bort a schola mesternek 4 iccét.

SAJÓECSEG

1650 körül.

Etseg

¹ vásárpénzből

Reditus Rectoris

Huszonnégy Miskolci szapu búza. Tizenkét forint. Egyszeri coquia egy kerülőben. Halott temetéstől 12 pénz.

SAJÓKAZINC

(Barcika, Berente)

1596.

Kazincz

(Barczika, Berente)

Reditus magistri

A hegy felől való szer a mesternek fizetett. Hordáskor, aki mit akart, ki egy kévét, ki kettőt, ki többet adott.

1650 után.

A szántó ember egy Miskolci szapu búzát ad. A zsellér fél szaput. Bort, akinek szőlője vagyon, két-két iccét. Özvegy másfél sing vászon. Egyszeri coquiaval is tartják a mestert. Barczikaiak adnak a coquiaért minden ember 3 dénárt, s egy házikenyeret.

Barcika

Reditus Rectoris

Minden marhás ember, ha két ökre vagyon is, fél szapu búzát. Minden két zsellér egy fél szaput ad. Minden külön kenyeres három-három icce bort. Özvegy másfél sing vászon. Temetéstől 12 dénár.

1665.

Kazincz

Rector Scholae Mihael Tólcseky

Mind a pásztor s mind a schola mesternek proventusát jobb karban állattatván, feltalálod az Ecclesia Könyvében.

SAJÓKAZA

(Sajóivánka, Sajóalgóc, Kurittyán, Harnóc, Dövény)

1596.

Kaza

(Ivanka, Galgocz, Kurittian, Harnocz puzta, Deveni)

Minden szőlős ember a mesternek Just. 6¹ és 4 dénárt. Asztallal a mesternek nem tartozik a pásztor.

Harangozásért a mesternek férfiútól 3 dénár. Asszonyi állattól vagy leányzótól 2 dénár. *Most immár 3 forintot adnak esztendeig. A prédikátor és a schola mester vámmal nem tartozik, ha öröl.*

Kaza, Ivanka, Galgocz: A schola mesternek tartoznak esztendőnként fizetni ötven Rossnai szapu búzát.

SAJÓSZENTPÉTER

1596-1600

Szent Peter

Rector Johannes Szentpeteri

Temetéstől 12 dénár, hat pénze a fő pásztoré, hárma a kápláné, hárma a mesteré.

Reditus Scholae

Minden szőlős ember tartozik a mesternek fél-fél köből borral, azaz nyolc icce borral. Aki pedig bort nem adhat, szőlője lévén, szükség miatt tartozik harminckét pénzzel. Kinek szőlője nincs, tizenhat pénzzel.

Didactrum

¹ 6 iccét

Az ábécédáriusoktól 12 dénár. Akik colligálnak fél-fél köből. A legentibus egész köből, a Declinistis két köből, a Philippistis egy-egy csöbör bor jár a schola mesternek.¹ A prédikátornál libera menzája.²

Vannak templomhoz való szőlők is, melyeket Soldos szőlőknek hívnak az alhegyen. Ezekből a dézsma az egyháziak kezében jár templom, prédikátor háza és a schola építésére.

SAJÓVÁMOS

1610.

Vamos

(Pal Falva)

Reditus Scholae

A malomszegbeliek egy-egy köből búzát adnak. Minden ember fél-fél köből bort. Az ágytól 5 dénár. Harangozástól 3 dénár. Ha penig bort nem adhat, 4 dénárt (*hogy szőlője nincsen avagy nem terem*).

Pal falva

Komapénz a mesteré.

SAJÓVELEZD

(Dubicsány)

1619. július 15.

Velezd

(Dubiczán)

Dubiczan: Rétek is vannak. Egyik Mester rétje, másik a Sajó parton, Pap rétje.

SELYEB

(Nyésta, Abaújszolnok)

1606.

Selieb

(Nestha, Szolnok)

A komapénz mesteré. A decimából octava jár. Özvegyasszony 3 sing vásznat.

Reditus Scholae

Minden házasember fél-fél köből búzát ad. Nőtlen örökséges legény egy szaput. Gyermektanítástól, kivel mint alkudhat. *Két-két icce bor mindentől, akinek szőlője vagyon.*

Nestha

A mesternek minden házasember fél köből búzával tartozik. A schola körül való építéssel tartoznak.

1668. december 12.

Selyeb

(Nesta, Szolnok)

Reditus Rectoris

Mind szegény s mind gazdag ember fél-fél köből búzát ad. A nőtelen legény egy-egy szaput. Két-két icce bort minden ember. Halotti énekléstől 12 pénzt. Levélírástól den. 12.

Nesta: Reditus Rectoris

A mesternek minden házasember fél-fél köből búzát ad. Halott temetéstől 12 pénzt.

1668.

Szolnok: Reditus Rectoris

Minden ember ad egy-egy szapu búzát tetézve. Halotti énekléstől 12 pénzt.

A Selyebi scholát tartoznak építeni a Nestaiak és Szolnokiak.

¹ Olvasóktól... névszórágóztól... Philip Melanchton nyelvtanát tanulóktól...

² szabad asztala

SZALONNA

(Martonyi)

1602.

Szalona

(Martoni)

Reditus Rectoris

A mesternek jövedelme. Az, aki jobban bírja magát, fél köböl búzát adott, aki szegénybül, egy szaput.

Martoni filialis

A mesternek mind Szalonnaiak és Martoniak két-két icce bort adnak. Akinek bora nem léssen, nyolc-nyolc pénzt ad.

1639.

Szalonna

(Marthoni)

Reditus Rectoris

Minden ekés ember, ki maga ekéjével szánt, ad fél köböl búzát. Aki cimborával szánt, ad másfél szapu búzát. Zsellér ad egy szapu búzát. Minden külön kenyeres ember ad két icce bort. Ha bort nem adhat, ad nyolc pénzt iccejéért a bornak. Halott temetéstől 12 dénár. Gyermektanítástól kivül mint megalkudhat.

A Marthoniak is aszerint fizetnek, mint a Szalonnaiak. Fával mindazáltal a Szalonnaiak tartoznak négy szekérrel. A Mathoniak pedig két szekérrel. Minden héten csütörtökön reggel könyörgést tenni tartozik a mester általmenni Marthoniba.

Marthoni

A prédikátor házán és scholan való építésban harmadosok.

SZÖGLIGET

(Perkupa)

1605-1606.

Szegliget

(Per Kupa)

Reditus Rectoris

A mesternek minden szántó ember egy-egy szapu búzát ad. Zsellér, akinek szőlője vagon, 8 icce bort ad.

Perkupa

A mesternek egy-egy szapu búzát adnak a szántó emberek. Aki búzát nem adhat, nyolc icce bort ad.

SZENDRŐ

1601.

Szendrő

Reditus Scholae

Három rend, a Szendrei község, Uy Varas és Czechi summa szerint a mesternek fizetnek 32 forintot. A prédikátornál asztala vagon. Temetéstől 12 dénár. A prédikátoré annak fele. A harangozónak 3 dénár. Gyermek tanításától, aki mennyit akart adni. Az ábécéstől 25 dénár. Olvasóktól 50 dénár. Periodistáktól 75 dénár. Declinistáktól 1 forint.

SZIKSZÓ

1603.

Szikszo

Reditus Scholae

Vagyon egy szőlő a Magyar hegyen. Egy-egy köböl bort, valaki dézsmál, mind nemes, mind nemtelen. Két-két pénz minden házasembertől. A prédikátornál asztala. Gyermek-

kektől: Abécés, colligálóktól 13 dénár. Ha olvassa 25 dénár. Declinista 50 dénár. Aki feljebb proficial, 1 forint. Az extraneusoktól, akivel mint megalkudhat. Vagyon egy szántó-föld Czapfuros útja mellett, negyedrészt föld. Aki bevetette, ötödöt vett belőle. Halott pénz 8 dénár a deákoké.

Minden egész mérésben a Szigeti malomból két köböl búzát adtak, fél mérésben egy köbölt. Minden tehénből primi, három-három darab húst adtak. Kántort a mester tartott, ahhoz egy szőlő vagyon, kinek neve Karasz szőlő. A böjti napokon, míg kitelt, minden háztól egy tál éték, ami lehetett, elkerülvén a deákok.

1640.

Reditus Rectoris

Vagyon egy szőlő a Magyar hegyen. Ezt is a város míveli. Minden ember egy-egy köböl bort ad, mind nemes, mind nemtelen. Két-két pénzt minden házassembertől. A prédikátornál asztala. Akinek pedig szőlője lészen, s semmit nem szűrt belőle, tartozik adni 25 dénárt. Akinek szőlője nincsen, minden ember tartozik adni 12 dénárt. Gyermekektől, ha olvassa 25 dénár. Declinistától 50 dénár. Aki feljebb proficial 1 forint. Az extraneustól, akivel mint megalkudhat. Vagyon egy szántó-föld Czapfuros útja mellett, negyed rész föld, aki bevetette, ötödöt adott belőle.

Reditus Studiosorum¹

Halott pénz nyolc pénz deákoké. Minden egész mérésben a Szigeti malomból két köböl búzát adtanak, fél mérésben egy köbölt. Minden tehénből primi, három-három darab húst adtak. Karácsonytól fogva tavaszi szőlőműveltetésig Cocio.² *Most immár karácsonytól fogva tavaszi szőlőműveltetésig főznek.* Vagyon a scholához két szőlő. Egyik a Bontaban, Gáspár deák uram, boldog emlékezetű feleségével, Teórok Ilonával együtt adta a deákoknak, szabad szőlő. Másik a Kender szeren, kit Santa István deák hagyott volt testamentumban a deákoknak. Czobor Imre uram őnagysága elfoglalta volt, de a város őnagyságától visszaváltotta 40 forintért a deákok számára. A deákok magok műveltetik, a hasznából pro cultura excindalvan,³ amennyit elégnek ítélnék.

Kántort a mester tartott. Ahhoz egy szőlő van, kinek neve Karasz szőlő. A böjti napokon, míg ki volt ami lehetett, elkerülvén a deákok.

1692. február 28.

A Szikszai mester asztaláról való Deliberatum

Kupén levő generális gyűlésében a Szent Eklézsiának kerestének bennünket a Szikszai becsületes lakosok, hogy a minden esztendőben prédikátoruk és mesterük között való difficultasokat az asztal iránt tollálnánk,⁴ consensusukat küldték hozzánk ily formán: Hogy a malombeli sabbathálénak fele, a modo in posterum et perpetuum⁵ legyen az asztalért a mesteré, kása, kender és egyéb accidentiák⁶ kívül. Tetszett azért minekünk is, hogy ezen compositiot confirmálnánk, protocolálnánk,⁷ hogy ez után minden vetélkedéseknek nyaka szakadna.

SZIKSZÓÚJFALU

(Onga)

1603.

Uy Falu

(Ongha)

Reditus Scholae

Minden szántó ember fél-fél köböl búzával, a zsellér egy szapuval tartozott. Asztala a prédikátornál volt.

¹ A diákok jövedelme.

² főzés; A diákok sorkosztra voltak beosztva a mezőváros polgáraihoz.

³ a műveltetésre kivéven

⁴ nehézségüket elrendeznénk

⁵ mostantól ezután örökösen

⁶ tartozékok

⁷ megállapodást megerősítenénk, iktatnánk

SZILICE

(Szádvárborsa)

1663

Szilitze

(Borzva)

Reditus Rectoris

Szelicze: Minden szántó ember, aki maga ekéjével szánt, egy-egy Rosnai szapu búzát ad. A zsellér fél szaput. Jóakaratajokból egy kerülőben főznek. Ha jól viseli magát, máskor is megcselekszik. A prédikátor nyolc kereszt búzát ad. Borzvan, aki maga szánt, egy-egy Rosnai szapu búzát. A zsellér fél szaput, Rosnait. Minden ember egy-egy házi kenyeret, mivel ezek távol lévén, nem főzhetnek. Fával a mesternek a Borzvaiak tartoznak, a prédikátornak a Sziliczeiek.

Minden vasárnap és csütörtökön a prédikátorral együtt tartozik kimenni a mester. Kedden magának kell kimenni Borzvára a prédikátor nélkül. Énekléstől a mesternek mindkét faluban 12 dénár.

SZÍN

(Szinpetri)

1600 táján.

Szin

(Petri)

A mesternek minden szántó ember fél (*egy*) szapu búzát adott. A zsellér (*fél szaput*) öt-öt icce bort, mind ekés ember s mind zsellér. A vidéki úgy, mint a Szini és Petri ember.

1639.

Reditus Rectoris

Minden külön kenyeres ember ad öt icce bort. Vidéki ember is, kinek a Szini hegyen vagyon szőlője, ad öt icce bort. Egész ekés ember egy szapu búzát. Zsellér ad fél szapu búzát. Temetéstől 12 dénár. A prédikátor jóakaratajából ad búzát, 3 köblöt.

Petri

Proventus Rectoris

Aszerint fizetnek a Petriek is, amint a Sziniek. A vidékiek is aszerint fizetnek, kiknek a Petri hegyen vagyon szőlőjük.

1668.

Szin

A schola mester jövedelme

Öt icce bor, fél szapu Kassai búza. Halott temetéstől négy poltura. Akinek bora nincsen, tizenhat polturával szolgáljon, akár pengig egy köből zabot adjon. Mely jövedelmet a prédikátor percipial,¹ mester nem lévén.

SZKÁROS

(Kisvisnyó, Felsőfalu, Alsófal, Alsóráás, Felsőráás, Bozoga, Trasa, Kóbánya, Bekeháza)

1610 előtt.

Scaros

(Visnio, Felfalu, Alfalu, Bozogha, Also Ras, Felső Ras, Trasa, Kó Bania, Bekehaza)

Az Also falusi jövedelem pengig a mesternek járt.

1665.

Szkaros

(Visnyó, Fel falu, Alsó Falu, Ráás)

¹ vesz fel

Reditus Rectoris

Rector Scholae Stephanus Kosdi

Közönségesen a paraszti rendek a négy faluból fizetnek flor. 25 és 25 szapu búzát. A nemesek külön fizetnek jóakarattól, ki mennyit akar. Halott temetéstől den. 12. Gyermektől pedig úgy, mint a Vaályi mesternek. Vide supra proventum Rectoris Vaályiensis.¹

1668. szeptember 9.

Szkaros

(Visnyó, Fel Falu, Ras, Also Falu)

Közönségesen a paraszti rendek a négy faluból fizetnek flor. 25 és 25 szapu búzát. A nemesek fizetnek egy-egy szapu búzát, 50 pénzt. Halott temetéstől den. 12. A gyermekektől pedig úgy, mint Wályban.

SZŐLŐSARDÓ

(Tornakápolna, Varbóc, Teresztenye, Égerszög)

1601.

Szőlős Ardo

(Kapolna, Warbocz, Theretenje, Egerszegh)

Kapolna: Az szerint fizetett minden ember a mesternek, mint Ardoban a prédikátornak fizettek.

TISZALÚC

(Taktaharkány)

1600 táján.

Lucz

(Harkany)

Reditus Scholae

Mikor mestert tartottak, minden ágytól öt-öt pénz járt neki szolgálatjára. Minden ágytól egy-egy szapu búza. Őszi, tavaszi egy-egy hold vetéssel.

1665.

Luc

Reditus Rectoris

Minden ágytól fél szapu búzát fizetnek, s szapu tavaszt. Minden ágytól nyolc-nyolc polturát, halottól is annyit. Négy köböl alá való szántással tartoznak. Az özvegyek fizetnek négy polturát, ha marhájok nincsen. A gyermekek tanításától fizetnek, amint az alkuvás lehet. Egyszeri coquia vagyon.

TISZAPALKONYA

1639.

Palkonya

Proventus Rectoris Scholae Palkonyaiensis

Schola mesternek minden ágytól 25 dénárt, egy szapu búzát. A mesternek földje vagyon, melyben három köböl búza megy. Maga magvával azt bevetik neki. Minden házasember egy-egy kenyeret ad, mivelhogy a notariát² viseli.

¹ Lásd fent a vályi tanító jövedelmét!

² jegyzőséget

TISZASZEDERKÉNY

1663. február 14.

Szederkény

Anno 1663. 14. Februarii. In Synodo Generali Sajo Szentpeteri celebrata conclusum.¹ Minthogy immár schola mestert tartanak, concordált² a Szent eklésia vele, hogy jövedelme a mesternek ilyen legyen. Minden ágytól nyolc poltura. Minden ágytól Szikszai fél-fél szapu búza. Egy Szikszai köből búzavetés. Egy kerülőben való coquia. Tizenhat szekér fa. Minthogy penig a fát a prédikátornak rendeltetett fából szakasztották a mesternek, ha valamint a falvak fogyatkozása miatt a következő időben schola mestert nem tartatnának, ezen megnevezett fabéli jövedelme a mesternek redealjon³ a prédikátorra. Ez végezésben jelen voltak ilyen személyek: Czaszar György, falu notáriusa Ferencz deák.

TISZATARJÁN

1665.

Tarjan

Reditus Rectoris

In summa 20 forint, minden ágytól fél szapu búza, elegendő fa. Vetés három köből búza. Coquia az egész faluban egy kerülés.

TORNALJA

(Sajókirályi, Sajószárnya, Hubó)

1596.

Tornallja

(Király, Ztarna, Hubo)

Reditus Scholae

Egészhelyes egy mérték vel⁴ szapu búzát. Féhlhelyes és zsellér fél mértéket. Asztalt tart a prédikátor. Temetőpénznek fele övé. Harangozástól 3 pénz övé.

1665.

Tornallya

(Királyi, Stárna, Huba)

Reditus Rectoris Scholae

Rector Paulus Kanta Gömöri

Minden ekés ember Tornallyán s Királyiban egy-egy szapu búzát, a zsellér egy mértéket. Sztarna egészlen a mesternek fizet. Jobbágy öt szaput, zsellér öt mértéket.

A Hubaiak tíz szapu búzát fizetnek.

Temetéstől öt polturát adnak, kettei az prédikátoré, kettei a mesteré, egyiket ismét a harangozásért a mesternek adják.

UZAPANYIT

(Balogtamási, Hacs)

1665.

Uzza Panyith

(Hacz, Tamásy)

Rector Scholae Joannes Szendrey

Reditus Rectoris Scholae

¹ A Sajószentpéteren, 1663. február 14-én tartott általános egyházi gyűlésben hozott határozat.

² egyetértett

³ térjen vissza

⁴ avagy

Minden ekés ember egy mérték búzát ad. Félekés vagy zsellér egy negyedrész, mind a három megyéből. Özvegyasszony den. 6. Fát ad az egész megye tizenkét szekérrel. Halott temetéstől den. 12.

VARBÓ

(Parasznya, Kondó, Ludna)

1596.

Varbo

(Paraznya, Condo, Ludna)

Reditus Scholae

Szőlős embertől négy-négy icce bor. Két szántó embertől egy mérték. Négy sarlóstól egy mérték búza. Étellel tartozik a prédikátor, ha házához jár. Ha hol pengig azt nem akarja, adjon a prédikátor az asztalért két köből búzát és négy köből bort.

1650 után

Ludna

Amikor mestert tartottak Varbon, az ekés ember egy mérték búzát, két zsellér ember egy mértéket adott. Bort minden ember vagy vagyon szőlője, vagy nincs, pénzen veszi is, ad 1 köblöt, 16 iccével. A mesternek 4 iccét, mostan immár mind a prédikátoré.

ZÁDORFALVA

(Alsószuha, Latránfalva)

1696.

Zadorfalva

(Also Zuha, Latran falva)

Reditus Scholae Zuhaiensis

Mikor a Zadorfalviak majorságokat aratáskor behordották, általjött a Zuhai mester, és aki mit akart adni, adott, ki három kéve búzát, ki négyet s ki többet.

Szent György Suzha, alias Alsó Zuha

Reditus Scholae idem qui Zadorfalva.¹

1643

Reditus Rectoris in Alsoszuha et Zadorfalva

In summa,² szemül adnak huszonkét Cassai köből búzát. Minden gazda egy kéve búzát. Minden külön kenyeres két-két polturát. A két falu tartozik hat szekér fával.

ZSIP

(Balogújfalú, Dulháza, Bárcziháza, Alsóbátka, Felsőbátka, Nemesradnót)

1639.

Sip

(Uyfalu, Dulhaza, Bartzi haza, Also Batka, Felső Batka, Radnot)

Reditus Rectoris Sipiensis

Az Also Batkiak, akik fatealtak,³ így mondják, hogy ők minden helytől egy-egy kéve búzát fizettek. Félhelytől fél kévét. Most is megadják azt. A Sipiiek pengig és a Radnothiak, minden ekés ember két-két kéve búzát adtak, most is megadják a mesternek. A zsellér egy-egy kéve búzát ad. A Felső Batkiak is úgy fizetnek, mint az Also Batkiak a mesternek.

1665.

Sip

¹ Az iskola jövedelme ugyanaz, mint Zádorfalván.

² együttesen

³ tanúskodtak

BORSOD-GÖMÖR-KISHONTI EGYHÁZMEGYE

Reditus Rectoris

Rector Scholae Stephanus Losonczy

Minden ekés ember egy szapu búzát ad, a zsellér egy mértéket. Az egy kenyeret és a két polturát csak jóakarattól adják meg, akinek akarják.

ABARA

(Mészpest)

1619.

Abara

(Mez Pest)

A Mez Pesti jövedelem a mesteré. Minden egész jobbágy egy kepét, 64 kévével. Félhelyes félannyit. A jobbágy 3 dénárt, egy tyúkot. Zsellér 16 dénárt. Özvegyasszony 3 sing vásznat. Ezek a mesteré. A scholát, kerítésével, a Mez Pestiek építik.

ALSÓKÖCSÉNY

(Alsóhrabóc, Klazány)

1619.

Kucson

(Hrabocz, Kladzom)

Minden egész jobbágy egy kepét, 64 kévét térszen. Ugyanannyit, azaz 64 kévét a mesternek is. Zsellér a prédikátornak 4 dénárt. Annyit ad a mesternek is.

BUTKA

(Szelepka, Dubróka, Kamonya)

1619.

Butka

(Szelepka, Dubroka, Kamonia)

A szombati vámból decima jár, annak harmada a mesteré.

CSÁSZLÓC

(Nagygejóc, Kisgejóc, Baranya, Tekergény)

1618.

Csaszlocz

(Nagi Gejócz, Kis Gejócz, Barania, Tekergenij)

Mester jövedelme

Csaszloczon minden búzás ember három kéve búzát ad, avagy 3 dénárt. Egyéb ember is 3 dénárt. A Baranyi jövedelem épen a mesteré, úgy fizetnek, mint a többi helyekről. Az quartának harmada a mesteré. A Baranyi quarta épen a mesteré. Amit Baranyiában a nemes uraim fizetnek, a prédikátor a mesterrel azt kétfelé osztja. Egyik rész a prédikátoré, másik a mesteré. Gejeoczben vagyon az oskola hat földje.

CSICSER

(Vaján)

1619.

Csicser

(Vajan)

Halott temetéstől 6 dénár. Harangozónak 3 dénár. Abból, ami megmarad, harmada a mesteré.

Mester jövedelme Vajanban: [...] szerről a mesternek fizet. Akinek 20 kalongyája vagyon, egy kalongyát, akinek 15 vagyon, egy kalongyát, 6 pénzt, egy tyúkot. Akinek tíz kalongyája vagyon, 25 dénárt. A nemes uraim decimájából Csicsserben és Vajanban ami a prédikátoré, annak harmada a mesteré. A quartából nem jár a mesternek.

DEREGNYŐ

(Szalók)

1650 körül.

UNGI EGYHÁZMEGYE

Deregnie

Mester jövedelme

A pásztor a magáéból Deregnyőről is 10 keresztet, Zalokrol is 10 keresztet. Mind a két faluból a jobbágy, ki egészhelyes, 1 keresztet. Félhelyes manipulos 8. A zsellér, akinek vetése vagyon, manipulos 2. Rét vagyon egy Rosagon, ez is 8 forintban zálogban.

Félhelyes négy kéve búza, négy kéve rozs. Takarodó vonásért minden külön kenyeres ember egy kenyeret.

DOBÓRUSZKA

1619.

Dobo Ruzka

Mester jövedelme

Az úr dézsmájából amit adnak, harmada a mesteré. A quartának is a harmada. A Radicsi jövedelemnek fele a mesteré.

GÖRÖGINYE

1652.

Geregnie

Mester jövedelme

Minden ember két kéve gabonát. [...].

HANAJNA

(Sárosrőcse, Vámoslucska, Fekesháza, Zavadka, Kisgézseny, Jósza)

1619.

Hanaina

(Reviscze, Lucska, Fekeshaza, Zavodka, Kis Gesem, Josza)

Mester jövedelme

Reviscse a mester számára fizet. Halott temetéstől 16 dénárt adnak, harmada a mesteré.

Ha Reviscsere mennek 1 forint, harmada a mesteré. Kereszteléstől egy tyúk, egy kenyér, a pásztoré az. Az Úr vacsorájától amit adnak, annak harmada a mesteré.

KEREKNYE

(Homok, Unghosszúmező)

1619.

Kereknie

(Homok, Hozzumező)

Halott temetéstől, ha kétszer prédikál a minister, 32 dénár. Ha egyszer, 16 dénár. Ha csak énekel, 8 dénár. Harmada ezeknek a mesteré.

A Homoki jövedelem a mesteré. Ott két szántó föld vagyon a mester számára.

KORLÁTHELMÉC

1619.

Korlat Helmech

Rectoris Proventus

Amennyi szekér fát hoznak a prédikátornak [...], abból hat [...] [...] a mesternek. Minden külön kenyeres, mind jobbágy, zsellér fél csetert búzát ad a mesternek. A patrónusok egy csetertet. Bort minden szőlős ember egy pintet. Mikor a makknak termése vagyon, a papnak, mesternek a patrónusok egy-egy verő disznót adnak. Halott temetéstől semmi. Kereszteléstől egy tyúk, egy kenyér.

LABORCMEZŐ

(Izbugyarabóc, Jablonya, Óbajna, Izbugyabresztó)

1652

Zbudzka Dluha

(Hraboc, Jablonja, [...], Zbojna, Bresto)

A prédikátorra panaszolkodnak, hogy mestert rendelt, holott nincs helye, magának sem fizetésük.

LESZKÓC

(Topolóka, Hucóc, Stefanóc)

1652

Lyeskocz

(Topolomka, Hutsotz, Stephanocz)

Énekléstől 16 dénárt (*mesteré*). Mesternek egész jobbágy egy corotz gabonát.

A régi scholát faluul, esperest uram híre nélkül, eladták.

MOKCSA

(Ungmogyorós, Mokcsakerész)

1621.

Mokcsa

(Mogyoros, Kerecz)

Ebből a megnevezett proventusból a schola mester számára tudatik ki a harmad rész, úgymint egy hordó bor, egy hordó lóre és egy verő marha. Az egész Mogyorosi nemes uraim adnak prédikátor számára a schola mesterrel együtt decimát mind gabonájokból, s mind árpájokból [mindenből, amit kévébe] kötnek.

Ugyanezen Mogyorosi polgárok a prédikátornak a schola mesterrel együtt, külön-külön minden jobbágy egy-egy kalongyát. A zsellérek 8 dénárt. Az özvegyasszonyok külön-külön három sing vásznat.

A Kerezi nemes uraim hasonlóképpen mind gabonájokból, tavaszokból decimát adnak a prédikátornak a schola mesterrel együtt. A temetéstől a prédikátor uramnak, amikor prédikál, adnak 16 dénárt, melynek a harmad része a mesteré. Hol penig kétszer kívánnak prédikálást, a második prédikálástól adatik viszont nyolc pénz, az csak a prédikátor számára lészen. Amikor nem prédikálnak, hanem csak énekszóval viszik a halottat, akkor a prédikátor, akár legyen jelen, akár csak a mester énekeljen, nyolc pénzt adnak, kiből a mesternek harmada jár.

NB. Post hanc constitutionem accesit deliberatio Ecclesiae talis in generali synodo.¹ Ha a prédikátor egyszer prédikál, 25 dénár. Ha kétszer 50 dénár. A mesternek külön 8 dénár, mely ez ideig még minden eklézsiában observáltatott.²

A gyermekek tanításától a mesternek adatik az ábécédáriusoktól, míg az olvasásra jutna, 15 dénár. Ha olvasva tanul, míg könyv nélkül nem megy, 25 dénár. Ha könyv nélkül tanul grammatikát, 50 dénár.

A gabona és egyéb tavaszbeli jövedelem felől úgy végeztünk, hogy amikor behordják, akkor minden harmadik kévének egyikét a mester asztagjára teszik, külön-külön rakva, tudja ki-ki az övét, és csépelje, mikor akarja.

NAGYDOBRONY

(Kisdobrony, Csomonya, Tiszaágtelek)

1621.

Nagi Dobrony

(Kis Dobrony, Czomonia, Telek)

Mindazoknak, amit a patrónus ad, annak harmada járna a mesternek, ha tartanának mestert, a disznóknak egyike. Mesterséghez való föld kettő, kicsiny, Pap István földje

¹ Ezután a végzés után így nőtt az egyház rendelése az egyetemes zsinaton.

² megtartották

megy rá véggel. Csomonía felé öt egy csomóban, négy azok mellett régen mesterséghez való volt.

1641.

A Nagy Dobroni schola mesternek Anno 1641 rendelték, hogy minden szántó-vető emberek, mind Nagy Dobronról, Csomoniaról tíz-tíz kéve búzát adjanak, mind tyúknak, fának harmada a mesteré. Az úr tavából is, mikor foghatnak, harmada jár, hogyha a pásztorral együtt a tónak gondját viseli. Mivel penig a Csomoniaiak a fele szolgálatot kívánják, az építésnek is fele övék legyen.

NAGYKAPOS

(Mokcsa, Viszoka, Budaháza, Veskóc, Ungcsepely)

1619.

Kapos

(Makcsa, Viszoka, Budahaza, Veskoz, Csepely)

Budahazara a mester megy prédikálni harmadik vasárnap.

Búza, bárány dézsmából octava jár a prédikátornak. Abból a mesternek a Kaposi quartán kívül tertia jár. [A filialisok] a mesternek külön 16 dénárt adnak.

A mester jövedelme. Didactrum: Amely gyermek még grammatikára nem érkezett, attól 50 dénár. Aki grammatikát tanul, 1 forint.

A Csepelyiek bizonyos számon a mesternek adnak 10 forintot.

NAGYMIHÁLY

(Szocsogó, Orlóc, Kisverbóc, Nagyzalacska, Kiszalacska, Petróc, Bethlen, Gézsény, Sztarnyán, Várkond, Topolyán, Lasztomér)

1619-1620.

Nagy Mihali

(Szocsogo, Orliocz, Verbocz, Nagi Zalacska, Kis Zalacska, Petroc, Bethlen, Nagi Gesem, Sztranian, Varkond, Topolia, Lesztamer)

Halott temetéstől 16 dénár, melynek hat pénze a magyar prédikátoré, a tíz pénze a tót prédikátoré a mesterrel. A városnak fele a mesteré, és aszerint fizetnek, mint a prédikátornak. A malomnak egyike, a Topoly, a kápláné, mester részére a Bethleni szombaton délestől fogva, vasárnap délig. A mesternek minden embertől egy pint bor jár, penna bornak hívják.

NAGYSZERETVA

(Kisszeretva, Pályin, Kráska)

1619.

Szeretva

(Kis Szeretva, Palin, Kraska)

A komapénz a mesternek jár. Ha Palinból vagy a többi filiálisból hoznak halottat, 16 dénárt adnak, harmada a mesteré.

Mester jövedelme

A Kis Szeretvaiak a mesternek aszerint fizetnek, mint a Nagy Szeretvaiak a prédikátornak. Nagy Szeretvanak is a fele a mesternek fizet.

ÓR

(Bozos)

1619.

Ór

(Bozos)

A mesternek egy kalongyát adnak. Zsellér a prédikátornak ad 16 dénárt, mesternek 8 dénárt.

PALÁGY

(Gállocs, Komoróc)

1619-1621.

Palagi

(Galocs, Komoroc)

Halott temetéstől 16 dénár, fele a mesteré. Ha prédikál, megjobbítják a fizetést, amiben megalkudhatnak (25 dénár, az énekléstől 8 dénár). Quartából tertia¹ jár a mesternek. Özvegyasszony 3 sing vásznat.

[...] szántóföld vagy, négye az erdő szélén a prédikátoré, az ötödik Hazul felől a mesteré. A közép szeren hat vagy, egyik a mesteré.

Komoroczi határban. A Csonka dombján a prédikátoré egy, a mesteré is egy. A Hozzukban is egy, ugyanott a mesternek is egy föld vagy. A Bik tarlón a mester számára egy, egy kis rétecske is mellette.

Mester jövedelme

Galocsból a nemesek szakasztva adnak gabonát a mesternek. Egész jobbágy és zsellér úgy fizetnek Galocsból a mesternek, mint Palagiból és Komorocról a prédikátornak. A Galocsi quarta a mesteré búzából, bárányból. Cathedra-cumban ketten a prédikátorral egy forintot adnak. Palagiból, Komoroczból az udvarokból egy-egy forintot, egy-egy köből búzát adnak. *Komorocziak és Palagiak a mesternek singuli² 12 dénárt.*

PÁLÓC

(Bajánháza, Tegenye, Ungmogyorós, Mokcsakerész, Viszóka)

1619.

Palocz

(Bajanhaza, Tegeni, Mogioros, Kerész, Viszoka)

Mivel eleitől fogva a mester hozásában controversia³ volt. Erről így deliberált⁴ az eklézsia. Palocziak elsőbben, azután Viszokaiak, harmadszor Bajanhaziak tartozzanak mestert hozni. Másodszor is aszerint Palocz, Viszoka, Bajanhaza hozza. Harmadik sorban a Tegenyiek hozzanak. Minden falu maga ereje szerint fizet.

SZEREDNYE

(Ignéc)

1619.

Szerednie

(Ignecze)

Mester jövedelme

A prédikátor búza jövedelmének harmada a mesteré. Akik búzát nem adhatnak, tizenhat pénzzel fizetnek, annak harmada a mesteré. Halott temetéstől 8 dénár. Minden külön kenyeres, akinek szőlője vagy, 8 icce bort. A prédikátornak járó tyúkból és lúdból a mesternek harmadrész jár. A prédikációra és halottnak a mester harangoz.

SZERELMES

(Alsóladiskóc, Felsőladiskóc, Dedasóc, Koskóc, Hankóc)

1652.

Lubisa

(Alsó Ladiskoc, Felső Ladiskoc, Dedadoc, Koskoc, Hankoc)

Jámbor, együgyű prédikátoruk vagy, mester is vagy.

¹ harmadrész

² egyenként

³ nézeteltérés, háborúság

⁴ határozott

Mester fizetése

Alsó Ladiskoc fizet a mesternek fél köböl gabonát és fél köböl zabot, egy tyúkot. Dedadóc is a mesternek fizet. Egy örökről gabona 50 manipuli. Avenae manipuli 25.¹ Azon kívül félhelyes manipuli 25, avenae manipuli 13.²

SZOBRÁNC

(Ruszkóc, Jeszenő, Felsőrőcse)

1619.

Zobrantz

(Ruszkocz, Jeszenő, Reviscse)

Halott temetéstől, ha csak énekelnek, 16 dénár, harmada a mesteré. Ha prédikál, 50 dénár. Az énekléstől ugyan megadják a 16 dénárt, és harmada akkor is a mesternek jár. Ha két prédikációt tesznek, egy forint jár. Ha a megyékből hoznak halottat, s a város végére mennek eleiben, 32 dénár, harmada a mesteré. Ha a város határából kimennek eleiben, 60 dénár, harmada a mesteré. Ha a filiálisba kimennek a halottért, 1 forint, harmada a mesteré.

Mester jövedelme

Revistseről minden egész jobbágy egy képét, azaz 56 kévét, mint Zobranczon a prédikátornak. Ruszkoczról és Jeszeniőről aszerint.

SZTÁRA

(Krivostyán, Oreszka, Sztankóc, Nátafalva)

1619-1621.

Ztara

(Chryvostyan, Orezka, Ztankocz, Nathafalva)

A mester minden hónapban tartozik egyszer kimenni prédikálni.

Temetéstől, ha kétszer prédikál, 1 forint, ha egyszer, 50 dénár. Ha csak énekel, 20 dénár. Ezekben tertianus³ a mester. A komapénznek harmada a mesteré. Az offertoriumnak harmada a mesteré. A rectornak is a két udvarból két verő ártányt adnak.

Nathafalva: Temetéstől, két prédikációtól 72 dénár, egytől 36 dénár. Harmadrésze a mesteré.

Ztankocz: A mesternek fizet aszerint mindenben, mint Nathafalva. A nemeseken kívül, kik ha mit adnak, abban csak tertianus⁴ a mester. Nathafalvan is azonképpen.

Orezka is a mesternek fizet aszerint, mint Ztara. A zsellér 8 dénárt.

UDVA

(Rovna, Velepola, Egyedfalva, Papin, Körtvélyes)

1622.

Udva

(Rovna, Velepola, Egyedfalva, Papin, Körtviles)

Rovna: Tertia pars rectoris, solvunt denarios 12.⁵

Egyedfalva: rectori manipuli 50, avenae manipuli 25. Inquinus denarii 8.⁶

UNGNYARÁD

(Magyarmocsár, Magyarkelecsény)

1619.

¹ 25 kéve zab.

² 25 kéve [gabona], 13 kéve rozs.

³ harmados

⁴ harmados

⁵ Rovna: Harmadrész a tanítóé, 12 dénárt fizetnek.

⁶ Egyedfalva: a tanítónak 50 kéve gabona, 25 kéve zab. Zsellér 8 dénár.

Niarad

(Mocsár, Kelecsen)

Mester jövedelme

Kelecsenből a fizetés a mesteré. Akinek 20 kalongyája vagyon, két kalongyát ad. Akinek 10 kalongyája vagyon, egy kalongyát ad. Akinek kevesebb, 16 dénárt. Mindegyik faluból a harangozásért 3 dénár.

A Kelecseniek búzából úgy fizetnek a prédikátornak, mint a Niaradiak. Mocsari, Kelecseni quartának harmada a mesteré. Niaradiak [...] keresztyénpénzt adnak, annak az octavájából a mesternek harmad rész jár.

UNGTARNÓC

(Darma, Bottfalva, Lakárt, Trask, Koncháza)

1619.

Tarnocz

(Darma, Bottfalva, Lakart, Trask, Kontzhaza)

Bottfalusiak a mesternek fizetnek aszerint, amint a Tarnocziak a prédikátornak.

A Lakardi jövedelemnek harmada a mesternek jár. Nota hic: Antiquus usus, diligenter inquirendus, quid et quantum solverint Lakartienses.¹

Halott temetéstől, ha kétszer prédikál, adnak 16 dénárt, ha egyszer, 8 dénárt. Ennek harmada a mesternek jár.

UNGVÁR

(Alsódomonya, Felsődomonya, Nevicke, Ókemence, Árok, Ungpetróc, Huszák, Minaj)

1619.

Unguar

(Also, Felső Domonya, Neviczke, Kementze, Arok, Petrocz, Huzak, Minaj)

A filiálisok közül a főpásztoré Alsó Domonya és Radvancz. Minaj a mesteré. A több filiálisok a kápláné.

Proventus Rectoris

Annuatim ex civitate flor. 50.² Az asztaltartásért 40 forint a prédikátortól és két cseber bor. A halott temetéstől 32 dénár. Didactrum ab elementariis 25 dénár. De caeteris nummorum iudicium esto.³

VINNA

(Tarna, Izbugya, Kaluzsa, Lokocsó, Huszin)

1619-1621.

Vinna

(Kis Tarna, Zbugia, Kalusa, Lokocso, Huszin)

Halott temetéstől 16 dénárt, a magyar, tót prédikátor és a mester, hárman osztoznak vele. Ha a tót prédikál, amiben megalkudhatnak, veszi, a tizenhat pénzzel ketten amazzok osztoznak. Ha a magyar prédikál, amiben megalkudhat, magáé, a 16 dénár a mesteré s a tót prédikátoré. Kalusa, Lokocso, Huszin a mesternek fizet.

ZEMPLÉN MÁTYÁS

(Behanóc, Tovarna)

1622.

Mattiasfalva

(Behanocz, Tovarna)

¹ Itt meg kell jegyezni: Régi szokás, szorgalmasan kiderítendő, hogy mit és mennyit fizessenek a lakártiak.

² A várostól évente 50 forint.

³ A többi pénzről törvény legyen.

Behanocz filialis similiter solvit, Tovarna filialis rectori, exceptis duabus capeciis, quae Pastorem Mattiasfalvensem concernunt ab antiquo.¹

1652.

Jöttem Matyasoczra Kuczini és Lyeskoczi Prédikátorokkal. Ez a falu mater eklézsia. Templomuk [...] vagyon. Parókia is jó, schola is [...].

ZSALOBINA

(Jeszenőc)

1652.

Zalobina

(Jeszenőc)

Jeszenőc filialisa Zalobinának, a mesternek fizet. Egész jobbágyságtól Varannai egy köből gabonát, zabot is annyit. Egy szekér fát. Zalobiniak a mesternek egy corotz gabonát, zabot is annyit.

JANKÓC

(Giróc, Gyapalóc, Lukasóc, Kosaróc, Alsószitnice, Felsőszitnice, Pakasztó, Hrubó, Csernyina, Petróc)

1652

(Gerots, Gyapalocz, Lukaczócz, Kasarócz, Alsó Scytnice, Felső Scytnice, Pakastocz, Hrubócz, Czernyina, Petrocz)

A scholat Hrubocz, Pakosocz építi.

¹ Behanóc leányegyház hasonlóan fizet, Tavarna leányegyház a tanítónak, két kepe kivételével, ami a mátyásfalvi lelkészt illeti régtől fogva.

AGYAGOSPATAK

(Tótjesztreb, Mernyik)

1611.

Agyagas

(Jesztreb, Mernik)

Rectoris Reditus

Medius colonus dat man. 13. siliginis, man. 4. avenae. Quartarius 6 man. siliginis, avenae 2 man. Duas habet terras arabiles, quas ipsemet cogitur arare. A funere habet tertiam partem salarii Pastoris.¹

Jesztreb

Rectori similiter solvit sed tertius quisque colonus. A baptisate quilibet compater dat unum denarium.²

Mernik

Pastori in hoc pago floreni duo, Rectori unus florenus solvit. Novem gallinae, ex his tribus tertia pars Rectori cedit.³

1629.

Rector Michael Galli, Ruttkai Ferencz jobbágya.

Rectoris reditus

[Ugyanaz, mint az 1611. évi szöveg]

1655.

Rector Jonas N. absens.⁴

BACSKA

(Visnyó, Kereplye, Sztankóc)

1639.

Batska

(Visnyó, Kereplye, Sztankocz)

Rectorem ab annis 30 non habent.⁵

1663.

A prédikátor jelenté, hogy mestert akarna fogadtatni, melyre maga részéről ígéri, hogy a Sztankoczi jövedelmet, a négy forinton kívül, odaengedi.

1670. január 21.

Rector Sándor Bányai [1671-ben is].

BATTYÁN

(Ágcsernyő)

1611.

Battian

(Chierniő)

Chierniő

Rectoris Reditus

¹ Féltelkes jobbágy 13 kéve rozsot, 4 kéve zabot ad. Negyedtelkes 6 kéve rozsot, 2 kéve zabot. Két szántóföldje van, amelyet maga tartozik megszántani. Temetéstől a lelkész jövedelmének harmad-része az övé.

² A tanítónak hasonlóképpen fizet, de minden harmadik jobbágy. A keresztelővizért minden koma egy dénárt ad.

³ A lelkésznek ez a falu két forintot, a tanítónak egy forintot fizet. Kilenc tyúkot, melynek harmada a tanítónak jár.

⁴ nem volt jelen

⁵ Tanítójuk 30 éve nincs.

Filialis Chiernió mostani időben a mesternek fizet. Akinek 20 kalongya búzája vagyon, két kalongyát ad. Akinek tíz, egyet. Akinek búzája nincs, 18 pénzt ad. Az özvegyek három sing vászonnal tartoznak. Teszen a Rector jövedelme Chiernióból 32 kalongya búzáat. Vagyon itt a felső nyomáson, Híd Zatonra járóban két hold föld.

Nota

Hogy Chiernió fizessen a Battiani schola mesternek, nem régen rendelték. Mert annakelőtte szabad volt a pásztor azzal, akárhonnán adta legyen ki a mester igazát, a 32 kalongya búzáat. De mivel néha-néha visszavonás volt felőle, a szent békességnek megmaradásáért a kollégák között, ezt a fizetésnek rendjét találták.

1629.

Rectore carent.¹

Battianienses dicunt.² Tarkani uramnak flor. 8. adtak a templom építésére, és még a mester jövedelmét is oda akarja fordítani, mely miatt a templom egy részének nincsen zsindelezés a tetején.

[Tárkányi uram] A 80 kereszt búzából ez idén semmit nem adott, hanem 16 keresztet küldött volt, de azt is nem vette el a pásztor. Abból 64 keresztet mondja a mester számára, hogy megtartja. De mestere nincsen, a pásztor mesterkedik, mégis nem adja meg a pásztorét. Hoc facere jure non poterat,³ mert őtet az eklézsia dispensatorrá⁴ nem tette. Adja meg azt a gabonát a pásztornak, és mestert keres reája.

BODROGHALÁSZ

1647.

Petraho

Ha kik a kaszálástól, gyűjtéstől megmaradnak, a prédikátor és a mester háza körül tartoznak munkálkodni.

Rectoris Reditus

Kézpénz húsz forint. Minden személytől, nagytól, kicsnyitől hat pénz, ha onnan a húsz forint kitelik. Ha ki nem telik a falu jövedelméből suppleáltatik.⁵ Minden külön kenyeres egy szapu búza, akár marhás, akár marhátlan legyen. Az özvegyasszony, akinek vetése vagyon, egy szapu búza, akinek vetése nincsen, fél szapu búza. Minden külön kenyeres fél köből borral tartozik, valakinek szőleje vagyon. Kinek szőleje nincsen, huszonöt pénzzel tartozik. Két marhás fogjon össze és úgy hozzon egy szekér fát. Gyermektanítástól hetvenöt pénz, halott temetéstől tizenkét pénz. Minden gazdától egy kenyér, ahhoz egy poltura.

1650.

Rector Scholae Johannes Portshalmi.

1659.

A schola mester kívánja, hogy az auditoriumba⁶ kemencét csináljanak.

Deliberatio: Ha karácsonyig meg nem csinálják, a mester arceáltatik⁷ az innepen a szolgálattól.

Amely Pataki asszonymnak a schola mester felében míveltette a szőlejét, mivelhogy úgy fogadta volt, hogy az asszony se maga, se cselédje bele ne járjon, de violalta⁸ az asszony, ezért szedesse le a szőlőt, ha kell neki.

Mind schola mesternek s mind prédikátornak pénzzel megfizessenek, akik bort nem adtanak.

¹ Tanítójuk nincs.

² A battyániak mondják.

³ Ezt jogosan nem tehetette.

⁴ sáfárrá, gondviselővé

⁵ kiegészítik

⁶ előadóterembe

⁷ eltiltatik

⁸ megsértette, megrontotta

1664.

Sarkadi uram jelenté, hogy egy Sujtai Pál nevű, ki azelőtt mester volt Petrahón, jegyzette volt el Varga Andresnét, de már repedialta¹ az asszony.

Deliberatio: Mivel az asszony azelőtt is a mestereket magához alliciálta² és gyanús személy is, a szent házassággal csak játszik, azért az asszony kövesse meg az eklézsiát.

1669. december 2.

Rector Johannes Szőlőskei.

A mestert vádolják, hogy a gyermekeket nem tanítja. A visitátorokat kiküldik a scholákban, és ha akkor azon vétekekkel vádoltatik, elimináltatik.³

1670.

A mesternek 20 forintról való fizetését a generálisra relegáltuk.⁴

BODROGHALOM

1629.

Luka

Minden külön kenyeres ember, bátor három házas fia legyen is, de minden ágytól tartozik fizetni Szécsi szapu búzát és 75 dénárt, ha mester nincsen. Ha mester vagyon, fél köblöt ad és 50 dénárt.

Rectorem non habent. Schola carent.⁵

1639.

Scholarum non habent, sed sublevantur a quodam studioso Thoma Legenyei.⁶

BODROGKERESZTÚR

(Bodrogkisfalud, Szegi)

1611.

Bodrog keresztur

(Kis Falud, Szőghi)

Rectoris Scholae Kerezturiensis proventus⁷

Minden Kerezturi, Kis faludi, Szőghi nemes és nemtelen ember azonképpen a vidéki is, ha az ott való, és a filiálisi⁸ hegyen szőlője vagyon, egy-egy köből bort ad. Akinek pedig szőlője nincsen, Kerezturból XXV pénzt, Szőghiből X, Kis faludrol XX pénzt, mint szintén a pásztorinak. Vagyon egy szőlő a Vaaron, a Bihari Jósáé mellett. Míveltesse, ha kell neki. *Ezt eladták, mást adtak érette a Kakas hegyen.* Leckehallgató gyermektől adnak 1 forintot, avagy egy csöbör bort szüretben, ha az egy forintot meg nem akarja adni. Abcdariustól⁹ egy köből bort. Akik a Donatust¹⁰ könyvbetéve tanulják, két köből bort adnak. Halott temetéstől Kerezturban, Kis faludon, Szőgiban XII pénzt, mellyel a deákokkal osztozik. Item a deákoknak egy kenyér, egy tál éték jóakarathból, és egy kupa lőre. Szabad asztala a prédikátornál. Ha pedig nem akar a pásztor asztalt tartani, amint megalkudhat vele.

¹ visszautasította

² édesgette

³ elcsapják, kirúgják

⁴ ...a zsinatra utaltuk.

⁵ Tanítójuk nincs. Iskolájuk nincs.

⁶ Iskolavezetőjük nincs, de egy bizonyos Legenyei Tamás tanuló kisegítette őket.

⁷ A keresztúri iskola tanítójának jövedelme.

⁸ A leányegyházakban lévő.

⁹ Ábécét tanulótól.

¹⁰ Donatus IV. századi római grammatikus latin nyelvtana.

*Ad Szóghi et Kis falud Rector Scholae cum Diacono exire debet, aut si ipse exire nequeat, studiosum idoneum mittat.*¹

A deákoknak Kerezturban vagyon két szőlőjük. Az egyik a Pokloson, északról szomszédja Nagy János, alszélről Katona Mátyás, délről Perecz Sütő Márton. A másik szőlő a Medve völgyén vagyon. *Elveszett. Harmadik szőlőt Bereznai György hagyta a Messzelátón, kinek szomszédja Halasz Mihály.*

1629. majus 25.

A mester, hogy prédikáljon, nem engedhetem bizonyos okokra nézve, és az ifjúságnak a tanításban való fogyatkozásáért.

1638.

Sholae Rector Stephanus Szent Peteri

A rector exactorat² a dézsmán tanácsbeli ember megszidogatta. A kerülő deákoknak azt mondotta, hogy a mester a kurvájához ment.

Mivel a Kerezturi deákok két ízben armata manu³ kirohantak a scholából, és utolszor ugyan vért is ontottak, egy kerülőt megvagdalván. Patai Pál Thokai pápista udvarbíró mind a mestert, mind a deákokat törvényben kérte, terminaltam 14 diem Decembris.⁴

1641.

Rector Johannes Fony.

A temetőkertnek egy része kerteletlen. A schola is azonképpen.

A deákok nagy kárt tesznek a szőlőhegyen a gyümölcsben. Éjszaka fegyverrel járnak a városban. A Bodrogon általmentenek egész coetussal a szolgalegényekre.

1643.

A schola is zsindelyezés nélkül szűkölködik. A deákokat mester uram megintse, hogy a szőlőhegyen ne járjanak, gyümölcsöt el ne hordjanak, hanem a magok szőlőjével legyenek contentusok.⁵

1647.

Rector Michael Ersek Ujvari.

1649.

Rector Scholae Joannes Sebesi Gönci.

Mester asztala tartása felől való conclusiónk⁶ volt a matriculának continentiája⁷ szerint, legyen a prédikátor libertásában,⁸ ha tartani akarja jó, ha nem, állapotjék meg véle, avagy a quartának tertiáját⁹ engedje oda.

1651.

Rector Joannes Gönci

A mester asztaltartását villongják. Azt kívánják, itthon nem létében is, szinte úgy meg legyen asztala a mesternek, mint maga itthon létében, melyben sok difficultasok¹⁰ lévén, a minister nem akarja.

¹ Szegibe és Kisfaludba az iskola tanítója a káplánnal járjon ki, ha ő maga nem mehet, alkalmas diákot küldjön.

² adószedőjét; Aki a tanító részét a tizedből kiszedte.

³ fegyverrel a kézben

⁴ december 14-re határoztam

⁵ elégedettek

⁶ határozatunk

⁷ a jegyzőkönyv tartalma

⁸ szabadságában

⁹ A tizedből járó negyedrészt harmadát.

¹⁰ nehézségük, bajuk

1657. február 22.

Amely ötszáz forintot a boldog emlékezetű Keresztúri Pál uram a Bodrog Kerezturi scholához hagyott, annak interesse¹ esztendeig teszen hatvan forintot, azaz flor. 60, amelyet egy summában conportalván,² gondviselésre bízunk ilyen böcsületes emberekre, úgymint Decsi Márton uramra, azon Keresztúr városának prédikátorára, Privigyi János, Bulyi István és főbíró uramékra, ilyen okkal: őkegyelmek communi consensu³ minden hétfőn a scholabeli senior és contra kezében adjanak egy tallér-érő pénzt egy heti tanuló-sokra, excindálván⁴ mindazonáltal az esztendőből azt az időt, melyen a város gazdálkodik, úgymint Kiskarácsonytól fogván Szent Mátyás napig.⁵ A három sátoros üdnepen⁶ három heteket, úgymint az innepeseket és az aratási s szüreti caniculára⁷ nyolc heteket, mely tizennyolc heteket, mivel nem tanulásban töltenek el, nem ítéltük, hogy a pénzből porciót vehessenek. A thesaurárius⁸ pedig Bulyi István uram legyen.

1662.

Rector Daniel Endredi.

Quantum ad Rectorem Scholae.⁹ Ezelőtt nem a karban a gyermekek és deákok között ült, magunknak is nem tetszik, hogy a prédikátorok székekben járjon ülni, hanem a karban.

Debrethei uram [a lelkész] a schola mestert sehonnainak és fattyú kurva fiának szidalmazta, asztaltartását említvén a schola mester.

A deákok nem akarják építeni a szőlőt, 25 forintot hagytak culturára,¹⁰ hová tették, nem tudhatni.

A mester elparlagosodott szőlőjét, ha 12 esztendeig eladható, csakis valakinek hasznából, oda kell adni.

A parókia és a schola építtetést kívánna, restek ezeknek építésében.

1665.

Rector Laurentius Pécsváradi.

A mestert a hallgatók dicsérik. A deákokat vádolják, hogy a mestereknek nem engedelmeskednek. Inttettek. Contemnálják,¹¹ nem akarják azt tanulni, amit tanítana.

Idvezült Keresztúri Pál uram amely ötszáz forintot legált¹² a Keresztúri scholához, akinél vagyon, series szerint így következnek: Tartzali Pál uramnál fl. 50, [...] uramnál fl. 50, Gyulai István uramnál fl. 50, Bulyiné asszonyomnál fl. 50, Kapossi Mihály uramnál fl. 50, Csani Györgynénél fl. 50, Alföldi Jánosnénál fl. 50, Szabó Györgynél fl. 12, den. 50, Vadászi Jánosnál fl. 12, den. 50, Vitányi Mihálynál fl. 25, Kelló Albertnél fl. 50. Az interresset mindnyájan megadták, Szabó György, Bulyiné asszonyom és Kelló Alberten kívül. Kelló Albertnél vagyon öt esztendőre való interesse, fl. 30. Görghői Szabó Györgynél vagyon 6 forint. Bulyi Istvánnénál vagyon ez elmúlt esztendőre való interesse. Most is declaráltatott, hogy az interresset a deákok kezébe ezután nem adjuk, hanem Balogh István és Szendrei Mihály uramék kezében.

1667.

Rector Stephanus Bicskei.

¹ kamata

² egy összegbe rakva

³ közös egyetértéssel

⁴ kivéve

⁵ Újévtől február 24-ig.

⁶ húsvét, pünkösd, karácsony

⁷ Aratási és szüreti segélygyűjtés idejére; [canicularis supplicatio].

⁸ pénztáros

⁹ Ami az iskola tanítóját illeti.

¹⁰ művelésre

¹¹ megvetik, utálják

¹² adott, hagyott

Amely ötszáz forintot Keresztúri Pál uram a scholához hagyott volt, azt, amit bizonyos személyeknek kiosztottak a *contractus*¹ szerint, kívánták, hogy a *capitalis summát deponálják*.² Esperes uram deponálta, újabban nála hagyták őkegyelménél.

Ezen summa pénznek interessének a Curator kezéhez való szolgáltatása felől deliberaláltak: hogy *intra quindenam*³ beszolgáltassák, mert ha nem, szolgabíró által veszik meg. Az interest pedig senki a deákoknak ne adja, egyébaránt semmiben tudják. Az is elvégezett dolog, hogy a jövő Gergely napra⁴ ki-ki a nála lévő summát letegyje, és akkor, akinél akarják hagyni, nála hagyják.

1669. nov. 26.

Rector Scholae Johannes Halmágyi.

A mester felől egyébaránt jó bizonytságot tettek, csakhogy a bort igen szereti. A deákok felől panaszolkodtak, hogy éjszaka igen kijárnak, sok csintalanságot cselekesznek, melyről mind magokat meg kell inteni, és a mestert is, hogy disciplinában⁵ tartsa őket.

Reditus Rectoris

Valakinek a Kerezturi hegyen szőlője vagyon, akár lakos, akár vidéki, egy köből borral tartozik. Akinek szőlője nincsen, 25 pénzt ad. Vagyon mesterséghez egy szőlő a Kakas hegyen. A gyermekektől így fizetnek: az abécédáriustól, ha szőlője vagyon az atyjának, egy köből bor. Ha szőlője nincsen, huszonöt pénz. A Donatistától, kik papirosra vagy táblára írnak, egy köből bor. Akik minden leckét hallgatnak, *stylust componálnak cum annotatione a constructiohoz tudnak*,⁶ két köből bor. *Sic constitutum in visitatione anno 1669. 26. Novembr.*⁷

Reditus Scholae

Vagyon egy szőlő a Pokloson, Nagy János és Percz Sütő Márton szomszédságokban. A második vagyon a Messze Látón, Halász Mihály szomszédja, Breznai György hagyta testamentumban. Kereszturi Biro Pál, ki Erdélyben Rakoczi fejedelem udvari papja volt, legált a Kerezturi scholához ötszáz forintot, hogy interessere⁸ kiadják, és a interestet *annuatim*⁹ a deákok szükségére fordítsák.

Borból, búzából, bárányból való octavának harmadát adja a primarius pásztor asztaltartásért. E fizetést rendelték a mesternek *in visitatione anno 1669. 26. Novembris*.

1671.

Boldog emlékezetű Kereszturi Pál uram, amely ötszáz forintokat a B. Kereszturi scholához testamentali dispositione legált,¹⁰ az részenként ezeknél vagyon: Kellő Albertnél fl. 50. Interessét¹¹ megadta 1671. fl. 6. Gönczi Istvánnál fl. 50. Interessét megadta 1671. fl. 6. Kamonczai Sámuelnél fl. 50. Interessét megadta 1671. fl. 6. Porcshalmi Péternél fl. 50. Interessét megadta 1671. fl. 6. Esperes uramnál fl. 75. Interessét megadta 1671. fl. 9. Bozókházi Lázárnál fl. 25. Interessét megadta 1671. fl. 3. Keresztes Istvánnál fl. 50. Interessét megadta 1671. fl. 6. Borbély Györgynél fl. 50. Interessét megadta 1671. fl. 6. Ifjú Szendrei Mihálynál fl. 50. Interessét megadta 1671. fl. 6. Csányi Györgynél fl. 25. Interessét megadta 1671. fl. 3. Zabolai Miklósnál fl. 25. Interessét megadta 1671. fl. 3.

1672. február 28.

Én Szentpeteri János, mostan Zempleni Fraternitásnak seniora, adom tudtára akiknek illik, hogy mellettem lévő böcsületes collegaimmal, T. Miskolczi Gáspár, Betskeházi Ist-

¹ szerződés

² a tőke összeget letegyék

³ tizenöt napon belül

⁴ március 12-re

⁵ fegyelemben

⁶ Bizonyos latin nyelvű szöveget írásban szerkesztenek.

⁷ Így rendelték az 1669. november 26-i egyházlátogatás során.

⁸ kamatra

⁹ évente

¹⁰ végrendeletileg adott

¹¹ kamatát

ván és Banyacsikai Péter uraimékkal B. Kereszturban egyik parókiában gyűlvén, boldog emlékezetű Kereszturi Páltól a Kereszturi scholához legált ötszáz magyar forintokat, amelyeket ugyan B. Kereszturi böcsületes embereknek interessére kiosztottunk volt, kértem, hogy őkegyelmek producálják és deponálják.¹ De szegénységüket praetendálván,² nem cselekedték. Melyhez képest én is protestáltam³ és protestálok, hogy kinek-kinek a nála lévő summa pénz, quoquomodo⁴ hogyha tőle elvész, vagy tőle kiveszik, jövendőben őmagokon, avagy maradékjokon, a náluk lévő summát, akit nem producáltak, Isten megadván békességünket, megkeressük. Mely protestatio szerint mi, akiknél a summa vagyon, azon summát kezünknel megtartjuk, és a protestatióknak mindenben subscribálunk.⁵ Anno 1672. 28. Febr.

Kellő Albertnél fl. 50. Gönczi Istvánnál fl. 50. Kamonci Sámuelnél fl. 50. Anno 1672. 28. Febr. inter. solvit, fl. 6.⁶ Ifjú Szendrei Mihálynál fl. 50. Eodem die⁷ [...]. Keresztes Istvánnál fl. 50. Borbély Györgynél fl. 50. Solv. fl. [...]. Porcsalmi Péternél fl. 50. Esperest Szentpeteri János uramnál fl. 75. (*Én magam is deputáltam volna, de senki kezéhez nem vötte.*) Bozokházi Lázárnál fl. 25. Solv. fl. [...]. Zabolai Miklósnál fl. 25. Solv. fl. [...]. Csanyi Györgynél fl. 25.

BODROGKISFALUD

(Szegi)

1625.

Kis falud

Rectoris Reditus

Vagyon egy darab szőlő a Koczan főn, melynek napkeleti szomszédja keresztúri ember palánt szőlője. Napnyugatról való szomszédja Zolyomi György. A fölén erdő vagyon, az alján völgy. Az itt lakos tartozik XX pénzt fizetni. Minden itt lakos házasember és vidéki tartozik egy köböl borral. Az itt lakos házasember egy tál étellel is, és amellé egy kenyérral is tartozik. Gyermektanítástól egy köböl borral tartoznak. Akik a bort nem adhatnák, amiben a mesterrel megalkudhatnak, azt fizessék. Halott temetéstől adnak egy kenyéret és XII pénzt.

1638.

Rector Stephanus Solczai.

Rector Kisfaludiensis reditus

Egy darab szőlője vagyon a Koczan főn, melynek Napnyugatról való szomszédja Zolomi György, a föli az erdő, az alja a völgy. Napkeletről Kereszturi ember palánt szőlője. Az itt lakos ad denarios XX. Minden ittlakó házas tartozik cub. vini 1.⁸ Azonképpén tartozik a vidéki is cub. 1. Minden házasember egy tál étellel és egy kenyérral tartozik. Halott temetéstől adnak den. 12. és egy kenyéret. Gyermektanítástól cub. vini 1., ha nem adhat bort, amiben a gyermek atyjával vagy anyjával megalkudhatik, azt fizesse.

1641.

Rector Valentinus Őri.

Caetera bona omnia de Pastore et Rectore dicerunt.⁹

1643.

Rector Georgius Kaposi.

¹ adják elő és tegyék le

² okként felhozván

³ bizonyóságot tette; kijelentettem

⁴ valamiként

⁵ aláírunk

⁶ 1672. február 28-án 6 forint kamatot fizetett.

⁷ ugyanazon a napon

⁸ 1 köböl bort

⁹ Egyébiránt a lelkészről és a tanítóról minden jót mondanak.

1665.

A Kis Faludi mester, Szatthmari Pál egy asszonnyal pincében taláztatott, kivel együtt a Kereszturiak megfogták. A mester menti magát, hogy csak a melegben ment a pince tor-kában.

A Kis-Faludi mester az asszonnyal együtt (:kivel egy régi elhagyatott pincében találta-tott:) előhozattatott. Esperes uram őkegyelme, amint a Bodrog Kereszturi visitatióban dolga declaraltatott, causajokat proponalta.¹ A Kis-faludi mester mentette magát, amint Keresztúrban is. A fassiok,² melyek Keresztúrban és Kis-Faludon szedegettettek, elol-vastattak, melyekben igen erős gyanúságok taláztatnak, annak felette undok szitkokkal illetve az asszony férjét, kutyahitűnek nevezvén.

Deliberatio. A káromkodó szitkokért a mester plagáltassék³ meg, a gyanúságokért men-
jen ki dioecesisünkből. Az asszony magistratus kezénél marad.

1665-1669.

Kis falud

(Szögi)

Rectoris Reditus

Minden Kis faludi és vidéki ember, akinek szőlője vagyon, ad egy köből bort. A Kis faludi ember, ha szőlője nincsen, ad ötven pénzt. Ha felében mível szőlőt, fél köből bort ad. A Kis faludi lakos házasember XX pénzt. A lakos ember egy kenyeret, amellé egy tál ételt ad. Gyermektanítástól, akinek szőlője vagyon, egy köből bort ad. Aki bort nem adhat, amint a mesterrel megalkudhat. Volt egy szőlő ennekelőtte a mesterséghez, azt eladták. Azért a templomhoz való szőlőből tartozik adni a falu két hordó bort a mesternek készen mindaddig, míg a scholához más, jó két hordó bort termő szőlőt vehetnek. Halott teme-téstől egy kenyér és tizenkét pénz.

1669. november 26.

Rector Samuel Muraközi.

A mestert Keresztúrban megfogták volt, melyért fizetett, azért magát purgálja, minthogy fizetett.

1670.

Ennek előtte volt a schola mesternek egy szőleje, melyért adnak két hordó bort.

1671. február 24.

Rector Samuel Muraközi.

A schola mester felől panasz az, hogy gyermeki nincsenek.

BODROGOLASZI

(Bodrogzsadány)

1611.

Olaszi

(Sadan)

Rectoris Reditus

Aki a prédikátornak köből bort ad, a mesternek is köből borral tartozik. Minden házas-
ember, aki bort nem adhat, szőlője nincsen, 15 pénzt ad. Aki pedig bort ad az egy köből
bor fölött, öt pénzt fizet garaspénzt. Minden vidéki ember, akinek az Olaszi földön szőlője
vagyon, egy köből bort ad. Az örökségről való írott levélért mind itt lakos, mind vidéki, 12
dénárt ad.

Sadan

Pastoris et Rectoris Reditus

¹ A bodrogkeresztúri egyházlátogatás során az ügy nyilvánvalóvá lett, ügyüket előadta.

² vallomások

³ veretessék

Sadanban minden fizetés egyaránt vagyon az Olaszokkal mind prédikátornak, s mind mesternek. De ott sem szőlő, sem föld, sem rét nincsen.

1629.

Rector Michael Szixai.

Egy Sadani polgár ember felesége, Bordas Imréné, kit Barlok Demeter vitt volt Sadanban férjhez, testamentomban hagyott a schola mesterre egy szőlőt, mely vagyon az Olaszi Darno nevű hegyen. De elsőben hagyta volt a maga atyjafiának, annak holta után az iskola mesternek Anno 1627. tavaszi időben, mely megérne flor. 100, ha megjobbítanák őt, avagy hat hordó bort teremne. Kívánnák, hogyha reá mehetne az eklézsia, ha mater eklézsiaivá lenne Sadany, tehát az is a szőlő lenne az Sadani mesteré.

A mester azt mondotta, kurva legyen az anyja, aki a szőlőt a mesternek hagyta, és pénzt nem hagyott hozzája, mert én szegény legény vagyok, és nem míveltethetem.

A scholának építésére nem érkeznek, de télben, ha Isten engedi, hozzákezdenek.

1630.

Az Olaszi mester panaszolkodik, hogy őtet az Olasziak egyszersmind fogadták a Sadani proventusra, és minekutána a Sadaniak elszakadnak, ő nagy kárt fog vallani. Resp. Az Olaszi mester szolgáljon addig a Sadaniaknak, meddig scholát csinálhatnak, és az esztendei fizetést úgy percipialja.¹

1634. május.

Rector Laurentius Beregxasi.

In schola trabs fracta est, fores et furnus vetustate corrupti.²

1634. szeptember 6-7.

Georgius Czegledi Olaszi mester vasárnap Patakra ment, ott a scholában barátival iszogatót, és boros lévén, hazatértében adta magát valami paraszt részegesekhez, kikkel Petrahora is bement, ott is ivott, onnat házához térvén, útjában visszaveszett, másnak szabályját akarátja ellen oldalán való hüvelyéből kirántotta, és úgy vagdalt Szabó Mihályhoz, kit a lelkével is szidta egynéhányszor, amint a tanú behozta. Szabó Mihály osztán úgy vágta, hogy a jobb kezén a kis ujjja elszakadott, a mellette való két ujjja is anynyira megsebesedett, hogy talán jó is nem lesz. Otthon is penig, amint a pásztor referálta, igen garázdás, ha ihatik, maga sem tanul, mert könyve is nincsen, a gyermekeket is nem tanítja, hanem csak szidja. Felső ruhája is nincsen. Az eklézsia helyéből removealta excessusiért,³ mert igen részeges is.

1638.

Rector Martinus Medgyaszai.

1641.

Rector Martinus Szalánczi.

1643.

Rector Georgius Györkei.

Olasziban iskola mester számára 1628. esztendőben Bordas Imréné hagyott egy darab szőlőt a Darno oldalon. Szomszédja délről Gaszna Péter, északról Pataki Kalvar János szőlője. Napnyugatról a Regeczi erdő, napkeletről a közönséges út.

1647.

Rector Gregorius Szikszai.

¹ vegye fel

² Az iskolában a gerenda eltört, az ajtó és a kemence a régiség miatt elromlott.

³ elmozdította kicsapongásai miatt

1650.

[A prédikátornak] A mesterrel volt villongása, de a mester volt vétkes. Megszólította harangozástól: mit kiáltasz? Meg is szidta, végre karddal is ugrott ki reája. Rosszul viseli magát a faluban is. Rossz, tudatlan is. A hegyet prédálja, oly kendőkkel viszi, hogy köből bor lenne belőle.

1669. december 2.

Rector Emericus Bezdédi.

1670.

Rectoris Reditus

Minden házas, itt lakos ember, aki bort nem ad, 36 pénzt ad. Minden házasember egy-egy kenyeret ad, amellé öt pénzt. Vagyon egy halastó, melyet Zátonnak hívnak.

1684.

Reditus Rectoris

Minden embernek, akinek két cseber bora megmarad a dézsmától, egy köből borral tartozik. Hasonlóképpen, ha ültetés vagy szabad szőlője vagyon is, ha két cseber bora lészen, tehát ugyan egy köből borral tartozik. Ha pedig két cseber bora nem marad, tehát 36 pénzzel tartozik. Ha pedig bort nem adhatna, amint akkor a bornak köbli járna, annyi pénzzel tartozik a mesternek. Ha valakinek vidéki hegyen vagyon is szőlője, ugyanaz is tartozik egy köből borral. Aki a gyermekét a scholába járattja, a tanításért egy köböllel tartozik. Garaspénz azelőtt öt, most 6 pénz és egy kenyér. Amely nőtelen legénynek szőlője nincsen, tehát 9 pénzzel tartozik. Öröklevél, szabad, becs és tanúvallás írástól 12 pénz. Feleletlevél és egyéb levelek magyarázatjától 12 pénz a notáriusnak. Amely özvegyasszonyi-állat fonással keresi, 9 pénzzel tartozik.

ANNO 1684 per And. S. P. Dóczi descripta sunt.¹

BODROGZSADÁNY

1631

Sadan

Rectoris Reditus

ANNO 1631. 13 Augusti. Rector Jacobus Pataki.²

Valamely embernek a Sadani hegyen vagyon szőlője, akár itt lakos, akár vidéki, ha maga míveli a szőlőt, tartozik egy köből borral, melyben vagyon Toltsvai tíz icce bor. Aki felében mível szőlőt, ketten adnak 1 köböllel. Minden házasember egy-egy kenyérral tartozik. Aki köből bort nem adhat, húsz pénzzel tartozik. Aki pedig bort ad, minden ember öt pénzt ad garaspénzben. Öröklevél írástól, mind itt lakó, mind vidéki, 12 dénárt. Ha idegen embernek ír feleletet, 12 dénárral tartozik, ha elolvassa is, akárhonnán hozták legyen a feleletet, de tartozik a 12 pénzt megadni. Az ittvaló gyermektanításától egy köből bor jár. Vidékitől, amiben megalkudhat. Aki scholaban jártatja gyermekét, egy szekér fával is tartozik.

1633. július 8.

Schola aedificari coepta, sed vix poterunt aedificare, carentes ligno, promittunt quidem.³

1639.

Rector Georgius Barsi.

1641.

Rector Joannes Gönczi.

¹ Dóczi András írta le 1684-ben.

² 1631. augusztus 13-án. A tanító Pataki Jakab.

³ Iskolát kezdtek építeni, de nehezen tudják majd építeni, mert fának híjával vannak, mindenesetre ígérik.

A temetőkertről levő gyümölcsöt a mester számára vetették, mivel őneki semmi gyümölcs nincsen.

1650.

Rector Emericus Szederkenyi.

A schola az idén kerítették be. A mester jövedelme helyen vagyon elébaránt[!], azon kívül, hogy az emberek száma megfoghatkozott.

1654.

Rector Georgius Szeczi.

A schola mester vádoltatott lövöldözéssel, melyet cselekedett a scholában, és abból következett prédikátor és schola mester között veszekedés. Az egymás között való veszekedésről prédikátor és a mester egymást megkövették.

1669. december 2.

Pastor Matthias Rozgoni, Rectoris officio quoque fungitur.¹

Az eklézsiának nincsen jövedelme, hanem szüretkor a vidékiek szoktak adni falu számára egy-egy köből bort, melyből mind a scholát, templomot, parókiát építik, jövő-járónak is abból költenek.

1670.

Rectoris Reditus

Aki bort nem ad, den. 24. Garaspénz den. 6. A többi helyben maradott.

1671. március 2.

Rector Daniel Varsányi.

A hallgatók mind prédikátorukat, mind mesterüket dícsérik.

BODZÁSÚJLAK

(Barancs, Kásó, Garany)

1611.

Uylak

(Barants, Kasu, Garany)

Rectoris Reditus

A városban való napkeleti szer azon formán fizet az iskola mesternek, amint fizet a nyugati szer a prédikátornak. Annakfelette mind itt lakos, s mind vidéki, akinek bora vagyon, egy köből bort ad, melyben nyolc icce bor vagyon. *Szécsi icce*. Amely ember szőlőjében bor nem terem, avagy szőlője nincsen itt, 20 pénzzel tartozik. De ha búzát ad, húsz pénzzel nem tartozik. Özvegyasszony három sing vásznat ad. Minden ember tartozik egy-egy garassal, de nem lengyel polturákkal, hanem három magyar pénzzel és egy-egy tyúkkal. Ha vidéki embernek örökséglevelet ír, melyre a város pecsétjét vetik, nyolc pénzt fizet.

Barants, Kasu

Reditus Rectoris

A nemes uraim adnak egy kereszt búzát, 50 dénárt. Közönségesen nemesek és parasztok 3 szekér fát. Az egészhelyes jobágy 8 kéve búzát, 18 dénárt. A félhelyesek 4 kévét, 9 dénárt. A zsellérek 6 dénárt, fél csötört búzát. Az özvegyasszony 3 dénárt. Temetéstől 12 dénár.

1629.

Rector Nicolaus Berei.

A scholában két kamorának nincsen ajtaja. A Kasoiak restségétől vagyon az. A Barantsi nemes emberek nem fizetnek a mesternek köből bort.

¹ A lelkész Rozgonyi Mátyás, a rektor tisztét is végzi.

Scholastici vineas petunt et arborum frugiferarum ramos perdunt.¹ A cseresznyehordók és a fája rontók megfogattassanak, és a scholában vivén őket, a mester megbüntesse törvény szerént.

A deákok ekketig nem tartozás szerint jártak a filiában ki, hanem a pásztorhoz és mesterekhez való jóakarattjokból, ha azért kívánják szolgálatjokat, többítsék fizetéseket.

1632.

Az Uylakiak azon törekedtek és instaltak, mivel a pásztor jövedelme igen defalcaltatott,² kérték azon az ekléziát, hogy amely szer Uylakon mostan a mesternek fizet, a pásztor-nak fizessen, és e' contra³ a pásztor szeri a mesternek fizessen. Resp. Ha igazán szána-koznak a pásztoron, tehát azt a fél hordó, avagy egy hordó bort, mellyel a mester szeriről többülhetne a pásztor reditusa, communiter⁴ ő magok a két szerről adják azt meg, mivel az eklézsia egyik kenyerét nem adja másnak.

1636.

Rector Joannes Vaari, qui tunc nuptias celebravit profecturus ad Kápolna. Schola praeter musaeum Rectoris noviter aedificari coepta, sed nondum ad finem perducta.⁵

A mester a filiálisokban azért énekel rövideden, mert végben nem vihetné a contionálást,⁶ ha hosszan énekelnének.

Caso és Garany semmit nem épít a scholán.

1639.

Rector Michael Thoroniai.

1645.

Nagy Geresen lakozó Doroczi Miklós Uylakon [...] a schola mestertől XI hordó bort vett [...].

1647.

Rector Michael Sarlai.

A Barantsiak a mesternek köből bort nem akarják megfizetni. Consideratioban kell ven-ni.⁷ A tyúkért a mester is pénzt nem vegyen, hanem tyúk a jövedelem, tyúkot adjanak, hanem ha egy tyúk árát adja meg akárki is. A schola körül a megyebeliek nem akarnak építeni, Garaniak.

1651.

Rector Scholae Martinus Gönci.

1660.

Rector Martinus Kaposi

Mind a pásztor s mind a schola mester jövedelmét megadják, ami hátramaradott, egyébaránt addig újabb esztendőre meg ne maradjon a prédikátor.

Nota.: A schola mester részéről arra feleltenek, hogy reversalist⁸ adnak neki arról, hogy jövendőbeli szüretkor borral fizetnek, akik meg nem fizetnek.

A parókiát, scholát megépítsék, egyébaránt jövendőben censura ecclesiastica⁹ esik rajtuk. A béresek, zsellérek, ha nem fizetnek a prédikátornak, schola mesternek, ha szolgálatjokat kívánják, ne szolgáljanak nekik.

¹ Az iskolások a szőlőkbe mennek, és a gyümölcsfák ágait rongálják.

² levágattatott

³ viszont

⁴ közösen

⁵ A tanító Vári János, aki akkor menyegzőt tartott, Kápolnára készült menni. A tanító tanuló háza mellett elkezdtek építeni az iskolát újólag, de még nem vitték véghez.

⁶ prédikálást

⁷ Meg kell gondolni, tárgyalni.

⁸ kötelezvényt

⁹ egyházi fenyítés, büntetés

1663.

Az Uylaki mester panaszolkodik, hogy a borért meg nem fizették az auditorok. Conclusus:¹ Lasztoczi uram, Jesztrebi prédikátor menjen el, s mondja meg az Uylakiaknak, hogy fizessenek meg, egyébaránt a mester nem szolgál.

1668.

Ha a scholában meg nem építi ki-kí a maga részét húsvétig, sem a prédikátor, sem a mester az üdnepeken ne szolgáljanak.

1670. január 27.

A schola mester, aki volt volna Szalacsi János, mivel alkalmas időtől fogván elment, s haza jövése felől is nincs semmi reménység, azonban egyéb alkalmatlan cselekedeti hallattatnak. Azért végeztetett, hogy ahol mi substantiája² találtatik, arestáltassék³ s más mestert vigyenek az Újlakiak.

1671. március 7.

Rector Andreas Erdélyi.

BOLY

(Szolnocska, Zétény)

1611.

Boly

(Szolnoc, Zethen)

Szolnoc

Rectoris Reditus

E filialisban szintén úgy fizetnek, mint Bolyban, de a jövedelem a Schola mesteré.

1625 után.

Minden ember harangozó pénzt, egy garast ad. *Minthogy mestert tartanak, öt polturával szaporították, s adnak immár tizennyolc pénzt, mellé egy-egy Helmeczi szapu búzát.*⁴

1670. január 18.

Rector Michael Szántói.

1671. január 25.

Rector Johannes Szalatsi.

A mestert egyező akarattal dicsérik az auditorok.

A schola mester felől panaszolkodik a minister, hogy nem akar tőle dependeálni,⁵ nem böcsüli, sőt ez elmúlt innepben Szolnokcsában csaknem megverte.

CÉKE

(Kisfalud)

1611.

Czéke

(Kis Falud)

Rectoris Reditus

Aki a pásztornak két kalongyát ad, a mesternek 15 kévét. Aki a pásztornak 1 kalongyát ad, a mesternek 8 kévét. Aki a pásztornak egy keresztet ad, a mesternek hat kévét fizet.

¹ határozat

² jószága

³ vegyék zárlat alá

⁴ Tehát a mester harangozott.

⁵ függeni

Akinek az Czekei hegyen szőlője vagyon, akár lakos, akár vidéki legyen, Czekei egy köből bort ad. *Harangozásért két icce bor és két kéve búza.* Akinek se bora, se búzája nincsen, 24 pénzt ad. Örökséglevéltől 12 pénz jár, de közönséges levelet pénz nélkül tartozik írni. Didactrum, aki mint véle megalkudhat.

Kis falud

Az úr tavában halászás után szabad halászni mind a pásztornak, mind a mesternek.

1629.

Rector Georgius Kereszturi.

1636.

Rector Nicolaus Veresmarti.

A schola is romladozott. A csűrnek negyed részét a falu a mester számára építette. Azért ő is azt a részt szabadon bírhatja.

A Király dézsmáját a schola mester corrumpalja,¹ midőn amennyi a földesúr nonajától² megmarad, igazán fel nem írja, hanem sokkal kevesebbre, és így a pásztort kárban ejti. Ez az oka, hogy a plebs igen faveal³ a mesternek.

1639.

Rector Andreas Szakmari.

A csűrnek negyedrésze a mester számára való, de ily okkal, hogy a mester elcsépelettven búzáját, a szalmáját kazalban rakassa, és a szalma arra való lészen, hogy a schola fedésére fedjék[!], és máshová azt ne adják, el se vesztegessék.

1648.

Chelejben lakozó Revesz Lászlóné asszonyom panaszolja, hogy a Cekei schola mester egy jobbágya fiát kötözte, láncolta, és immár hová tötte, nem tudják.

1650.

Czékei mester el akarja hagyni a mesterséget, mivel derekas fizetese borbéli fizetes volna, de most nem teremvén, húsz pénzzel akarták suppleálni⁴ az auditorok, de nem contentus⁵ vele.

Deliberatio: az eklézsia 20 polturát decreált.⁶

ANNO 1651. 5. Junii.

Czéken lakozó nemzetes nemes Veres Péter uram Istenhez való indulatjából conferált egy malombeli portiot a parókiához és a scholához, mely vagyon a Padi mező alatt a Rét szélben. Conferálta átok alatt, hogy valameddig a Cekei Helvetica Confession való eklézsia fennáll, a Cekei prédikátor és Schola mester szer nélkül, vám nélkül örölhessenek. A szombati vámot hajnaltól fogva a vasárnapi hajnalig odaengedi, melynek két része a prédikátoré, harmada a mesteré. Erről pecsétes levelét keze írásával adta, akkorbéli főbíró Kocsis Mihály, kisbíró Toot Mátyás, esküdtek: Gal Mihály, Molnar István, Kovacs András, Varga Mihály egyházfi Toot Péter előtt. Pastore Joanne Gönci, Rectore Joanne Zemplenyi existentibus.⁷

1660.

Rector Georgius Kereszturi.

A schola kerítését, a mester házát, communitást,⁸ kéményét, megépítsék húsvétig.

¹ megrontja

² adójától

³ a köznép igen kedvez

⁴ helyettesíteni, megváltani

⁵ elégedett

⁶ határozott

⁷ Gönci János lelkész, Zemplényi János tanító jelenlétében.

⁸ itt: osztályterem

Deliberatio: Mivel mind a parókiának, mind pedig a scholának megépítésére magokat kötelezték, azért ha húsvétig nem praestálják,¹ az építésben meg nem indulnak, tehát húsvét innepében az innepi szolgálatról priváltatnak.²

A schola mester didactroma úgy legyen, mint a Szerdahelyi visitatióban deliberaltatott, úgy mindazonáltal, ha borral nem fizethetnek.

1664.

Rector Paulus Tartzali.

Itt a didactrum minden gyermektől 1 köböl bor, ha kinek nem terem bora, amint megaludhatnak.

1668.

Rector Stephanus Zebesi.

Contra Pastorem et Rectorem Scholae nihil.³

1670. január 23.

Rector Michael Matoczi.

1671. január 27.

Rector Michael Matoczi.

Az auditorok examináltatván, a minister felől nagy dicsérettel emlékeznek. Hasonlóképpen a mester felől is, csakhogy gyermeki fel nem járnak.

CIGÁND

1629.

Rector Georgius Szilac.

A scholát kell tapasztani. A mester is kívánja, hogy jövedelmét két ízben adják meg, hogy pénzzé tévén, maga szükségére elkölthesse. A scholát megtapasszák. A kemencéjét megcsinálják. A fát resten hordják meg a prédikátornak és a mesternek. A más utcabeliek a prédikátor instancijara⁴ is a mesternek semmit nem conferaltanak⁵ jó akaratjokból, hogy valami illendő felsőruhát csináltathatott volna magának.

1648.

Rector Scholae Georgius Kis Vardai.

1654.

A Czigandi mestert iuxta deliberatum Synodi Benyeiensis,⁶ mivel Keczer Sándor uram tanúk által edocea a Partialist,⁷ a Partialis kézhez adta.

1656.

Rector Michael Udvarhely, Transilvanus.

Schola nincsen alkalmas. Újat építsenek! Mivelhogy minden csavargó literatus ifjat schola mesternek megfogadnak, prédikátor és sienior uram híre nélkül, ezért ezután prédikátoruk és senior hírével, épületre valót fogadjanak.

1660.

Rector Scholae Georgius Somosi, uxoratus.⁸

¹ teljesítik

² megfosztatnak

³ A lelkész és az iskola tanítója ellen semmi [rosszat nem mondanak].

⁴ kérésére

⁵ adtak

⁶ a béneyi zsinat határozata szerint

⁷ meggyőzte a zsinatot

⁸ nős

1669. december 7.

Rector Petrus Daróczi.

A mestert vádolják, hogy igen részeges, minden jövedelmét megissza, a templomba is sokszor részegen megy be. Meg kell fenýíteni a mestert, sőt ha szót nem fogad, hanem a templomba részegen megyen be, a kézi kalodánál a furátossal¹ csapják meg.

A mester felől jelentik, hogy a korcsmán iszik és az árát meg nem adja. Hatalmat adtak a prédikátornak, hogy megfizettessen.

1670.

Reditus Rectoris

Minden gazdaember egy-egy szapu búzát. Minden ágytól den. 24. Minden marhás ember egy-egy szekér fa. A gyermektanítástól, ha ábécét tanul, den. 18., ha colligal den. 30., ha grammaticat tanul, den. 50.

CSÁKLYÓ

(Vehéc, Alsókomaróe)

1611.

Chzaklyo

(Vehecz, Komorocz)

Plaustrum lignorum et gallinam unam. Sed huius tertiam partem Rector accepit. A copulatione quantum potest exigere. A funere dum concia habetur 32 denarii dabuntur, si non decem et sex denarii solvuntur, quorum tertia pars cedit Rectori.²

Rectoris Reditus

Ab integra sessione manip. 26. A mediae 13 manipuli dantur. Ab Inquilinis tertia pars cedit Rectori.³

1629.

Rector Martinus Benedicti.

1635.

Rector Martinus Benedicti Turocziensis.

1655.

Rector Michael Galli.

1658.

Rector Michael Agyagasi.

CSÖRGŐ

(Alsómihályi, Legenye)

1611.

Chiergő

(Mihalii)

Rectoris Reditus

Valaki a prédikátornak kepeét ad, a mesternek keresztet ad, manip. 15. Aki fél kepeét ad, manip. 8. Minden külön kenyeres ember, vidéki is, egy-egy köböl bort ad. Aki a prédikátornak húsz pénzt ad, a mesternek ad öt pénzt.

Mihalii

¹ Lapátszerű eszköz botozásra, amelyet középen átfurtak, hogy a légellenállást csökkentsék, s így nagyobbat üthessenek vele.

² Egy szekér fát és egy tyúkot. De ennek harmadát a tanító veszi el. Temetéstől, amikor prédikál, 32 dénárt kell majd adni, ha nem, 16 dénárt fizetnek, melynek harmadrésze a tanítónak jár.

³ Egésztelektől 26 kévét, féltelektől 13 kévét adnak. A zsellérektől egyharmad rész a tanítónak jár.

A mesternek fizetnek Szécsi négy köből búzát. A halottól 12 dénárt.

1629.

Rector Georgius Zempleni.

A cinteremnek a deszkáit a régi mester megégette, mostan marhátlanok és erdőtlének, nehezen csinálhatják meg.

De Rectore crudelitate et negligentia erga pueros queruntur.¹

1632.

Rector Joannes Kistályai.

1639.

Rector Georgius Zempléni.

Rector Scholae fornacem quidem habere se dicit, sed non bonam.²

1643.

Rector Andreas Azari.

A mester mikor bort iszik, garboncáskodik.

1646.

Rector Matthaeus Legenyei.

De Rectore: Sokat jár széjjel. A pásztor szolgál érette.

1664.

(Legenye)

Rector Georgius Redmeczi.

A mester is nem vádoltatik, sőt dicsértetik szolgálatjában való eljárásban az auditoroktól. A Legenyeiek a scholának építésében nem akarják a Csörgeieket segíteni.

1668.

Rector Georgius Redmeci.

De Pastore et Rectore nihil nisi bonum.³

Mínt hogy a schola igen megrongyollott, azon vannak, hogy újabb scholát építsenek, imár a fáját is megvették.

1670. január 27.

(Legenye, Mihályi)

Rector Andreas Bélai.

A schola építése felől vagyon villongás a mater eklézsia és a filiák közt, hogy nem akarnak vélek, úgymint a mater eklézsiabeliekkal együtt építeni. Deliberatum: El kell osztani a schola körül való épületet, és akinek ami rész jut, ki-ki mind a maga részét építse, mind Legenye, mind Mihályi.

1671. március 14.

Rector Andreas Bellyei.

A schola igen rossz, félő, hogy ki ne gyúljon, és a templom s parókia meg ne égjen. Deliberatum: Ha az idő kinyílása után meg nem csinálják, a mester ne szolgáljon nekik.

A schola kertje puszta. A felét a Legenyeiek tartoznak kertelni, felét a Csörgeiek és Mihályiak.

¹ A tanítóról panaszzolják, hogy kegyetlen és nemtörődöm a gyermekek iránt.

² Az iskola tanítója azt mondja, hogy van kemencéje, de nem jó.

³ A lelkésztől és a tanítóról semmit, hanem csak jót [mondanak].

ERDŐBÉNYE

1611.

Erdő Benye

A fejedelem dézsmájából octava jár. Annak harmada mind borból, búzából a mesteré az asztaltartásért.

Reditus Rectoris

Aki dézsmát ad, akár vidéki s akár itt való, másfél köböl borral tartozik, azaz XV iccével. Baskaijak, kiknek az itt való hegyen vagyon szőlőjek, egy-egy köböl borral tartoznak. Örökséglevéltől, ha mindjárt fizet, egy forintot ad. Ha pedig szüretre várja, szőlő örökségtől egy csöbör bort, ház örökségtől pedig XXXX pénzt ad. *Ez a notáriusé.* Akinek szőlője nincsen is, ugyan XXXXV pénzt fizet. Parlagszólótól, ha levelet ír, tehát XXXX pénzt ad, ha mindjárt fizet, ha pedig szüretre várja, egy köböl bort fizet. Ha tanúvallás levelet ír, melyet a falu pecsétivel pecsételnek be, XII pénzt adnak neki. *Ez is a notáriusé.* Didactrumban, ex beneplacito,¹ ki egy köbölt ad, ki egy csebet.

Amely másfél köböl bort a Schola mesternek fizetnek, annak a fél-fél köblét a harangozó-ságért adták neki. Mivel pedig már kiváltképpen való harangozó szokott lenni, annak a Schola mester tartozik esztendőnként 12 forintot fizetni a fél köböl borért.

Régenten a harangozónak fél köblöt fizettek, de a hadak miatt deák nem lévén, a mester harangozott. Mostan nem lévén háborúság, a régi rend szerint a harangozónak ítélte a község a fél köbölt. ANNO 163[...].

A deákoknak vagyon két darab szőlőjük. Egyik a Messzelátón, Josa István ilyen conditioval² adta, hogy esztendőnként a deákok 300 kosár földet vigyenek bele ahová szükséges. Szomszédja napkeletről Vaida János, délről a Bakfü szőlő, nyugatról Hertzeg Zsigmond szőlője. A másik a mulaton, egy néma siket ember hagyta. Napkeletről való szomszédja a gyalog ösvény, délről Bial Péterné szőlője, napnyugatról Ádám deák szőlője. *Vagyon harmadik is, melyet András deák hagyott a Verő Malon, fejtől Bardos Jánosé, napkeletről Kas Péter parlagja.*

1629.

De Rectoris Reditu

Valamely Beniei embernek ültetés szőlője vagyon, melyből még az úrnak dézsmát nem ad, ha annyi bora terem benne, tartozik az is a mesternek másfél köböl bort fizetni, ha szintén dézsmát nem ad a földesúrnak is.

1632.

Egy deákot mondanak Nádasdinak, aki mezítelen szablyával jár. A deákok kő hányintvetni szoktak kijárni a pástra.

A scholában legyen a leckéknek seriese,³ órára osztatván legyenek a leckék. A pásztor megnézze a serieset, és meglássa, ha illendő és hasznára szolgáló legyenek-e a leckék a deákoknak, avagy a mester csak a maga könnyebbségéért csak kotyomfity leckét olvas.

1633.

Visitatio Scholae Rectoris in Erdőbenie Emerici Szalanczi 10. Febr. praesentibus Urbano K. M. Comjati, Fran. Halaszi, Paulo Ibrani, Matthaeo Rozvadi.⁴

Anno 1632. Beniei Vaida János a bor dézsmán didactromot nem akarván adni a mesternek, causalván⁵ hogy a fiát azon az esztendőn nem tanította volna úgy, mint tavaly, hanem csak henyltette, és noha megverték otthon a gyermeket, de még is nem akart scholában menni. Minekokáért a mester letartatta Vaida Jánost a dézsmán. Vaida Janos

¹ Tandíjat jóakarattal szerint.

² feltétellel

³ rendje

⁴ Az erdőbényei iskola rektorának, Szalanczi Imrének meglátogatása február 10-én, K[isfaludi] Orbán, Komjati M., Halászi Ferenc, Ibrányi Pál, Rozvádi Máté jelenlétével.

⁵ okként felhozván

Máté uram [a béneyi lelkész] instructiojából¹ hozzám jött, panaszolkodván a mester felől, és még is azt mondotta, hogy ha én parancsolom, megadja a mesternek a köblös bort. Én pedig nem akarván senkinek kárt tenni, ígértem arra magamat, hogy a törvényre által megyek. Vaida János a törvény előtt hozzám küldött, azt izente, hogy által ne fáradjak a törvényre, mert a mester letötte a tartásnak jutalmát, köből bort is nem vött, és felszabadította az embert az árestumtól.² Annak utána gondolkodott Máté uram a dolog felől, föltalálta magában, hogy Vaida János elfelejtve az őkegyelme instructioját referálni, és tanácsának scopusat exponálni.³ Tetszett, hogy a mester vádolása az eklézsiának constalna, annak okáért 20. Januarii, mely nap estve meg is holt az ágyon ültében, levele által intimalta,⁴ hogy a Tanácsnak tetszenék, hogy a scholát megvisitálnám, melyet besugallottanak a mesternek, és alattomban szekereket fogadván, Lizkara kezdette borait hordatnia.

A Tanács senior képében fogta Máté uramat, és ami a borokban meg a Beniei scholában maradt, sequestraltatták⁵ az én Beniere való menetelemig. A levelet ebéd után adták meg. Én mindjárt paripámon Beniere mentem, de semmiről nem végezhettem, mert Máté uramot a guta megütötte volt. Akkor immár a ház közepén holt elevenen feküdt, szemeit behunyta, és nem is szólhatott. Onnat re infecta⁶ házamhoz este későn megjövén, azután 6. Febr. a Beniei bíró, Gialai Miklós, Tanácsával együtt, levele által visitálni által hívott. 10. Febr. általmentem hatodmagammal csak, mert többen nem comparealhattanak⁷ volt. Semmit nem pronuncialhattunk,⁸ de azért ennyire mentünk elől a visitatióban.

A Beniei Tanács felette igen szégyenlette azt, hogy holott a mesterének esztendejének terminusa 13. Febr. volt, sem prédikátorának, sem a bírónak hírré nem tette, mégis esztendeje telése előtt Lizkara kezdette borait hordatni. Annak okáért a maradékát visitatioig árestáltatta. Akarja azért immár, hogy inquiraljunk⁹ a mester felől.

Vaida Jánost előlhíván, azt mondotta, hogy a fiát verte s taglotta, hogy scholában menjen, sőt az udvarról ugyan ki is kergette. De ugyan nem ment, hanem az anyjának végtére azt mondotta, hogy csak hiában megyek, úgymond oda, mert sem a doktorom, sem a mesterem nem tanít, és a mester csak föl s alá jár. Én magam is mentem föl kétszer is a scholában beszélgetni a mesterrel, de hon nem találtam. Harmad nap is fölment, de be nem ment, mert vendége volt a mesternek. Azután a templomnál találta a mester, és megkérdezte, mit keresett volna a scholában. Megmondotta, azért, hogy a fia nem jó fel a scholában, mert nem tanítja. Sőt Máté uram is sokszor beszólította, és ő is azon panaszolkodott, hogy jó koma, immár elhittem, úgymond, beszédedet a mester felől, mert az én fiamot is szinten nem tanítja, mint a tiédet. Ezek így lévén, kezdtünk a inquisitiohoz.¹⁰

Emlékezem én reá, hogy hallottam Máté uramtól referálni, melyről némelyek a tanácsbeliek is testáltak, hogy egy Beniei deák, mely immáron elment, azt mondotta, hogy jobb volt volna ez esztendő disznót őzzenem, mert annak hasznát vöttem volna, de a scholának semmi hasznát nem vöttem.

Három deákja volt otthon, Joannes Barantsi, Martinus Lizkai, Petrus Piscenus, hitek után azt mondták, kiváltképpen a Joannes, hogy még az elmúlt aratás alatt nem kezdett a mester olvasni. Stylust karácsonytól fogván nem adott, repetitiot¹¹ is nem mondtak, evangeliomot pedig egyszer exponaltanac.¹² Joannes dixit:¹³ látta, hogy a scholából

¹ útbaigazításából, tanácsából

² fogságból

³ célját kifejtteni

⁴ javasolta

⁵ bírói zárlat alá vették

⁶ dolog végezetlenül

⁷ jelenhettek meg

⁸ nem mondhattunk ítéletet

⁹ nyomozunk

¹⁰ nyomozáshoz

¹¹ ismétlést

¹² magyaráztak

¹³ János mondta.

részen éjszaka ment a faluban Stephanus Benieivel Chianalos Imrénél. A faluban özszevesztek, az Benieivel egy legény, és a scholában újobban elindították, de a mester védő volt. Martinus dixit: látta Chianalos Imrénét a mester házából kimenni. Joannes rettulit:¹ Gyakorta a gyermekeket kiküldötte hol rosatum, hol eperjészni, akkor azt akarta, hogy a scholában senki ne maradjon, még a padot is megkereste, a beteg mendicansokat² is aláverte és elűzte, kik között volt egy mendicans, ki immár meg is holt, beteges lévén el nem mehetett, hanem a kamorában úgy maradt meg, hogy magára a lakatot felvettette. Az látta az ablakról, hogy in absentia scholasticorum et puerorum³ Chianalos Imréné a mesternél volt, és úgy ittanak ketten.

Klara András deák mondotta, hogy egykor kérte, hogy Chianalos Imre homlítani menjen, nem tudván azért, ment-e el nem-e, könyörgés után ment az oldal ablakra, és csudálkozván rajta miért volna deszkával bezárva, akarván megtudni, ha elment-e Imre homlítani, rántotta a deszkát, és elszakadott a madzaga. Betekintett az ablakon, és látta, hogy a mesternek kezében pacziko⁴ volt, és úgy sétált a házban, melyben csak ketten voltak Chianalos Imrénével, Zsófiával.

Emericus Jeztrebi mendicans scholae annorum 13 juramento praestito dixit,⁵ amely éjszaka Máté uram megholt, akkor a mesternél ivott Szabo Márton és Chianalos Pál, és a mester azt mondotta, igyunk, mert Isten Máté papot megverte én érettem.

Lengiel Péter, ki a Pataki coetus vincellére volt, juravit et dixit,⁶ Chianalos Imrénét kétszer látta a schola udvarán. Egy nap fristik⁷ tájban kicsiny gyermekcse sírását hallotta a mester házában, de nem tudja, ki gyermeke volt, mert embert nem látott, szót is nem hallott.

Lengiel Péterné juravit,⁸ de semmit nem látott, hanem csak hallomást hallott Gombánétól.

Gombáné Anna asszony beteg volt, a bíró uram oda ment és ezeket fatealta.⁹ Látta Chianalos Imrét feleségestől kert alól menni, és a templom mellől be a scholában. A mester pedig a Chiúre Demeter temetésén állott, a menyecske látván a mestert, a kert alá kiment, és a mester is utána ballagott.

Takats Andrásné, Erzsébet asszony hiti után vallotta, hogy a mestert látta Chianalos Imrénével beszélgetni a szilvás alatt, de miről beszélgettek, nem tudja, az volt a híre, hogy kígyót kergettenek.

Nagy Balázs mondja, hogy Chianalos Imre adós volt a mesternek, és hozzá menván, kérte tőle. Chianalos Imre ott marasztotta a mestert, éjszaka mind ittak, a mester a székre lefeküdt, Imréné fejalt tett a mesternek feje alá, ott egy kevéssé aludt, és kétszer szólott a Kakas, mikor onnat a scholában ment. Jámborul lakoztak, és semmi gonoszt hozzájuk nem látott.

Nagy Balászné, Erzsébet asszony hiti után vallja, mint szintén a férje, hogy egyszernél többé nem látta a gazdájánál a mestert. Akkor is az adósságot kérte, mert a gazda, mintegy flor. 27. adós volt neki. Caetroque idem fatetur, quod maritus.¹⁰

Annok, Chianalos Imréné szolgálója, hiti után vallja, a gazda adós lévén a mesternek, egy pecsenyére odahívta, akkor is pedig a mester részeg volt mikor odajött, és addig ivott, hogy el nem mehetett, hanem a székre feküdt, a süvegét feje alá tette, ott aludt. Azután felkelt, és elment. Ő akkor vigyázott, de a mester elmenetele után ő is osztán lefeküdt.

Vaida Jánosné hiti után vallotta, a deák fiacskájától hallotta, hogy Chianalos Imréné a scholában jár szerelmeskedni, de ő maga semmit nem látott hozzája.

¹ János előadta.

² kolduló diákok, szolga tanulók

³ az iskolások és a gyermekek távollétében

⁴ bot, pálcá

⁵ Jeztrebi Imre 13 éves kolduló diák eskü alatt mondta.

⁶ megesküdött és mondta

⁷ reggeli

⁸ megesküdött

⁹ vallotta

¹⁰ Egyebekben is úgy vall, mint a férje.

Szeplaki Istvánné, Margit asszony, ki a Stephanus Beniei házában zsellérségben lakik, hiti után vallotta, hogy mikor a mester István deákhhoz ment, semmi ártalmas mulatságokat nem látta.

Giüre Mihály vallotta, hogy a mester felében mívelte a Chianalos Pál szőlőjét, a mester pénzt adott neki, és ő maga viselte gondját a szőlőnek, hallotta, hogy odament a mester, és ott ivott. Látta azt is, hogy a mester este Chianalosékhoz ment, de melyikhez ment legyen, azt nem tudja. Látta azt is, hogy a kertről járt Chianalosékhoz, a palánkot is egynéhányszor becsinálta, de a mester kitorpte. Hallotta, hogy Chianaloséknál ivott a mester, de mit csinált egyebet, nem tudja.

Giüre Mihályné, Kata asszony hallotta, hogy mester uram járt Chianalos komjánál.

Kovats Istvánné, Zsófi asszony hiti után vallotta, hogy látta Chianalos Imrét négykézláb mászkálni a favágaton részegsége miatt, és hogy az ablakon betekintett, látta a mestert Chianalos Imrénével az asztalnál ülni és innya. Azt is látta, hogy veres selyemmel varrott inget, és keszkenőt csinált a mesternek, melyet Fridriknével szabatott meg. Látta azt is, hogy a mester egynéhányszor ott mulatott a bátyjával.

Fridriknét reá kérdettük az ing szabás felől, és nem tett tagadást.

Thot Kristófné, Ilona asszony, hiti után fatealta, hogy Katától, a Borbel Pál szolgálójától hallotta volna, hogy mikor Chianalosnéhoz ment volt, látta Imrénét a kamorából ki bort hozni, a mestert a kamorában a hordón ülni, hogy az asszony kihozta a bort, a reteszt a kamora ajtajára felvetette. Ugyan ő hallotta Ferencről, mikor cirkáló volt, ki azt mondotta, hogy éjszaka látta a mestert Chianalos Imrénét megcsókolni.

Borbel Pál szolgálója, Kata, annorum circiter 13,¹ hiti után vallja, hogy mikor Chianalos Imrénéhez szitáért ment volt, látta a mestert ülni a hordón a kamorában, Zsófi asszonyt bort hozni ki a kamorából a szobában fekvő beteg szolgáló leányának, és az ajtót valamennyire bevonni maga után, és a mester a kamorában maradott. Látta azt is, hogy a mester ebédre, vacsorára odament.

Chianalos Pál fatealja, hogy noha néha odahivatta a mestert falatozni, de semmi illetlen dolgot nem látott hozzája.

Chianalos Pálné, Motsar Erzsébet nem látta, de a maga házabeliektől hallotta, hogy mester uram egyszer hált volna Chianalos Imrénél.

Pataki András deák jelentette, hallottam, úgymond, a feleségemtől, hogy a mester mondotta, hogy bizony gonosz leány a kentek leánya, melyre a feleségem azt felelte, míg én tartottam, addig gonosz nem volt. Ha gonosz lezend, gonoszul veszi hasznát.

Hivatván a mestert, mondtam neki, hogy ötlet sok dolgok suspectussá² tötték volna előttünk.

I. Hogy a generalis gyűlésből kimaradott volna. II. Hogy esztendejének eltelése előtt Lizkara kezdette borait hír nélkül hordatnia. III. Hogy a scholában való tanításban negligentissimus³ volt. IV. A scholában asszonyállattal ivott. V. Suspectával⁴ csináltatott magának inget és keszkenőt.

Respondit Rector ad I.⁵ Nem mehetett a gyűlésben, mert, tisztességgel mondván, a podexének⁶ egyik dombján olyan tályog volt, hogy féloldallag kellett miatta ülni. Ego contra.⁷ Miért tehát nem excusalta⁸ magát jó idején avagy levele, avagy Máté uram által. Respondit. Nem érte fel discursusával, hogy magát deák levele által excusalhatta volna. Deákja is nem volt, osztán Máté uramnak az aedilis által izent, hogy excusálja. Respondi.⁹ Ez is nem kicsiny contemtus¹⁰ volt, hogy maga nem ment Máté uramhoz, holott elmehetett volna, mert Lizkara elment interea,¹¹ és amint hallattatik ott részeges-

¹ mintegy 13 éves

² gyanússá

³ igen hanyag

⁴ gyanús nővel

⁵ A tanító az elsőre felelte.

⁶ alfelének

⁷ Én viszont [mondtam].

⁸ mentette

⁹ válaszoltam

¹⁰ megvetés

¹¹ közben

kedhetett, Máté uram pedig csak obiter excusalta,¹ hogy a mester nem jöhetett a zsinatban betegsége miatt, de ő nem tudja beteg legyen-e, nem-e. Végezetre, ha deákul nem írhatott, magyarul is megérthettem volna írását. Orbán uram mondotta, hogy maga is excusálásra hozzám jöhetett volna, mert én még akkor el nem indultam volt a zsinatban, mikor a mester Lizkara jött által.

Ad II. A borait azért vitette Lizkara, mert tavaly Benien el nem adhatta, hanem csak korcsomán vesztegettette ki. Reménylette pedig, hogy Lizkán inkább eladhatja. Más az, hogyha hír nélkül szabad volt volna Benien eladni, szabad volt Lizkara is hír nélkül elhordatni. Respondi. Az eladás legitimo² lett volna, de az elhordás nem úgy.

Ad III. Hogy negligens volt, betegsége miatt lett, de nem volt olyan igen negligens, amint nekünk referálták. Más az, hogy a negligentia nem annyira ő tőle volt, mint a deákitól, kik hallván a csengetést, ki imide, ki amoda oszlott mindjárt. Respondi: Hiszem, azért voltál mester, hogy disciplina³ alatt tartanád a deákidat, és azért adtak volt kezekben az introductiokor⁴ vesszőt, ostort, pálcát. Osztán Máté urammal miért nem communicaltad⁵ azt a deákid inobedienciáját.⁶ A deákok könyveit meglátván, kevés stylust láttunk benne, melyről reprehendálván,⁷ azt mondá a mester, hogy miért nem látjuk meg a több stylust, mert ő adott háromszáz stylust. Respondi: Miért nem nézted meg elsőben te magad, hogy testálhattak volna diligentiád felől,⁸ és mi is inkább megláthattuk volna.

Ad IV. Tagadta, hogy asszonnyal nem ivott a scholában, és hitit is a testéseknek⁹ kétségnek mondotta. Melyet hallván a főbíró, fölállott és protestált felőle.

V. Hogy inget csinált legyen Chianalósne neki, fateálja,¹⁰ de az keszkenőt tagadja.

Deliberatum

Mivel ez a causa¹¹ nehezebb legyen, hogy sem prima facie¹² láttatott lenni, mi pedig az eklézsiából kevesebben comparealtunk,¹³ hogy sem ezt a dolgot derekason ventilálnánk és pronuncialnánk.¹⁴ Tekintjük a mestert is, ne vádolhasson méltán bennünket, hogy ő azelőtt nem tudván az accusatit,¹⁵ nem készülhetett volna derekason a törvényre, mégis mi statim et de facto pronuncialtunk¹⁶ ellene. Annak okáért mi a deliberatit partialisra devolvaljuk,¹⁷ ahol számosabban leszünk, melyre a mester készítse magát, és akkor halljon törvényt. Interim¹⁸ borai azon arrestum alatt legyenek, a mester pecsételje be őket, az aedilis szorgalmatosan viseljen reá gondot. Egyik hordóból szabad leszen a mesternek inni, de a többi egészen maradjanak ad usque decisionem causae.¹⁹

Adták ezt is előnkben, hogy a rendelés szerint a harangozóknak tartoznék 12 forinttal, akarják, hogy nekik mindjárt megadja. Respondit: Mostan magának sincsen, s nem tud mit adni, hanem ha bort adhat el, akkor osztán megfizet.

Sequentia ad visitationem Beniensem²⁰

¹ csak futólag mentette ki

² jogszerű

³ fegyelem

⁴ amikor elnyerte hivatalát

⁵ közölte

⁶ engedetlenségét

⁷ dorgálván

⁸ bizonyították volna szorgalmadat

⁹ a tanúknak

¹⁰ elismeri, megvallja

¹¹ ügy

¹² első tekintettel

¹³ gyűltünk össze

¹⁴ tárgyalnánk és ítéletet mondanánk

¹⁵ vádat

¹⁶ azonnal és ténylegesen

¹⁷ a határozathozatalt a zsinatra halasztjuk

¹⁸ aközben

¹⁹ az ügy végső eligazításáig

²⁰ Folytatás a bényei egyházlátogatáshoz.

Szinai Ferencné, Annok hiti után vallotta, hogy hallotta az urától, a mester mikor Chianalos Imrénél volt éjjel, kijöven a házból, a gyertyát eloltották, és Chianalosnéval beszélgettek. De a mester öccse is ott volt. Vargánétól hallotta, hogy a Chianalosné a gyermekét letette a földre, és Beniei István deák vele vétkezett.

Szabo Chiüre Mártonné, Anna, másfél esztendeig főzött a mesternek, ott ivott is nála a mester, de semmi gonoszt nem hallott, nem is látott hozzá.

Szinai Ferenc vallotta, hogy mikor cirkált éjjel, elő álmkor látta a mestert és Chianalosnét a tornácban, eloltották a gyertyát, és ott beszélgettek. Azután a mester az öccsével a scholában ment.

Lengiel Pál semmi illetlen dolgot nem látott sem a mesterhez, sem a Chianalosnéhoz.

A főbíró, Gialai Miklós főnnállván, András deákot prókátornak¹ vallotta, és vádolta a mestert, hogy gondviseletlensége miatt a schola építésében nagy kár lett, melyet flor. 50 föl nem vettek volt. Mert három kemencét rontottak el, asztalokat, székeket elvagdaltak, deszkás ajtaját a culinanak,² a kötésekét kiverték, a talpgerendákat elvagdalták, néhol majd általszakadt. Insuper³ a cinterem deszkáit is mind eltékozolták. Resp. A mester tagadja, hogy minden pusztítás ő idejében lett volna. Ha mi kevés esett is, betegsége miatt lett. A. contra: Első esztendejében mindenen épen voltak, hát az ő idejében lett a pusztulás.

Deliberatum. Négy dologról volt a vádolás. Ami az I. a suspiciot⁴ illeti, hogy Chianalos Imrénétől tiszta legyen, hitivel mentse meg magát, és a törvényszékben valókat kövesse meg, mivel ab Ecclesia etiam suspicio abesse debet.⁵ II. Ami a negligentiát⁶ illeti, qui non laborat non manducet,⁷ az Apostol mondja, de az eklézsia olyan rigide⁸ szintén nem cselekedik, hanem két hordó bort veszen el az eklézsia, hogy annak az árával az aedelis a deákok két szőlőcskéjét építtesse. Afelett egy kötés tiszta papirosát vegyen, és a mester egyszer is, másszor is osztogassa a deákoknak az ő szükségek szerint. III. A derekas pusztulásért két hordó bort ítéltünk. Ha a maga törekedésére mit enged el a Tanács, nem bánjuk. IV. A harangozóknak avagy mindjárt kész pénzül adja meg a 12 forintot, avagy adjon egy hordó bort nekik.

1635.

Rector Ambrosius Nemeti.

1638.

Rector Valentinus Vaniai.

A schola mesternek ennek előtte másfél köböl bort fizetnek, de régenten a háborúság előtt a fél köböl bor a harangozóké volt. De hogy harangozó nem volt, a mester harangozott, és azért vötte fel a fél köböl bort. Mivel Isten kegyelméből a háborúság megszűnt, és deákok is vannak, a visitátorok azt a fél köböl bort két harangozóra deputálták,⁹ melyen injuriaja¹⁰ a mesternek nem lehet. Mert a falu is nagyobb, mintsem régen volt, és a szőlő is igen megsaporodott. A deákoknak két darab szőlője vagyon. 1. Messzelátó szőlő, kinek napkeletről való szomszédja Vaida János, délről a Bak fű szőlő, nyugatról Herczeg Zsigmond szőlője. Északról erdő. Ezt a szőlőt Josa István hagyta a deákoknak, de ilyen conditioval,¹¹ hogy minden esztendőben háromszáz kosár földet vigyenek bele a deákok, ahová kelletik. A másik a Mulatón vagyon. Vide in Matricula Ecclesiae.¹²

¹ szemtelennek

² konyhának

³ ráadásul

⁴ gyanút

⁵ az egyháztól is távol legyen a gyanú

⁶ nemtörődömséget

⁷ aki nem dolgozik, ne egyék

⁸ keményen

⁹ ítélték

¹⁰ sérelme

¹¹ feltétellel

¹² Lásd az egyház jegyzőkönyvében.

De Rectore.¹ Sokat jár föl s alá. A deákok is restsége miatt megunták. A gyermekséget kegyetlenül verte. Egy menyecskéhez adta magát, ki az ura életében cocája volt, most is odajár, borait is odahordatta. Két hétig járt búzáért a menyecskének.

Deliberatio. Eddig a menyecskéhez való járásért is büntetést érdemlene, és a scholából exturbalast² érdemelvén, a borral büntetni kellett volna, mivel a második esztendejében nem tanította az ifjúságot. Sed patris respectu habito, et quod promiserit etiam nuptam illum ducens Ecclesiasticum futurum,³ helyben hagytuk magát és jövedelmét, de hac conditione,⁴ hogy a menyecskéhez csak bora látni menjen, a scholában lakjon, és diligenter⁵ tanítson.

1641.

Rector Nicolaus Veresmarti.

1647.

A deákoknak vagyon harmadik szőlejek is a Hideg oldalon. Egyik részét Gavai Nagy Anna, Pataki Andrásné hagyta, a másik részét Olava András deák, most egy szőlő. Szomszédja északról Bardos Jánosé. Napkeletről egy ó út, délről Kas Péter szőleje, nyugatról a folyó patak, a völgy.

1649.

Causa Rectoris Scholae Benyeiensis Joannis Galfalvi, qui concionatus ex 1. Cor.⁶ Valamely tanító az üdnepet csak említi, de nem tanítja meg, mint kellene megszentelni, úgy cselekeszik, mint amely úr jobbját Bétben küldi vásárlani, de költséget nem ad. Megérdemlené, hogy malomkövet kötnének nyakára, de azt is rosszat, kár volna a jót. Tengerben kellene vetni, de az messze, a Bodroiban kellene vetni. Bényén kicsoda kél ki, hogy az üdnepet protestálná?

Azután meg egy vasárnap déleesti órán, beteges léven Caposfalvi uram [a lelkész], bírta reá, tegyen praecest.⁷ Így exordialt:⁸ az Isten, mikor teremtette a világot, üdnepet rendelt. Most is üdnepeünk volna, prédikációnak kellene lenni. Én a gíra szerint prédikállanék, de némely dagályos emberek dagály úzése miatt nem szabad, nem prédikálhatok. Még a könyörgést meg nem tiltották, jertek azért könyörögjünk.

De Sanctificatione.⁹ Micsoda dolgok tiltatnak meg? Kártyázás, kockázás, minden testi szükségünkre tartozó dolgok. Kapáltatás felől másnap hány kapást, melyik szőlőbe kell vinni, nem kell gondolkodni. Szítálás nem szabad. Házfundálás, etc.

Deliberatio. Mostan reprehendáltassék a mester serio.¹⁰ Ezután, ha mikor, miben impingal¹¹ mind a ministerium¹² ellen, mind in specie Caposfalvi uram ellen, az eklézsiának nehezebb censuráját incurralja.¹³ És mivel a mestereknek prédikálása tilalmas volt azelőtt is a sok okokért, s mostan is abból jött ki a botránkozás, és egymás közt való versengés, ezután Gálfalvi itt való mesterségben soha katedrában ne bocsáttassék, hogy a scandalum¹⁴ valamiképpen ne recrudescaljon.¹⁵ Esztendeje eltelne, elbocsáttassék.

¹ A tanítóról.

² kitaszítást

³ De az apára való tekintettel, és hogy meg is ígérte, hogy azt a menyecskét elveszi, ha pap lesz...

⁴ ezzel a feltétellel

⁵ szorgalmasan

⁶ Gálfalvi Jánosnak, a bényi iskola tanítójának ügye, aki az első Korintusi levélből prédikált.

⁷ könyörgést

⁸ így kezdett beszélni

⁹ a megszentelődésről

¹⁰ dorgáltassék meg szigorúan

¹¹ kötekedik

¹² lelkipásztori tiszt

¹³ büntetésével találkozik

¹⁴ botránkozás

¹⁵ meg ne újuljon

1654.

A Bényei schola mester, Simigius, vádoltatván blasphemíával,¹ a szent gyülekezetet animo contrito² megkövette.

1655.

Rector Franciscus Symigius.

A schola mesterben difficultalja³ a nép, hogy a közönséges énekeket nem mondja, hanem csak a Molnár paraphrasisát.⁴

1665.

Rector Johannes Lippai.

A schola igen elpusztult, héjazatja semmirevaló, úgyhogy a deákok benne nem lakhatnak. A mester ellen panaszolkodnak, hogy borát az auditoriumban⁵ rakta, s a gyermekeket kirekesztette.

A scholabeli deákok examinaltatván⁶ mesterek serénysége felől, panasszal jelenték, hogy kiváltképpen aratástól fogva kétszer vagy háromszor csengetett, az auditoriumban is borokat rakott, és be nem mehettek. A mester azzal menti magát, hogy mikor csengetett, a deákok kapálni mentenek.

Esperes uram Lippai Jánost, Bényei schola mestert kérdezte, hogy ha ki ellen valami injuriaja⁷ vagyon, proponalja.⁸ Jelenté Lippai, hogy némely a deákok közül egy gyermeket informált,⁹ hogy vele való undok cselekedetét kioltsa a mesterre. Erről a dologról mindkét részre tartozó fassiok¹⁰ olvasattak el. E dologról discuralván,¹¹ mivel a fassiok a gyanúságot valóban erősítik, noha minden kétkedés nélkül nem világosítják. Azért tettett közönségesen, hogy a Lippai János borai legyenek bizonyos kéznél arestum¹² alatt, és ha árus találkozik, a Lippai consensusából¹³ adják el, és a pénz legyen kéznél. Azonban esperes uram újobban Lippai ellen inquiraltat,¹⁴ és egy terminust praesignálván,¹⁵ akkor igazodjék dolga. Bényei uraimék pedig hozzanak schola mestert. Mindazonáltal táplálódására s adósságának megfizetésére engedtek kezénél tíz hordó borokat.

1665-1669. nov. 27. között.

A fejedelem dézsmájából octava jár. Annak harmada mind borból, búzából a mesteré az asztaltartásért.

Reditus Rectoris

Valakinek szőlője vagyon, akár itt lakos, akár vidéki, egy köből bort ad. Akinek Bényen szőlője nincsen, negyvenöt pénzt ad. Gyermektanítástól minden gyermektől egy-egy köből bort adnak.

Reditus Scholae

Vagyon a Messzelatón egy szőlő. Második a Mulatón, egy néma ember hagyta. *Eladták, de az árát meg kell venni, hasznából kell adni.* Harmadik igen parlagos. Negyedik a Vaar hegyen, Oroz János hagyta, Fekete János és Huszin György szomszédságokban. Ötödik az Öszvéren, Bodnar Pál hagyta, Takacz János és Barius János szomszédságokban.

¹ istenkáromlással

² töredelmes szívvel

³ nehezményezi

⁴ Szenczi Molnár Albert zsoltárait.

⁵ itt: osztályterem

⁶ megvizsgáltatván, megkérdeztetvén

⁷ sérelme

⁸ adja elő

⁹ befolyásolt

¹⁰ tanúvallások

¹¹ tanácskozáván

¹² zárlat

¹³ beleegyezésével

¹⁴ nyomoztat

¹⁵ időpontot kijelölván

1669. november 27.

Rector Stephanus Pelsótzai.

1670

Reditus Rectoris

Aki dézsmát ad, akár vidéki, akár itt való, egy köből bort ad. Akinek szőlője nincsen Bényén, 45 pénzt fizet. Didactrumban egy-egy köből bor minden gyermektől.

Reditus Scholae

Vagyon a Messzelátón egy szőlő, ez megvagyon. Mást hagyott volt a Mulatón egy siketnéma ember; ezt eladták a Bényeiek, végére kell menni az öröklevélből, hogy adták el, és amin eladták, meg kell venni, és ha pacifice¹ nem akarják megadni, a szolgabíró által kell megvenni. A harmadik is megvagyon, de hasznából kell vagy öt esztendeig adni. Negyedik a Várhegyen, melyet Orosz János hagyott, kinek szomszédja egyfelől Fekete János, másfelől Huszin György. Ötödik az Eöszveren, melyet Bonnar Pál hagyott. Szomszédja egyfelől Takács János, másfelől Barius János.

1671. február 25.

Rector Stephanus Pelsóczy.

A scholában lakó tót deákok felől végezték, hogy ha szintén a scholában engedik is lakni, de harangozóságot nekik ne adjanak.

A schola mester panaszolkodik, hogy borháza nincsen, és a scholának egyik része kerítés nélkül vagyon. Deliberatum: Mind a borháznak építésében, mind a schola kerítésében munkálkodjanak.

ERDŐHORVÁTI

1625-1627.

Horvati

Rectoris Reditus

Akinek szőlője vagyon, öt icce bort ad és 15 dénárt. Akinek nincsen szőlője, 25 dénárt fizet. Valaki a prédikátornak 50 dénárt ad, ugyanazon a schola mesternek 25 dénárt. Búzát nem adnak. Minden vidéki ember, akinek a Horvati hegyen vagyon szőlője, egy köből bort ad. Özvegyasszony, aki zsellér, szőlője nincsen, hanem csak guzsalyával keresi, 15 dénárt ad. Gyermektanítástól egy köből borral tartoznak. Halottat, ha temet, torba hívják.

1629.

Rector Stephanus Nagiodi.

A schola építését is örömeüst megcselekednék, de a nagy szegénység miatt nem lehet, mivel az evő falatot is drága pénzen kellett távol venni.

Rector: A mester a faluban egy néhány emberrel összeháborodott. A dézsmán inkább igyekezett a maga hasznára, hogysem a pásztor quartájára. Annak okáért a dézsmában úgy viselje magát, hogy sem a faluban, sem a pásztornak ne ártson.

1631.

Rector Joannes Szecsei.

1635.

Horvátra ad oculatam² menván, vádoltatott volt annak előtte mind a pásztor, mind a rector, hogy szüretkor kelletinél nagyobb köböllel vötték volna be jövedelmekben adott borokat. A mesteré nagyobb volt másfél iccével, és maga is nem tagadta, hogy falt³ bocsátott volt a dézsában, melyért az idegenek vádolták és kárhoztatták mind a mestert, mind a Horvatiakat. Egy hordó borát vette el érette az eklézsia.

¹ békességesen

² vizsgálatra

³ Talán: falc = bemélyedés.

Mivel penig convincaltatott,¹ hogy az egyházban felette későn szokott volt bemenni, a pásztorával nem egyezett, híre nélkül ott járt, az holott akarta, annak felette éjfélnél is asszonynepekkel szabadoson részegeskedett a faluban, a scholában is. Szentelenül egy asszony felmenvén egy férfival, a férfi elrészegedett, az asszony, ki tudja mikor és miképpen ment haza. A faluból éjfélnél futva is szalasztották. Az Újheli sokadalomba veres dolmányban és feje köröngben ment. Ezért a scholából relegaltatott,² de hogy még esztendeje vége távol volt, a successornak,³ aki esztendejét kitölti, kell otthagyni flor. 15., melynek öt forintját annak az elvett egy hordó bornak az árából adja meg.

1639.

Rector Michael Kisfaludi.

1641

Rector Perecsei.

1655.

Rector Johannes Somosi.

A schola mester ellen semmi vádolás nincsen.

1665.

Rector Stephanus Szepsi.

A schola kerítése elpusztult. Horvathi uraimék kerítsék be.

1669. november 28.

Rector Stephanus Füzéri.

1671. február 20.

Rector Johannes Tölczéki.

A mester felől panaszokadtak, hogy a scholában nem találják, mikor kívántatnék, és a gyermekeket nem tanítja, mikor kellenék.

FELSŐREGMEC

(Mátyásháza, Vily, Alsóregmec, Mikóháza)

1611.

Felső Redmecz

(Matyas haaza, Vill, Alsó Redmecz, Mikohaza)

Rectoris Reditus ex Felső Redmecz et Matyas haaza

Aki ő maga szánt, 30 kéve búzát ad. Aki cimborával szánt, 15 kévét. A Matyas Haazi hegyről ugyan azon Felső Redmecziek egy köből bort adnak. Aki csépével keresi, sem vetése, sem szőlője nincs, fél köből búzát ad. A Matyas Haazi fizetés mind borból, búzából egy a Felső Redmeczivel. Ezenkívül a Matyas hegyéről, felső Redmecz hegyről vidékiek egy-egy köből bort adnak, ha két csöbör bora vagyon. Ha nincs, ami az úr dézsmája, a mesternek is annyit ad. Özvegyek három sing vászonnal tartoznak. Halottul tizenkét pénzzel tartoznak. A schola építése a két falu, Matias haza és Redmeczé.

Also Redmecz

Esketés, temetés, keresztelés egyaránt vagyon, mint Felső Redmecen. Csakhogy mikor Alsó Redmeczre hívnak, s onnan hozzák fel a halottat, 32 pénzt adnak, melynek fele a mesteré. De ha csak egyik vagyon ott, felét adják meg. Ha magok hozzák fel, s a Forrás-hoz hívnak eleiben, 16 pénzt adnak, melynek fele a mesteré.

1629.

Rector Michael Geórkei.

¹ bebizonyosodott

² kivettetett

³ utódnak

Rector concionatur bona spe moti de illo. Cujus uxor clam discessit, cogatur ad requirendum eam.¹

1639.

Rector Michael Vilyi.

1641.

Rector Joannes Ujlaki.

1646.

Rector N. Tarkanyi.

Az 1645 beli schola mester Joannes Ujlaki megholt, testamentumban egy bort hagyott a cinterem kerítésére. Halászi uram eladta 20 forinton, arra kell azt fordítani.

1647.

Uylaki János schola mester lévén, testamentomban hagyott volt egy hordó bort, melyet Halaszi Ferenc uram 20 forinton adott el. Ezeket a vizitációban közönséges tetszésből a templom kerítésére deputáltuk.²

1651.

Rector Paulus Beeli.

A scholának kertje nincsen, megépítsék. A schola mester jövedelme kisebbedett. A köből ezelőtt nagyobb volt, nyolc szécsi iccét tett, amint a matriculából megtetszik. Most a köbölt megkisebbitették, tíz budai iccévé vitték. Azelőtt 8 szécsi icce volt. Az pedig 13 budai iccét tett. Immár minden vidéki embertől csak tíz budai icce jár, három budai icce híjával minden köből bor, amint a mester jelenti, vagyon három hordó bor híjával.

1654.

Felső Redmecziek a mesternek két köböllel akarnak fizetni.

1660.

Rector Michael Nogradi.

Az Also Redmecziek vádoltatnak, hogy a prédikátor fizetését meg nem adták sokan. Ettől fogván egy hónap alatt, ha meg nem elégítik a prédikátort, annak utána sem a prédikátor, sem a schola mester ne szolgáljanak.

1661.

Rector Johannes Lipoi.

A parochiális funduson építettett 3 házakban szállott emberek a prédikátornak tartoznak fizetéssel, nem a schola mesternek. De ha szőlőt szörzenek, abból a mesternek tartoznak fizetni.

1663.

A mester jövedelmét meg nem adták sokan, hanem ígérik, hogy jövőben megadják. Azért adjanak levelet pecsét alatt, hogy a jövő esztendőre megadják.

1664.

A mester is azzal vádoltatik, hogy tisztiben el nem jár, hanem sokadalomról sokadalomra jár, ahol lovakat veszen, ad s veszen, melyért mind az Also Redmecziek, mind a Matyas hazi bíró vádolják.

A scholát a Felső Redmecziek és Matyas haziak megépítsék. Ha meg nem építik, privatióban³ vétetnek.

¹ A tanító a változás jó reménységével szól arról. [Talán úgy értendő, hogy új szolgálati helyéről szól.] Akinék felesége titokban eltávozott, köteles megkeresni őt.

² rendeltük

³ megosztásban; [Nem részesedhetnek a lelkész és a mester szolgálatában.]

1665.

Rector Pavai István.

A mestert megfogták volt a Matyashaziak egy szőlő színben, s harmadnapig tartották fogva méltatlan, megláncolván. NB. Elöl nem jöttek ezek a Matyashaziak, azért arcealtatott¹ a minister uram nekik való szolgálattól. NB. E dolgot Barca urammal közölven, nem kell elmulatni, hanem ártatlanságát vindicalni² kell a schola mesternek.

A schola mestert vádolják a Redmecziek, hogy mióta ez ügyben fáradozik, sokat negligált,³ mást is akart helyében fogadni idejének kitöltésére, kiváltképp egy erkölcstelent, mely jó idején a prédikátor gyermekét kárhuzatosan tanította, ily formán: fej tar, tetves ház.

FÜZÉR

(Füzérkomlós, Pusztafalu)

1611.

Fwzér allja

(Komlos, Puzta falu)

Rectoris Reditus

Félhelyes másfél csötört búzát ad, 2 pénzt, egy szekér fát. [...] csötört búzát, 2 pénzt, egy szekér fát. A fél zsellér fél csötört búzát, egy pénzt, ha barma vagyon egy szekér fát. Más ember házában lakó zsellérek nyolc pénzzel tartoznak. Az özvegyek 4 pénzt fizetnek. Ha örökséglevelet ír, legfeljebb, ha nem akar engedni, 40 pénzt elvehet, de többet nem.

Komlos

Rectoris Reditus

Főre-főre vagy zsellér, vagy harmados, egy-egy csötört búzát ad, ismét két-két pénzt (3 dénárt). Akinek barma vagyon, egy-egy szekér fát visz.

Puzta falu

Az oskola mesternek egy-egy csötört búzát adnak. Temetéstől 12 dénárt.

Kajata

Rectoris Reditus

Az negyedrészes egy csötört búzát ad. A nyolcados fél csötörtöt. A félhelyes fél köblöt. Az özvegyasszony, akinek búzája nem volna, 8 pénzt fizet. A temetéspénznek fele a mesteré. Ha penig a pásztor jelen nem leszen, egészen a temetéspénz övé.

1629.

Rector Michael Berexasi

A schola sövenyét felégette a mester, okát azt adja, mert kénytelen volt vele, nem vittek fát neki. Resp. Non causa est,⁴ azért ugyan nem kellett volna bántani. Két szekér fa adósságát tartotta meg érte az eklézsia.

1639.

Rector Franciscus Debreczeni.

Az oskolaépítést úgy intéztük el.

1641.

Rectorem non habuerunt.⁵

Andreas Azari kezét adta, hogy Füzéri mester leszen, áldomásban hozattanak is 60 dénárért bort. Ha azért ígéretének nem akar állani, menjen fel Füzérben és contentálja,⁶ ha

¹ eltiltatott

² meg kell torolni

³ gondatlan, nemtörődöm volt

⁴ Ez nem ok.

⁵ Tanítójuk nem volt.

⁶ tegye jóvá

penig nem contentálja, az én dioecesisemben¹ nem lakhatik. A Chiörgői mostani mester is, Szent Péteri, azon Füzérieknek kezét adta a mesterségre, áldomást is ittak. Menjen fel ez is Füzérben, és a dolgot eligazítsa vélek, hogy kárt ne valljon.

1643. zsinat.

A Füzériek a Puzta falusiak ellen olyan postulatommal² vannak, hogy a mater valamennyit épít a parókiális házban, a scholában, a cinteremben, és a temetőhelyben, a két filiája felét építse meg. Resp. Az Puztafalusiaknak in cumbit³ építése egészen a tanulóháznak. A schola építése egészen a Komloskaiaké és a Füzérieké. Az öreg ház, pitvar, kamora a Füzérieké, a kisebbik fele a Puztafalusiaké. A lóistálló, szekérálló a Komlósiaké. A csűrnek, szérűnek nagyobb része, avagy nagyobb fele a Füzérieké, kisebb fele a Puztafalusiaké. A cinterem egyaránt a materé és a megyéé. A temetőkert csak a Füzérieké.

1647.

Rector Scholae Michael Szixai.

1655.

Rector Michael Kolosvari.

A mester nem tanít. Nem kell megmarasztani többé.

1660.

Rector Jacobus Szeczi, uxoratus.⁴

1661.

A scholat be kell fedni.

1664.

Az auditorok a prédikátort semmivel nem vádolják, hanem tisztiben serényen eljárással commendálják⁵ a schola mesterrel együtt. A schola építésére is a Puzta falusiak obligálják⁶ magokat.

1665.

Rector Csedreghi Lőrinc.

A schola mestert is nem vádolják, de fogyatkozás a Füzériekben, hogy scholában nem jártatják a gyermekeket.

A schola mestert újabban marasztják, abban nem is ellenkezünk. A mester jövedelmének is része kinn vagyon. Addig meg ne maradjon a schola mester, míg meg nem fizetnek.

1670. február 15.

Rector Michael Miklósvári.

A parókia körül fogyatkozás vagyon, megépítsék. A scholát is hasonlóképpen.

1671. március 4.

Rector Georgius Redmeczi.

FÜZÉRKAJATA

(Biste, Pálháza)

1625 körül.

¹ egyházmegyében

² kívánsággal

³ kötelező

⁴ nő

⁵ dicsérik

⁶ kötelezik

Kajata

(Biste, Paal haza)

Halott temetéstől 12 dénár, fele a prédikátoré, fele a mesteré.

A filiálisok, Biste és Paal haza egyenlőképpen tartozzanak a mater eklézsiában villongás nélkül a templomot, parókiát és a scholat építeni.

1629.

Rector Petrus Ketskemeti.

Olim negligens fuit in informandis puerulis in Schola Rector.¹

1639.

Rector Stephanus Redmeczi. [1641-ben is]

A Bistiek építsék az oskolát.

1646.

Rector Stephanus Redmeczi. [1647-1648-ban is]

1655.

Rector Stephanus Ungvári.

A mestert commendalják.²

1657.

A schola mester felől vagyon panasz, hogy ki a szegény ember gyermekecskáját a scholában vinné, sok költséget és fizetést kíván, mindjárt abecés tanításáért is.

1661.

Rector Scholae Franciscus Létzfalvi.

1663.

Rector Franciscus Leczfalvi.

A mestert meg ne marasszák, hanem mást keressenek, mivel már négy esztendeje, hogy ott lakik.

1664.

A hallgatók a prédikátort vádolják, hogy esztendeje is hétköznapon a materben nem prédikál. Ismét, mikor a könyörgésre harangoz a mester, a prédikátor a kerten megyen ki. Ha az oratio³ nem volna gyakorta a mesternél, hiában jönnének ki a templomból.

Volt ember Kajatán, kik jobbágy házban laktanak, s a prédikátornak és a schola mesternek nem akartanak fizetni, hanem a scholában lévén búzajok és zabjok, mint bíró, esperest uram a schola padjáról a prédikátort és a mestert megelégitette. Akinek nehéz, keresse őkegyelmét.

A schola mester panaszolkodik, hogy a bíró Kajatán Tott Mártonnak egy kis mentéjét hozta el zálogban, a bíró reá szabadította, hogy eladja, a mester eladta, három véka búzával adós a mesternek, azt akarja a mentéért megtartani. Ha penig megtartja, ha halottja leszen, sem a prédikátor, sem a mester ne szolgáljanak.

1665.

Rector Franciscus Leczfalvi, uxoratus.⁴

A schola mester tisztiben eljár, de a gyermekeket nem tanítja, mert fel nem jártatják a gyermekeket. Addig meg ne maradjon a schola mester, míg nem contentálják.⁵

¹ A tanító régenten hanyag volt a gyermektanításban az iskolában.

² ajánlják

³ imádság

⁴ nős

⁵ meg nem elégitik

1670. február 15.
Rector Georgius Redmeczi.

1671. március 5.
Rector Georgius Uylaki.
Kajatai Boros András vádolta a mestert, hogy a felesége gyermekével kenderét elhordatta. Megbékéltek egymással.
A mester feleségét vádolták, hogy igen erkölcstelen. Sőt, egybekelések is nem jól volt, imitt-amott jártak, ami nagyobb, az asszonynak más ura is vagyon. Ezért mindketten ad diem 9-10 Martii Szécsi partialisra citáltattak.¹ Annak is végére kell menni, ha Dobrai uram, az Újlaki minister mikor őket copulalta,² tudta-e, hogy más férje vagyon, vagy nem?

GÁLSZÉCS

(Kohány, Gerenda, Dargó, Bacskó, Kereplye, Sztankóc, Visnyó, Zebegnyő, Kincses, Albin Téna, Parnó)

1611.
Gaal Szets
(Kohany, Gerenda, Dorgo, Batsko, Kereplie, Sztankocz, Visnio, Zebegniő, Kintzes, Albin, Thena, Parno)
Temetéstől 16 pénz jár (*egy forint jár*), melynek fele a prédikátoré, fele a kápláné s mesteré.

Rectoris Scholae Szetsiensis reditus talis est.³
Valahol szőlő vagyon ez 13 faluban, akár hon lakos, akár vidéki legyen, egy Szécsi köből borral tartozik. A pásztor tartozik a mesternek asztaltartással. Ha pedig nem tart asztalt, az asztalért 25 köből búzával tartozik.
Didactrum, amint kivel megalkudhat. Örökséglevél írástól 18 pénz jár. Ha a város könyvében írja, attól is 18 pénzzel tartoznak. Ha a Szetsi mester kimegyen Parnora és Thenára, tehát a mester egészen percipiálja⁴ a jövedelmet. Ha pedig ki nem akar menni, tót papot fogadjon jövedelmének harmad részére.

Kohány
Ha a prédikátor Szetsből temetni megyen Kohanyba, tehát a prédikátornak tartoznak 64 pénzzel. *Mostan immár Cassai János idejétől fogva, az eklézsia rendelése szerint, 1 forint.* Ha pedig csak a város végére, kert mögé, 32 pénzt adnak, melynek felét elveszi elsőben a főprédikátor, azután a felével osztoznak a káplán s a mester.

Parno
A Parnoiak mindenben egyaránt fizetnek a Thenaiakkal a Szetsi mesternek.

1629.
Rector Martinus Somosi.

1632.
Rector Gregorius Szets Kerezturi.
A scholának a palánkja fonást kíván.

1641.
Rector Joannes Gönczi.

1647.
Rector Joannes Somosi.

¹ ...március 9-10-re a szécsi zsinatra hivattattak.

² összeeskette

³ A szécsi iskola tanítójának javadalma ez.

⁴ felveszi, egészen az övé

Contra Rectorem testis Joannis Herr,¹ Czizmadia János Nobilis: Láttam házamnál a pitvarban, a szolgám szablyáját kivonta, a káplán fiának adta, elmentek, de nem tudom hová.

Joannes Somosi Rector Scholae Gal Szetsiensis accusatur a Joanne Herr². A schola mester fegyveres kézzel ment nemes házamra, mi végre, maga tudja. Rector negat constanter.³ Herr János meg nem bizonyította, hogy ect.

Deliberatum. A mester nem convincaltatott,⁴ s nem tartozik semmivel Herr János uramnak.

Petrus Szerdahelyi Primarius Pastor Ecclesiae Gal Szetsiensis accusatur a Joanne Herr.⁵ A mester cselekedeti miatt az Isten ígéjének hallgatásától, és a sacramentummal⁶ való éleستől Szerdahelyi Péter uramtól eltiltattunk. Tagadja Szerdahelyi uram privatim⁷ az asszonyomat anyját, Pálhazy Istvánné asszonyomat intette; a leánya egy kevéssé magát a templomtól elfogja, de publice nem arcealta.⁸ Magát pedig Herr Jánost sem privatim, sem publice nem arcealta, be is járt a templomban.

A schola kéménye rossz, tűztől félelmes. Intjük, építsék meg, közönséges romlást ne vonjanak fejekre.

1649.

Schola építésre intettünk, mivel igen elveszett a communitas.⁹

1651.

Rector Samuel Vatyai.

1660.

Rector Joannes Banki.

Primarius pásztor¹⁰ adjon a schola mesternek tizennyolc köböl gabonát, azaz cub. 18. A schola mester miatt a schola megpusztult, resten forgolódott, nem tanított, amely miatt a gyermekek, succrescensek,¹¹ széjjel eloszlottanak, amint a pásztorok és az auditorok bizonyosságot tesznek róla.

Deliberatio. Mivel Patakról csak mind olyan magamegunt deákat adnak ide Szeceben schola mesternek nagyobb részére, azért mostan a Szecezi prédikátoroknak és auditoroknak kívánságokra megengedtetik, hogy Geönczről hozzanak más schola mestert, a mostanit bocsássák el, esztendeje kitelvén.

1661.

Rector Stephanus Mihályfalvi.

1663.

Rector Gaspar Szalkai.

A Szécsi mester jelenti, hogy akik borral tartoznának, de borral nem fizethettek, többet nem akarnak adni, hanem csak den. 12., melynek eligazítása halasztatik a Generalis Synodusra.

A mester panasszal jelenti, hogy Szokolyai uram megfogadván a Zebegnői szolgálatra, melyért két köböl rozsból alkudtanak. Azonban Szokolyai uram a mestert diffamálta¹² a városban, sőt azután szemében is azt mondotta, hogy hamisan cselekedett, megcsalta ő

¹ A tanítóval szemben Herr János tanúja...

² Somosi Jánost, a gálszécsi iskola tanítóját Herr János vádolja.

³ A tanító állhatatosan tagad.

⁴ nem bizonyítottatott be bűnössége

⁵ Szerdahelyi Pétert, a gálszécsi egyház főlelkészét vádolja Herr János.

⁶ szentséggel; itt: úrvacsorával

⁷ magánosan, nem nyilvánosan

⁸ nyilvánosan nem tiltotta el

⁹ község, közösség; [Úgy is érthető, hogy az osztályterem tönkrement.]

¹⁰ főlelkész

¹¹ növendékek

¹² rágalmazta

kegyelmét. Szokolyai azzal menti magát, hogy csak egy köböl rozsbán alkudt volt meg, mely oka lett egymás között való gyűlölségnek, s abból származott mérges beszédnek. E dolgot, ha törvény szerint láttatott volna meg, az articulusoknak vigora szerint privátióban¹ eshetett volna, mindazáltal őkegyelmek együvé békéllettek.

1663. zsinat.

A Gaal-Szecszi mester instalt,² hogy a köböl bor helyett valami fizetést rendeljen a synodus. A Szécsiek 12 pénzt ígértek volt, de azzal meg nem elégszik. Conclusus: A mester, ha Pataki scholában akar menni, menjen el, jövődő esztendőre, ha Isten megtart, nemes vármegyét instálván, szolgabíró erejétől is megadatjuk.

1664.

Rector Joannes Tsernatoni.

Rectori non vult Solvere inquilinus domini Casparis Szilágyi Matthias Orosz. Et Scholam non bene curant.³

1669.

A Gal Szecszi schola mester, Porcsalmi István panaszolkodik, hogy fizetését az usus szerint nem administralják.⁴

1670. március 17.

Rector Johannes Hernád Némethi.

Neheztelik a hallgatók együtt a mesterrel azt, hogy mikor a pásztor elmegyén, a mesternek hurré nem teszi, s gyakorta hétközből elmúlik a cultus.⁵

A Kereplyeiek az elmúlt esztendőbeli borbéli fizetést a mestertől elfogták, melyet megfizetni tartoznak.

IMREG

(Szürnyeg)

1611.

Imregh

(Szwrnnyeg)

A Szwrnyegi hegyről mind ott lakos, mind vidéki egy-egy köböl bort ad, mely régen a mesteré volt.

1629.

Rectorem non alunt.⁶

1636.

Scholarcham non habent.⁷

1639.

Rectorem non habent.⁸

¹ a törvénycikkeknél hatálya szerint büntetésben

² folyamodott

³ Orosz Mátyás, Szilágyi Gáspár úr jobbágya a tanítónak nem akar fizetni. Az iskolának sem jól viselik gondját.

⁴ szolgáltatják ki

⁵ istentisztelet

⁶ Tanítót nem tartanak.

⁷ Iskolavezetőjük nincs.

⁸ Tanítójuk nincs.

KÁPOLNA

(Nyíri, Bózsva)

1629.

Rector Stephanus Nyiri.

1639.

(Nyíri, Borsva)

Rector Nicolaus Vágási.

1655.

Rector Nicolas Vágási.

A mestert is commendálják.¹

1660

Rector Nicolaus Vágási.

A mesterükkel nem contentusok,² mást kívánnának.

1661.

Rector Johannes Telkibányai.

1663.

Rector Johannes Telki Bányai.

A mester panaszolkodik, hogy búzabeli jövedelmét be nem szolgáltatták. Végezés: ha Mátyás napig³ meg nem fizetnek neki, tovább ne szolgáljon.

Borsvaiak ellen panaszt tettek a Nyíriek, hogy a scholában levő auditoriumnak⁴ építésével tartoznának, de nem akarnak építeni. Azért, ha meg nem építik mind a parochia kerítését, s mind a scholában levő fogyatkozást, prédikátor és mester uraimék ne szolgáljanak.

1664.

Schola mestert dicsérik.

1665

Rector Johannes Bányai.

A schola mester is jól viselé magát.

A schola mester vádolja az auditorokat, hogy a gyermekeket nem jártatják fel, s a házat is elhagyták romlani.

A schola mestert újabban megmarasztják.

1670. február 16.

Rector Johannes Telki Bányai.

1671. március 4.

Rector Stephanus Uyvari.

A mester fizetése felől lött valami villongás. Panaszolkodott a mester, hogy a borsvaiak nem akartak búzát adni, hanem egy kenyeret, de liquidaltatott, hogy a búzát is megadták, a kenyeret is. A mester jövedelmét úgy szolgáltatassák ki, amint a matriculában vagy on írva.

KARCSA

(Pácin)

¹ dicsérik

² elégedettek

³ február 24-ig

⁴ előadóteremnek

1611.

Kartsa

(Paczen)

Rectoris Reditus

Akinek tíz kalongya búzája marad a dézsmától, a mesternek egy kalongyával tartozik.

Aki búzával nem fizet, 16 dénárt ad.

1629.

Rector Stephanus Piscolti.

A scholában semmi defectust¹ nem mond lenni a rector. [A lelkész] A mesterével néha összeszólalkodik, és a mestere fél tőle. A mestert reprehendalta² a pásztor, hogy szokatlan éneket szokott a templomban énekelni. Azon a mester obloqualt.³

1639.

Rector Basilius Szerdahelyi.

1643.

Rector Nicolaus Füzéri.

A scolának kapuja nincsen.

1656.

Rector Mathias Legenyei.

A schola mester elmulatja gyakran a prédikálást, és egykor, midőn a prédikátor intette volna, felcsattant, és a templomban szitkozódott, ezt mondotta: kurva az anyja, aki gondoljon vele.

1659.

Rector Stephanus Bakai.

A mesternek való 16 pénzt is 24 pénzre vitték mind a két helyben. A schola körül való épületben serényebben forgolódjanak, és ami fogyatkozás vagyon, megjobbítsák!

1660.

Rector Scholae Stephanus Bakai.

1669. december 5.

Rector Johannes Helmeczi.

A Paczeniek nem akarnak építeni a parókiához és scholához, kiváltképpen kemencét, ablakot nem csináltak. Deliberatum: Tartoznak mindenben segíteni a Karcasaiakat s együtt építeni.

1671. január 22.

Rector Johannes Helmeczi.

Az auditorok a minister felől dicsérettel emlékeznek, hasonlóképpen a schola mester felől is.

KAZSÓ

1628.

Kasu

Reditus Rectoris

¹ hiányt, hibát

² megdorgálta

³ ellentmondott

A nemes uraim adnak egy kereztt búzát, 50 dénárt. Közönségesen nemesek és parasztok 3 szekér fát. Az egészhelyes jobbágy 8 kéve búzát, 10 dénárt. A félhelyesek 4 kévét, 9 dénárt. A zsellérek 6 dénárt, fél csetert búzát. Az özvegyaszony den. 3. Temetéstől den. 12.

1629.

Rector Nicolaus Trinciniensis.

Schola carent, sed promittunt aedificationem, dum modo de loco aliquid certi constituent.¹

1636.

Rector Valentinus Sovari.

1639.

A scholat meg nem akarják építeni, és mestert fogadjanak.

1649.

Rector Andreas Regete Ruszkai.

A schola megégett. Schola mesternek három földet ígértek. Szántanak neki, megugarlották, de nem forgatták meg is, vetetlen hagyták.

Bírónak hatalma vagyon mindeneken a pásztor s schola mester dolgára való küldésben.

Tot János, Farkas János alias Jantsika János egy földet kért a schola mestertől vetés alá, úgymint scholához való földet dézsmájából. Lencsét vetett belé, de most azt mondja, nem scholához való. Keressék ki!

1651.

Rector nunc conductus ex Szets Kerezttur.² Scholát építeniük kellene, mivel megégett. Fáját alkalmason meghordották.

1660.

Rector Martinus Szomolyai.

A schola pitvarának a padlását csinálják meg, egyébaránt ecclesiastica censura³ esik rajtok. Akik még meg nem fizetnek a prédikátornak, Gergely napig⁴ fizessenek meg, ha meg nem akarnak fizetni, addig újabb esztendőre meg ne maradjon. Azonképpen a schola mester részéről.

Nota. Ha ugyan teljességgel valamelyik meg nem fizethet, aratáskor fizessen meg mind prédikátornak s mind penig schola mesternek.

A scholához való szántóföldeket Visolyi András, Kaposi János és Geönci Márton uraimék Kasuban menvén, per inquisitionem⁵ keressék ki, igazítsák el, mindenik föld hány-hány lépés legyen, mérjék meg, azután kell kiírni az eklézsia könyvében.

1665.

Rector Martinus Szomolyai.

A schola mester is jól viseli magát, gyermekeket is tanít.

A minister jelenti: A scholához való földet, egyet elfoglalt Janosi uram. NB. Vagyon a scholához tíz hold föld, melyet nemrégén conferaltanak⁶ a scholához. Ezt szántja a falu, és a maga magvával a mesternek vetik be. Akkor conferalták volt ezt a Kasuiak, mikor először prédikátort szerzettenek. E tíz föld közül foglalt egyet el az a Janosi, melyet el kell igazítani mentől jobban és hamarabb. Bírta is a schola mester hét esztendeig, senki nem háborgatta.

¹ Iskola nincs, de építését ígérik, amint valami biztos helyet határoznak.

² Tanítót most fogadtak Szécskeresztúrból.

³ egyházi fenyíték

⁴ március 12-ig

⁵ nyomozással, tanúkihallgatással

⁶ adományoztak

1669.

A schola mester ellen vala ilyen panasz, hogy őkegyelme rest a gyermekek tanításában. Menti magát, hogy nincsen a scholában hol tanítaná őket.

1670. január 24.

Rector Martinus Szomolyai.

1671. március 7.

Rector Valentinus Kereszturi.

KENÉZLŐ

(Viss)

1611.

Kenézlő

(Viss)

Viss

Aki gabonát ad, hat-hat pénzt is fizet, mely azelőtt a mesteré volt.

1668.

Bocsardi Györgyné panaszolkodott a Kenezlei mester ellen, hogy keményen megverte volna. Kívánta, hogy a mester megbüntetődjék.

Deliberatio: A mester fizessen az asszonynak tíz forintokat, avagy veretessék jól meg. A mester az asszonnyal alkudván, arra mentenek, hogy a mester fizessen hat forintokat.

1669. december 9.

Rector Laurentius Csetregi.

A mestert vádolják, hogy jó éneklő, de a gyermekeket nem tanítja. Meg kell inteni.

A mestert megintették, hogy a gyermekeket tanítsa. Noha a mester menti magát, hogy a tanítástól bizonyos fizetés nincsen, azért nem tanítja. Fizetést kell rendelni, azért tanítsa.

1670.

Rectoris Reditus

Minden házasembertől den. 50. Aki maga ekéjével szánt, a falu vékájával három véka búzát vagy gabonát ad. Aki cimborás, két szaput. Aki csépjével keresi, egy szaput. Minden házasember egy-egy kenyeret, fél szekér fát, egy csirkét, fél boglya szénát ad. Minden ember egyszer-egyszer főz. Az özvegyasszony, aki guzsalyával keresi, másfél sing vásznat ad. Halott temetéstől den. 12.

KIRÁLYHELMEC

(Kisgéres, Lelesz)

1611.

Helmech

(Kis Geeres, Lelesz)

Rectoris Reditus

Mind vidéki s mind lakos, akinek a Helmechi hegyen szőlője vagy, egy-egy köböl bort ad. Akinek bora nincsen, tíz-tíz pénzt fizet (*most fizetnek 48 dénárt, ANNO 1718*). Az asztaltartásért a pásztor tizenkét kalongya búzát és egy hordó bort ad.

1629.

Rector Martinus Pápai.

Gondviseletlenek a schola körül is.

Kis Geres: A scholának építéséből ki ne vonják magukat.

1649.

Kis Géresiek a schola építésében nem akarnak [részét venni]. Harmadosok volnának, de akárcsak negyedrészt építsék.

1654.

A parochiális fundus és a scholáé pusztán vagyon Leleszen.

1659.

A schola mestert mondják, hogy háborog néha a prédikátorral. A schola mesternek, amely 24 kereszt búzát tartozik adni a prédikátor, annak fele búza, a fele rozst legyen, mivelhogy a prédikátornak is úgy fizetnek. Ha mind búzát adnak pedig a prédikátornak, mind azt adjon, ha mind rozst fizetnek, a prédikátor is mind rozst adjon a mesternek.

1660.

Rector Joannes Szendrei.

Panaszolják, hogy a deákok egy vasárnap a templomba az isteni szolgálatra be nem mentek. A deákok admonealtattanak,¹ hogy jól viseljék magukat. Suspecta hora² suspecta házakhoz, személyekhez ne járjanak, ne szabályskodjanak, etc.

1664.

A Helmeczi mester, Losonczi panaszkodott, hogy amely köből borral tartoztanak neki, meg nem adták.

Deliberatio: Kalnai uram mondja meg a mostani schola mesternek, hogy addig ne szolgáljon, míg Losonczi nem contentálják,³ azonban mondja meg a Helmeczieknek, hogy a régi rendtartás mellől el nem megyünk.

1668.

Bereti János, azelőtt Helmeczi schola mester léven, minthogy a szőlőhegy nem termett, egy köből borért rendeltek neki tíz pénzt, de ő azzal meg nem elégszik, kívánná, hogy a synodus ebben igazítást tenne.

Deliberatio. Mivel már ennek előtte is hasonló dologról volt discursus és deliberatum,⁴ hogy aki köből bort nem adhat, tartozván vele, adjon hatvan pénzt, mostan is azon deliberatum mellett maradunk, mely szerint a Helmecziek is fizessenek Beretinek. Ha pedig nem akarnak fizetni, a mestert fogják el a szolgálattól.

1670. január 21.

Rector Scholae Stephanus Farnadi.

A Helmeczi schola mesternek, Matthias Nyaradinak,⁵ házát feltörvén, holmi marháját ládájából kilopták. Két, ugyan Helmeczi legényekre biztonnyal fogta volt a mester a kárát. A két legény kívánta, hogy a mester avagy reájok bizonyítsa, avagy őket megkéresse.

Deliberatum: A mester azokat a legényeket keresse meg, de oly conditioval,⁶ hogy szabad legyen a mesternek inquiráltatni,⁷ és ha ezeken a két legényeken eléri is, megbüntettesenek.

1671. január 23.

Rector Scholae Stephanus Farnadi.

A schola mesternek élete és serénysége felől is examináltatván az auditorok. Fejér Pál hites ember referálja, hogy együtt a mesterrel multságban lévén látta, hogy egy oly személy asszony mellé leszívódván [?], a mester egyik kezével titkos helyen kaparászott,

¹ inttettek

² gyanús órában

³ nem elégítik meg

⁴ tanácskozás és végzés

⁵ Valószínűleg korábbi eseményt jegyeztek itt fel, mert 1670-71-ben más volt az iskolamester.

⁶ feltétellel

⁷ nyomoztatni

s más kezével a menyecske ajakát pittyegette. Látta azt is egynéhányszor, hogy ha az asszonyiállatok, s néha nem is tisztességes személyek, reggel a scholába bemennek, este mennek ki. Ha este mennek, ő nem tudja, mikor mennek ki.

Mándi Pál is látta, hogy a scholában a mester együtt ivott Áts Pállal és leányával Áts Katóval.

Kakas István hites ember látta, hogy Debreczeni István háza alatt egy éjjel a mester veszteg ült a határban, s titkolt Áts Katóval.

Senior uram őkegyelme a schola mestert citálta a jövőendő Újhelyi zsinatba.

A schola mester is examináltatván panaszolkodik, hogy fizetésében még alkalmasint restáll künn. A schola mester kívánja Fonyi uramtól [a lelkésztől], hogy a matricula szerint a parokiális reditusból a 24 kereszt búzát adja ki neki őkegyelme. Deliberatum: Adós véle Fonyi uram őkegyelme, s tartozik megadni a mesternek. De ad multorum instantiam a mester contentus¹ lött két köből búzával.

KISBÁRI

(Csarnahó, Nagybári)

1611.

Kis Baari

(Chiarnaho, Nagy Baari)

Reditus Rectoris ex duobus Baari et Chiarnaho²

Valakinek szőlője vagyon a három falu hegyén, akár hon lakos, akár vidéki legyen, egy-egy köből bort ad. Aki bort nem adhat, húsz pénzt fizet. *Immár adnak egy szapu búzát.* A nemesek is megadják az egy köből bort, azaz tíz iccét. De Nagy Bariban nyolc icce a köből.

1629.

Rector Basilius Szerdaheli.

A scholának a padlása és az oldala megromladozott. A külső ajtónak nincsen két sarkvasa. A mester, mivel a juhásznak ebét meglőtte, hogy a felesége ruháját megszakasztotta, annak okáért az az ember a mestert eb pecérnek hívja.

1630.

De Scholae Bariensis Rectore.³ Robi Miklós Nagy Bári, Chiarnahai Borsodi János falu levelével Bári László neve alatt instáltak,⁴ hogy a harmadik esztendő után, negyedik esztendőre is szabad legyen nős mesternek náluk maradni. A pásztornak levele nem volt náluk, de jóval egyéb nevet a mesterhez nem adtanak. Kívánom, hogy a pásztor írjon a mesternek élete és magaviselése felől, hadd tudhassam, ha a negyedik esztendőt is meg kellene engedni, nem e.

1639.

Rector Stephanus Szentesi.

Uxores Pastoris et Rectoris inter sese bene conveniant.⁵

1654.

Rector Michael Geóri.

A schola mester, mint fucus,⁶ menjen dolgára, de a proventusából két hordó borokat vetünk el, jövőendőbeli successornak kell deputálni⁷ addig való szolgálatjáért, míglen e mostani fucusnak terminusa eltelt volna.

¹ sok kérésre megelégedett

² A tanító jövedelme a két Báriból és Csarnahóról.

³ A bári iskola tanítójáról.

⁴ folyamodtak

⁵ A lelkész és a tanító felesége jól kijönnek egymással.

⁶ here, semmittevő

⁷ utódnak kell rendelni

1659.

A Bári mester, Pataki András felől ilyen végezés lett, hogy Inspector uramék kimenvén egyenest instituáljanak,¹ azonban a mesternek praesentál-janak² mind tanulásában s mind prédikálásban és praemonálják,³ hogy az ekléziát meg ne csalja, hanem a ministeriumra⁴ igyekezzék, egyebaránt esztendeje előtt kivettetik, és Pataki jobbágyá leszen.

1660.

Rector Andreas Pataki, uxoratus.⁵

1664.

Rector Andreas Bányátskai.

Rector quoque laudatur, quod pueros bene informat.⁶

1671. január 28.

Rector Balthasar Jenei.

A mester ez egyben impingál,⁷ hogy gyermekcséket nem tanít.

KISROZVÁGY és NAGYROZVÁGY

Rozvad

1625 körül.

Rectoris Reditus

Minden jobbágy és zsellér másfél-másfél véka búzával tartozik. Minden külön kenyeres tíz-tíz pénzzel, és egy-egy kenyérrel tartozik. Két-két ember hozzon egy szekér fát. Kereszteléstől mind a két Rozvagion egy kenyér és egy tyúk jár. *Haec particula ad reditum pastoris referenda est.*⁸

Reditus Rectoris in Nagy Rozvad

Minden külön kenyeres ember, valaki egész bért adott, másfél csötört gabonát, egy kenyeret, tíz pénzt fizet, és ketten adnak egy szkér fát.

1629.

Rector Georgius Simoni.

A schola is tapasztatlan.

1639.

Rectorem et Aedilem non habent.⁹

1643.

Rectore carent, scholaque funditus desolata est.¹⁰

1660.

Rectorem non habent.¹¹ A mester reszéről való fát is meghozassa a bíró, mert tartoznak vele.

¹ rendelkezzenek

² jelentsék meg

³ intsék

⁴ lelkeszségre

⁵ nős

⁶ A tanítót is dicsérik, hogy a gyermekeket jól tanítja.

⁷ vétkes

⁸ Ezt a részecskét a lelkész javadalmához kell utalni.

⁹ Tanítójuk és egyházfijuk nincs.

¹⁰ Tanítójuk nincs, és az iskola teljesen elpusztult.

¹¹ Tanítójuk nincs.

KISTORONYA

1665.

Kis Thoronya

Primus Rector in hac Ecclesia Kis Toronensi Caspar Ruszkai. Eductus ex Schola Patachina ANNO 1665. 4. Maj.¹

De minekutána az eklézsiában schola mestert kezdettenek tartani, rendeltének, hogy fizessen minden külön kenyeres ember egy-egy Szécsi szapu búzát. Ugyanezen Kis Thoronyai schola mester jövedelmére istenes indulatjából, néhai jó emlékezetű Kövér Mihály özvegye, Balási Ilona asszony conferált egy szőlőt a Kis Thoronyai határban, Simonné nevű hegyen, melyet hívnak Nagy [...] szőlőnek. Ismét ugyan őkegyelme hagyott a Schola mesternek egy rétet az [...].

1667.

Lasztozci nemzetes Fekete Zsigmond uram provocalja² Ruszkai Gáspárt, tavalyi Kis Toronyai schola mestert, hogy egy asszonyi állat instantiájára³ igen mocskos, böcsületiben megbántó supplicatit⁴ írt, mely vármegye eleiben kelvén, igen notáltatott⁵ abból. Mely mocskos írásért kívánja, hogy Ruszkai uram büntetődjék.

1670. január 16.

Rector Georgius Marusi.

Kistoronyai mester restes a tanításban.

1671. január 28.

Rector Georgius Marosi.

A Kis Toronyai mester felől igen szép dicséretet tesznek az auditorok.

KOVÁCSVÁGÁS

1653. február 13.

Vagas

Míg mestert tarthatunk, a mester bérét is odaadjuk, ha a mester szolgálatját is végbe viszi [a lelkész]. Aki maga ekéjével szánt, egy szapu búzát ad, aki cimborával szánt, fél szapu búzát ad. A prédikátornak ha búzával fizet, a mesternek is azzal fizet.

1663.

Pastor Paulus Toronyai, Rectoris officio quoque fungitur.⁶

KOZMA

(Kolbása)

1611.

Kozma

(Kolbasa)

Rectoris Reditus

A patrónusok de jure⁷ egy-egy köböl búzával tartoznak. *De jóakarattjokból örökre megmaradandó ususra megöregbítették, hogy inkább találhassanak mestert. Kozmai Péter uram 2 köblöt ad. Plagainé asszonyom 1 ½ köblöt. Kozmai Boldizsár uram 1 ½ köblöt. Bornemisszane asszonyom egy köblöt.*

¹ Az első tanító ebben a kistoronyai egyházban Ruszkai Gáspár. Kihozatott a pataki iskolából 1665. május 4-én. [Kistoronya továbbra is Nagytoronya leányegyháza, de önállóan tart mestert.]

² itt: vádolja

³ folyamodására

⁴ kérvényt

⁵ megbélyegeztetett

⁶ Toronyai Pál lelkész a tanító szolgálatát is végzi.

⁷ Jog szerint.

A prédikátor jövedelméből, akik csépekkel keresik, a félköblösök, totaliter¹ a mesteré. *A fél köblökre immár fél csötörtöt adnak.* A helyes jobbágy egy csötört búzát ad. *Immár egy fél köblöt.* A zsellérek, cséplők, negyedrészesek egy csötörtnek negyed részét adják. *Immár ezek is csötörtöt adnak.* Akinek gyermeke iskolába jár, egy szekér fával tartozik. Didactrum ez fölött vagyon. Az abcdárius 25 pénzt, a declinista 50 pénzt fizet.

Kolbása

Rectoris Reditus

Félhelyes fél csötört búzát. *De mivel a keresztelő pénzt az eklézsia a mestertől elvévén a pásztornak adta, immár egy csötört búzát adnak.* Negyedrészes a fél csötörtnek felét. Harmadrészes egy fél csötörtnek a harmad részét. *Mostan immár egy-egy csötörtöt adnak a harmadrészesek is.* Aki a prédikátornak tíz pénzt ad, azon ember a mesternek öt pénzt ad.

1629.

Rector Andreas Nagyidai Uxoratus.²

1632.

Rector Michael Szepsi.

1639.

Rector Joannes Nagyidai.

1641.

Rector Joannes Nagy Idai.

A schola kéményét is újonnan kell csinálni.

1646.

Rector Scholae Joannes Kászoni.

1649.

Keménynyakú Kozmaiak! Fizetése a pásztornak elfogy lassan-lassan. A mester jövedelmét augeályák,³ de nem magokéből, hanem a pásztoréből.

1651.

Rectore carent.⁴

1657.

Rector Johannes Ujhely.

A [Szécs]Kereszturi schola mester Kozmára ígérte volt magát, meg is alkudt Kozmai uraimmal, azonban őkegyelme megmásolta dolgát, Kereszturban újonnan megmaradott, melyért a Kozmai uraim igen difficultálnak,⁵ és azt kívánják, hogy privatióban⁶ essék. Mely dolog felől Göntzi Mátyás [a lelkész] uramra vagyon gyanúságok Kozmai uraiméknek. Maga mentségére Göntzi Mátyás uram bizonyít Vaaci János urammal, s a Kozmai schola mesterrel, aki hallotta a Kereszturi mestertől, hogy mondotta, jól lakom még egyszer, míg Kozmai mester leszek. A Kozmai és Kolbasi uraim Göntzi Mátyás urat cum salva venia⁷ elbocsátják.

A Kozmai uraim a Vaaci János uram fiát a Kozmai scholában megfogni akarták, reája egy forint ára bort hordattanak, mentéjének való posztóját a szabónál megtartották. A

¹ Egészen.

² nős

³ növelik

⁴ Tanítójuk nincs.

⁵ neheztelnek

⁶ büntetésben

⁷ elnéző megbocsátással

magok mesterét is megkalodáztatták, mindezekben az eklézsia autoritását,¹ és scholának szabadságát sértegették.

1660.

Rector Michael Poljany.

A mester ellen sok vádlás jöve be, hogy fenyegette Garany Pál uramat, hogy így s így lövöldözi a prédikátort. Amelyet a hit szerint fatealt Beszermeny Anna asszony. Ezzel is vádoltatik a mester, hogy a gyermekeket nem tanítja, ellenben igen pálinkás a mester.

1661.

Rector Valentinus Kereszturi.

1663.

Rector Franciscus Dersi.

A mester ellen panaszt tettek a Kozmaiak, hogy a gyermekeket nem tanítja szorgalmatosan, melyhez képest a gyermekek is igen megoszlottak. Azért tetszett, hogy más mestert keressenek, minthogy rest és igen tudatlan.

1664.

Rector Georgius Uyhely.

A mester is commendaltatik² tisztiben serényebben való eljárásban.

1665.

Rector Georgius Ujlaki.

A mester is jól viseli magát, gyermekeket is tanít.

1668.

Rector Ujlaki György.

Hasonlóképpen a mestert is nem vádolják.

1670. március 19.

Rector Georgius Ujlaki.

A mester felől nincs semmi panasz.

1671. március 12.

Rector Georgius Uylaki.

KÖRTVÉLYES

1611.

Kőrtvélyes

Rectori Reditus

Akinek 20 kalongyája vagyon, két kalongyával tartozik. Constat autem man. 30.³ Akinek búzája nincsen, 16 pénzt ad. Tartoznak kepetyúkkal, garas-pénzzel.

LASZTÓC

(Nagykázmér, Kiskázmér)

1611.

Lasztocz

A sabbathálisa pedig szombaton déltől fogva vasárnap napleszálltáig a mesteré.

Rectoris Reditus

¹ méltóságát

² dicsértetik

³ Tartalmaz pedig 30 kévét.

A prédikátor jövedelméből jár 12 kereszt búza, melyet a felvégen elkezdvén a napkelet-ről való szeren, válogatás nélkül míg kitelik, el kell venni, vagy tiszta vagy abajdocz.¹ A malomból sabbathálé, szombaton déltől fogva vasárnap napleszálltáig. A nemes emberek fejenként egy-egy csötört búzát. Így a paraszt ember is.

1623.

ANNO 1623. 31. Januarii in visitatione dictum est:² a paraszt ember fél-fél csötört búzát ad.

1629.

Rector Stephanus Sárói uxoratus.³

1632.

Rector Stephanus Redmeci.

1639.

Rector Georgius Terebesi.

1641.

Rector Nicolaus Rabovski.

A mesternek búza fizetése ez, hogy a Felvégen elkezdvén egyaránt egymás után fizessen mind nemes, mind paraszt, meddig a 12 kereszt búza kitelik. Ha pedig csak egy embertől is kitelik, vegye el. Annak pedig, ha több búzája lezend a 12 keresztnél, a maradékát a pásztornak adja.

1643.

Rector Johannes Nagyidai.

1647.

Rector Scholae Gregorius Szirmai.

1655.

Rector Paulus Turoci.

A mester nem igen tanít, ivózik, lövöldöz. Szidta a falut.

1657.

Rector Andreas Baniaczky.

1661.

Rector Michael Szentmiklósi non ausus est expectare visitationem, sed clam discessit.⁴

1663.

Géresi Mihály lasztóci mester, mivel Gyerkei Mihály ugyan Lasztoczi becsületes nemes személy ellen mondott volt ilyen diffamatiót,⁵ hogy őkegyelme mondotta volna, hogy a prédikátor prédikálása csömör, s a mester éneklése okadás. Mely diffamatioja bizonyos tanúk és maga vallása szerint is liquido constálván,⁶ hogy Gyerkei uramtól nem hallotta, sem mástól róla nem hallotta. Így [...] rajta Gyerkei uram a diffamatiót. Deliberatum lett, hogy e dolgáért relegáltassék a fraternitásból.⁷

¹ Abajdocz búza: elegendő, rozssal vegyesen vetett búza.

² Az 1623. január 31-i egyházlátogatás során rendeltetett.

³ nő

⁴ Szentmiklósi Mihály tanító az egyházlátogatást nem merte megvárni, hanem titokban elment.

⁵ rágalmat

⁶ nyilvánvalóvá lett

⁷ vettessék ki az egyházmegye közösségéből

1664.

Rector Matthias Göntzi.

Rector erat negligens in docendis pueris; jam se correxit et informat aliquos.¹

Amely búzát 4 zsákkal vittek a malomba, deliberaltuk, hogy a mester megesküdjék, hogy két zsákkal volt a Trotsan búzája, és noha a maga neve alatt örölte volna meg, de kiadta volna a vámot. Trotsané is esküdjenek meg, hogy két zsákkal volt a mesteré, melyeket a scholában [...] és az ő magokéből kiadták volna a vámot. De ha meg nem esküsznek, Má-té úrnak adják mind.

1665.

(Nagy és Kis Kázmér)

Rector Apaczai Janos.

A schola mesterrel jól alkuszik [a lelkesz].

1668.

Rector Albertus Sallai.

1670. március 20.

Rector Johannes Eörményi.

A schola felől való sövényt a Kasmériak fogadták, hogy megépítik.

1671. március 13.

Rector Johannes Eörményi.

LEGENYE

1650 körül.

Rectoris Reditus

Aki maga ekéjével szánt, ad egy Szécsi szapu búzát. Aki cimborával szánt, ad fél Szécsi szapu búzát. Aki pénzért szántat, ad Szécsi fél szapu búzát. Aki a pásztornak ad hét polturát, a mesternek ad Szécsi fél szapu búzát. A Simoni udvarából jár fél köböl búza. A Possai udvarából is fél köböl. Az Abafiné asszonyoméből is egy szapu. Temetéstől egy poltura.

1655.

Rector Matthaeus Legenyei.

A mester sokat jár máshová.

1666.

A Leghenyeiek kívánják, hogy a scholát a Czergheiek is építsék. Delibaratio: Mérjük kétfelé a scholát, és ki-ki a maga részére viseljen gondot, s építse.

MAGYARISÉP

(Cselej)

1611.

Isip

(Chieley)

Rectoris Reditus

A nemes uraim Isipben s Chieleiben adnak egy-egy szapu búzát.

Isipben: A jobbágy ad egy szapu búzát. A félhelyes fél szaput. A zsellér: négyen adnak egy csötörtöt.

Chieleiben: A jobbágy fél csötörtöt ad. A zsellér, kinek ekéje vagyon és szánt, fél csötörtöt fizet. Amely zsellér csépével keresi, négyen adnak egy csötörtöt. A prédikátor jövedelméből jut a mesternek kilenc kereszt.

¹ A tanító hanyag volt a gyermektanításban. Már megjavult, és tanít némelyeket.

1623.

ANNO 1623 így jobbították meg a fizetést, hogy a kepés fél köblöt. A félhelyes egy csötörtöt. A zsellérek fél csötörtöt. A mesternek jóságát megtekintvén, öregbítették meg a fizetést. Ha tudatlan a mester, a régi fizetést adják.

1629.

Rector Johannes Vilyi, abiturit.

A scholának napkelet felől való része a Chielei rész, hitvány a fedele.

1632.

Rector Andreas Nagy Idai.

1639.

Rector Paulus Gönczi.

A parochia és schola építésében a Chieleiec részéről nagy defectus¹ vagon.

1641.

Rectorem non habent.²

Cum Rectore Paulo Veletei non convenit.³

1646.

Rectorem non habent.⁴

1648.

Rector Scholae Joannes Szécsi.

1655.

Rector Stephanus Perenyi.

A mesternek is vannak tanítványi. A scholában kell az auditoriumot⁵ megtapasztani. Jövedeleméből is a mesternek vagon hátramaradás.

1671. március 13.

Rector Georgius Gaálfalvi.

MAGYARJESZTREB

(Kiszte)

1611.

Jesztreb

(Kizte)

Rectoris Reditus

Az iskolamesternek [!] a Kis szer szintén úgy fizet, amint a más szer szokott a prédikátornak fizetni, csak ez a különbség, hogy a prédikátor szeriről is az egészhelyes négy-négy kéve búzát ad. *Adnak hét kévét.* A félhelyes két kévét (*hetet*). Garaspénz fél-fél garas. A Padi hegyről egy-egy köből bor, amikor terem.

Aki búzát nem ad a mesternek a Kis szerről, ad 24 pénzt.

1629.

Rector Michael Nemeti.

¹ hiány

² Tanítójuk nincs.

³ Veletei Pál tanítóval nem egyezett [a lelkész].

⁴ Tanítójuk nincs.

⁵ előadótermet

Rector ad captum puerorum se accommodet, satis est illos tribus horis et ante et post meridiem esse in schola.¹

1633.

Jeztrebi Ferenc Lehnardnak felesége hitetlenül elment, ki a Jeztrebi schola mesterrel, ki mostan Cassa Uyfalusi mester, paráználkodott, és a férjét liberalta az eklézsia. Solvit flor. 4.²

1636.

Rector Caspar Kardosfalvi.

A scholat Kizte építi, de héjazatját a zivatar igen elhányta.

1639.

Rector Martinus Sajo Szent Peteri.

A Kis szőlősiek pedig a mesternek fizessék a köblös bort. (*Anno 1647: azt mondják, akkor is a község meg nem egyezett, megzendültek rajta, de csak abban hagyták, hogy a schola mesteré legyen.*) Rector non docet pueros.³

1647.

A mester fizetése kepe után jár. Mind Jesztreben, mind Kiszten, aki négy keresztet ad, mesternek négy kévét ad. Garaspénz mind prédikátoré, mind mesteré egy garas, azaz három pénz. Azelőtt fél garas volt.

1651.

Rector Joannes Szétsi.

1660.

Rector Georgius Ujlaki.

1664.

Terebessi Mihály, Jesztrebi schola mester requiralta a zsinatot supplicatioja⁴ által, panaszolkodván, hogy Migleszen reá maradott házában lévén, egy Rozgoni nevű nemes ember házára ment, és házából kivonván, Terebesre rabságba vitték, mely violentiaért⁵ kívánta, hogy a szent zsinat mellette legyen, és a rabságból igyekezzenek kiszabadítani. Deliberatio: Ez okon is viceispán uramat requiraljuk, hogy a méltatlan fogságból igyekezzék kiszabadítani, mely bizattatott Fonyi János uramra cum adjunctis.⁶

1667.

Michael Terebesi Jesztrebi schola mester vádoltatik prédikátorához való engedetlenség-gel és neglegenciával.⁷

Deliberatio: Töltse ki mostani esztendejét, s azután bocsáttassék békével.

1668.

Rector Michael Terebesi.

Nihil contra Pastorem et Rectorem Scholae.⁸

1670. január 23.

Rector Michael Terebesi.

¹ A tanító alkalmazkodik a gyermekek képességéhez, elég, ha délelőtt is, délután is három órát vannak az iskolában.

² Fizet 4 forintot.

³ A tanító gyermekeket nem tanít.

⁴ megkereste a zsinatot kérelmével

⁵ erőszakért

⁶ segítőkkal

⁷ nemtörődomséggel

⁸ A lelkész és a tanító ellen semmi [rossz].

A hallgatók megexamináltattak s jó lelkek esmérési szerént semmi gonoszt a prédikátor és schola mester felől nem tudnak, hanem dicsérik.

1671. január 27.

Rector Michael Terebesi.

A mester felől is nincs semmi querimonia.¹ A schola körül a Kiszteiek igen negligensek.

MAKKOSHOTYKA

1611.

Hogyka

Rectorem non habent.²

1654.

Rectorem habere coeperunt anno 1654. Primus Rector Michael Megyeri.³ Fizetése ez: Minden paraszt házasember 36 pénzt ad. Minden házasember, akinek szőlője van s bora terem, fél köböl bort, avagy 5 Budai iccét. A vidéki ember egy köböl bort. Akinek szőlője lévén, bora nem azé, a fél köböl borért 30 pénzt ad. Akinek semmi szőlője nincs, a bor helyett 15 pénzt ad. Minden külön kenyeres ember két-két házikenyeret, amellyel egy tál étket ad. (*Fél szapu búzát a kenyerekért.*) Halott temetéstől étel, ital.

1660.

Rector Stephanus Karanczi.[1661-ben is ő.]

A mester dicsértetik. Mestert kezdetek tartani 1654-ben, kinek ilyen fizetést rendeltek. Minden házasember, a parasztság 36 dénárt ad. Minden házasember, akinek szőlője vagy s bora terem, fél köböl bort ad, vagy Budai 5 iccét. A vidéki egy köböl bort. Akinek pedig szőlője van, s nem terem bora, a fél köbölért a mesternek 30 pénzt ad. Akinek semmi szőlője nincs, a bor helyett 25 pénzt. Minden külön kenyeres ember két-két házikenyeret, amellé tál étket ad. Halott temetéstől étel, ital.

1663.

Rector Andreas Hejczei.

A hallgatók jó lelkek esmérési szerint examináltatván,⁴ prédikátoruknak s mesterüknek tanításban való serénységeknél s magokviselete felől jó bizonytságot tettek mindenekben.

1669. december 3.

Rector Michael Vecsei.

1671. március 2.

Rector Johannes Szőlősi.

MIGLÉSZ

(Vécse)

1629.

Miglesz

A Miglesziek két nyelven, magyar és tót nyelven tudó prédikátort kívánnak tőlem, és hogy a schola mesterük az ünnepekben könyörgést tegyen, akarják. Resp. Ezt megengedtem ideig.

¹ panasz

² Tanítójuk nincs.

³ Tanítót 1654-ben kezdtek tartani. Az első tanító Megyeri Mihály.

⁴ megvizsgáltatván

1660.

(Vécze)

Pastor Joannes Széczi, qui etiam officio Rectoris fungitur.¹

Kassán lakozó Bosnyák Péter, itt Migleczben, amely puszta fundusokat bír, azokra sem jobbágyokat nem szállít, sem azoktól a fundusoktól a schola mesternek fizetni nem akar, amely miatt a schola mester jövedelme úgy megcsorbult, hogy schola mestert nem találnak a jövedelemnek kicsiny volta miatt, amelyet el kell igazítani.

1663.

Rector Michael Csatarnai.

A Vécseiek tartoznak a schola építésével. Azért a télen fáját hordják meg, s építsék meg, egyébaránt a szolgálattól elfogjuk a prédikátort.

1665.

Elromlott az iskola, a Vecsei uraiméknak kellene csinálni, s nem csinálják. Mester kellene pedig, mert fogyatkozással vagyunk nem léte miatt. Impositum est:² Megcsinálják húsvétig, egyébaránt elfogatik a minister a szolgálattól.

1670. január 25.

Rector Nathanael Obtinai.

Úgy fateálnak,³ hogy ők semmi fogyatkozást prédikátorukban nem observálnak.⁴ A mester felől is hasonlóképpen testálnak.⁵

1671. március 8.

Rector Michael Hárshegyi.

NAGYAZAR

(Kisazar, Kisruszka)

1611.

Nagy Azar

(Kis Azar)

Rectoris Reditus

Nagy Azari felvég egészen a mesternek fizet. A jobbágy 60 kévét. Félhelyes 30 kévét. Zsellér fél köblöt. Özvegyasszony három sing vásznat. Kis Azarban amit a zsellér fizet, fele a mesteré.

1629.

Rector Michael Szepsi.

1637.

Azari mesternek, Michael Szatmar Nemetinek júniusban a császár hadában menő gyűlévész magyarokkal ment el a felesége, kíván immár absolutiot.⁶ Resp. Legyen várakozásban.

1639.

Rector Johannes Terebesi.

Zsinat.

Michael Nemeti, mostan Gavai schola mestert, az Uylaki zsinatunkból Kis Marjai[sic!] igazítottuk volt, mivel ott lenni hallottuk volt a feleségét, ki ez előtt a katonákkal a csá-

¹ A lelkész Széczi János, aki a tanító szolgálatát is végzi.

² meghagytuk

³ vallanak

⁴ észlelnek

⁵ tanúskodnak

⁶ elválasztást

szár hadában ment volt. Onnat a várostól pecsétetes levelet írott az ott lakó pásztor subscriptiojával,¹ melyben írják, hogy ott nem volt, hírét is nem hallották. Az asszony felől Ar dai Pál uram jelenti, hogy Vinnan laktában nyilvánvaló parázna volt. Absolválta az eklézsia, nihil solvit.²

1641.

Rectorem non habent.³

A scholaban kamorát kellene csinálni, melynek fáját alkalmasan meg is hordották volt, de a Kis Azariak, ígéretük szerint, az építésben nem akarnak segítséggel lenni. A szobabeli kemence is nem jó.

1646.

Rector Stephanus Ungvari. [1647-ben is]

A Kis Azariak a schola körül semmit építeni nem akarnak. A Nagy Azariak igen neheztelnek, mivel akárhol is a filialis eklézsia az építéstől nem immunisok,⁴ hanem némely eklézsiaiban csaknem egyenlő a filia a materrel, némelyikben harmadosok. A közigazság kívánja, hogy a Kis Azariak harmadosok legyenek, mind parochiának, mind scholának építésében.

1655.

Rector Stephanus Mihaly.

A mester nem hál néha a scholában, talán suspecta⁵ személynél.

A Kis Azariak a scholát nem építik mostanság. Azért úgy intéztük, hogy mind a két eklézsia egyenlőképpen építsék meg a scholát, és jóakarattól (: nem tartozásból :) kimenjenek kedd napon könyörgést tenni, ha maga nem mehet a pásztor, a mestert kiküldje, és ha mikor jut idő, úgy más impedimentum⁶ miatt ki nem mehetnének is, ne zúgolódjanak ökegyelmekre, mert gratuitum servitium.⁷

1657.

A scholának harmadrészét tartoznak építeni a Kis Azari uraimék.

1660.

(Kisazar, Kisruszka)

Rector Joannes Terebesi [1661-ben is ő.]

A Kis Azariak contumaciter opponálván magokat, nem comparealtanak a visitatioban⁸ temérdek nagy háládatlanságokat mutatván, még csak egy is bennünket közülök meg nem talált.

Deliberatio. Sem pásztor, sem schola mester nekik ne szolgáljanak addig, valámíg a mi testimonialisunkat⁹ nem mutatják a prédikátornak.

1663.

Sotész István fizetése felett volt villongás, ha a mesternek tartozik-e fizetni vagy a prédikátornak. Conclusus: mivel a matriculában úgy vagy, hogy a felvégesiek a mesternek fizessenek, Sotész István pedig ott lakik, azért a mesternek tartozik fizetni.

A parochia és schola építésével a Kis Azariak tartoznának, de igen engedetlenek, nem akarnak építeni. Deliberatio: Ha azon engedetlenségben maradnak a synodusig, közükben ki ne menjen a prédikátor.

¹ aláírásával

² semmit nem fizet

³ Tanítójuk nincs.

⁴ mentesek

⁵ gyanús

⁶ akadály

⁷ ingyenes szolgálat

⁸ makacsul ellenállván, nem jelentek meg az egyházlátogatásban

⁹ bizonyságlevelünket

1664.

A prédikátor és a schola mester között való villongással causalják¹ a prédikátort. A schola mester sem a templom kulcsát nem akarja a prédikátortól kéretni, sem pedig a harangozásnak ideje felől tudakozni. Ezután mindenben a mesternek a prédikátortól kell várni és függeni.

1665.

Rector Stephanus Szalanczi.

Panaszolkodnak a Nagy Azariak is, hogy a Kis Azariak a scholát nem akarják építeni. NB. Impetium Ministrio et Rectori,² semmi szolgálatra addig ki ne menjenek hozzájuk, míg bennünket fel nem kerestek, és nem felelnek a schola építésére illendőképpen.

1666.

A Kis Azariak tartoznak a scholát harmadrészre építeni.

1670. március 18.

Rector Samuel Penyegei.

A mester ellen is nincsen semmi panasz.

A Kis Azariak kívánják, hogy hétköznap egyik nap könyörgést tenni felmenjen a minister vagy a schola mester. Deliberatum: El ne mulassák ezután, hanem felmenjen egyik nap vagy a minister vagy a mester minden héten könyörgést tenni. A Kis Azariak is tartoznak a schola körül épülettel, s a parókia körül is. A könyörgéstételnek napja léssen kedd.

1671. március 9.

Rector Georgius Kolbásai.

A Nagy Azariak a Kis Azariak ellen panaszkodtak, hogy a schola körül nem akarnak építeni. A tavalyi végezéshez alkalmaztassák magukat, ha azt akarják, hogy szolgáljon a prédikátor hétköznap. De ha nem akarnak építeni, nem tartozik rendkívül szolgálni.

NAGYGÉRES

(Örös)

1611.

Nagy Geeres

(Örös)

Rectoris Reditus

Aki a prédikátornak képét ad, a mesternek egy csötört gabonával tartozik. *Tíz esztendővel ez 1629. esztendő előtt megjobbították a jövedelmet. Másfél csötörttel tartozik (másfél vékával tartozik, a csötört itt is vékát téssen).* Aki a pásztornak egy kalongyát ad, a mesternek fél csötörtöt (egy csötörtöt) ad. *Zsellér, ki más házában lakik, egy mértéket, azaz fél csötörtöt. Minden külön házas 9 dénárt. Mind szegény boldog öt pénzt fizet.*

Post:³ másfél csötörtöt. Aki más ember házában (lakik), egy csötörtöt. Garaspénz hat pénz.

1629.

Rector Joannes Gönczi.

[A nemesek nem akarnak úgy fizetni, mint a község] A mester is a templombeli szolgálat kívül semmiben ne szolgáljon nekik, hanem ha aszerint fizetnek, mint a község.

A mesternek sok helyen vagyron szállása. Gyenge az éneklése.

1639.

Rector Emericus Szerdahelyi.

Rector Scholae sepem combussit. Rector Scholae piger est, non descendit ad Pastorem cognoscendi gratia, num signum det pro concione aut precibus.¹

¹ okolják

² Kemény parancs a lelkésznek és a tanítónak...

³ később

1643.

Rector Joannes Beregszazi.

1654.

Hogy Kőrösi uram [a lelkész] ki nem jár az idnepeknek első napján [Kisgéresre], az auditorok igen sajnálják; de a visitorok bizonyos kiváltképpen való okokra nézve lehetetlennek találták, kiváltképp téli időben, hanem a schola mester a visitorok intésére offerálta² magát.

1656.

Rector Stephanus Levai.

Mind a prédikátor s mind a schola mester panaszkodik, hogy a fát nem akarják meghordani. Ha meg nem adják, ők is nem tartoznak szolgálni.

1659.

Rector Johannes Gidofalvi.

A templom kerítésében lévő diófáknak a gyümölcsének harmadát adja a prédikátor a schola mesternek, melynek leverése a mester dolga legyen.

1660.

Rector Thomas Meggyaszai.

A schola mestert vádolják, hogy alkalmatlan, tudatlan és akármilyen latrokat befogad a scholában. Esztendejét töltsse ki, és menjen dolgára.

1669. december 6.

Rector Johannes Kereszturi.

1670.

Reditus Rectoris

Aki maga ekéjével szánt, ad másfél csötört búzát. A kétökrű egy szaput ad. A zsellér, ki más házában lakik, sőt ha csak csépjével keresi is, egy szaput ad. Az Örosieknél minden házasember egy szaput ad. A zsellér is, ha csépjével keresi is, fél szaput. Minden gazda egy-egy sódart ad.

1671. január 23.

Rector Johannes Kereszturi.

NAGY és KISKÖVESD

(Gerepse)

1611.

Kövesd

(Gerepse)

Rectoris Reditus

Akinek tíz köből bora vagyon ezen a hegyen, egy köből bort ad. Ha bora nincs a két Kövesdi embernek, 16 pénzt. *Immár ez tizenhat pénzt húsz pénzre vitték.* A vidéki semmit nem ad. Aki szántó ember, egy csötört búzát ad. Ha ki csépjével keresi, fél csötörtöt ad. A köblöt tíz iccén rendelték a prédikátornak és a mesternek. Soós Péter uram ígért hat köből búzát. Ha mester nem leszen, ez a jövedelem a prédikátoré leszen.

Nota: Amely köből bort a vidékiek adnak a mesternek, annak a hason fele a Szerdaheli mesteré, mivel a Kövesdi és a Szerdaheli hegynek nincsen határa. A két Kövesdi embe-

¹ Az iskola tanítója a kerítést megégette. Az iskola tanítója rest, nem jött el a lelkészhez, hogy megtudja, mikor adjon jelt a prédikációra és a könyörgésekre.

² ajánlotta

rek köblihez a Szerdahelyi mesternek semmi köze nincs, sem a Kövesdinek a Szerdahelihez.

1629.

Rector Stephanus Ladani

A sövények is néhol-néhol megavult. Jobbítását ígérték. A schola kéményét is ugyanakkor fogják megcsinálni.

1639.

Rector Jacobus Szetsi.

Az apró deákgyermek feleletlenek[!], és ahova mennek, azt akarnák, hogy szelídebben és emberségesebben viselnék magokat, főre-lábra ne volnának, hanem a kisebbik félne a nagyobbtól, tanulnának. Szánkáznak imitt-amott.

1643.

Rector Georgius Kemenczei.

1656.

Rector Johannes Szetsi.

A schola igen rossz, azért nem lakik benne a schola mester.

1659.

Rector Joannes Szeczi.

A schola mestert vádolják, hogy a gyermekeket nem tanítja, és a hegyet kóborolja. A prédikátor panaszolkodik, hogy a schola mester engedetlen, serio admonealtatott.¹ A visitatorok azt végezték, hogy elsőben a prédikátor fizetését adják meg a hegyen s azután a schola mesterét. Mert nem illendő, hogy a schola mester a fizetést épen elvegye, és a prédikátor károssá maradjon.

Mivel ennek előtte csak vagus² mesterek voltak, scholából jó indulatú ifjat hozzanak, aki a scholában építsen.

1669. december 5.

Rector Michael Hejczei.

1670.

Reditus Rectoris

Akinek szőleje vagyon, akár lakos, akár vidéki, egy köböl bort ad. Ha bora nincs a Kis Kövesdi embernek, 20 pénzt ad. Ha öröklevelet ír, den. 12.

1671. január 21.

Scholae Magister Stephanus Legenyei.

A schola mester felől is examináltatván, az auditorok jelentik, kezdett volt valami suspectához³ járni. De admoneáltatván róla, azóta nem hallatik semmi erkölcstelensége. A minister őkegyelme jelenti, hogy csak a boritalban mértékelje magát, alioquin⁴ jó erkölce vagyon. Ez elmúlt karácsony egyik napján is elmulatta a templomot, s egyébkor is néha-néha elmulatja, mégpedig betegsége nem lévén. Egykor egy suspectát megfogván estve késő a bíró, a mestert is ott kapták a háznál aluván, de felköltvén haza ment a scholába. Az aluvás közben pedig a menyecskevel fővel feküdtenek ketten össze, azon egy fejelen. Melyért a menyecske, anyjával együtt, a ministertől arceáltatott⁵ a templomtól. A

¹ szigorúan megintetett

² vándorló [Olyan, aki már korábban abbahagyta tanulmányait, de nem lépett tovább a lelkészségre, éppen felkészültségének hiányosságai miatt.]

³ gyanús alakhoz

⁴ egyébként

⁵ eltiltatott

két falubelieknek instantiájokra partialis reconciliatot¹ tettek a vizitátorok és a két falubeli potiorok² előtt.

A schola mester is examináltatván reprehendáltatott³ senior uramtól őkegyelmétől, hogy gyakran a templomot negligálja.⁴ Hasonlóképpen, hogy menyecskével találtatott, részegen annak ágyán alunni, hora suspecta.⁵ Poenája condonáltatott hac conditione, hogy partialis reconciliatot⁶ tött a vizitátorok és a két falunak elei előtt, mivel mind a két eklézsia serio instált⁷ mellette. Egyszersmind manu stipulata compromittálta⁸ magát ennek utána maga megjobbítására.

NAGYTÁRKÁNY

(Zemplénagárd, Bély)

1611.

Tarkany

(Beel, Agard)

Rectoris Reditus

Tarkanyban minden jobbágy egy Szécsi csötört búzát és három pénzt ad. Az özvegyek másfél sing vásznat. Agardon minden jobbágy 16 pénzt ad. Az özvegyek másfél sing vásznat. Vagyon itt egy halászó ér is. Beelben minden jobbágy 16 pénzt ad. Az asszony önagysága tíz forintot fizet, nyolc köből búzát, egy verő ártányt. Özvegyasszony másfél sing vásznat. Utitur mensa propria pro lubitu.⁹

1629.

Rector Basilius Liptoviensis uxoratus, qui 19 annis vivit hic.¹⁰

A schola puszta [!] vagyon, 4 esztendeje, hogy mester nem lakott benne. A Tarkani rétről írtam Niri Péternek és Kortsma Jánosnak, hogy jobban viseljenek gondot a templomra, melynek zárja nincsen. A scholára, mely teljességgel elpusztult, és a pásztornak megígért jövedelmének megadására.

1639.

Scholae Rector Paulus Matyasfalusi Liptoviensis.

Az iskola mester a bort igen szereti. Korcsmára ne járjon, hanem a scholaban üljön és tanítson. Mind a pásztor, mind a mester fizetése nagy részben hátra vagyon. A mesternek mindössze 18 vagy 20 köből gabonával.

1656.

Rector Stephanus Bakai.

1659.

(Bély, Kistárkány)

Rector Stephanus Szerdahelyi.

A Tarkanyiak nem vádolják, de a Belyiek panaszolkodnak, hogy el nem jár a prédikátor tisztiben, a mester is akképpen. Vádoltatnak mind a ketten, hogy egymással való veszekedésekkel botránkoztatnak igen a hallgatók között.

1661.

Rector Stephanus Szerdahelyi.

¹ bűnbánatot gyakoroltak

² előjárók

³ kikérdezvén, megdorgáltatott

⁴ elhanyagolja

⁵ gyanús órán

⁶ büntetése elengedett azzal a feltétellel, hogy bűnbánatot

⁷ komolyan folyamodott

⁸ kézzel kötelezte

⁹ Saját asztalával él, kedve szerint. [Tehát étkezését nem a lelkész biztosította, mint sok helyen.]

¹⁰ A tanító Liptói Balázs, nős, aki 19 éve lakik itt.

Schola mesterekről is jól emlékeztenek, csakhogy scholában járó egy gyermek sincsen, kit tanítana, mivel maga sem arra való, hogy tanítani tudná.

Rector scholae keservesen panaszolkodik: A schola mesternek nagy sokan fizetését meg nem fizetik. A schola körül csak egy karó farkát is nem építenek.

1670. január 20.

Rector Johannes Örösi.

1671. január 24.

Rector Johannes Örösi.

A schola mester igen negligens tisztiben, a minister híre nélkül széjjeljár harmad-, negyed napig s egy hétig is. Melyről illendő animadversiója¹ lött. Proventusát elvesztegeti. Erről is mandátuma vagyon, hogy ez jövő Palmarumig² hosszú mentét szerezzen magának, alioquin nem patialják.³ Az ekléziák is admoneáltatnak, hogy a zsinatig a mestert egészen contentálják, hogy köntöskét szerezhessen magának.

NAGYTORONYA

(Kistoronya)

1611.

Nagy Thoronya

(Kis Toronya)

Rectoris Reditus

A felső szer, Upori szer, minden ember, akinek 40 kereszt búzája vagyon, egy képevel tartozik. Akinek 20 kereszt vagyon, fél képevel tartozik. Minden külön kenyeres ember egy-egy tyúkkal tartozik. Aki tyúkot nem ad, 3 dénárral tartozik. Aki búzát nem adhat, 20 pénzt ad. Ha az 20 pénzt Szent Mihalj napig meg nem adhatja, egy köből borral tartozik.

A Sandoron vagyon egy szőlő, melyet a mester ő maga műveltet. Az özvegyek 3 sing vásznat adnak, ha örökségek nincsen. De ha örökségek vagyon, 20 pénzzel tartoznak. Minden ember, mind a két szer, köből borral tartozik. A vidékiek hasonlóképpen. Valakik a dézsmára mennek, köből bort adnak.

Kis Thoronya

Rectoris Reditus

Minden ember, valaki a dézsmára megyen, mind Kis Thoronyai, mind vidéki, egy-egy köből bort ad. Temetéstől 16 pénzt.

Örökséglevél írástól egy pint bor ára, ha valakinek ír, de az ott való semmit nem ad. *Ez notárius jövedelmévé lett.*

1629.

Rector Georgius Uyvari.

A mester szőlője elpusztult a régi téli idő miatt. A két Thoroniaiak kétfelé mérjék, és mindenik falu az övét felvágassa és megcsinálja.

A deákok a szőlőt és a gyümölcsöt bántják. Inhibitum:⁴ menjenek oda, de emberséggel egyenek benne, és semmit el ne vigyenek kezekben.

A scholának fedelét megújítsák! És a deákoknak a harangozásért rendelték jóakarattjokból, aki mit adhat, de a prédikátor két annyit ígért, mint amennyit egy ember ad. Búzát és bort kévéstől és iccestől.

¹ büntetése

² virágvasárnapig; [Húsvét előtti vasárnap.]

³ egyébként nem szenvedik el

⁴ megtiltottuk

1630.

Nagy Thoronai György deákot lopónak mondták, és a kerülő az utcán megragadta, s egy éjjel a kalodában hált. Resp. A mester citálja a gyermek képében a kerülőt a bíró eleiben. Per quam regulam¹ fogta meg a deákot, holott a seniorra tiltotta magát.

1632.

Rector Michael Zeteni.

A mester szőleje elpusztult, ígerte a két falu, hogy kétfelé méri, ki-ki az ő részét kivágja, vesszőt szedjen hozzája, és beültesse. Mostan olyan száraz a föld, hogy fel nem vágathatni.

A deákokat nem bánják, hogy az Isten törvényi szerint szőlőhegyre gyümölcs enni elmennek, de hogy minden nap oda járjanak, és tarisznyával elhordják a szőlőt, nem engedik. Annak okáért admonealtassanak.²

1643.

Rector Georgius Terebesi.

1647.

Rector Gregorius Levai.

Rectoris et Studiosorum causa:³ Az ifjak vádolják mestereket, kiverte scholából őket. A mester tagadja, ki nem verte őket, ha szidta, ha verte őket, oka volt. Nem becsülték, szófogadatlanok voltak. Verekedők voltak a scholában, lélekkel szitkozódtak. Szőlőhegyen kóborlók. Szürettől fogva a borok mellett [...] otthon, a scholában nem voltak. Ördög anyjának szidták a domesticusokat, verték őket.

Deliberatum: Vigyék a scholában őket, a mester verje jól meg őket, verje ki a scholából őket. Meg is verte egy pálcikával, praesentibus adhuc in Parochia nobis.⁴

A scholában egyik kamorában Kis Toronyaiak ígérték volt, hogy kemencét, asztalt, ajtót csináltatnak, de semmi meg nem tölt benne.

1660.

Rector Stephanus Gidófalvi.

1664. zsinat.

Mikolai János uram jelenté, hogy a Toronyai prédikátor jövedelme kicsiny lévén, végezték, hogy Kis Toronyán a mester borbéli jövedelme egyenlően dividáltassék⁵ a mester és prédikátor között.

Deliberatio. Sóti János uram collegájával s Nemethi István uramék menjenek ki, és a dolognak menjenek végire, és ha a Toronyaiak reá mennek, nomine synodi confirmálják.⁶

1664.

Rector Michael Szikszai.

Mivel Nagy Toronyán a Pataki Szer (mely eleitől fogván a prédikátornak fizetett s fizet, kiről dokumentum a matricula) igen elpusztult, úgyhogy 24 ház híjával immár lévén, többet az a Pataki Szer, mintegy tíz köből bornál s tizenöt, vagy tizenhat kereszt búzánál, gabonánál a prédikátornak nem fizet. Item: Eddig az Upori, a Nemes Szerrel együtt fizetett s fizet a mesternek, kiről is a matricula s az experientia testis,⁷ mely fizetés a mester számára felmegyen búzából hatvan keresztre, ezen kívül mind a két Szer ad a mesternek egy-egy köből bort. Meggondolván azért a prédikátor jövedelmében ért nagy

¹ törvénytelenül

² intessenek meg

³ A tanító és a tanulók ügye.

⁴ mostanáig, a parókián előttünk.

⁵ osztassék el

⁶ a zsinat nevében erősítsék meg

⁷ a jegyzőkönyv és a tapasztalat a tanú

defectust,¹ végeztük jó lelkiismerettel, hogy a mester jövedelméből defalcassék² az, amit eddig a Nemes Szer adott, és a prédikátor jövedelméhez applicassék.³ Egyébaránt is az a Nemes Szer nem az Upori Szerhez, hanem a Pataki Szerhez tartozván.

Ami a borbéli fizetést nézi, abban is vévén eszünkben a nagy defectust, s kárát a prédikátornak Nagy Toronyán, jó lelkiismerettel végeztük, hogy a Pataki Szer ezután köből bort a mesternek ne adjon, hanem a prédikátornak adja azt a köből bort, melyet eddig a mesternek adott. Vagy az Upori Szer is a prédikátornak mível, a Pataki ad a mesternek.

1668.

Nagytoronya és Kistoronya

Rector Nagytoronensis Matthaeus Kemendi.

Rector Kistoronensis Gaspar Ruszkai.

De Pastore et Rectoribus nihil nisi bonum et honestum.⁴

1670. január 16.

Rector Matthias Fonyi.

A nagytoronyai mester dolga: Sokat jár alá s fel a faluban, gyakorta Daróczi János házához, a scholának nagy kárával. A deákok is hasonlóképpen. Ez féle dolgai miatt a strázsalók fegyverét is a mesternek elvonták, mely mostan is a főbíró kezénél tartatik.

1671. január 28.

Rector Matthias Fonyi.

A schola mester felől is dicsérettel emlékeznek. Volt ugyan azelőtt szó hozzája, de semmi bizonyosat nem tudnak.

Vagyon egy nemes, vagy inkább éves⁵ ember Nagy Toronyán, Daróczi János nevű, kinek feleségét midőn intette volna a minister mondván, hogy ne társalkodjék a schola mesterrel, ne vesztegessen, magához ne jártassa. Amaz, férje előtt a ministert traducálván,⁶ férje Daróczi János ocsmány, pirongató, böcstelen pasquillus⁷ forma levelet íratott a ministerre, melyet nagy keserűséggel szenved szegény minister. Annak utána a Kis Toronyai mester előtt is a ministert undokul szidalmazta. Hasonlóképpen a Bodrog Keresztúri partialisra menő böcsületes prédikátorokat, Azari Péter és Tétsi János uramékat is, hozzája tött szép intő üzenetekor, Kis Toronyai Tot István és Torma György, Tholnai Mihály előtt undokul szidalmazta Daróczi. Kurva az anyjok a lélek beste lélek kurva fiainak, azok is szinte oly hamisak, mint a többi.

Sokak hallatára mondotta is azon Daróczi: Isten engem úgy segéljen, a lélek beste lélek kurvával (a feleségével) soha többé nem lakom. Mert kétszer is kaptam már együtt a mesterrel.

A Nagy Toronyai schola mester, mivelhogy a tavalyi vizitáció után is, minekutána tőle megtiltatott, gyakorlotta a Daróczi házát, s Daroczinéval való társalkodását, ad instantiam auditorum, et alioquin synceram eorundem commendationem, condonáltatott nekie offenticulum adása.⁸

NYÍRI

(Kápolna, Bózsva)

1611.

Niri

(Capolna, Borsva)

¹ hiányt

² levágassék, elvétessék

³ hozzákapcsoltassék

⁴ A lelkészről és a tanítókról semmit, hanem csak jót és tiszteletet érdemlőt [mondanak].

⁵ gennyes

⁶ gyalázzván

⁷ gyalázkodó, gúnyos

⁸ ...a hallgatók kérésére és ugyanazok őszinte ajánlására megbocsáttatott a botránkozató tette.

Rectoris Reditus

Az egész megye, azaz Capolna, Niri, két Borsva húsz köből búzát ad. *Ennek a hármát régenten a Capolnai pásztor fizette, de törvény szerint Uyheli gyűlésünkben, anno 1612 magáról lenyeré. Azért immár a Capolnai mester fizetése a két falutól tizenkét köből búza.* Tizenkét esztendőnek felette valaki vagyon, mind leánytól, férfiútól, egy-egy pénz fizetés jár. Niriből [...]. Valaki tulajdon kenyéren vagyon, minden ember ad egy [...]. Temetéstől nyolc pénzt adnak.

OLASZLISZKA

1611.

Lizka

Reditus Rectoris

A Lizkai hegyen valakinek szőleje vagyon, akár vidéki, akár itt való, egy köből bort ad. Ha pedig szőleje nincsen, tehát harminchárom pénzt ad.

Gyermektanítástól, ha olvas vagy colligal, egy köből bort adnak. A declinista két köblöt ad. Ha örökséglevelet ír maga papirosára, egy köből borral tartoznak, ha maga hártájára, két köből bort adnak. *ANNO 1628 ezt a reditust a notariusnak conferalta a város.*¹ Ha vidéki embert temet el, XII pénzt adnak, ittvalótól semmi. A deákoknak ételt, italt adnak. Ha nőtlen legényt temet el a mester, fizetnek 12 pénzt. Asztala a prédikátornál vagyon.

1616. január 17.

[Baan András végrendeletileg hagy a] Scholabeli deákoknak flor. 1.

1629.

Tiszttem szerint prohibealtam² a tanácsot, ne nyúljanak az Isten kenyéréhez, melyet az ő boldog elejek a mesternek rendeltének, és régi praescriptio³ is vagyon benne. Prohibeáltam a notariust is, hogy ha szintén a Tanács adná is azt a levélírásnak jutalmát, hozzá ne nyúljon. Tiltottam fejedelmünkre és a vármegyénkre, hogy ezt a követ ne mozdítsák, mert scorpio fekszik alatta, és jövődőben mind őfelségét, mind a nemes vármegyét requiráljuk⁴ felőle.

A Lizkai mestertől az öröklevélírást nem engedi az eklézsia, hogy a város elvegye, propter certas easque graves causas in conservatorio Ecclesiae manu ejusdem Rectoris descriptas.⁵ *A visitatiokor tiltottuk őfelségére és a nemes vármegyére.*

1631.

Reverendus vir Emericus Pellionis Lizkai, testamento legavit Biblia Sacra, in quarta forma et mediis tortis, versionis Tremellianae, anno Christi 1631. mense Augusto, Scholae Liscensis alumnus.⁶

1632.

A Lizkai deák Coetus számára Halasz György Testamentomban hagyott a Desőn egy fél szőlőt anno 1632. 1. Aprilis, melynek a város felől való szomszédja Lodingos Mátyás szőlője, a Bodrog felől Gomba Mátyásné napnyugatról.

¹ 1628-ban ezt a jövedelmet a jegyzőnek adta a város.

² tiltottam

³ feljegyzés

⁴ megkeressük

⁵ ...bizonyos súlyos okok miatt, amelyek a tanító kezével le vannak írva az egyház levéltárában.

⁶ Lizkai Pellionis Imre tisztelendő férfiú, 1631. augusztus hónapban, a liszkai iskola alumnusai számára végrendeletileg hagyott egy Szent Bibliát, amely negyedrétt alakú, közepén fűzött, Tremellius-féle fordítás. [Tremellius, Immanuel 1510-1580; héber nyelvész, több iskola és egyetem tanára Németországban. / alumnus = teljes ellátást élvező diák.]

1640.

ANNO 1640 Gomba Mátyásné nemes asszony azon Deső nevű való hegyen hagyott egy egész szőlőt, melynek a város felől és a Bodrog felől való szomszédja az árokkal kerített gyepű, napnyugatról szomszédja [...]. Mind a két szőlőt anno Christi 1640. április 16. Sas Ferenc bíróságában a Lizkai Tanács a Coetus kezébe bocsátotta.

1650.

Mivelhogy a mesternek való asztaltartás a prédikátoroknak az eklézsiákban kibeszélhetetlen sok difficultasokkal¹ jár, kiváltképpen esperest uramnak, mind fogyatkozott állapotja, mind közönséges hivatalja miatt, semmi úttal nem lehetvén módja az asztaltartásban. Communibus votis² tetszett az eklézsiának, hogy esperest uram bizonyos [...] szakasztott fizetést adjon a mesternek, úgymint 20 forintot, hat köböl búzát, egy hordó bort, két hordó lórét. Egy szalonnára öt forintot. Hac tamen conditione,³ hogyha más következendő successor difficultálná⁴ megadni a mesternek a megírt summáért az asztaltartást, legyen optiója⁵ a prédikátor kezében, hogy akár a megírt summáért adja meg, akár ha kedve lészen, inkább tartson asztalt.

A mesternek első esztendőre, látván fogyatkozott állapotját, egy-egy kenyeret ad minden házasember.

1663.

Rector Andreas Csehi.

A schola mester felől panaszolkodtanak az auditorok, hogy második esztendejében igen megrestült, ritkán tanít, hanem többire idejét szőlőműveltetésben s halászásban tölti. A deákokkal és gyermekekkel keményen, sőt kegyetlenül bánik, szitkozódik. A Törös uram gyermekét mód nélkül verte. Egy deákot azért, hogy nem tanulhatott, noha igyekezett tanulni, korbácsolta, szidta, úgynnyira, hogy a deák elszökött, kinek egy dolmányának való posztóját el is vette. Az anyját a scholában tartja, ki miatt sok alkalmatlanságok, deákoknak mesterük előtt való vádolások származnak.

A prédikátorok examináltatván⁶ a hallgatók felől jelenték, hogy a mester külső világi dolgokban elegendvén, maga tisztit gyakran elmulatja.

A mester panaszolkodik a schola pusztasága felől, és fizetésének ki nem szedése felől.

A mester ígéri serény forgolódását, noha tagadja, hogy eddig is tisztit elmúlatta volna. Az anyját is Debreczenben küldi.

1665-1669. nov. 27. között.

Rectoris Reditus

Borból, búzából való octavának harmada a mesteré az asztaltartásért. Az egy köböl búzából a primárius pásztortól egy szapu. Vagyon egy szőlő a Rakottiason, melyet hagyott Borz György, Finik Tobiás szomszédságában. A Liszkai hegyen valakinek szőlője vagyon, akár lakos, akár vidéki, egy köböl bort ad. Ha szőlője nincs, harminchárom pénzt ad. Gyermektanítástól, ha olvas vagy colligál, egy köböl bort adnak. A declinistától is aszerint. Ha vidéki embert temet el, adnak 12 pénzt. De az itt való semmit nem ad. A nőtlen legény temetésétől is 12 pénz. A deákoknak ételt, italt adnak.

Reditus Scholae

Vagyon egy szőlő a Desőn, melyet Halasz György hagyott testamentumban, melynek szomszédja a város felől Lodingos Mátyás szőlője, a Bodrog felől Gomba Mátyásné. Másik szőlő vagyon ugyanazon Deső nevű hegyen, melyet hagyott Gomba Mátyásné, a város felől való szomszédja a gyepű. Harmadik szőlő a Haraszt hegyen, Kallai István és Vadaszi Pálné szomszédságában. Czisar szőlőnek hívják.

¹ nehézségekkel

² közös szavazattal

³ Mégpedig azzal a feltétellel...

⁴ utód nehezményezné

⁵ választási lehetősége

⁶ megvizsgáltatván, megkérdezvén

1669. november 27.

Rector Paulus Tarczali.

A mestert is serény tanításáról és jó magaviseléséről commendálják.¹

1670.

Reditus Rectoris

Borból, búzából való octavának harmada a mesteré az asztaltartásért. Az egy köből búzából a primarius pásztortól egy szapu. Vagyon egy szőlő a Rakottyáson, melyet hagyott Borz György, Fuik Tóbiás szomszédságában.

Reditus Scholae

Vagyon harmadik szőlő a Haraszt hegyen, Kallaj István és Vadaszi Pálné szomszédságában, Csiszar Szőlőnek hívják.

1671. február 12.

Rector Johannes Pápai.

A mester felől hasonlóképpen [jó bizonyóságot tesznek, mint a prédikátor felől].

PARNÓ

1622.

Parno

Rectoris Parnoensis Reditus

Az egész jobbágy fizet manip. 9. Fél jobbágy manip. 6. Amely zsellér vet, 2 manip. Halottól a mesternek fél részt.

1629.

Rector non est.²

1635.

Rector Johannes Bohemus.

1636.

Rector Joannes Bohemus.

Scholam non habent et proventum pro Rectore; sed pastor de suo salario ex misericordii affectu aliquid ipsi largitur.³

PELEJTE

1611.

Peleyte

Rectorem non habent.⁴

1629.

Rectorem nunquam habuerunt.⁵

1639.

Rector Martinus Terebesi.

1647.

Rector Michael Szikszai.

¹ dicsérik

² Tanító nincs.

³ Iskolájuk és tanítói fizetés nincs, de a lelkész a saját fizetéséből, irgalmas indulatból, valamit nyújt neki.

⁴ Tanítójuk nincs.

⁵ Tanítójuk soha nem volt.

Rectoris Reditus

Egy házhelyes nemes ember ad manipulos 12. Jobbágyos nemes ember manipulos 20, egy keresztet. Jobbágy ember manipulos 8. Zsellér manipulos 4. Minden külön kenyeres, mind nemes, jobbágy, zsellér egy-egy kenyeret.

1648.

Mivelhogy ennek előtte itt mind harangozó, mind penig éneklő mester, s azonközben nótárius is, mind a prédikátor volt, hogy szinte ennyi tereh a prédikátoron ne lenne, sőt inkább megkönnyebbednék, a prédikátorok is a schola mesternek cubulos frugum nro. 6. annuatim solvere tenetur. Hoc lege tamen:¹ hogyha ennek utána sokára mester nem találatnék, a prédikátornak énekléséért, harangozásáért és nótáriusságáért a schola mesternek rendeltetett bér meg nem fizettetik. Mostani prédikátor Kereszturi Gergely uram egy képét ígér.

Schola mester proventus

Azari István Cr. 1. frug. fele ennek búza s fele gabona, s még egy kenyeret. Bejci István is hasonlóképpen fizet. Gál Pataki Ferenc is hasonló fizetést tészzen. Zalogos jószágban lakó nemes emberek manip. 120., ennek is fele búza s fele gabona, és egy kenyeret is adnak. Falu szerben lakó jobbágyok manip. 8, fele ennek is búza s fele gabona, ezenfelül egy-egy kenyeret, vagy szánt, avagy nem, megadják. Az udvarokbeli zsellérek, akárki udvarabeli legyen is, de ha marhás, tehát manip. 6 s egy kenyeret. Aki csépjével keresi penig manip. 4, ezek is az egy kenyeret ugyan megadják. Bejci István uram fundusán léven a schola, élő nyelvével vallja, hogy oly örökösön adta az eklézsiához, hogy ha valamiképpen schola mester nem találatnék is jövődöben, de ugyan a prédikátor maga számára zsellért tarthasson benne.

1649.

Pelejtej Tot Miklós, Kallai András az eklézsia előtt instáltanak² a prédikátortól mesternek járó jövedelem felől. Mivelhogy a prédikátor szolgált az esztendőnek elein három hónapot, azért kivévén mind a magától járó, s mind a falutól járó jövedelemből, proportionaliter³ a mestert meg kell elégíteni az idén. De hogyha mestert akarnak tartani, rendeljenek jövedelmet a mesternek.

1660.

Rector Michael Terebesi.

1661.

Rector Stephanus Széts Kereszturi.

Auditores examinati,⁴ ilyen dolgokkal vádolják a prédikátort, hogy a mesternek a régi szokás szerint nem Szécsi, hanem Kassai köböllel fizet.

1670. január 26.

Rector Michael Ladmaci.

A mester felől is jó commendatit⁵ tésznek.

Ha ezután schola mestert tartanak, amely köblös fizetése van a ministernek a faluban, abból deputálják⁶ ki a mester számára a hat köből gabonát, egy rendben legyen penig, vagy szegény, vagy gazdag, amíg kitelik.

1670.

Mester fizetése

¹ ...évente 6 köből gabonát fizetni köteles. Mégpedig ezzel a törvénnyel...

² folyamodtak

³ arányosan

⁴ A megkérdezett hallgatók...

⁵ ajánlást

⁶ szakítsák

Minden nemes ember tizenkét kévét. A paraszt, aki szánt, nyolc kévét. A zsellér négy kévét. Akinek vetése nincsen, fél szaput ad. Az abcdariustól den. 24. Aki Donatsut tanulja, [...]. Minden külön kenyeres egy-egy kenyeret.

PERBENYIK

1629.

Rector non habetur.¹

A mesternek vagyon egy rétje, melyet sem a Laczaiak, sem a Perbenikiek kérésére meg nem mutattanak a pásztoroknak. Immár két esztendeje mostan, hogy Alföldi István Laczai megkaszálta, és a pásztor üresen maradt. Meghagytuk, hogy keressék és megmutassák a prédikátoroknak.

1639.

Rectorem habere non solent.²

1641.

Rector Stephanus Ungvari.

A paróchiának és a scholának fedele hitvány. A scholában, a mester házában kemence nincsen.

POLYÁNKA

1611.

Polyanka

Rectoris Reditus

Qui pastori dat capeciam Rectori solvit coretum unum.³

1629.

Rector non est.⁴

SÁRA

1629.

Sara

A férfinak, ha meghal felesége, vagy házasodik meg vagy nem, de úgy, mint gazda, tartozik flor. 1. den. 20. fizetni, de a mester béri a húsz pénze.

1647.

Rector Michael Őrmezei Toltsvai.

Rectoris Reditus

Minden ember, aki gazda, fizet den. 46, egy-egy szapu búzát. Halott temetéstől den. 12. A Sakara Péter rétjét mostan in perpetuum usum⁵ schola mester számára rendelik faluul. A rét vagyon a Török ér szegben. Napkeletről vagyon a Zobogo.

1654.

Rector Mathias Legenyei.

A schola mester háza semmirekellő, kiváltképpen a kéménye. De azzal mentik a hallgatók magokat, hogy a földesúr volt contrarius⁶ benne. De mégis parancsoltatott, hogy megépítsék, ha különben leszen, a mester is ne szolgáljon. A könyörgésre feljárásban

¹ Tanító nincs.

² Tanítót tartani nem szoktak.

³ Aki a lelkésznek képét ad, az a tanítónak egy mérőt ad [ti. gabonát].

⁴ Tanító nincs.

⁵ örök használatra

⁶ ellenkező

igen restült, azért ez hagyattatott a prédikátor és mesternek, hogy várakozás nélkül legyen meg az éneklés és könyörgés, s aki rá nem ér, ő kára legyen.

1660.

A Saraiak panaszolkodtak Nagy Idai uram ellen, hogy a mesterrel nem jól alkuszik, azt mondja, hogy nem [...] egy templomban vele. Ez elmúlt vasárnap is azt mondotta prédikációjában, hogy ha hitese ember is, nem hiszi a beszédét, ha a Szentírásból nem szól. Item Bökényi uram is panasszal említi, hogy a székben, hol eddig ült, nem akarja szenvedni, ezt mondván, hogy nem orgonál mellette. Nagy Idai uram ezeket ilyen formalitásokkal¹ tagadja. Hanem vallást teszen arról, hogy tanításában azt mondotta, hogy minden emberek hazugok. Bökényit azért nem akarta székében bocsátani, mert a mesterrel együtt rágalmazó.

Ezek meglévén, közönségesen intettek őkegyelmek, hogy egymást megböcsüljék, és Nagy Idai uram szertelen indulatit megfogja.

1669. november 29.

Rector Johannes Váradi.

1670.

Rectoris Reditus

Minden ember, kinek szőleje vagyon, egy köből bort ad. Akinek szőleje nincsen, den. 60. Akinek szőleje vagyon, de termését eladná, tartozik ugyan egy köből borral. Minden külön kenyeres ember egy szapu búzát ad. Minden külön kenyeres ember ismét den. 24. Temetéstől den. 12. Minden öröklevél írástól, akár házról, akár rétről, akár szántóföldről való legyen, den. 12. Vagyon egy rét az Ércz szegben. Vagyon egy tó is, Esztrókői tónak hívják. Gyermektanítástól egy köből bor jár.

1671. március 2.

Rector Johannes Váradi.

A mester ellen panaszolkodtanak, hogy némely scholabeli gyermekekkel sodomica volt. Panaszolkodott a prédikátor is, hogy a parókia körül egyszer is, másszor is sok károkat vall, gyanakodik a mesterre, melyet alkalmasint erősít az, hogy a prédikátor felesége patyolatját a mester cocája fején esmérték meg.

Mocsolya Andrásné a mester dolga felől azt mondotta, hogy az ő gyermeke, mely már 10 esztendő, sokáig betegeskedett, dagadozott. Nem tudta, mi lelte, hanem más gyermek kimondotta, hogy ővéle fertelmeskedett. Ő is rajta fogta a gyermeket s megvallotta, hogy ővéle gonoszul cselekedett.

Jámbor János azon dolog felől így testál: Hogy Tokai Seres Mihály fia, ki a mester szolgálja volt, neki pedig öccse, nem akarván a scholába menni, kértették, miért? Sok fogdosások után megvallotta, hogy véle is disznóul cselekedett, és fenyegette, hogy meg ne mondja, mert megégetik. A gyermek vagyon 14 esztendő.

Hohozo István hasonlóképpen testál, mint a többiek, hogy az ő 10 esztendő öccsével is undokul bánt egynéhányszor, amint a gyermek mondotta.

A mester pro die 9-10 Szécsben a partialisra citáltatott, lévén egyébaránt is tekintetes Wagasi István úrnak ellene panasza.

1671. március 24.

Sárai Citor Jánosné annorum circiter 30², azon dolgokat erősítette die 24 Martii a Sárai Tanács előtt.

Pro dei 24 Martii a mesternek terminust adván esperes uram, hogy magát purgálja. A mester elszökött, mellyel magát bűnössé tőtte. Azért valahol találják, megfogják és adják magistrátus kezébe.

¹ ebben a formában

² mintegy 30 esztendő

SÁROSPATAK

(Petrahó, Ardó)

1611.

Patak

(Petrahó, Ardó)

Rectoris, Lectoris et Cantoris Patakiensis Reditus¹

Hét bor az úrtól. Tíz köből búza. Két verő ártány. A fő mesternek mind a városbeliek, mind a vidékiek, kiknek a Pataki hegyen szőlejek vagyon, egy-egy köből borral tartoznak. Coetus Reditus²

Négy hordó bor az úrtól. Negyven köből búza. Porci quatuor mactabiles. Ex molendino Ardoviensi Sabbathale ex quatuor rotis. Funus pénz toti coetui 1 forint. Dimidiae parti 50 denarii. Quartae parti 25 denarii.³

1629.

Patakiensis visitatio 4 Decembris die Martis.⁴

A schola zsindelyezése igen lehullott, ígérik, hogy a számtartótól 3 százat foldozni kértnek. A schola kerítésének megcsinálására is ígérik magokat.

De scholasticis suspicio est ipsos asseres coemeterii noviter a parte Bodrogi aedificatos clam auferri.⁵

Rectores: A tavasz idején lött új reformatiot nehezen veszik be a deákok. Érkeztek a feriak,⁶ innepek és Canicula,⁷ akik eloszlottak szüretig is alig jöttek haza. Leckére csengetnek, de be nem mennek. Nagy része in suspenso⁸ voltak, a seriest⁹ várták, immár mostan helyben lévén, Isten segítségével dolgokhoz látnak. A scholának építetlensége is tartóztatta őket. Ez volt legnagyobb impedimentom.¹⁰

5. decembris.

In parochia Reverendi Domini Georgii Bakai, in praesentia Reverendorum Dominorum Pastorum Matthaei Szepsi, Andreae Liskai, Stephani Albensis et quatuor Scholae Rectorum.¹¹

Ad puram conscientiam¹² kérdeztük a mestereket a seriesnek állapotjáról, mint tessék őkegyelmeknek, mivel halljuk a deákságtól, hogy nem csak ő nekik nem tetszik, hanem még a d. praeceptoroknak is. Rendszerint a d. mesterek azt mondják, hogy azok amik a seriesben írván vannak, mind helyesek cathogorice, de az időre, a deákságra és némely circumstantiákra¹³ nézvén, hogy mindenben megállhasson, nem látják módját, mert nem applicaltathatnák¹⁴ a deákságra, successu temporis¹⁵ az ifjúság reá törődnék, és úgy lenne helyesebb. De a deákság egyszer felháborodván, és idegen lévén a seriestől, ha nem

¹ A pataki iskolaigazgató, tanár és énekvezér jövedelme.

² A diákközösség jövedelme.

³ Négy vágósertés. Az ardói malomból szombati jövedelem négy őrlésből. Temetéspénz az egész diákközösségnek 1 forint, a felének 50 dénár, a negyedének 25 dénár. [Attól függően, hogy hányan énekeltek a temetésen.]

⁴ Sárospataki egyházlátogatás december 4-én, kedden.

⁵ A tanulókkal szemben felmerült a gyanú, hogy a temetőnek a Bodrog felől újabban létesített kerítés-deszkáit titokban elhordják.

⁶ iskolai szünetek

⁷ canicularis supplicatio = az aratási segélygyűjtés ideje; szünidő

⁸ bizonytalanságban

⁹ a leckék rendjét

¹⁰ akadály

¹¹ Tisztelendő Bakai György úr parókiáján Szepsi Máté, Liskai András, Albensis [Fehérvári] István tisztelendő lelkész urak és a négy iskolarektor jelenlétében.

¹² igaz lelkükre

¹³ körülményre

¹⁴ alkalmazhatnák

¹⁵ idővel

molliálják¹ valamiben, megátalkodottságokban meg fognak maradni, melyből osztán nem emolumentum² származik, amelyet intendálunk,³ hanem detrimentum.⁴

A mestereket kiküldöttük, hogy bona conscientia⁵ mi tetszések, az ifjúságnak emolumentumára notálják, helyben maradván a series, hogy megruminalván,⁶ Suri uraméknak intimaljuk,⁷ ne legyen oszlása az ifjúságnak.

Rectoribus in suum hospitium digressis, ego cum d. Mathaeo Szepsi ad d. Csanakium visendi et colloquendi gratia. sum profectus, a quo inter alia etiam sciscitatus sum, quomodo sibi placeret nova scholae reformatio, et num aliquid illi aut addendum aut detrahendum seu defalcandum videretur; paucis respondit constitutiones illas non videri sibi commode per omnia scholae Patakiniae applicabiles, puta, quae magis serviunt profectui adolescentum, quam jam ex ephebis excessorum, quam illorum enim profectui et existimationi nihil derogat ordine per inferiores scholas ad superiores scholas ascensus, prout sit in gymnasiis et scholis illustribus regnorum exotericorum, sed longe est alia studiosorum Patakinensium ratio, puta quibus unice propositum est non omnes disciplinas et artes apprehendere, contenti logica, rhetorica et theologica; ineptum ergo videtur invita Minerva quempiam in illam scholam locare et aetatem illic terendo illam artem discere cogere, quam ne quidem gustare desiderat, a cujus vel solum nomine abhorret. Caetera plura hanc in formam locutus, rectores convenimus, qui mentem suam scripto comprehenderunt, prout jam sequitur.

Quandoquidem auditores nostri metam scholarum omnium perfecte attingere et assequi non potuerint propter hactenus usitati docendi modi deploratam confusionem; qui in rhetoricam promoti sunt, logica maxime indigent; qui publici auditores sunt logica et rhetorica, multi etiam syntaxi indigent, ideo series exhibitae, licet absolute et in se minimae sint implorandae; habita tamen ratione circumstantiarum loci et temporis et maxime profectus et emolumenti studiorum nostrorum studiosorum, nobis non per omnia videntur consistere posse. Quo circa quod pro ingeniorum nostrorum facultate divinitus nobis concessa, hac in re commodius animadvertere possumus, praemoniti a Cl. d. seniore cum praesentibus suis visitoribus Reverendis dominis fratribus secundum conscientiam breviter sic declaramus.

Scholas omnes inferiores usque ad poesin suo loco relinquendas utile esse censemus, et prout in serie breviter notatum est, logicam et rhetoricam saltem generaliter ibi docendam judicamus. Simul studiosorum novitios stricta lege ad scholam grammaticam, syntacticam ac poeticam, pro ratione profectus, dum fundentur solidius in grammaticis, frequentandam obligandos.

Quia vero neque in gymnasiis Germaniae et aliorum regnorum etiam celeberrimis logica et rhetorica perfecte docetur, sed contenti sunt generalia saltem inculcare, specialiter vero et perfectius, tum in academiis, tum in scholis illustribus logica et rhetorica publice docetur, et studiosorum nostrorum commoditas id ipsum necessario requirat: logicam et rhetoricam cum adjunctis textibus praelegendis publice docendam censemus, secundum seriem exhibitam, quam fieri potest, proximum omnem laborem accommodantes, ut singuli studiosi nostri sese in iis, quibus maxime indigent, exercere possint.

Caeterum studiosis omnibus, etiam qui in scholis inferioribus sunt, ad publicas lectiones audiendas facultatem concedendam esse, ac publicos quidem ad omnes audiendas legibus scholae adigendos, eos vero qui in scholis sunt, pro suo arbitrio et libertate relinquendos.

Horas pomeridianas dierum Mercurii et Saturni relaxandas postulamus, et pro arbitrio nostro, prout commodum fuerit visum collocandas. De horis disponendis consilium Reverendorum D. exspectamus.

Rectores scholae

¹ könnyítik

² haszon

³ munkálunk

⁴ kár

⁵ jó lelkiismerettel

⁶ megrágván, meggondolván

⁷ tanácsoljuk

Placuit nobis hoc Cl. d. rectorum iudicium, verum ne inscio d. Surio aliquid attentaremus, placuit etiam consensorum nostrum et dominorum rectorum intimare. Quo audito d. SURIUS nonnihil incanduit et in haec verba erupit: » Hunc consensum admittere nihil esset aliud, quam coeptam constitutionem penitus annihilare, quod in derogamen Illustris Suae Magnificentiae et simul Clar. virorum illorum, qui constitutioni illi non interfuerunt solum, sed et praefuerunt. Quia vero series extradata nihil diversum a priori constitutione continet, sed saltem illius pleniorum explicationem, lectionum simul et horarum, notationem, ut ut tumultuetur scholastica iuventus, manere debet in suo vigore.« Cum vero dicerem, nonnisi profectus scholasticorum esset spectandus hac in re, ideoque opera danda, ut satis iam antea exulceratam scholasticorum mentem ad tranquillitatem adducamus, ne fomes accensus in incendium excrescat et schola dissipetur: respondit se contentum esse decem scholasticis, dummodo sint boni, coeteros non curaturum, etiamsi schola exeant ad stivam. Ego contra, velle me, dixi, ex uno scholastico decem, ex decem centum facere, et propter tales sermones hoc tempore ipsum apud complures male audire. Mihi longe alia mens est, nam sicut olim Pericles dixit, propter se nullum pullam vestem induisse, ita ego nolim, ut propter me vel unus scholasticorum schola exeat. His et caeteris ultro citroque locutis, tandem eo descendit, ut physica et hebraica lectio ad tempus poterit omitti, et illis horis publice logica et rhetorica proponi. Sed tamen ne quid praescribere videremur Clarissimis viris dominis gynmasii reformatoribus, placuit, ut ad Clar. d. Michaëlem Szepsi Tarczalinum excurrere, haec omnia suae pietati notificarem, et si fieri posset, adhuc ante ferias, ipse quidem cum domino Körtvélyesi et Prágai Reverendiss. vero d. Benedictus Szegedi cum szikszoviensi pastoribus Patakinum ascenderet, et quod in rem meliorem cederet, communi consensu aliquid certi et solidi decernatur. Reversi ex urbe, Clariss. d. rectores primum ad d. Bakai advocati sunt, postmodum ex scholasticis sex, illos sui officii fideliss. praestandi monuit Ecclesia, hos vero in hanc fere formam compellavi: «Ornatissimi domini scholastici! statueram apud me, ut Ecclesiam Patakinam una cum gymnasio visitarem plenarie, illam quidem absolvi, utinam vero melius absolvissem; quod vero scholam visitare non potuerim, plurimum me angit, partim quia paucissimo numero sum hic relictus, et schola vestra numerosiorem comitatum postulare, partim quia subito revocor; dabo tamen Deo dante operam, ut ante ferias adhuc nativitatis Christi vos visitem. Interea quaeso pietatis memores, obedite dominis praeceptoribus vestris, non debetis tumultuari, sed secundum seriem antea coepta studia vestra continueate, Dominum orantes, ut studiis vestris cumulate benedicat.»

Haec pluribus inculcatis, unus scholasticorum, senior autquis, prolocutor obnixae coetus nomine Ecclesiam oravit, ut habita ratione hactenus iacturae, qua sunt in studio onerati, demus operam, ut schola pristinae restituatur statui, quem ante reformationem habuerat; [...] nam se ordinationem illam gymnasii ad tempus saltem recepisse, donec animadverterent, num in profectum iuventutis vergeret. Quia vero vident, nulli bono esse futuras illas constitutiones, puta qui a septem mensium spatio parum aut nihil in studiis profecisset, ideoque se posteriorem istam seriem lectionum hybernalium nullo modo recepturos; et hoc tribus vicibus dixit prolocutor. Cum vero viderem iuventutem scholasticam pluribus nos onerare velle sermonibus, jussi illos tacere, quiescere et in gymnasium ad studia redire.

Et sic Patakinum discessum est.¹

¹ Miután a rektorok szálláshelyeikre tértek, én Szepsi Máté urammal Csanaki uramhoz mentem látogatás és megbeszélés végett, akitől egyebek közt azt is igyekeztem megtudni, hogy mi a véleménye az iskolát érintő új változásról, és hogy szerinte mit kell hozzáadni vagy elvenni avagy lenyesni belőle; azt válaszolta, hogy ama rendeletek néki jelen állapotukban alkalmazhatatlanoknak tűnnek a pataki iskola számára. Értsd: ezek inkább szolgálják az ifjak előmenetelét, mint az épp felserdültekét, azoknak ugyanis az előremenetében és megbecsülésében semmit nem ront az alsóbb iskolákon keresztül a felsőbb iskoláig tartó haladásnak rendjével, miként a külhoni országok gimnáziumaiban és jeles iskoláiban van, hanem messze más a pataki diákok esete. Értsd: nekik egyedülálló módon ki van adva, hogy ne az összes tantárgyat és ismeretet tanulják, megelégednek a logikával, a retorikával és a teológiával; alkalmatlannak tűnik tehát a meghívott Minervát bár-hogy abba az iskolába helyezni, és ott az életkort megtörve azt a mesterséget kényszeríteni tanul-

ni, amelyet nem kíván az kóstolgatni, aki annak még a nevéől is iszonyodik. Sok mást hasonló módon megbeszélvén, mi rektorok összejöttünk, akik elképzelésünket írásba is foglaltuk a következőképpen:

Mínthogy hallgatóink az összes iskolának az akadályán tökéletesen átjutni és haladni nem képesek az eddig használt oktatási mód siralmas összevisszasága miatt; akik a retorikában eredményesek, a logikában teljesen szűkölködnek; akik nyilvános hallgatói a retorikának és logikának, sokan hiányosak a szintaxisban, olyannyira előadtak a rendszerek, jóllehet tökéletesen és magukban a legkevésbé segítségül hívtak; mind a hely, mind az idő és leginkább a diákjaink előmenetele és a tantárgyak haszna körülményeinek meglévő módszere számunkra úgy tűnik, nem minden tekintetben tartható fenn. Ami körül, hogy tehetségeinknek Istentől megengedett lehetősége szerint ez ügyben alkalmasabban tudjunk odafigyelni, intetvén a nagytiszteletű esperes úrtól a jelenlévő nagytiszteletű vizitáló atyafi társaival egyetemben, egyhangúan a következőket nyilatkozunk.

Az összes alsóbb iskolákat a poesis-ig hasznosnak ítéljük maguk helyén meghagyni, és miként a tanrendben röviden meg van jegyezve, a logikát és a retorikát legalább általánosan ott oktatni kell – így véljük. Egyszersmind a diákok ifjabbjai, törvény szorítása alatt a grammatika, szintaxista és poéta iskolát, előmenetelüknek megfelelően, míg megerősödnek a grammatikában, kötelesek legyenek gyakorolni.

Mivel pedig sem Németország gimnáziumaiban, sem más országokban a retorikát és a logikát nem tanítják teljességükben még a legkiválóbbaknak sem, hanem megengedett csupán a fontosabb dolgokat oktatni, önállóan és teljesebben pedig mind az akadémiákon mind a jelesebb iskolákban nyilvánosan tanítják a logikát és a retorikát, a mi diákjainknak haszna is megkívánja ugyanezt szükségszerűen: javasoljuk, hogy a logikát és a retorikát az előzetesen tanulmányozásra szánt kapcsolt szövegekkel együtt nyilvánosan oktassák, a tanrendnek megfelelően, amennyire lehetséges a legközelebbi feladathoz alkalmazottan, hogy diákjaink közül ki-ki abban gyakorolhassa magát, amiben a leginkább hiányt szenved.

Egyébként javasoljuk, hogy minden diák számára, azoknak is, akik az alsóbb iskolákban vannak, adott legyen a lehetőség a nyilvános előadások meghallgatására, és egyúttal kötelesek legyenek az iskola törvényei szerint is mindennek a hallgatására, amik pedig a tanításban szerepelnek, azok saját belátása és szabadsága szerint elhagyhatók legyenek.

Szerdán és szombaton a délutáni órákat kívánatosnak tartjuk a pihenés számára fenntartani, és véleményünk szerint, miként hasznos lesz elhelyeztetni a látottat. Az órák elosztásánál a tisztelendő urak bevonását is fontosnak tarjuk.

Iskolarektorok.

Nekünk tetszett a tisztelt rektor urak eme véleménye, viszont nehogy Suri uram tudta nélkül tegyünk bármit is, helyesnek tűnt a mi és a rektor urak immár egyeztetett véleményét tudtára adni. Melyet meghallván Suri uram, kissé feltüzesegett és ilyen szavakkal fakadt ki: "Ezt a megállapodást közzétenni nem jelent semmi egyebet, mint a megalkotott szerkezetet teljességgel semmibe venni, ez lekicsinylése önagságának és egyszersmind mindazon tisztelt férfiakénak, akik ama rendeletnek nemcsak részesei, de élharcosai is voltak. Mivel pedig az átadott tanterv semmi eltérést nem tartalmaz az előző rendelethez képest, hanem inkább annak részletesebb magyarázatát, a leckékhez és a tanórákhoz fűzött megjegyzéseket, így ha zúgolódik is a tanuló ifjúság, érvényben kell maradnia." Mikor pedig azt mondtam, hogy ebben az ügyben csak a tanulók előmenetelére kell tekintettel lenni, és ezért azon kell fáradozni, hogy a tanulók korábban már eléggé megsebzett lelkének nyugalmat adjunk, nehogy az izzó tapló tűzvészt lobbantson fel és az iskola szétszóródjék, azt válaszolta, hogy tíz diákkal elégedett, akik derekak és a többiekkel nem törődik, még ha az iskolából az eke szarvához kerülnek is. Én ezzel szemben azt mondtam, hogy egy diákból tízet, tízből százat akarok csinálni, és az ilyen beszéd miatt van neki rossz híre mostanában sokak előtt. Az én elképzelésem teljesen más, mert ahogy egykor Periklész mondta, hogy miatta senki ne öltson gyászruhát, így én sem akarom, hogy miattam akár egyetlen diák is elhagyja az iskolát. Miután így adtuk-vettük a szót, abban mégis engedett, hogy a fizika és a héber egy időre mellőzhető, és azokra az órákra logika és retorika nyilvános előadása kerüljön. De hogy mégsem tűnjék úgy, hogy a gimnáziumot megreformáló tisztelt uraknak bármit is elő akarunk írni, eldöntöttük, hogy ki kell menni Tarcali Szepsi Mihály uramhoz, mindezt tudtára adni és ha lehetséges, a szüenidő előtt jöjjön el Patakra Körtvélyesi és Prágai nagytiszteletű uramékkal, valamint Szegedi Benedek urammal, a szikszói lelkipásztorral együtt, és hogy az ügy jobb irányt vegyen, mindenki egyetértésével valami biztos és tartós megoldást kell találni. A városból visszatérőben a tisztelt rektor urak először Bakai uramhoz hívtak meg, azután a diákok közül hatot munkájukban a leghűségesebb helytállásra intett az eklézsia, ezeket ilyen módon szólítottam meg: "Legkiválóbb diák urak! elhatároztam magamban, hogy teljes vizitációnak vetem alá a pataki eklézsia-t s vele együtt a gimnáziumot, azt pedig elvégeztem, bár jobban is végezhettem volna; hogy pedig az iskolát nem tudtam meglátogatni, a legjobban gyötört, részben mert a legkisebb számban vagyok itt, és iskolátok népesebb kül-

1630. május 1.

Anno 1630. prima die mensis Maji facta est prima studiosorum Gymnasii Patakinensis promotio. Cui interfuit Illustris Comes D. D. Georgius Rakoczi, duobus cum liberis et aulicis; adfuerunt etiam ex aulicis Civitatis et Senatoribus quidam. Praesente Ministerio Patakiensi Clarissimo Michaeli Szepsi, Seniore Dioeceseos Ada Uyvár et Thorna, Benedicto Bakai, qui tunc vocatus erat ad Illustre Comite ad Rectoratum Patakiensem, Me, Urbano Kisfaludi et Matthia Comjati. Actio inchoata est hora 8 matutina, finita hora 12. Et prandium coenamque eodem die, in Arce Patakiensi, bona cum Comitibus voluntate sumsimus.¹

1632. évi generális zsinat.

A Pataki deákok az eklézsiát supplicatiojok² által megtalálván azon instaltanak,³ hogy az eklézsia találna módot a scholának megszindelyezésében, mivel a régiségnek miatta a zsindelezés annyira megavult, hogy az eső miatt könyvekben is kárt vallanak naponkint, mivel a szarufák is megrothadtak az ázás miatt, és csak eldűlőn vagyon a zsindelezés. Resp. Az eklézsiának a tetszése, hogy őnagyságát az erdélyi fejedelmet supplicatiókkal requiráljuk⁴ és kérjük, hogy őnagysága a scholához való kegyességtől indíttatván, ne engedje elromlani, hanem zsindeleztesse meg, meddig mindenestől el nem romol. Ha pedig őnagysága késedelmeskednék, és nem ellenzené, a nevezetes közel való urakat, és úr ember patrónusokat kell megtalálni, és az építésre kérni. Ha pedig sem egyik, sem másik nem lezend, az eklézsia a sajátjából conferraljon,⁵ és építse meg.

1638.

Rector Stephanus Fövényesi, professor David Valerius, collega Joannes Deák Bényei.

A panarium⁶ elromol, a zsindelezése és a talpfák és szarufák elrothadtak, ha szél fú, az egész schola reng miatta.

A bibliothecának bolt csinálását kívánják a deákok praefectus uramtól. Malmot is kívánják az Ar dai helyett, mely elromlott.

A deákok és a nemesek igen szaporodnak, kevés a kamora.

döttséget kívánt, részben mert hirtelen visszahívtak; mégis gondom lesz rá, ha Isten megadja, hogy a szünidő előtt Krisztus születéséig meglátogassalak titeket. Mindaddig kérlek ügyeljete a kegyességre, engedelmeskedjete tanító uraitoknak, nem muszáj lázonganotok, hanem a tanrend szerint korábban megkezdett tanulmányaitokat folytassátok az Urat kérve, hogy tanulmányaitok során bőségesen megáldjon".

Ezek elhangzása után a diákok egyike, a senior vagy ki, egy elszánt szószóló a coetus nevében kérte az eklézsiát, hogy az eddigi kárukkal számot vetve, amely tanulmányaikban terheli őket, legyen gondja végre, hogy az iskola abba a korábbi állapotába állíttassék vissza, amelyben a változtatás előtt volt; [...] ugyanis a gimnázium ama rendjét egy időre legalább visszakapja, míg oda nem figyelnek, hogy az ifjúság előmenetelét szolgálja. Mivel pedig látják, hogy ama jövőbeli rendletek semmi jót nem ígérnek, értsd: amelyek hét hónap óta csekély vagy éppen semmi hasznukra nem voltak a tanulmányok során, éppen ezért eme későbbi téli tanulmányi tervet semmi módon nem fogják elfogadni; és ezt három változatban elmondta a szószóló. Mikor pedig láttam, hogy a tanuló ifjúság további beszédekkel akar minket terhelni, hallgatást parancsoltam, s hogy nyugodjanak meg, és térjenek vissza a gimnáziumba tanulmányaikhoz.

Így hagytam el Patakot.

¹ Az 1630. évben, május hónap első napján volt a pataki gimnázium tanulóinak első előléptetése [tkp. vizsga, amelynek eredményeként magasabb tanulócsoportba kerülhetett egy-egy diák]. Ezen részt vett méltóságos Rákóczi György főispán úr két gyermekével és udvari embereivel. Ott voltak a város udvari emberei és tanácsosai közül is némelyek. Jelen volt a pataki lelkészi kar, Szepsi Mihály az abaújvár-tornai egyházmegye esperese, Bakai Benedek, akit a méltóságos főispán úr akkor hívott meg a pataki rektorságra, én [Miskoczi Csulyak István zempléni esperes], Kisfaludi Orbán és Komjati Mátyás. Az esemény reggel 8 órakor kezdődött és 12 órakor ért véget. Ebédeltünk és vacsoráztunk ugyanazon a napon, a pataki várban, a főispán jóakaratóból.

² kérvényük

³ folyamodtak

⁴ kérvényünkkel megkeressük

⁵ adjon

⁶ kenyértartó

Patakiensis schola visitata 27. Novembris die Sabb.

Interrogavi seniore, praebitorem et ex omnibus collationibus duos praecipuos, ut conscientiose testentur de praeceptorum in docendo diligentia et fidelitate, qualis illa sit? Quae proponant lectiones? Utrum doceant grammaticam latinam et graecam linguam?

Professor absolvit Trelcatium, iam Bellarmini Controversias tractat, de quo nil, nisi bona dixerunt. Sicut et ipse de studiosis.

Num examina instituant, singulis diebus, quoties?

Dictum est: fél esztendeje, miólta elment Verőczi, examen nem volt.

Logica, Rhetorica, Disputationes philosophicae, theologicae, Graeca lectio, Orator, Poeta in schola Patakina mortui.

Injunctum praeceptoribus ut diligentiores sint; in grammaticis, logicis et rhetoricis autor iam semel receptus sequatur. Keckermannus familiaris est scholae in logicis, idem ergo etiam in rhetoricis sequendus, Mylius contraxit in compendium rhetoricam Keckermanni, eam itaque D. Béneyi doceat. Et de graeco autore inter ipsos conveniat.

Constitutum praeterea, ut canicularium et vindemiarium tempore, qui abest schola, abesse poterit mensis unius spatio, qui vero diutius aberit, habitatione seu loco privetur, sicut et olim moris fuit. Ante dies festos decem diebus vacent, eosque impendant elaborandae concioni aut orationi etc., post festum vero septem diebus; et praeceptores continent studia intermissa.

Dominus praefectus et oppidi iudex conquesti sunt de ruptura maceriei, januarum, fenestrarum, fornacium et reliquorum aedificiorum per manus puerorum et studiosorum facta; decreverunt visitatores, ut senior ex officio, praebitor et oeconomi singuli stipulata manu promittant se duros operam, ne post hac jure quirantur de damno a studiosis illato.

Quia maxima bonorum coetus dilapidatio auditur, ut pote hoc anno novem integra vina alumnis diversis temporibus distributa essent, et singulis diebus carnes emptae d. 75, Ecclesia etiam sequentium studiosorum utilitatem provehere satagens, ita constituit:¹

Ha a húst ázalékkal, káposztával, borsóval, kásával, darával vagy lencsével főzik, ne vegyen a praebitor több húst d. 25, ha penig semmi ázalék mellette nem leend, den. 50. vegyen húst.

Ami a bor-osztást illeti, abban a senior és a praebitor ne a deákok akaratján járjon, hanem a mesterén, amint a lexben¹ is fel vagyon írva; minden tizedik hordónak egyikét

¹ A pataki iskola meglátogatása november 27-én, szombaton. Hívtam a seniort, a praebitor és minden tanuló-csoportból két előljárót, hogy lelkiismeretesen tegyenek bizonyosságot a tanárok tanításban való odaadásáról és hűségéről, hogy az milyen. Milyen leckét adnak elő? Vajon tanítják-e a latin nyelvtant és a görög nyelvet?

A professzor bevégezte Trelcotium-ot, már Bellarmin Controversias c. művét tárgyalja. Róla semmit, hanem csak jót mondanak. Ő is úgy a tanulókról.

Vajon vizsgáztatnak-e, minden nap, hányszor? Azt mondták: ...

Logika, retorika, filozófiai és teológiai vitatkozások, görög olvasás, rétor és poéta a pataki iskolából kihaltak.

Meghagytuk a tanároknak, hogy odaadók legyenek, a grammatikában, a logikában és a retorikában az egyszer már bevett szerzőt kövessék. Keckermann jól megszokott az iskolában a logikát illetően, ugyanó a retorikában is követendő. Mylius összefoglalta Keckermann retorikai kézikönyvét, azt tehát Béneyi úr tanítsa! A görög szerzőkről is egymás között egyezzenek meg!

Annak felette elrendeltük, hogy az aratási és szüreti időben, aki távol van az iskolától, az egy hónapig lehet távol, aki pedig tovább lesz távol, szállásától vagy helyétől megfosztassék, amint régen is szokás volt. Az ünnepek előtt tíz nap legyen a szünidő, és azt használják prédikáció vagy szónoklat készítésére stb., az ünnep után pedig hét nap legyen szabad, és a tanárok folytassák a félbehagyott tanítást.

A tisztartó úr és a város bírása panaszkodik a fal, a kapuk, az ablakok, a kemencék és a többi épület repedezései miatt, amiket a gyermekek és a diákok keze okozott. Elvégezték az egyházlátogatók, hogy a senior tisztéből, a praebitor és az ökonómusok kezességgel ígérjék magukat, hogy elvégzik a munkát, hogy ezután joggal ne panaszkodjanak a tanulók okozta kárról.

Mivel a coetus javainak igen nagy pazarlását halljuk, mégpedig hogy az összes bort kilenc esztendő alatt, különböző alumnusok idejében, elosztogatták volna, és egyes napokon 75 dénárért vesznek húst; az egyház pedig a következő tanulók hasznát előrevinni igyekeztünk, így határoztunk:

elossza, úgy hogy negyven hordóból, ha négyet kioszt, többet ne merészeljen kiosztani, mert de suo rependet.²

A miveseknek kenyeret adjon abból, ami kezénél vagyon, akárki adta legyen azt.

1639. július 13. zsinat.

A Pataki deákok négy dologban kívánják provisiókat.³ 1. Hogy a Bényei földön vagyon egy darab rétjük, mely mellett volt egy más darab földjük is, melyet Kereki György, a Coetus vincellérje lévén, megortott és magának vindicalta.⁴ A Pataki udvarbíró pecsétjével tiltotta tőle. Resp. Az udvarbíró a Bényei Tanáccsal hittelt láttassa meg, ha a principio⁵ a Coetusé volt-e az a kiortott föld. Mert Ötvös János azt mondotta conscientiose,⁶ hogy midőn ő vincellér volt, igen irigykedtek reá azért a darab földért, de az a föld nem a Coetusé, hanem falu földje. 2. Hogy a Coetus házához vagyon két hold föld, mely 32 esztendőől fogva villongásban volt. Mostan immár Mathe papné megvötte. Resp. Igaz, és Captalanban be is vallották, törvény útján kívül hozzá nem juthatni. 3. Az quadrata szőlő a Coetusé e, vagy a mesteré? Mert most Tholnai János a Coetusnak adta. Resp. Dubium,⁷ mert néha a mester bírta, néha a Coetus. Teneant quod habent.⁸ 4. Hogy a Coetus jövedelmét a matrixban⁹ írjuk, és őnagyságát találjuk meg, hogy patens levelével és regius consensusával¹⁰ szabadítsa meg a szőlőket, hogy successu temporis¹¹ szabadságukban meg ne háborítsák őket. Resp. A beírás meglehet, úgy is kell lenni, de hogy a regius consensus felől őnagyságának írjunk, nem látjuk módját. Nekünk tetszik, hogy senki nem impendiálja¹² a régi usust, hát ne bántuk. Mert a Császár kisebb dolgot nem adott meg őnagysága intercessiojára¹³ Kereszturi Pálnak, sokkal inkább alig engedné meg azt, mivel religionknak¹⁴ ellensége.

1641.

A Sírásó Tamás panaszolkodik, hogy az ő deszkáit a gyermekek elhordják, melyekkel a sírt támogatni szokták. A zsindelezését is felszaggatják, a cathedraban hányják a rezet a mendikánsok hasok könnyebbítésére a temetőkerben. Melyről a mestereket admoneálni¹⁵ kell. A lakatot is leverték az ajtóról egynéhányszor.

Bánják, hogy a porták nyitván állanak, és a gyermekek szabadon járkálnak. Zár alatt tartásuk éjjel-nappal, és csak akkor nyissák meg, ha mikor szekérrel mennek be. Az is nehéz, hogy a palánkon való sárt levájják, és a gyermekek azon kukucsolnak ki.

Patakiensis Schola

Collegae doctentium. Johannes Tholnai, Johannes Bényei, [Daniel] Kolosi. Auditores Scholae maiores de Praeceptoribus bonum perhibuerunt testimonium, similiter et Praeceptores de Auditoribus suis.¹⁶

Perlegi decretum Presbyterii superiore visitatione factum et a studiosis etiamnum approbatum.¹

¹ törvényben

² a magáéból meg fogja fizetni

³ intézkedésünket

⁴ elfoglalta

⁵ kezdettől

⁶ lelkiismeretesen, őszintén

⁷ kétséges

⁸ Éljenek vele, ahogy éppen bírják.

⁹ anyakönyvben, jegyzőkönyvben

¹⁰ szabadalom levelével és királyi beleegyezéssel

¹¹ idő haladtával

¹² háborgatja

¹³ közbenjárására

¹⁴ vallásunknak

¹⁵ figyelmeztetni

¹⁶ Tanártársak: Tolnai János, Bényei János, Kolosi Dániel. Az iskola idősebb diákjai a tanárokról jó bizonyosságot tettek, hasonlóan a tanárok hallgatóikról.

NB. Mikor Szetsset visitaltam, az ott lakos nemesek panaszkodtanak, a Pataki öregdeákok mely erő fölött sarcoltassák a nemes ifjaknak parensit.² Baranko uram mondotta, hogy egy estig alkudt az ő öccsének praeceptorával, de különben nem tehetett, hanem flor. 20. alkudt meg. Eltelvén esztendeje a nemesnek, sajnálván a nagy exactiot,³ Baranko akarátja ellen Homonnára ment, és most is oda lakik.

1642.

Visitatio gymnasii Patakiensis.

Ad instantiam seriam alumnorum Patakiensis scholae, simul et gymnasiarcharum 8. et XI. Aprilis instituta est visitatio post funerationem Reverendi et Clariss. domini Stephani P. Tholnai, primarii templi Patakinensis pastoris, in praesentia mea, Urbani Kisfaludi, collegae ejusdem Nicolai Salánki, Stephani Kálnai, Johannis Madarasi, Pauli Ibrányi, Georgii Vámosújfalusi, Petri Tholnai, Pauli Feketeardai, Johannis Simándi, Stephani Kaposi, Pauli Kaposfalvi, cantoris Patakinensis, rectorum Ujhelyinensis, Bodrogkereszturienensis.⁴

Anno 1642. 8. April. az ujhelyi zsinatban egy kocsin menvén idvezült Tholnai István urammal és a Zalkodi Joannes Nyiri pásztorral, és más kocsin Urbanus Kisfaludi a maga collegája és Kisfaludi ministerrel, a Pataki seniornak másodmagával jelenlétekben, kérdém, ha kívánják-e a visitatiót, azt mondák, hogy igen is akarják, mert a tavalyi esztendőbeli senior, Caspar Borosnyai nem úgy referálta a visitorok előtt a dolgot, amint a deákság néki szájában adta volt. Kiknek megígérém, hogy ha Isten békével megtart s megengedi, a reánk jövődő pénteken reggel megvisitálom őket, interim⁵ magokat is készítsék reá és a mestereknek is megmondják, mert titkon semmit nem akarunk cselekedni. Interim mi utunkat continuáltuk⁶ Ujhelyben, holott harmadnap halála következtén Tholnai Istvánnak, szép pompával Ujhelyből Patakra hazahoztuk cseterteken, és pénteken tíz órakor eltemettük. A temetés előtt én magam jó reggel praefectus⁷ uramhoz menvén, és véle való beszédemet még el nem végeztem vala, hogy praefectus uram jelentette, hogy minek előtte cseterteken a Pataki mesterek Tholnai István megholt testének látogatására Ujhelyben általjöttek volna, a mesterek hárman praefectus uramhoz menvén reggel, Tholnai János praefectus uramtól mintegy visitatiót kért, azt mondván, mert a scholában seditio⁸ támadott. Ókegyelme a szón megháborodván, Bodor Benedek és Klobosowczki uramékat a schola seniorához felküldötte, és azt kérlette, mit és miért tumultuálkodnak,⁹ micsoda seditio vagyon a scholában. A senior scholae azt felelte, hogy uraim! miközöttünk hála Istennek semmi seditio nincsen, hanem a Clarissimus dominus senior¹⁰ intéséből visitatióra készülünk. A legátusok reportálván¹¹ a senior választételét praefectus uramnak, prasfectus uram azt mondotta: Bezzeg kár olyant mondani, praesertim spiritualis personának,¹² ami nem úgy vagyon. Ezt praefectus uram maga beszélgette nekem.

¹ Felolvastam a presbitériumnak a megelőző egyházlátogatás során hozott és a diákság által is jóváhagyott határozatát.

² szüleit

³ kényszert, terhet, adót

⁴ A pataki gimnázium meglátogatása. A pataki iskola alumnusainak, egyszersmind gimnázium-felügyelőinek komoly kérelme folytán április 8-11-én végbevitt egyházlátogatás, tiszteletes és tudós Tolnai P. István úr temetése után, a pataki templom első lelkésze, magam, Kisfaludi Orbán, hivatalársak: Salánki Miklós, Kálnai István, Madarasi János, Ibrányi Pál, Vámosújfalusi György, Tolnai Péter, Feketeardai Pál, Simándi János, Kaposi István, Kaposfalvi Pál, a pataki kántor, az ujhelyi és bodrogkeresztúri rektor jelenlétében.

⁵ aközben

⁶ folytattuk

⁷ tisztartó

⁸ meghasonlás

⁹ nyugtalankodnak

¹⁰ tudós esperes úr

¹¹ a küldöttek megvívén

¹² kiváltképpen való lelki személynek

Másodnap, pénteken XI. Ápril. a templombeli preces¹ után az uraimmal magam házához lépven consultálokodni,² követtének a Pataki mesterek, és talán a visitatio elmúlt volna, mivel a Tholnai uram halála miatt igen bánatos elmével voltunk, de Tholnai János felet-
több is instált és ugyan az Istenre is kért, hogy a visitatio el ne múljon, mert addig mondá, úgymond, kegyelmetek, hogy a Pataki schola meggyúl, hogy immár ugyan ég is. Helyes okokkal mentegettük magunkat, hogy az idő rövid hozzá és mostan nem lehet, hanem avagy hétben kelvére avagy az innep utánra haladjon. Melyre Tholnai János azt mondotta: az Istenért kegyelmetek mánál tovább ne halassza, mert a deákok majdan eloszolnak, csendesedjen meg a mi elménk az innepre, mert én addig a scholában való lator deákokon ki akarok adni, hanem kegyelmeteket meg is kérem, hogy akik a scholát meggyújtották, meg is oltsák. Erre egy közölünk azt mondá: aki mit meggyújt, gyakorta nem az oltja meg, mert az elfut, hanem más. Én kérdém: kicsoda gyújtotta meg? erre nem szintén akar vala megfelelni, de hogy urgeáltam,³ azt felelé, hogy kegyelmetek gyújtotta meg a scholát, és immár az egyik meg is holt. Erre mondám: miképen gyújtottuk meg? Felele, úgy, hogy a deákok közül egyik is, másik is a prédikátorokhoz ment, és úgy animálták⁴ őket ellenünk. Erre mondám: az én részemről nem igaz az, mert az Isten előtt ülök, de énhozzám mester dolga végett soha csak egy deák is nem jött. A velem való uraim is fejenként azt mondák. Én viszont kérdettem: mondjon, nevezzen bátor csak egy prédikátort, olyant deák animálót a mesterek ellen; bis ter mondottam, ő is toties⁵ azt mondotta: tegyen kegyelmed csak inquisitiót⁶ a deákok között, meghallja kegyelmed, kicsoda lött legyen az. Erre osztán visitatiót ígertem és a mestereket dolgokra bocsátottam, s elmentek.

Ameddig ez az egymás között való beszélgetés volt, a schola seniorja néhány magával a kapum között várakozásban volt, kiket behíván, Gelei István urunknak a Keckermannus Logicája felől való tetszését, melyet levele által tött volt az Erdélyi fejedelem urunknak, előttök elolvastam. Annak utána, hogy a rövid idő alatt is véghez vihessük a schola visitatioját, a presbyteriumnak⁷ az volt tetszése, hogy viritim⁸ az egész deákság pura puta Deo debita conscientia chartára⁹ írja meg tetszését, hogy jövendőben ne crimináljanak¹⁰ a mesterek véle, hogy szabadok voltunk véle, mint írtuk az inquisitiót. Mi penig azért kívántuk a deákoknak magok írását, hogy ha fejedelem urunk eleiben menne is a dolog, nyilvánban való lenne a deák írásából. És ezután elbocsátván a deákságot, a schola seniora ottan Tholnai Jánoshoz ment, és a presbyterium kívánságát megmondotta, melyen Tholnai ottan excandescált és serio inhibeálta¹¹ a deákoknak, mert a innovatio¹² volna, és a scholában semmi innovatiót be ne vegyenek. Azonban nem akarta tudni, mennyi sok innovatiót vitt ő be a Pataki scholában, hogy a törvények ellen a peripatetica logicát exterminálta,¹³ hogy öt collaborator¹⁴ tött, ahogy sem a Pataki ministeriumtól, sem az egész ekléziától nem akar dependeálni,¹⁵ hanem csak névvel ígéri azt, interim caput praeter se nullum vult agnoscere.¹⁶ Azzal meg nem elégedett, hanem praefectus uramnak is quirita bundus¹⁷ megírta, és mikor a funeratio¹⁸ után őkegyelme négyünket ebédre marasztott, előttünk elolvasta azt az írást. Hogy azért tovább

¹ könyörgés

² tanácskozni

³ sürgettem

⁴ biztatták

⁵ kétszer, háromszor ... ő is annyiszor

⁶ nyomozást

⁷ Az egyházmegye lelkészekből álló vezető testülete.

⁸ fejenként

⁹ tudniillik Istennek köteles tiszta lelkiismerettel, papírra

¹⁰ vádoljanak

¹¹ dühbejött és szigorúan megtiltotta

¹² újítás

¹³ az aristotelészi értelmet követő logikát kirekesztette

¹⁴ segédtanárt

¹⁵ függeni

¹⁶ miközben magán kívül fő embert nem akar ismerni

¹⁷ nagy panasszal

¹⁸ temetés

ne tergiversálhasson¹ és senki előtt suspectusok² ne legyünk, mintha az inquisitiót csak ad placitum nostrum dirigáltuk,³ praefectus uramtól két vagy három politicus fő embert kértem, kik oculati et auriti testes essent omnium actionum nostrarum.⁴ Adott őkegyelme, és pénteken ebéd után hárman voltak jelen: Kis Tamás uram, Bodor Benedek és Andreas Klobosivszki uramék, szomobaton osztán Kis Tamás uram az Újhelyi sokadalomban menvén, csak ketten voltak köztünk.

I. A scholamesterek: Tholnai János uram, Kolosi Dániel uram és Szentpéteri Mihály uram tőlem a schola törvénye szerint lelkek esmeretire adigáltatván⁵ a deákok élete, erkölcsé, tanulások és engedelmisségek felől. Az engedelmisségek felől azt felelték a megnevezett napon XI. Április: 1. hogy kiváltképpen való dologban hívatván fel hozzájok a collatióknak praesedit és az primariusokat,⁶ fel nem mentenek hozzájok, mely miatt őkegyelmek a scholából ki is mentenek; 2. annak felette két szőlőjét a coetusnak, hírek nélkül, eladták; 3. neheztelik mester uraimék, hogy a deákságot, egyiket is, másikat is a prédikátorok némelyek hozzájok hívják és a mesterek ellen izgatják.

II. Mester uraimék után az deákság seniorja és praebitorja⁷ behivattatván, hasonlatosképpen lelkek esmereti alatt kényszerítettettek és examináltattanak,⁸ hogy semmit mesterek ellen haragból ne szóljanak böcstelenségekre, sem penig ha mi igaz, sem félelem miatt, sem kedvezésből semmit el ne titkoljanak, igazat mondjanak.

1. Mester uramék panaszára azt felelék, hogy noha volt a seniorral valami villongások, de elmentenek volna hivatalokra és immár felső ruhájokat is reájok vötték, a praesedit közül akik jelen nem voltak, várták, és immár szintén induló félben lévén, mester uraimékat alájóni látták, és így múlt el az őkegyelmekhez való menetel. Második panaszokra azt felelték, hogy nem ítélték azt szintén szükségesnek lenni. Annak felette az eklézsiának közönségesen, praefectus uramnak ő kegyelmének s Tholnai István uramnak hírré adták s engedve volt; azelőtt mester uraméknak is hírekkel volt, vélek consentiáltak⁹ is, hogy el kell adni, melyről magok is testáltak mester uramék. Voltak a primariusok közül olyak, kik a schola seniorának suadeáltak,¹⁰ hogy Tholnai János uramhoz menjen, de azzal mentette magát, hogy ő nem kíván menni, mert valami Tholnai János uramnak nem tetszik, akárki mit mond is, semmi az.

2. Ezek után mester uraméknak életek, erkölcsök felől és tanításokban való szorgalmatoskodások felől, tisztekben való eljárások felől examináltatván, lelkek esmeretire kényszerítettetvén, sok szókkal sokat feleltettek, mely feleleteknek sommája ez:

Semmi praefectus a Pataki scholában nincsen a logicában, a metaphysicában és egyéb philosophiában is, az egész deáki coetus uno ore¹¹ azt feleli felszóval.

Verécz Ferencz uram Pataki mesterségből kimenetele után, négy esztendőől fogva többire a grammaticum examen¹² csak semmi volt a scholában.

Tholnai János uram két esztendő alatt az Amesiusban huszonöt caputokat explicált,¹³ mostan a huszonhatodikban vagyon.

A logicát a scholából exterminálta Tholnai János uram. Peripateticam philosophiam conculcálta.¹⁴ Keckermannus amely philosophicus terminusokkal élt logicájában, ha ki

¹ késlekedhessen

² gyanúsak

³ tetszésünk szerint intéztük

⁴ szem- és fültanúi legyenek minden tettünknek

⁵ kényszerítvén, [esetleg megesketvén]

⁶ a tanulócsoportok vezetőit és az előjárókat

⁷ A senior a diákköztestársaság [coetus] vezetője, a praebitor a gazdasági helyettese volt.

⁸ megvizsgáltattak

⁹ egyetértettek

¹⁰ javasolták

¹¹ egy szájjal

¹² latin nyelvi vizsga

¹³ Amesius könyvéből huszonöt fejezetet magyarázott... Amesius, Wilhelm (1576-1633), angol puritánus teológus, Hollandiában működött.

¹⁴ Az arisztotelészi filozófiát megvetette.

usurpálja, nem szenvedheti, diabolicus terminusoknak mondja.¹ Sokan mondják, ha külső scholákban a Keckermannus logicáját nem tanulták volna, Patakon semmit nem tanulhattanak volna. A mostani Gönczi scholamester is azt mondja, amint némely deákok referálták: Ha a Pataki scholában jövetele előtt másutt logicát nem tanult volna, mostan a Gönczi mesterségnek meg nem felelhetne, Patakon való tanítása által nem taníthatna. Némelyek Verézi Ferencz uramnak köszönik még mostan is, ha mit tudnak a logicában, és ha ő kegyelmétől nem tanultanak volna, semmit nem tudnának.

Ha ki a Keckermannus logicáját publica repetitióban² mondani kezdette, véle letétette ezt mondván: depono istas nugas;³ azután ugyanazon deák a psalteriumot⁴ kezdette repetálni, azt is letétette; azután Wollebiust⁵ repetálta, azt is elhagyatta Tholnai János uram s azt mondotta: Si vis meus esse discipulus, disce meam logicam.⁶

Disputatióban a derekas controversiákat pápisták és lutheránusok ellen nem igen tractálták, hanem az Amesiusból holmi casualis quaestiókat.⁷ A deákság pedig amazzt kívánja.

A Keckermannus logicáját is és egyetemben a peripatetica philosophiát kívánja a deákság, amint hogy a schola törvénye is azont kívánja, de Tholnai János uram a Magyrus physicáját⁸ akarván explicálni, azt confundálta, akarván mindent a Ramus értelmére vonni. Ha ki a peripateticusok sententiáját tueálta⁹ (mint egyszer Alexander Huszti physicából publicus respondens¹⁰ lévén cselekedte), severissime increpálta,¹¹ minden kevélységgel graválta.¹²

A Keckermannus logicáját secundus in schola rector¹³ vagy collega Kolosi Dániel uram ez elmúlt 1641. esztendőben októberben kezdette ugyan tanítani, de igen kedvetlen. Mikor elkezdette, azt mondotta: ut obturem ora, sycophantam docebo logicam;¹⁴ oly igen jejjune¹⁵ és haszontalanul is tanította, hogyha a deák maga leülvén, megolvasta, több hasznát vötte.

Mivel Tholnai János uram a deákságot kétféle katalogusban számlálja és rendeli, némelyeket, akik hizelkedni tudnak, piusoknak,¹⁶ némelyeket ellenben impiusoknak¹⁷ tart, mikor examenben valami quaestiót moveál,¹⁸ az impiusokon csak elfut, ezt mondván: sequens, sequens, sequens etc.,¹⁹ - ha ki közülök felel valamit, bátor ad rem²⁰ legyen, csak contemnálja²¹ s azt mondja: ah olet mihi!²² Ha a piusok közül valamely akármit mond is, azt mondja annak: bene percipio mentem tuam;²³ azt dicséri, feleleteit maga interpretálja, declarálja.²⁴

¹ Keckermann filozófiai meghatározásait ördögi meghatározásoknak mondja, aki alkalmazza, azt nem szenvedheti.

² nyilvános ismétlésben

³ tedd le azokat a haszontalanságokat

⁴ zsoltárokat

⁵ Wollebius, Johannes (1586-1629) bázeli majd münsteri teológiai tanár.

⁶ Ha az én tanítványom akarsz lenni, az én logikámat tanuld.

⁷ A felekezeti polémiát szolgáló vitatkozásokat nem folytatták, hanem etikai kérdéseket tárgyaltak Amesius műve alapján.

⁸ Johannes Magirus (+1596) marburgi tanár.

⁹ arisztotelianusok véleményét védelmezte

¹⁰ a nyilvános vitán a kitűzött tétel védelmezője

¹¹ igen szigorúan megszigta

¹² sértegette

¹³ második tanár

¹⁴ Hogy bedugjam a szájakat, tanítani fogom a csalárd logikát.

¹⁵ erőtlennül

¹⁶ kegyeseknek, hívóknak

¹⁷ hitetleneknek, istenteleneknek

¹⁸ vizsgán kérdést felvet

¹⁹ következő, stb.

²⁰ helyénvaló

²¹ megveti

²² Nekem ez bűzlik.

²³ Jól értem a gondolatodat.

²⁴ magyarázza, hirdeti

Akiket impiusoknak tart, azok közül némelyeket fél esztendeig, némelyeket esztendeig, némelyeket másfél esztendeig csak egyszer is nem examinálta.

Mindezeknek effectuma¹ Tholnai János uram bizonyágtétele szerént ez, hogy a Pataki deákság közül ötnél több nincsen, aki pápista emberrel disputálhatna² s megállhatna.

A deákok azt mondják, szamaraknak mond bennünket. Igazán mondja bizony tudományunkra nézve, de asinine docentium praeceptorum culpa sumus asini,³ ők mesterek lévén, számáru tanítottanak bennünket s azért löttünk szamarakká.

3. Mester uraméknak magok viselése felől így szólnak: Tholnai János úr a scholabeliekhez sokkal keményebben viseli magát, hogy sem mint praeceptornek discipulusihoz⁴ illenek. Lelkek fájdalommal szenvedik, hogy prédikációjában ördöglelkűeknek, könyörgésében (mely átok inkább, mintsem könyörgés) fattyaknak nevezi őket, oktalan állatoknak, barmoknak, ebeknek, disznóknak. Tholnai János úr szava scholabeli prédikációjában még idegen emberek jelenlétében: Három esztendő alatt ez ideig az ebet, a disznót taníthattam volna valami pietasra.⁵

A scholában ha kit egyszer kedvében veszen, vagy érdemes, vagy nem, de őkegyelme előtt pius az, doctus⁶ az; akit pedig szeretni nem akar, csak contemnálja, semmiben nem promoveálja.⁷

Valamely deák Tholnai István uramnak valami jó akaratjával élt, soha annak Tholnai János előtt semmi böcsületi nem volt s nincsen is. Sőt midőn egy deák Tholnai István uramtól a scholába ment volna, és Tholnai János tudakozására, holott volt volna, s megmondotta, hogy Tholnai István úrnál volt, azt mondotta neki: Ah frater, cave ad illum, non enim est patronus scholae, sed tyrannus.⁸

A hizelkedők szava Tholnai János uramnál igen foganatos, sokaknak kárára, injuriájára.⁹

Megengesztelhetetlen haraggal viseli magát a scholában Tholnai János úr mind tanításában, mind egyéb cselekedetiben.

Sokszor az egész coetust a szent communióra¹⁰ kényszeríti. Némelyek tőle való féltékeny lelkek esmeretinek megsértésével kényszerítettettek az Úr vacsorájához járulni, s mostan is fáj lelkek miatta. Ha ki nem communicált, prédikációjában ördög fiainak kiáltotta, kárhozatra, pokolra hányta érette.

Az elmúlt karácsony előtt a communióra akarván a coetust kényszeríteni, a seniornak azt mondotta Tholnai János úr: Tres sunt in schola principes impiorum: Alexander Huszti, Joannes Deáki, Jacobus Györkei, examines illos utrum velint accedere sacram coenam, vel nolint?¹¹

Tholnai János szava ez is: Valakik ez ideig kimentenek a scholából mesterségre, egynél több Thomas [Gör]geinél nem volt, aki a scholának fia volt volna, a többi mind fattyai.

Andreas Tarczali, ki collaborator¹² volt, de mostan scholán kívül lakik (a deákság beszélte), azt mondja: Én eleget jártam Tholnai János u[ramhoz], de bizony semmi pietast¹³ tőle nem tanultam, magam is merő hypocrita¹⁴ vagyok, az melyet bánok.

Seniort, praebitor a scholában nem a coetus suffragiuma¹⁵ szerént teszen Tholnai János, hanem schola törvénye ellen, sokaknak injuriájokra. Aki mostan lizskai scholamester,

¹ eredménye, következménye

² vitázhatna

³ A tanárok tanításának számár volta miatt vagyunk szamarak.

⁴ tanárnak tanítványaihoz

⁵ kegyességre

⁶ kegyes az, tudós az

⁷ megveti, semmiben nem támogatja

⁸ Ah testvér, kerüld el őt, mert nem az iskola pártfogója, hanem elnyomója.

⁹ sérelmére

¹⁰ úrvacsorára

¹¹ Három istentelen van az iskolában, Huszti Sándor, Deáki János, Györkei Jakab, kérdezd meg őket, vajon akarnak-e a szent vacsorához járulni, vagy nem.

¹² segédtanár

¹³ kegyességet

¹⁴ képmutató

¹⁵ szavazata

Szentpéteri János, hatvan suffragiummal nem tötte seniornak. *Primariust, collaboratorum [...] quinta avagy quarta collatioból*¹ teszen, *posthabeálván* azokat, kik primában vagy secundában² vannak, akármely érdemesek legyenek is. Négy ízben *experialták*³ immár, hogy *coetus suffragiuma* ellen cselekszik Tholnai János.

Disputatióban sokszor mondja Tholnai János uram: *hic haberet usum logica*.⁴ A deákok azt mondták erre előttünk: *finem vellet, medium denegat*.⁵ A *logica* volna a deáknak szárnya s körme, ettől fosztja meg. Egykori thesesiben⁶ voltak ugyan néhány terminusi a Ramus *Dialecticájából*, publice⁷ a kathedrából azt mondta: *Hic ostenderem insignem usum Dialecticae Rameae, sed diabolus obstitit*.⁸

A *Technometriát*,⁹ Ramus *Dialecticáját* repetáltatta,¹⁰ de semmi hasznát a deákság nem vötte.

Kolosi Dániel uramban ezt notálják: Tholnai Jánosnak minden dolgában, talán még lelke esmeretit is *subjiciálta*,¹¹ azt [...] nem régen kezdette. Valakit lát s tud, hogy Tholnai János nem szeret, ő kegyelme is nem szereti azt. Mely miatt ilyen szó is lón a *visitorok* előtt, jóllehet nem a deákságtól: Bényei János uram vala Tholnai Jánosnak egyik tehene, ez a másik.

Szentpéteri Mihály uramra a deákság semmiben nem panaszkodik, őkegyelmével mindenekben *bene contentusok*,¹² és az egész *coetus* azt kívánja, hogy [...] a *Keckermannus* *logicáját* tanítsa [...] kétféle *leczkékre* is kényszerít [...] *praeceptoroktól* semmit nem tanul [...] [...]ban tartják *fizetésekkel* [...] [...]ség közül olyak, kik nagy költséggel [...] Pataki *scholában* lakván semmi [...] [...]lanul mentenek ki.

A mesterektől sem *logic* [...] soha nincsen; hanem csak *collaboratorokkal* taníttatják [...] mint taníttatják őket. A *collaboratorok* is sem az [...]rek a *stylusban* őket soha nem *exerceálják*,¹³ hanem [...] között *privata collatiókban* *exerceálják*¹⁴ [...]

Akitől lehet, *oratiót* is ír és megforgatják ugyan, de senki *utat-módot* nem mutat nekik, miképen kell jól írni *oratiót* mester [...]

1645.

Ardo

A *schola* mester háza körül nem akartanak építeni, de mivel a *schola* körül örömet építenek, s *jussokat* tartják a *scholához*, tartoznak is véle, *agnoscálják*.¹⁵ És mivel a *schola* mester háza a *scholanak* része, ha külön szakadott is, mégpedig fő része, azért ott is tartoznak építeni. *Reá* is mentek könnyen.

1647.

Rectores Scholae Stephanus Benjamin Szilagi, Joannes Szent-Peteri.

Studiosi de Rectoribus

*Philosophice non disputant. Logicam semel bis in septimana. Graeca non legunt. Ter singulis mensibus novas series exhibunt.*¹⁶

¹ negyedik vagy ötödik tanulócsoporthoz

² mellözve azokat, akik az elsőben vagy másodikban

³ tapasztalták

⁴ Itt volna a logika haszna.

⁵ A végét kitépi, a közepét megtagadja.

⁶ vitatételeiben

⁷ nyilvánosan

⁸ Itt megmutatnám Ramus *Dialektikájának* kiváló hasznát, de az ördög megakadályozta.

⁹ Amesius műve.

¹⁰ ismételtette

¹¹ alávetette

¹² elégedettek

¹³ gyakorolják

¹⁴ magán tanulócsoporthoz gyakorolják

¹⁵ elismerik

¹⁶ A tanulók a tanárokról. Filozófiai vitákat nem tartanak. Logikait egyszer-kétszer hetente. Görögül nem olvasnak. Havonta háromszor új tananyagot hoznak elő.

Akármely deákot, akármely kis dologért az [...] nagy kiáltással carpál,¹ azt tudják, gyaladás támadott. Fenyegetődik.

Mikor ordinarié² Benjamin uram itt fenn tanít, akkor tanítja a nemességet, ha nem ordinarius, harmad napig sincs néha, nem látják a scholában. A nemességet collaboratorok tanítják csak.

Mindjárt akármi kis dolgot inspectorra, praefectus uramra viszen, amit scholában eligazíthatna is.

Az Uyhelyi mester előtt gyalázza a deákokat: csak seniornak való deákunk sincsen.

A scholaban való épületek male curantur.³

Veréczi uramra futnak mindenért. A coetes semmit sem akar.

A tertia classisnak coll[aborator] praeceptorára panaszolkodtak. Stylust ad s corrigalni sem tudja.

Rectores adversus se invicem.⁴

Benjámín uram Szent Peteri uramnak böcstelenségére exprobralja.⁵ Én vagyok a fő mester barátom, te csak lector vagy, határodban tartsd magad.

1648. június 20. zsinat.

De schola Patachiensi

Cantationes festivales in schola patakiensi, velut celeberrimo in Hungaria gymnasio, tamque amplis ab illust. Principe beneficiis exornato, indecoras et inconvenientes, quin etiam plerumque cum profanatione nominis Divini usitatas prorsus abolendas judicamus.

Quoniam in schola Patakiensi benigno ill. Principis patrocinio tres ordinarié rectores continue sustentantur, ut igitur omnis confusio inter docentes ac discentes tollatur, et certus aliquis ordo constituatur: juxta eorundem rectorum numerum studiosa juvenus quoque in tres ordines seu classes distribuenda erit: Linguarum nempe latinae et graecae; artium rhetoricae, poeseos et logicae; theologiae et philosophiae quibus etiam privatum studium Hebraicae Linguae adjungi potest commode, utpote cognatum studio theologico. Ita tamen, ut singulae classes certas habent collationes pro more consveto, praeterquam quod singulae collationes in singulis classibus in sua quaevis facultate sese exercean, praeside ut plurimum rectore ejusdem facultatis.

Nobiles quoque in easdem studiosorum classes, si qui habiles reperiantur, praesertim vero artium philosophiae et theologiae classes absque ulla distinctione recipiantur. Ad publicas autem disputationes exaudiendas non solum admittendi sed omnino cogendi sunt nobiles.

Studiosi Patachienses ex communi proventu, tamquam collato Ill. principis beneficio, minutiora aedificia procurare et rupturas resarcire teneantur circa scholam.

Redditus beneficiorum scholae Patachinae collatorum e manibus studiosorum, ob multas incommoditates et impedimenta studiorum pariter ac studiosorum, necessario eximendus erit. Et unus provisor secularis vel oeconomus constituendus, qui omnium beneficiorum fidelem curam gerat externe; interna vera administratio pro studiosis sustentandis ex certa pecuniae summa seniori concredita maneat penes eundem senioresem et praebitorem.

Inter studiosos ne tam egregium beneficium inutiliter ut plurimum in fucos ac desides profundatur, certos aliquot beneficiarios ceu alumnos, numero scilicet 40, primum constituendos justum et aequum imo etiam necessarium judicavit ecclesia; cum alias anteaquoque novitii et atudiosi recentiores in hac schola parachiensi ad publicum ejusmodi beneficium non illico, ut scholae limina salutarunt, admissi fuerint sed paulo serius et quidem delectu habito. Hac vice tamen ea cautione, ut praesentes eodem beneficio fruuntur omnes, sed in posterum recipiendi tamdiu arceantur a publica mensa, quamdiu praesens numerus decrescat ad praescriptum illum numerum; postae vero cum

¹ megfedd

² rend szerint

³ rosszul gondoztatnak

⁴ A tanárok egymással ellenkeznek.

⁵ szemére veti

delectu, iudicio communi rectorum et inspectorum recipiantur in numerus beneficiariorum, ut ex eodem numero tum officiales tum collaboratores digni et habiles constitui tum denique promovendi in usum scholarum aut ecclesiarum eligi possint.

Rectores scholae studiosos sive in scholam sive in classem aliquam sive in collationem recipiendos ex officio teneantur serio examinare, et pro meritis (ex consensu tamen inspectoris) annumerare beneficiariis aut in collationibus aequo iudicio promovere.

Rectoribus scholae Patachinae severam auctoritatem committimus, pro conscientia et studiosorum meritis ac profectu in litteris, officia rectoratus aut alias promotiones beneficiariis aliisque pariter studiosis offerre: quin etiam in contumaces, qui vano quovis praetextu, fortunae melioris aucupandae causa, honestam vocationem contemnere et procaciter repellere audent, graviore censura animadvertere.

Convivia vel symposia studiosorum ad officium rectoratus in alias scholas educendorum, tamquam scandalosa saepius et studiosis tenuioris fortunae nimis onerosa, tam in schola quam extra scholam, penitus interdicta esse volumus.

De studiosis ad concionandam emittendis e schola Patachiensi confirmatur Art. 29. Szathmar-németiensis.¹

¹ A pataki iskoláról.

A pataki iskolában, mint Magyarország leghíresebb gimnáziumában, melyet oly gazdagon elhalmozott jótéteményekkel a méltóságos Fejedelem, a rút és illetlen, ráadásul többnyire Isten nevének megszenteltetésével is járó ünnepi kántálásokat sürgősen eltörlendőnek tartjuk.

Mivel a pataki iskolában a méltóságos fejedelem kegyes jóvoltából állandóan három rendes tanárt tartanak, hogy tehát a tanárok és tanulók között minden zavar eltávoztassék és valamely bizonyos rend állapíttassék meg, a tanárok száma szerint a tanuló ifjúság is három rendbe vagy osztályba sorozandó. Mégpedig a latin és görög nyelv; a szónoklat-, költészet- és logika tana; teológia és filozófia tudománya, melyekkel egyénileg még a héber nyelv tanulása is alkalmasan összeköthető, mint ami a teológiai tanulmánnyal összhangban van. Mégpedig úgy, hogy minden egyes elhatározott osztálynak legyen tanulócsoportja a régi szokás szerint, azonkívül minden egyes tanulócsoport minden osztályban, mindenki a maga tantárgyában magamagát gyakorolja, felügyelővel, főképpen annak a tantárgynak a tanárával.

A nemesek is a tanulóknak ugyanazon osztályaiba, ha akiket alkalmasaknak találnak, kiváltképpen pedig a filozófia és a teológia tudományának osztályaiba különbség nélkül befogadtassanak. A nyilvánosan meghallgatandó vitatkozásokra pedig nem csak odabocsátandók, hanem teljességgel kényszerítendőek a nemesek.

A pataki diákok a közjövdelemből, úgymint a méltóságos fejedelem adományából, a kisebb épületeket gondozni, és a károkat kijavítani tartoznak az iskola körül.

A pataki iskola összegyűjtött jótéteményeinek jövedelme a tanulmányok és ugyancsak a tanulók számos kára és akadélya miatt a tanulók kezéből szükségképpen kiveendő, és egy világi gondnok vagy sáfár rendelendő, aki az összes jótéteménynek hűségesen gondját viselje, külsőleg. Belsőleg a seniornak átadott bizonyos pénzösszegeből az ellátandó tanulóknak járó illő szolgáltatás maradjon a seniornál és a praebitornál.

Hogy a tanulók között az értékes jótéteményt ne haszontalanul, főleg ne a herékre és henyékre pazarolják el, egynéhány jótéteményben részesülő, azaz ösztöndíjas, méghozzá 40 fő kijelölését határozta el az egyház, mint ami igen helyes, méltányos, sőt szükséges. Mivel máskor azelőtt is ebben a pataki iskolában az újoncok és új tanulók afféle közjótéteményben nem azonnal részesültek, amint beköszöntek az iskola ajtaján, hanem kicsit később, méghozzá kiválasztás útján. Viszont azzal a fenntartással, hogy a mostaniak mindnyájan nyerjék el a jótéteményt, de az ezután felveendő tartassanak távol a közétkezéstől addig, amíg a jelenlegi létszám lecsökken a fentebb megírt létszámra. Később pedig választás útján, a tanárok és a felügyelők közös döntésével vétessenek fel a jótéteményesek közé, úgy hogy ugyanabból a létszámból mind a tisztségviselők, mind a méltó és alkalmas segédtanárok kijelölhetőek, végül az iskolák vagy a gyülekezetek javára előléptetendőek is kiválaszthatók legyenek.

Az iskola tanárai akár az iskolába, akár valamely osztályba, akár tanulócsoportba felveendő tanulókat hivatalból kötelesek komolyan megvizsgálni és érdemük szerint (de a felügyelő beleegyezésével) a jótéteményesek közé sorolni, vagy a tanulócsoportban igazságosan előléptetni.

A pataki iskola tanárainak komoly felhatalmazást adunk, hogy lelkiismeretesen, a tanulók érdeme és a tudományokban való előmenetele szerint, adjanak tanítói hivatalokat vagy más előléptetéseket az ösztöndíjas és más diákoknak. Sőt, akik megátalkodottan, bármely hiábavaló ürüggyel, a kínálkozó nagyobb gazdagság kedvéért a megtisztelő hívatást megvetni és szemtelenül visszautasítani merészlik, azokat kemény büntetéssel büntessék meg.

1655. január 8.

A deákok öltözetüket megváltoztatták, nagyobb részére selyem övet viselnek és róka bélést, azonban a felsőruha eszekben sem jut. Némelyek papucsban a városban nagy szemtelenül sétálnak. Némelyek még a templomban is, a prédikálás idején, ha megunják az ülést, sétálnak, sétálnak s ismég leülnek.

1660. február 25. zsinat.

A Pataki scholában tanuló deák ifjak supplikatiojok által requiralták a synodust, instálván¹ azon, hogy mostani felháborodott állapotjában a scholának legyenek mellette, és Asszonyunk előtt, s a kurátorok előtt intercedáljanak,² hogy ne háborgassák őket, hanem mennél hamarabb dolgokat complanálják.³ Melyről így végeztek, hogy a kurátorok előtt instaljanak, hogy Asszonyunk ónagyságát ezen dolog felől requirálják, és felháborodott elméjét csendesítsék, melyet meg is cselekedtek, s őkegyelmek is mindenekben jóakarattjokat ígérték.

A Pataki deákok újobban difficultasokat⁴ beadták. De intették őket, hogy csendesek legyenek, és két úton ne járjanak, s efféle dolgokból ügyüket ne gravalják.⁵

1663. február 15. zsinat.

A Pataki scholához aminémű jóakarattjokat ígérték a prédikátorok, arra reá emlékeztettek, kik közül Mikolai János uram conferalt⁶ flor. 12. Admonealtattak⁷ egyszersmind a prédikátorok, hogy auditorikat serkentgessék a scholához való adakozásra.

1664.

Legelsőben Pataki scholának böcsületes mesteri, Buzinkai Mihály és Posahazi János uramék, Esperes uram által újobban az eklézsia nevével böcsülettel marasztattak. Melyre Buzinkai uram magát reá ajánlotta, úgy hogy valamiben mostani jövedelme melioráltatnék,⁸ ha csak egy disznóval is, más az, hogyha a jövedelmek felől fennforgó controversia decidealtatnék,⁹ többet ezen jövedelemre meg nem marad.

A pince felől való difficultásra őkegyelmek ígértek magokat, hogy megorvosolják. A kamorát is megcsináltatják. A pince felől discourálván újobban, tetszett, hogy a schola pincéjét, mely a piacon vagy, őkegyelme hasznára ideig conferálják.

Kívánták őkegyelmek, hogy a Rhedei uram ónagyságától esztendőnként conferalt száz aranyat őkegyelmek számára fordítanak, hogy függőben ne lenne őkegyelmek jövedelme. Posahazi uram a maga részéről a marasztást megköszönvén, jelentette Szepsi eklézsiában prédikátorságra való hivatalját, s egyszersmind búcsúzott őkegyelme, vigyáztván következő állapotjára, mely meglévén, őkegyelme újobban azelőtti tisztinek continualására¹⁰ sok indító okokkal hivattatott. Melynek ő kegyelme is (meggondolván azt, hogy ebben a scholában többet szolgálhat, mint akármely eklézsiában) engedelmesen annuált.¹¹

A más iskolába tanítói hivatalra kiviendő diákok vendégségeit vagy lakmározásait, amelyek gyakran botránnyosak és a szegényebb diákoknak igen terhesek, mind az iskolában, mind azon kívül teljességgel megtiltjuk.

A pataki iskolából prédikálásra kibocsátandó diákokról elfogadtuk a szatmárnémeti [zsinat] 29. cikkelyét.

¹ kérvényükkel megkeresték a zsinatot, kérvén

² járjanak közben

³ igazítsák el

⁴ amit nehezményeztek; panaszukat

⁵ nehezítsék

⁶ ajándékozott

⁷ intettek

⁸ jobbítottatnék, növeltetnék

⁹ háborgásnak vége szakadna

¹⁰ folytatására

¹¹ beleegyezett

A mester uraim jövedelmének megjobbítása felől discuralván, megnyugodtak őkegyelmek benne, hogy mindeniknek őkegyelmek közül egy verő marháért adjanak flor. 12. A schola seniora cum adiunctis¹ jelen lévén, azelőtt a coetus boraiból kiszolgáltatót négy hordó bort nem akarták megadni, azt ítélvén, hogy az örökös jövedelem leszen; mindazáltal megértvén, hogy ideig való, örömet annuálták, protestálván, hogy azt örökösen ne adják.

Abban is megnyugodtak közönségesen őkegyelmek, hogy a Rhédei uram őnagysága száz aranyát mester uraimék számára fordítsák.

1665. január 12. zsinat.

Köpeczi Bálint uram közakarattól a Pataki scholában harmadik mesterségre választott, és kegyelmének azon alkalmatossággal hivatal adattatott.

1665. január 20-i zsinat.

A Tokaj város levele elolvastatott, melyben őkegyelmek jelentik, hogy a Pataki schola szükségére flor. 100., két hordó bort és egy zsák tiszta búzát [küldtek], melyeket tiszteletes Gönczi János uram által kézhez iktattanak.

1667. október 25-i zsinat.

Esperes uram őkegyelme a synodusnak okát proponalta,² tudniillik a deákok excessussinak revidálása³ és a bűnösöknek megbüntetések. Benyei uram reponalta⁴ miképpen ő kegyelme a deákokat citalván,⁵ ily válaszok jöttek. 1. A scholán kívül nem compareálnak.⁶ 2. A synodust bírójoknak nem ismerik. 3. Az Uyhelyi synodus végezéséhez tartják magokat.

A deákok hivattattak a synodusban, de nem comparealtanak. 1. Mert ante quindenam⁷ nem citáltattak. 2. Mert a korcsomán kellene a dolognak igazítását kezdeni, mindazonáltal egymás között beszélgetnek. 3. Mert az Újhelyi végzés szerint más vármegyéből sem prédikátorok, sem főrendek nem hivattattak a synodusba.

A deákok közül négyen előjövén: Szigethi György, Kerepesi János, Szatthmari Mihály, Kökenyesdi János, nomine coetus scholae⁸ ezeket mondották: 1. Hogy citáltattak meg, de csak szóval, azért nem compareáltak. 2. Mert processus non est legitimus,⁹ citatiót szóval vagy írással nem küldött ante quindenam. 3. Mert se senior uramat első bírónak, se a többit utána volt bírókat nem cognoscálnak.¹⁰ 4. Mert az Uyhelyi végezés szerint kellett volna a synodusnak lenni. 5. Mert nem a fonsot¹¹ keresi a synodus, hanem a folyamatot, azaz nem a korcsomán kezdik, holott kellett volna kezdeni. Et cum protestatione¹² mondják, ha sententiat¹³ mond a synodusunk más bíróra, comitatusra¹⁴ viszik, hadd lássák mások is a dolgot. Mert nem csak a dioecesis senior¹⁵ a scholának kurátora, hanem más dioecesisnek seniora.

Esperes uram a ratiokra¹⁶ felelt. Ad 1. Ususban¹⁷ vagyon, hogy írással nem mindenben citálnak. Azelőtti citatiók ante quindenam volt, nincs is törvény arról, hogy ante

¹ társaival

² előadta

³ kihágásainak felülvizsgálata

⁴ előszámlálta

⁵ hívván

⁶ nem jelennek meg

⁷ tizenöt nappal korábban

⁸ az iskola coetusának nevében

⁹ az eljárás nem törvényes

¹⁰ ismerik el

¹¹ forrást

¹² tiltakozással

¹³ ítéletet

¹⁴ vármegyére

¹⁵ az egyházmegye esperese

¹⁶ okokra

¹⁷ szokásban

quindenam citáltassanak. Ad. 2. Protestál senoir uram az ellen, és perjurusoknak¹ mondja őket, úgymint kik a 15. törvény ellen, melynek subscribálnak, a synodust nem akarják cognoscálni bírójuknak. Ad 3. Megfelelnek a törvények. Azonban az Uyhelyi végezés nézett a korcsomának igazgatására, de nem avégre gyűltek most össze, hogy arról igazgatást tegyenek. Esperes uram penig cum protestatione, az őkegyelme bíróságát ebben a casusban² másnak nem engedte.

A deákok elbocsáttattak, úgy hogy félóráig elvárakoznak utánok, ha eljönnek jó, ha nem esperes úr bírósága mellől el nem megyen, hanem juxta leges pronuncial.³

A deákok újobban előljöven nomine coetus kérték a synodust, hogy ne pronuncióljanak most ellenek, hanem az Uyhelyi végezés szerint legyen dolgoknak revideálása, hogy dolgok jobban menjen elő, sőt irgalmasan cselekedjenek vélek.

Behivattatván a deákok, visszabocsáttattak a scholában úgy, hogy utánok követ atyánkfiait küldjük avégre, hogy declarálják a novitiusoknak,⁴ hogy akik azután mentenek a scholában, hívják a synodusban, ha penig nem akarnak jönni, megmondják, hogy akiknek e casusban consensusok⁵ nincsen, nutu⁶ vagy másképpen segregálják⁷ magokat, és akik azt cselekszik, jobban leszen dolgok, ha penig nem, együtt sententiáztatnak.

Amely atyafiai a deákokhoz bocsáttattak megjöven, jelenték, hogy a novitiusokat hívták nomine synodi,⁸ de nem akartak eljönni, sőt a coetus sem bocsátotta, a novitiusok is declarálták magukat, hogy nem akarnak eljönni. Azután amit őkegyelmek által üzentek, megmondották a deákoknak, de arra nem feleltek, hanem a korcsomát fordították elő, de arról mondották, hogy most arról nem szólnak. NB. A korcsoma oltalmazását mindnyájan consentiálták,⁹ de amiatt származott tumultusban¹⁰ nem, mindazonáltal oltalmazták azokat, kik okai a tumultusnak. A senior azt mondja, hogy őket senki ne szánja, mert salválja¹¹ őket lelkek esméreti.

A deákok ellen esperes uram őkegyelme concipiált deliberátumot,¹² mely felől egyenként voxoltak¹³ az atyafiai, és kettőn vagy hármon kívül megegyeztek, hogy a deliberátum pronunciólaltassék¹⁴ közönségesen a coetus ellen, mivel mindnyájan a tumultusban megegyeztek.

Azután kérdésben jött, hogy ha azok közül, kik a tumultus után jöttek, esperes uramat requirálnák,¹⁵ mit cselekedjék vélek.

Deliberatum est: Mester uraimék Szepsi uramékkal együtt tegyenek biznyságot azok felől, kiknek nem aránzák derekas vétkeket, és bizonyos cinditiok alatt recipiólaltassanak.¹⁶

1. Sine toga nemo recipiatur.¹⁷

2. Nemo insciis Rectoribus in [...] causa ad Patronos et Seniores vicinaque Dioeceseo confugiat.¹⁸

Az atyafiai elküldettek, hogy a coetust behívják. Azok azt mondják, ha tudnák miért hivatják, eljőnnének, de törvényt hallani nem jönnek, s ha törvényt akarnak mondani, ők kimennek.

¹ hitszegőknek

² esetben

³ a törvény szerint határoz

⁴ hirdessék ki az új diákoknak

⁵ az ügyszöz közük

⁶ jeladással

⁷ különítsék el

⁸ a zsinat nevében

⁹ egyetértettek

¹⁰ zendülés

¹¹ szabaddá teszi

¹² terjesztett elő végzést

¹³ szavaztak

¹⁴ a végzés hirdettessék ki

¹⁵ keresnek, kérik

¹⁶ feltételekkel vétessenek vissza

¹⁷ Tóga nélkül senki ne vétessék vissza.

¹⁸ A tanárok tudta nélkül valamely ügyben a patrónusokhoz és a szomszédos egyházmegyék espereseihez senki ne futkosson.

Két deákokat küldöttek avégre, hogy mondják meg, mivégre hivatják a coetust, és eljönnék. Esperes uram megmondotta, hogy jöjjönek alá, és ne keményítsék meg magokat. Azonban mondják meg a többieknek, hogy vagynak jobbágy fiak, és a tiszteknek üzennek, hogy vigyázzanak reájok, fogják meg, soha pedig őkegyelméhez ne folyamodjanak, mert pártjokat nem fogja.

Az úrnak őnagyságának üzenték Gönczi és Ecsedi uraméktól, miután a békesség útját megpróbáltuk, semmire nem mehettünk, sőt inkább megkeményítették magokat, azért őnagyságok immár lássák, vélek mit cselekesznek.

A deákok többen mind compareáltak. Esperes uram őkegyelme admoneálta¹ őket, hogy a synodust ne contemnálják,² se reménységeket a szomszéd seniorok és patrónusok bíróságokban ne vessék, mert ebbéli igazgatást, jurisdictionot³ senkinek nem engedi, sőt ha szintén leveleket hoznak is, meg sem tekinti. Mindazáltal intette őkegyelme, hogy meg ne keményítsék magokat, mert egyébaránt a földesuraknak üzennek, és ha a scholából ki nem mennek, sem mesterük nem lészen, sem mesterségre nem mehetnek. A senior adjon számot, a coetus bonumát⁴ senki el ne vigye, mert a vármegyén proscibáltatnak.⁵

Kimenvén a deákok, bejövén, csakugyan azt alítják, hogy a synodus pars⁶ nem lehet bíró, és nem is akarnak deliberátumot venni. Hogy a jobbágy fiakat megfogják, talán (azt mondják) a prédikátoroknak is jut benne.

A deliberátum elolvastatott, de a deliberátumot nem akarják venni, sőt kéri a synodust, ne cselekedjék azt, hogy proscibálják, mert ha mi veszedelem követ valakit, senkinek ne tulajdonítsák (Szombathi mondta). Azon protestálnak, hogy ratiojokat meg nem hallgatják, sem alperes, sem felperes nincsen.

Declaratio processus synodi semigeneralis ao. 1667 die 5. octobris Sárospatakini celebratae, ab alumnis quondam scholae Sárospatakiniae indigne laccessiti.⁷

Hogy az úr Isten Nagyságtoknak és Kegyelmeteknek életét megtartsa és idvösséges lelki, testi áldásokat szolgáltatson, mostani szent igyekezetit is kívánt véggel megkoronázza, szüüből kívánjuk.

Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes Uraimék!

Az Istennek szemei tisztábbak, hogy sem mint a gonoszságra nézhetnének. Noha minden vétek Istennek dicsőséges szemei előtt utálatos, mindazáltal alig vagy olyan bűn, mely az Istent annyira felbosszantsa, mint a háládatlanság. Az első világnak engedetlen háládatlansága szerzé, hogy megbánná az Úr Isten az embernek e föld színén való teremtését, és ezen szívében igen bánkódék. Saulnak engedetlen háládatlansága bánatá meg Istennel, hogy őt királlyá választotta volna, mint fiainak erkölcstelen háládatlanságokon bánkódó édes atya keservesen panaszkodik az Úr Isten erről sok helyekben. Esai. 1. a mennyet, földet támasztja ellenek bizonyosságul, hogy azok csudálkozzanak az ő népének ostoba háládatlanságán, kik az ökröknél, samaroknál alábbvalókká tették magokat. Jeremiásnál nyolcadikban az égi madarakkal, estrággal, daruval, fecskével, gerlicével dorgáltatja temérdek háládatlanságokat, mert azok tudják elmeneteleknek, megjöveteleknek idejét, de az ő népe nem tudja eszébe venni vele jól tett urának, édes atyjának jótéteményét. A pusztában negyven esztendeig a háládatlan néppel bajlakodó és sok bút látó Mózes ezt hányja a zsidóknak szemekre. Deut. 32 v. 6. Oh bolond, esztelen nemzetség, avagy ezzel kell vala fizetned az Úrnak, ki tenéked atyád és téged megszabadított? Volt ebben részek a mi szegény magyar eleinknek, midőn hajdan így énekeltek keservesen: »Az mi felnevelt fiaink, kebelünkben feltartott magzatink, vénségünkben szolgálatunkért, ím lásd Isten, mivel fizetnek.« E szenvedésben nem maradtunk részetlenekké mi is e nemes Zemplin vármegyében a reformáta eklézsiákban levő tanítók. Kik midőtől fogván a Pataki reformáta schola istenes, kegyes gondviselő dajkáitól

¹ intette

² a zsinatot ne vessék meg

³ törvénykezést

⁴ jószágát

⁵ feljelentetnek

⁶ nem teljes létszámú zsinat

⁷ Az 1667. október 5-én Sárospatakon tartott zsinat nyilatkozata a sárospataki iskola egykori alumnusainak méltatlan fellázadásáról.

megválasztaték és mintegy magának hagyattaték, minden gondunkat, elmélkedésünket arra fordítottuk, hogy a scholát pusztulástól oltalmazhatnók, költségünket, fáradságunkat, éjjeli, nappali nyughatatlanságunkat nem szántuk, sőt a természettől belénk oltatott szemérmességet félre téve, magunkat mintegy szemtelenekké tettük, írásaink s kibocsátott követeink által, sőt magunknak személyében is a nagyrendűeknek ajtajokon, fülökön zörgettünk és úgy koldultunk, hogy a scholában tanító mestereket és praeceptorokat tarthatnánk. De e mi nyughatatlanságunkért, fáradozásunkért a háládatlan ifjúság naponként mivel fizessen, te látod igazságot szerető Isten, el is hisszük jövődében meg is bosszulod. Látja minden keresztyén ember, érti és hallja, kiknek fülök ellenünk való igazságtalan vádlásoktól keserves panaszinkra meg nem süketültenek. Noha a mi lelkiismeretünknek tisztasága mindazok a patvarkodó traductiók¹ és igazságtalan vádolások ellen minket eléggé bátorságosokká teszen, mindazonáltal hogy hallgatással igaz ügyünket elárulni ne láttassunk és ne ítéltessünk, igazságunk mellett ez írásunk által szükségesképpen minekünk is meg kellett szólalnunk és megmutatnunk világosan, hogy a synodus a Pataki scholabeli ifjúságnak excessusának compescálásában² mindeneket egyenes jó lelkiismerettel és törvényes processussal³ igyekezett elkövetni, el is követett. Ellenben a megszentelt ifjúság amely undok ocsmány írásokat szélyel folytatott a synodusnak és a schola mestereknek gyalázásokra, ez minden egyéb igazságtalan vádolások, patvaros traductiójok nem egyébre valók, hanem a zempléni dioecesisben levő ministériumnak⁵ a főrendeknél és a köznépnél is contentusba⁶ hozásra való igyekezetek, és mind az ecclesiasticus mind a secularis statusok⁷ közt való szép uniónak szaggatására és egymás között való gyűlölségre és hasonlásokra való útnyitás. Mi protestálunk mind Isten, mind e világ előtt, hogy e declarationkkal nem compareáltunk⁸ avégre, hogy újabb contentióra, disputálásra⁹ okot adjunk, sem hogy deliberátumunkat újabb iudicium¹⁰ alá bocsássuk. Mert magunkat a scholának megrögzött fundamentalis törvényeinek vigora¹¹ szerint a scholának legitimus competens¹² bírójának ismerjük. Bíróságunkat meddig tarthatjuk, ki sem bocsátjuk kezünkből, ha erővel, hatalommal tőlünk elveszik, arról nem tehetünk, mindazonáltal, hogy e declarationkat Nagyságtok és Kegyelmetek csendes füllel és figyelmetes elmével hallgassa, Nagyságtoktól és Kegyelmetektől alázatosan kérjük és kívánjuk.

A Pataki scholának állapota miben forgott, noha kezünknél levő írásokból megmutathatnók közel száz esztendőktől fogván, de hogy azzal unodalmat ne szerezzünk, kezdjük bátor csak az magunk idején. Néhai méltóságos fejedelem, öregbik Rákóczi György istenes keresztyén házastársával, Lorántfi Zsuzsannával még Pataki uraságokban, Istenekhez, vallásokhoz gerjedező buzgóságoktól viseltetvén, igyekeztek minden tehetségekkel, hogy a Pataki scholát amplificálhatnák.¹³ Meg is cselkedték, mert 1620. és 21. esztendőben mind az épületeknek öregbítésével, szép beneficiumok conferálásával¹⁴ és istenes szép törvényeknek behozásával a scholát szép rendben és karban állatták.

És mikor 1622. esztendőben a sűrű pestis grassált,¹⁵ a mesterek a Pataki scholából úgy kihálóznak, hogy egy sem marada, hanem tarcali káplánságból (mint akkor nevezték) bevitték a scholába mesterségre idvözült Tholnai Istvánt, aki maga egyedül lévén mester

¹ szidalmak, rágalmak

² kihágásának lecsendesítésében

³ eljárással

⁴ megbüntetett

⁵ lelkeszi karnak

⁶ megvetésbe, utálatba

⁷ egyházi és világi rendek

⁸ jelentünk meg

⁹ vetekedésre, vitatkozásra

¹⁰ bíraskodás, ítékezés

¹¹ hatálya

¹² törvényes, jogszerű

¹³ fejleszthetnék

¹⁴ jótétemények adásával

¹⁵ járt

három esztendő alatt, a scholát szép csendességgel dirigálta¹ és szerényen építette úgy annyira, hogy mind a politiában,² mind az eklézsiában institutiója³ alól sok tudós emberek származtanak, kik közül még ma is vannak elegenden. 1626. esztendő felé, hogy a schola inkább nevekedhetnék, idvözült Rákóczi György őnagysága mind szép épülettel amplificála mind maga tárházából három mestereknek fizetést rendele, egyik-egyiknek 250 forintokat, az mellé bort, búzát, szalonnát illendőképben, és egyszersmind négy mestereket is tartott. Voltanak ugyan holmi aprólék motusok⁴ a scholában 1640-ik esztendő tájban, de azok a seniornak és synodusnak autoritások által sedáltattanak⁵ és lecsendesítetttenek. 1648. esztendő tájban, amikor a classisokat akarnák erigálni,⁶ az ifjúság a scholában tumultuálni kezdett és a scholát pusztán hagyván, egyig mind kimenének. Nagy messze földre való bújdosásra eredvén, mikoron általmentenek Olaszi, Zsadányi, Újfalusi határokon, jutának szintén Liszka városában és ott megtelepedének. Észre vévén magokat, hogy nem jó úton indultanak, bujdosásoknak második napján követeket küldenek Patakra, és három kívül mind visszamenének, a schola tíz esztendőnek forgása alatt szép csendességben lévén, szépen nevekedék. Hasznos szép épületek lőnek, tipographia erigáltaték,⁷ az idvözült Lorántfi Zsuzsána Comenius Jánost idegen országból sok költségével aláhozatá, négy classicus praeceptoroknak⁸ szép fizetést rendele, és a classisok azokhoz illendő szép auditoriumokkal⁹ erigáltatának, melyekben mind nagyok, aprók dicséretesen épültenek és ez óráig épülnének, ha a tumultus szerzésben gyönyörködő ifjúság efféle excessusokkal meg nem háborítaná a schola csendességét.

Midőn a schola ilyen szép csendességgel virágoznék, 1659-ben vőn eredetét az a veszedelmes controversia¹⁰ az korcsma felől, melyről akkorbeli ifjúság mind ebben, mind más dioecesisben eleget inquirálván¹¹ a Tiszán mind innét, mind túl, de egyéb nem liquidáltaték,¹² hanem csak usus, hogy a cubulare jövedelmet percipiáló¹³ mester mindenkor árultatott egyveleges a coetussal. Ez controversia synodusokban is forogván előttünk, mind a synodus mind idvözült Lorántfi Zsuzsánna csak a régi usust confirmálták.¹⁴ Recognoscálják¹⁵ egynehányan jó lelkiismerettel, egykor előttünk forogván Curatorok előtt ezen controversia, idvözült Zákány András uram így szóla: »Ifjak, ne mozgassátok ezt a követ, maradjatok abban, kiben vagytok, mert ha ti azt tudnátok, kit én, békét hannátok ez centroversianak, úgy ne járjatok mint a szamár (: inkább tevé :) mikor szarvakra vágyott volna, a füleit is elvesztette«. Idvözült urunknak szavai nyilván arra collimáltanak,¹⁶ ha a Fejedelem asszonyok szemé hűnnék és az Fejedelemre szállana a Pataki uraság, félő efféle zenebona miatt, mint hertelen indulatú ember, a korcsomára kezét ne vesse. Ez a controversia is mind idvezült Lorántfi Zsuzsánna, mind a synodus és curatorok autoritása által sopiáltatván,¹⁷ újabb difficultás erigála.¹⁸ Lorántfi Zsuzsána intimatiójából¹⁹ a curatorok discourálnának, hogy az ifjúságnak ily gyakor tumultusa miképen zaboláztathatnék meg, tetszék közönségesen, hogy a törvények megerősíttesse-

¹ igazgatta

² államban, közéletben

³ tanítása

⁴ pártoskodások, háborgások

⁵ lecsillapítottak

⁶ osztályokat létesíteni

⁷ nyomda létesült

⁸ osztályokhoz rendelt tanárok

⁹ előadótermekkel

¹⁰ háborgás, visszavonás

¹¹ kereskedvén

¹² nem lett nyilvánvalóvá

¹³ a fizetését borban nyerő tanár

¹⁴ erősítették meg

¹⁵ elismerik

¹⁶ céloztak

¹⁷ elaltatván

¹⁸ nehézség állt elő

¹⁹ tanácsából

nek és az alkalmatossághoz szükséges új törvényekkel augeáltatnának.¹ De az miképen gyakorta sok jó igyekezetek kívánt jó végben megfogyatkoznak, ez is úgy jára. Mert a curátorok közönséges végzésből bízák Medgyesi Pálra, hogy a törvényeket concipiálná,² de azt is elvégezzék, hogy a törvényeket a scholába addig ne introducálnák,³ meddig a senior és több értelmes emberek a törvényeket nem censeálnák.⁴ Mely végre elkészülvén a törvények, engemet seniort egykor felhivatván decemberben idvözült Lorántfi Zsuzsánna, egy néhány óráig olvasván előttem szegény Medgyesi Pál, ahol mi benne nem tetszett, megmondottam. Akkoron megjegyvezvén azokat ígírte, hogy corrigálja,⁵ de cselekedte vagy nem, maga tudta. Beérkezvén 1660-ban januáriusban Medgyesi Pál, maga mellé vévén idvözült Zákány András és Baxa István uramékat (nekem seniornak értsemre sem adván a dolgot) a törvényeket a scholában bevitte. Az időben az ifjúság addictus⁶ lévén mind a seniorhoz, mind synodushoz és minden szép tisztességes dependentiával⁷ viselte magát hozzánk, vévén eszében, hogy sem senior, sem delegátusa jelen nem volna, igen megütközék benne és contradicálván,⁸ a törvényeket nem acceptálta,⁹ sőt per contumeliam nevezték Leges Medgyesianae,¹⁰ és mint szilaj ifjúság holmi glossákat is írtak rá.

Azonban következő februáriusnak utóján generalis synodus lévén Patakon, melyben én senior súlyos betegség miatt személyemben jelen nem lehettem, de mind a tanítók, mind a secularis főrendek a tumultuáló ifjúságot le nem csendesíthették, hanem márciusnak vége felé a scholát pusztán hagyván, mind kimentenek. Akkor a hegyeken, völgyeken, havasokon hosszas bujdosások után, midőn érkeztenek Tálya és Göncz városába, ott megtelepedének. Ott is vévén eszékben, hogy efféle rendetlen cselekedetekkel nem annyira másoknak, mint magoknak incommodálnának,¹¹ eszékre térvén, mind hazamenének hármon kívül, azok is eleget solicitálák¹² visszafogadtatásukat, de fejei lévén a seditionak,¹³ semmiképpen introitust¹⁴ nem nyerhetének. Azonban elközelítvén idvözült Lorántfi Zsuzsánának is életének végső napja, kimúlék ez világból Szent György nap tájban. Kinek meghidegedett részit, midőn a koporsóban betötték, fedelet a koporsóra maga kezeivel szegezett idvözült Zákány András urunk, sűrű könyhullatási orcáján és vén szakállán alá folyván, keserves zokogással, a környül állóknak hallatokra, ezt mondotta: »Ah átkozott deákok! ti öltétek ezt meg, ti fosztátok meg a szegény magyar nemzetet e drága kincstül.« Nem is ok nélkül való szók voltanak, mert engemet, seniort, halálra való betegülése előtt mintegy hatod nappal felhivatván magához méltóságos Lorántfi Zsuzsánna és házában csak magammal beszélgetvén, mintegy két óráig, beszédi közt ottan-ottan sírásra fakadott ki s ily szókat is szólott: »Idvözült Urammal ifjúságomtól fogva istenesen élvén, de sem annak sem édes kedves fiamnak Rákóczi Zsigmondnak halálán annyit nem sírtam, keseregtem, mint az ifjúságnak ez rajtam tett méltatlan cselekedetin. Te látod Istenem! mint az édes anya magzatit, az dajka az ő kicsindedit, úgy igyekeztem nevelni Istennek és szegény hazánknak szolgálatjára, de sok dajkálkodásimat ím mivel fizetik.«

Bizonyára akkor is sokat panaszkodott némely secularis fő rendekre, kik az ifjúságot gonosz tanácsokkal efféle seditiókra felindították. Azonban idvözült Fejedelem is az pogány fegyvere miatt e világból kimúlék, kinek eltakaríttatása után egynéhány holnapok

¹ bővítettetének

² összeállítaná

³ vezetnék be

⁴ megvizsgálnák, véleményeznék

⁵ kijavítja

⁶ köteles

⁷ függéssel

⁸ ellentmondván

⁹ nem fogadta el

¹⁰ gúnyosan Medgyesi-féle törvényeknek nevezték

¹¹ ártanáknak

¹² szorgalmazták

¹³ zendülésnek

¹⁴ bemenetelt

múlva mind schola, mind eklézsiák jövedelmét intercipiálák,¹ melyek ez óráig is abban vannak. Mindazonáltal ez idők alatt is mind addig csetlettünk, botlottunk, koldultunk, hogy sem az épületekben sem a tanításban semmi fogyatkozás nem volt. Hanem mind ez boldogtalan idejében a scholának refricáltaték² az a korcsoma felől való veszedelmes contentio,³ melynek mind fundamentoma, mind modalitása⁴ rossz volt.

Fundamentoma rossz, mert Pászthoi József sok éktelen magaviseletlen-ségeért, részegeskedéseért és gyilkosságra való igyekezetiért, mivel részeg korában az akkori seniort, Gyöngyösi Pétert és Gyöngyösi Mihályt is ágyában meztelen törrel általverte volna, ha más ifjak meg nem mentették volna, egyszer degradáltatván,⁵ másszor a scholából kiűzöttetvén, sok napokig kívül tekergése után a scholamesterek mind másoknak mellette való törekvését, mind maga reménkedését megszáván, jó reménség alatt, hogy életét megjobbítja, befogadták. Azonban mihelt a seniorságnak tisztére kaphata, mint kígyó farka vágását nem felejtethi, minden elméjét fordította arra, miképpen kettős büntetéséért a mestereken való bosszúját űzhesse, nem találván arra hathatósabb okot, primárius complex⁶ társait addig concitálta,⁷ azok által az egész coetust, hogy ez veszedelmes controversiát resuscitálnák,⁸ ki már régen decidáltatott⁹ vala. Megtetszik hát, hogy nem a scholának javára való igyekezettől annyira, mint bosszúságüzésből indította és így rossz a fundamentoma.

Modalitása nem helyes, mivel a tavaszi exameni alkalmatossággal, midőn sok várme-gyéből való böcsületes főrendek és mind ebből, mind a körülvaló dioecesisekből sok seniorok, tanítók jelen volnának Patakon az examen hallgatásán, estve szállásomra jüvén ketten vagy hárman az ifjak (mivel már sötét volt, személyekben nem discernálhattam,¹⁰ de gondolom, hogy a senior lehetett) és kezdék panaszlani mi módon injuriáltatnának¹¹ a mesterektől a korcsoma dolgából, ilyen választ adék nekik: »Édes atyámfiak és jó öcsém, kegyelmetek legyen csendesen, holnapot adván az Úr Isten nekünk, együtt leszünk a főrendekkel, mert egyéb dolgaink is lesznek. E dolgot magam előadom és azon leszünk, hogy kegyelmeteket megegyeztessük, az mint jobbnak ítéljük, azt cselekedjük«. Ily válasszal tőlem elmenvén, másnap, úgymint die 12. maji, midőn reggel egyik auditoriumban, (melyben az úrnak őnagyságának szállást rendeltek vala, mivel őnagysága maga házához a belsővárosban ki- és bejárást neheztelte) begyűlvén mind a secularis főrendek, mind az ecclesiastikusok a scholának megmaradására tartozó dolgokról discourálnának, nem várván az ifjúság, hogy én dolgokat előadjam, hanem magoktól formált supplicatiót,¹² (melyben nagyobb modestia¹³ kívántatott volna, mivel mestereknek sok becstelenítésével volt teljes) beadván, abban bőségesen declarálván a mesterektől való injuriáltatásokat, kívánák a főrendektől, hogy a korcsoma felől való controversiában tennének egy finalis¹⁴ és megmaradandó determinatiót,¹⁵ mellyel az ifjak és a mesterek között való egyenetlenség tollátatnék.¹⁶ Őket kiküldvén, a főrendek kezdének a dolog körül munkálkodni, és mikor már a dolog jó folyamatot vött volna és jó véghez közelítene, megsajdítván az ifjúság, hogy nem szintén az ő várakozások szerint succedálna¹⁷ azon dolog, újabban bejövének és contradicálnak, hogy ők nem újabb

¹ elvették

² megújították

³ vetekedés

⁴ alapja és módozata, eljárása

⁵ lefokoztatván, azaz a diákok sorrendjében hátrább tétetvén

⁶ az összes élenjáró diák

⁷ ösztökélte

⁸ feltámasztották

⁹ elrendeztetett

¹⁰ választhattam szét

¹¹ sértetnének

¹² kérvényt

¹³ emberség, szerénység

¹⁴ végleges

¹⁵ határozatot

¹⁶ megszüntetnének

¹⁷ folyna, alakulna

revisiót vagy determinációt, hanem teljes jussoknak (hogy már) confirmációját kívánják. Ezen kiváltképpen a secularis főrendek igen megindulván, lőnek sok szók, azok közt ilyenek: »Mire játszottatnak ennyi főrendeket, kik egy kő várban forgó dolognak eligazítására is illendők és elégségesek volnának? Csak nyakon kellene a nyakasában kettőt vagy háromat kötni«. Ezen az ifjúság megzendüle és az ajtó felé kezdve tolyongani. Esék ily szó is: »Ne bocsásd, zárják be az ajtót! Nem avégre ugyan, hogy valakit megfogtak vagy kötöttek volna, hanem hogy az elindított matéria környül többet is fáradoznának, mint megtetszik abból is, hogy a tumultus után is eléggé munkálkodának, de semmire sem mehetének. A kirohant ifjúság fegyverre kiálta és mindjárt mezítelen fegyverekkel, puskákkal scholában és külső udvaron kezdenek grassálni, scholának minden kapuit belakatolván és a főrendek közül némelyeket, nevezetesen N. Bancsi Márton és Csernel Pál uramékat éktelenül szidalmazni: »az ördöglelkűeknek (próféták fiaikhoz illendő szép szó szintén) üssék el a fejét« sat. Itt vagyon egy scrupulus,¹ mellyel élnek az ifjak. »Igaz, fogtunk fegyvert, de nem offensive hanem defensive;² mert az úr őnagysága szolgálai fogtak elsőben fegyvert«. De akárki mint oltalmazza ezzel őket, mert constál,³ hogy addig az úr őnagysága szolgálai a fegyverhez nem kapkodtak, hanem hogy a fegyverre kiáltást hallották. Akik pedig így szitkozódtak a többi között Baló, Halmaji, az utolsó pedig Ongvári volt, magaviseletlenségeért mind a Debreceni scholából mind a Patakiból annak előtte kiűzetett. Ez, érezvén bűnét, megijedt és még nyárban elszökött. Ennek elmeneteliben a primáriusok közül némelyek tudtak, mert egy Tholnai Mihály nevű primárius el is kísérte egy darabon, mely cselekedetiért és más erkölcstelenségéért a Pataki prédikátorok, a schola mesterek, sőt magok a primáriusok sententiájokból⁴ a scholából kiűzetett. Ez is, szokott mesterségeket elkövetvén, folyamodott a főrendekhez, és nem azoknak kezekkel, hanem maga kezével leírott maga excessusit,⁵ úgy amint maga akarta, annak subscribáltanak⁶ némely főrendek, és azzal akarta magát újabban a scholába bebocsátatni. Patakon 29 septembris celebraltatott partialisunkban,⁷ midőn a primáriusoknak szemére hányta volna, hogy ők is szintén úgy tudták az Ongvári elszökését, a primáriusok előttünk megvallák, hogy Ongvárit nem tartoztak megtartóztatni, sem elmenő szándékát mestereknek vagy másoknak megjelenteni, mert ők is parsok⁸ voltak benne; melyből világosan megtetszik, hogy a primáriusok annak gonoszságát si non a priori tamen a posteriori⁹ javallották és gonosz cselekedetiben részesek voltak. Meglévén ez comoediával egyenlítettett szomorú tragoedia, másodnap mind secularis főrendek mind ecclesiasticusok eloszlanak. Mi e Zempléni dioecesisben levő tanítók, kikre a scholának fundamentalis törvénye szerint a scholára közelebb való vigyázás bízott, ilyen váratlan és hallatlan enormitásnak¹⁰ nem lévén szenvedhetői, szánakodván a becületes főrendeknek is ilyen megbecstelenítésén, kiknek tutelájok¹¹ alatt csendesen nyugosznak, kenyereket, eledeleket veszik naponként, patrociniumok¹² által ezüst kapcsolokkal megfűzött dolmányokat, tíz- húsztalléros pár nyusztokkal ékesített süvegeket viselnek, kegyes patrociniumokért meztelen fegyverrel forgódnak nyakok környül; tisztünket el akarván követni, a scholába inquirálni beküldöttünk, hogy mi módon a seditionának főbb indétó okait kitalálhatnók és a bűnösökkel a vétek nélkül valók ne büntetnének.

Midőn inquisitor uraim tisztekben procedálnának¹³ a scholában, hozzájuk mene a schola seniora, Pászthói József, egynehány primárius complex társaival és ilyen vallást tőn: »Mi

¹ kétes dolog

² nem támadás, hanem védekezés miatt

³ szilárdan áll

⁴ ítéletükből

⁵ kihágásait

⁶ aláírtak

⁷ megtartott részgyűlésünkben

⁸ részesek

⁹ ha nem is előre, de utólag

¹⁰ kihágásnak

¹¹ oltalmuk

¹² gondviselésük

¹³ eljárának

haszna, hogy Kegyelmetek inquirál, mert valamelyek e causában¹ a scholában löttenek, nem egynéhány, hanem az egész coetus egyező akarattjából löttenek, soha közülünk senkit ki nem adnak, hanem mind kimegyünk és a Felföldön scholát erigálunk«. E közönséges confessiót több fassiókkal² együtt a dolognak világosítására elegendőnek lelvén, ad finem 23 mensis junii anni praesentis Erdő-Bényére promulgáltatott generalis synodusunkra én ecclesiasticus senior autoritate et nomine supremi iudicis ecclesiastici citáltattam ilyen tenorral:³

Ex inquisitione, si quidem iam peracta et in dies peragenda, imo ex confessione senioris scholae pathachinae Josephi Pászthói et sibi adjunctorum coram D. inquisitoribus edita satis manifestum evadit, conjurationem illam seditiosam et necem spect. ac gener. d. patronis, reverendis item eccl. antistitibus et pastoribus strictis ensibus et tormentis in rem eandem praeparatis intentatam non aliquorum duntaxat verum totius alumnorum universitatis consensu, non fortuito et contingenter, verum definito consilio et destinato studio ibidem Patakini in schola 12. maji mensis proxime praeteriti anni praesentis fuisse concitatam. Eapropter autoritate ea seniorali, qua per consitutionem regni superinde sancitam et electionem fratrum in hac diocesi Zempleniensi fungor vigore hujus dioeceseos nostrae sigilli vos omnes universos et singulos, qui sub cenum alumnorum scholae Sárospatakinae die dicto venistis, cito, certifico, quatenus in synodo nostra generali pro die 23 et subsequentibus hujus mensis junii anni praesentis Erdő-Bényeini celebranda, vosmet foro et iudicio synodi sistite, commissorum synodo rationem reddituri sufficientem. Signanter vero Josephum Pászthói, seniore Scholae Patakinae ad rationem reddendam, cur contra datam in electione coetui et rectoribus fidem, legemque scholae dictae fundamentalem superinde sancitam, conventiculum illud canicularium, cujusvi conjuratio erupit, insciis rectoribus non solum permiserit et rectores celaverit, imo procuravit, ad reddendam horum inquam rationem sufficientem vigore hujus sigilli die ac loco dicto compello. Iisdem ex superabundanti denuntio, si contumacia ducti (quod tamen sperare charitas prohibet) et sprete synodi autoritate comparere recusent, synodum nihilominus ipsam in cognitione causae et sententiae pronuntiatione officio suo minime defuturam. Liscae 7. mens. junii ao. 1667. Paulus Tarczali dioeceseos Zempleniensis senior et scholae Sárospatakinae curator.⁴

¹ ügyben

² vallomásokkal

³ ...végre folyó év június 23-ára Erdőbényére meghirdetett általános zsinatunkra, én az egyház esperese, az egyházi főbíró hatáskörében és nevében hívtam, ilyen tartalommal.

⁴ A már végbement és a napokban bevégezendő vizsgálatról, sőt inkább Pászthói Józsefnek, a pataki iskola seniorának és társainak a vizsgáló urak előtt kinyilvánított vallomásáról a nyilatkozat eléggé közismert. Az a háborúságindító pártütés és erőszakitétel a tekintetes nemes patrónus urakon, szintén a tisztelendő egyházi előljárókon és lelkipásztorokon, kivont kardokkal és – abban a kipróbálatlan dologban – felkészített puskákkal, nem csak némelyeknek, hanem az alumnusok teljes közösségének egyetértésével, nem történetesen és esetlegesen, hanem elhatározott végzéssel és eltökélt törekvéssel, a pataki iskolában, folyó év most elmúlt május hónapja 12-én robbant ki. Azért azzal az esperesi hatáskörrel, amelyet királyi – még hozzá megszentelt – rendelés és az atyafiak választása által ebben a Zempléni Egyházmegyében viselek, a mi egyházmegyénk pecsétjének érvényével mindnyájukat egyenként, akik a sárospataki iskola alumnusai közé számláltattok, az elrendelt napra beidézlek, behívlak az Erdőbényén folyó év június hónap 23-án és a következő napokon tartandó általános zsinatunkra. A zsinat törvénykezésére és ítéletére álljatok elő, adjatok elegendő magyarázatot a zsinatnak a vétkeket illetően. Különösképpen pedig Pászthói József, a pataki iskola seniora adjon számot, amiért a coetus választásában, a tanári bizalomban megnyilvánultakkal és az iskola elrendelt alapvető – még hozzá megszentelt – törvényével ellentétben, azt az aratás utáni gyűlést, aminek csak zendülés volt a kimenetele, a tanárok tudta nélkül nem csak megengedte és a tanárok elől eltitkolta, sőt szervezte. Az említett számadásra, ezen pecsét érvényével, a megnevezett napra és helyre összehívlak. Felesleges kinyilvánítanom, hogy ha megalkodottságból (amit pedig várni a szeretet tilt) és a zsinat tekintélyét megvetve megjelenni vonakodnak, mindazonáltal a zsinat az ügy ismeretében az ítélet tisztéből adódó kinyilvánítását semmiképpen sem mulasztja el. Liszkán, 1667. június hónap 7-én. Tarcali Pál a Zempléni Egyházmegye esperese és a sárospataki iskola gondnoka.

Synodusunkban 24 junii compareálának¹ ugyan, de immár annak előtte szomszéd nemes vármegyékben (mivel a nemes Zemplén vármegyében levő patrónusokhoz, kik dolgokat jobban tudták, nem bízhattanak) mind secularis s mind ecclesiasticus főrendeket eljárván, mellettek való intercessionalis² leveleket emendicálván³ azoktól, azokat synodusunkban producálták. Azoknak a becsületes főrendeknek mellettek való instantiájokat illendő becsületben és respectusban⁴ vévén a synodus, egyéb circumstantiákat⁵ is megfontolván, ellenek nem pronuciála,⁶ hanem más időre halasztá, remenség is táplált bennünket, hogy talán respiscálnak⁷ és magokat jobb karban foglalják. De azt nem hogy cselekedték volna, naponkét inkább nagyobb insolentiával grassáltak⁸ a főrendeket futni, azokat ellenünk gerjeszteni, sok igazságtalan vádolásokkal mind a synodust, mind mestereket traducalni⁹ meg nem szűntek. Melyhez képest tetszék ujobban pro die 14 julii Ujhelyben generalisban egybegyűlnünk, hová citáltatván compareálának ugyan, de elébbeni mesterségek szerint megerősítvén magokat a főrendeknek becsületünket és lelkünk ismeretét nem kevésbé sértegető levelekkel. Ott is, mind az ő levelüktől, hogy t.i. ne vádoltatnánk vakmerő praecipitantiával,¹⁰ mind egyéb nehézségektől meg is akadályoztatván, dolgokat halasztottuk.

Azonban elközelítvén az őszi examenek ideje, tetszék, hogy pro die 29 septembris partialisban egybe gyűlnék Patakon, holott több dolgaink közt ezt is discursusban vévén, ha annak a tumultusnak decisióját¹¹ illendő volna-e az examenek idejére hagyni. Úgy tetszék közönségesen, hogy nem, ilyen okokra nézve: mert noha vagynak a főrendek közül, kik az ifjúságnak fáveálnak,¹² de ellenben vannak sokak, kik se szolgálatjokkal élni nem akarnak, sőt mintegy fogadással mondták, addig a Pataki scholának kapuján be nem mennek, meddig el nem igazodik, és ha szintén hivattatnak is a főrendek a szokás szerint, ki jó be, ki nem, és félő, hogy mind magok közt a főrendeknek mind a főrendek és ecclesiasticusok között való nagyobb dissensióra¹³ ok ne adattassék. Továbbá mikor idvözült öregbik Rákóczi György a törvényeket a scholába introducáltatta¹⁴ volna, noha a scholának főpatrónusa volt, és hozzá közel lakott gyakorta egy városban, de mindazonáltal a scholának directióját¹⁵ magánál nem hagyta, hanem in totum¹⁶ adta és bocsátotta a Zempléni dioecesisben levő seniornak cum sua synodo¹⁷ kezében, és mivel a törvények is nem más bíróra vagy arbiterre¹⁸ mutatnak, hanem egyenesen az ecclesiasticus seniorra, azonban az újhelyi synodusban elvégeztetett, hogy a deákok másokhoz ne excurráljanak,¹⁹ melytől recedáltak; azért a törvények vigora szerint e dologhoz bátorságosan hozzá nyúlhatunk. Ezen megnyugodván, ugyanott terminálánk pro semigenerali synodo ad diem 5. octobris²⁰ ugyan Patakra, arról az ifjúságot is certificálván.²¹ A terminált napon egybegyűlvén a Pataki egyik parochiában, midőn az ifjúságot hivattuk volna, eljövének négyen a coetus képében (a senior nem volt ezek

¹ megjelentek

² közbenjáró

³ kikérvén

⁴ tiszteletben

⁵ körülményeket

⁶ nem mondott ítéletet

⁷ észre térnek

⁸ kevélységgel jártak

⁹ rágalmazni

¹⁰ hebehurgyasággal

¹¹ a zendülés eligazítását

¹² kedveznek

¹³ nézeteltérésre

¹⁴ bevezette

¹⁵ igazgatását

¹⁶ teljesen

¹⁷ zsinatával együtt

¹⁸ ítéelőre

¹⁹ futkossanak

²⁰ kitűztük október 5-re a fél-egytemes zsinatot

²¹ tudósítván

közt), kiknek mikor odagyűlésünknek célját és végét hogy megjelentettük volna, cum protestatione¹ megmondák aperte,² hogy ők sem seniort, sem synodust competens bírójoknak nem ismernek, tőlük törvényt nem is hallanak. Melyet hallván a synodus, kérdezte, mi okon nem ismernék bírójoknak, holott az új törvények, kiknek ők subscribáltak, annak a scholának felsőbb bíróságát minékünk, nem másnak adta, amilyet mi tőlünk sem ők, sem mások el nem vehetnek, valameddig a Pataki scholát törvénytől el nem rontják. Tovább, hát kit ismertek bírátoknak? Erre csak hallucináltak,³ mert még bírásokat fel nem találtak volt, hanem azután sok keresések után feltalálván, Muraközi Sámuel követek által többekkel együtt megizenék nemzeti viceispán uramnak, hogy az egész evangélikus statust sem bírálják meg, hanem országgyűlésre appellálnak. Csekély elméjű együgyű ifjúság! talán azt ítéli, hogy a clerus és praelatusok statusa közben incorporáltatik⁴ a Pataki nemes coetus? Nemes coetusnak per illusionem⁵ nem mondjuk, hanem magok vették magoknak azt a titulust, hogy nemes coetus. Ennek előtte mintegy tíz esztendővel, némely alkalmatossággal köztök levén, mikor sűrűven iterálnák⁶ a nemes coetus nevezetet, üdvezült Zákány András és Incédi Mihály uraimék igen megdorgálák őket, hogy az nem őket, hanem a nemes vármegyét illetné. Azólta azzal a titulussal tapogatták élnek.

A coetus képében előttünk compareált négy ifjak protestatiójuk után tőlünk elmenvén, sok órákon munkálódtunk, miképen per placidiora et pacifica media⁷ dolgokat igazíthatnók, hogy ha miképen a seditiók főkeit és fautorit⁸ kitalálván, azoktól seductusokat segregálhatnók,⁹ hogy a malignusokkal¹⁰ az elcsalattak együtt ne luálnának.¹¹ Hosszas discursusok után tetszék, hogy értelmes atyánkfiait közikbe küldenők ily insturctióval. Mivel ez féle coetusban megesik, hogy akik consentiálni¹² láttatnak is, azt nem sponte¹³ cselekszik. Hanem vagy félelemtől viseltetvén, vagy másképpen seducáltatván consentiálnak. Itt is talán vannak olyanok, és ha volnának, vagy szóval, vagy valami nutussal, indiciummal¹⁴ magokat kijelentvén segregálnák új magokat, még készen volna a gratia, aki vétkét megismervén azt megvallaná és resipiscálna.¹⁵ Ez követeink elmenvén, az egész ifjúság együttlétében midőn reájok bízott követséget proponálták volna, becstelenül tractáltak¹⁶ őket, incendiáriusoknak¹⁷ kiáltották és kevés híja, hogy kezeket is reájok nem vetették. Felkiáltván egyenlőképpen, hogy fejek fenállatáig egymástól el nem szakadnak. Midőn ennyi sok csendes, istenes mediumokat egyik terminusról másokra, másokról harmadikra való halogatásokat elkövetett volna a synodus, de látná, nem hogy azokkal valamit használhatna, sőt az ifjúság mindinkább megkeményedvén, magát a nagy veszedelmet siettető vakmerőségnek vetné. Egyéb remédiumot¹⁸ már hátra lenni nem látna, a schola törvényének vizsgálásához kezdvén, és mind az ifjúságnak excessusa nyilván való volna, arról való világos törvények is volnának, felőlök deliberált.¹⁹ Mely deliberátumnak meghallására midőn a synodus hivatta volna, követeink által ezt izenék: Ha a synodus megizeni nekik, miért hivatja, hogy megtudják és ha tetszik eljönnek, de ők bizony a törvény hallására nem jönnek. A synodus, noha itt is élhe-

¹ tiltakozással

² nyíltan

³ tétozáztak

⁴ számíttatik

⁵ csúfságból, gúnyból

⁶ ismételtették, mondogatták

⁷ csendeséggel és békével

⁸ segítőit

⁹ a becsapottakat elválaszthatnánk

¹⁰ gonoszokkal

¹¹ fizetnének

¹² egyetértési

¹³ önként

¹⁴ intéssel, jellel

¹⁵ észére térne

¹⁶ bántak velük

¹⁷ gyűjtogatóknak

¹⁸ orvosságot

¹⁹ ítéletet mondott

tett volna autoritásával, és ilyen vakmerőségekért per non venit¹ ellenök sententiát mondhatott volna; de mégis ex superabundanti² hozzájuk küldött ilyen izenettel: Ne vessek magokat ilyen nagy vakmerőségre, jöjjenek közinkben, assecuráljuk őket bona fide,³ itt senkit közülök meg nem fognak, nem kötöznek, hanem mondandó beszédünket hallják meg, ha tetszik benne, ha nem, senkinek füléhez nem varrjuk, elbocsáthatják fülök mellől. Ezeket hallván, sok tergiversatiók⁴ után eljövének egész coetusul, aki a házban be nem fért, megnyitván a ház ajtaját, a pitvarban állottak. Ott is azon beszédekkel intvén őket: Édes öcséim, ha mi a kegyelmetek beszédét meghalljuk, noha nem tagadhatjuk, abban is több modestiat⁵ kívánnánk, halljátok meg ti is a mienket, ha tetszik és ha veszitek jó, ha nem, senkinek füléhez nem kötjük, elbocsáthatja füle mellől. Itt is noha ultro citroque sok velitatiók⁶ voltak, elkésőre inducáltatának,⁷ hogy meghallanák. A synodus notarius a felszóval előttök elolvasá a deliberatumot, mely ez volt.⁸

E deliberatumot előttök elolvastván, onszollotta a synodus eléggé, hogy ha kívánják, párban⁹ nekik kiadják; de nem kelle nekik, hanem közülünk elmenének. Akarván a synodus tovább is a scholáról provideálni,¹⁰ a mestereknek serio¹¹ megparancsolá: Ha az ifjúságnak mozdulását vennék eszekben, igen serényen vigyáznának. A seniort addig el ne bocsátanák, meddig mindenekről számot nem adna, az épületekben, bibliothecában és egyéb coetus javaiban kár ne esnék általok, a scholát egy szempillantásig is ne tágétanák sem éjjel, sem nappal, egyik mindenkoron a scholában bent ott hálna, a nemeseket, neutralistákat¹² tanítanák, sőt ha illendő praecep-torokat találnának, újabb praeceptorokat constituálnának,¹³ sőt még a szomszéd ecclesiákban levő tanítóknak is demandálta,¹⁴ hogy per vices¹⁵ a scholában lennének, meddig a schola restaurálódnék.¹⁶

A synodus után való nap, úgymint 6. octobris, a mesterek felmenvén a scholában a synodustól reájok bízattatott dolgoknak elkövetésére, mikor intenék a seniort a számadásra, simpliciter detrectálta,¹⁷ hogy nem cselekszi. Midőn a praeceptorok constitutiójában igyekznének, a sententia¹⁸ alatt levő ifjúság felzendülvén, ilyen szókra erumpált.¹⁹ »A mi scholánkban bizony nem tesztek, tanítjuk mi a nemeseket. Mi nekünk nem vagytok mestereink, a mi scholánkba ne jöjjetek praescribálni, mert ha mi rajtatok esik, el nem veszi rólatok se zsinat se zsinat másikja. A scholából ha ki kell mennünk, olyat cselekszünk, hogy Magyarországnak a füle megcsendül bele.«

Ami legyen, könnyű kinyomozni, mert társaságunkbeli tanítóknak beszélte egy leleszi canonicus,²⁰ hogy némely Pataki deákok végeztek már Zámbar Mátyással,²¹ hogy a scholát neki kezébe adják. Az időtől fogva az ifjúság a scholában benn vagyon, sőt hacsak benn volna, szenvedhető volna; de e darab földet befutván, sok rendbeli emissariusai²² által minden rendek előtt a synodust és magok mestereit hallatlan és minden igazság

¹ meg nem jelenés miatt

² ráadásként

³ biztosítjuk őket jó lélekkel

⁴ vonakodások

⁵ udvariasságot

⁶ innen is, onnan is sok közbeszólások

⁷ ráállának

⁸ Lásd fentebb a zsinat végzését.

⁹ másolatban

¹⁰ gondoskodni

¹¹ szigorúan

¹² A neutralisták önköltséges tanulók voltak.

¹³ állítanának

¹⁴ meghagyta

¹⁵ egymást váltva

¹⁶ helyreállana

¹⁷ egyszerűen ellentmondott

¹⁸ büntetés

¹⁹ fakadt

²⁰ kanonok

²¹ Sámbar Mátyás (1618-1685) jezsuita szerzetes, 1663-1668 között Sárospatakon tartózkodott.

²² ügynökeik

nélkül való calumniákkal,¹ vádolásokkal traducalni² meg nem szűnnek, sőt ocsmány, képtelen, hamisságokkal teljes írásokat minden szemérem nélkül széjjel folytatván, a ministériumot és mestereket oly gyűlölségbe juttatták, hogy némelyek ez új informatiójokra egyedül minket meg nem hallgatván először, mely contra aequitatem³ vagyon. Mert azt mondja a pogány Seneca is: Qui statuit aliquid parte altera inaudita, aequum licet statuerit, haud tamen aequum fuit.⁴ Ki egy, ki más kemény senitentiát mond ellenünk. Hogy a Zempléni dioecesisbeli prédikátorok megérdemelnék, ha lábokon fogva vonnák ki őket a parochiákból. De ez csak annyi, mint a mi ártatlan Mesterünk felől kiálták: crucifige, crucifige.⁵ Az apostolok idejében való keresztyéneknek: ad sarmenta et rogos.⁶ A mesterek elatus spiritusuaik.⁷ De ennyi nyughatatlanságinkért, istenes vigyázásinkért ha szenvedünk, azt örömmel viseljük, mert tudjuk, hogy erre hivatattunk. Amiképpen a camomil nevű fű úgy nevededik, mentül inkább tapodtatik. A Christus tanítványa is akkor conformáltatik⁸ az új mesteréhez, mikor szenved az igazság mellett. Ignatius sietvén a vadaknak fogok által való szenvedésre, azt mondja: Nunc incipio fieri Chirstianus.⁹ Noha úgy vagyon, sokkal keservesebb attól szenvedni, kiktől tutelát, defensiót¹⁰ és érdemlett becsülést várhatnánk, de ebben sem csüggedünk el, mert ebben sem elsők vagyunk. Megesett ez Dávidon, kiről így panaszkodik psal. 55: »Ha ellenség illetett volna engemet szidalommal, elszenvendném, de te, én vezérem és én barátom, kik együtt gyönyörűségesen tanácskozunk vala, és az Úrnak házában együtt megyünk vala«. Megesett a mi mesterünkön: »Aki az én kenyereket ötte, az emelte fel ellenem az új sarkát«. A Római Birodalomnak fundálója, Cajus Julius Császár, midőn alacsony állapotból tőle nagy méltóságra felemeltetett Cassiustól és Brutustól a tanácsházon hanczárral által verettetnék, 23 sebekkel megsebesítettét, halála előtt keservesen ezt ingeminálja: »Siccine mi fili Brute«!¹¹ De ezt ebben hagyván, tudjuk, amint kegyelemből adatott minékünk, hogy hinnénk a Christusban, kegyelemből adattatot, hogy szenvedhessünk is őérette. Mi ez processusban,¹² amint a schola törvényiből lument¹³ vehetünk, mindeneket rendesen, jó lelkiismerettel igyekeztünk elkövetni. Ha rendesen cselekedtünk, miért tapostatunk lelkünk ismeretiben és kicsén becsületünkben? Mi tisztünket elkövettük, amiért minket senki scholarontóknak, pusztítóknak méltán nem kiálthat. Ha minden névvel nevezendő excessusok s a mi temérdek sok becstelenítésink impune¹⁴ hagyattatnak, ítélje meg Isten és e világ, minemű rettenetes dolgok következnek. Amiképpen csak az elmúlt napokban megújítottak, fegyveres kézzel némely nemes ember földre reá mentenek és hatalmasul marháját elhozták. A szőlőpásztorokra is ugyan fegyveres kézzel reá mentek. A lelkeződés,¹⁵ részegeskedés, hamis esküvés, rossz gyanús személyekhez való szabados járás, azokon való verekedés úgy lábra kapott köztök, hogy immár megtetszik, sem politicus sem ecclesiasticus magistratust¹⁶ nem ismernek, hanem undok independentismusra¹⁷ vetemedtek, amely independentismusnak minemű veszedelmes ártalmas consequentiái¹⁸ lehetnek, tanuljanak a főrendek az Angliai király példáján. És hogy írásunkat berekesszük, kérjük Nagyságtokat, Kegyelmeteket Istenre és jó

¹ rágalmakkal

² vádolni, rágalmazni

³ az egyenlőséggel szemben

⁴ Aki a meg nem hallgatott másik félről állított valamit, ámbár állította legyen az igazat, mindazonáltal az éppen nem volt igaz.

⁵ feszítsd meg

⁶ Máglyára velük!

⁷ kevély lelkűek

⁸ illik

⁹ Most kezdek keresztyén lenni.

¹⁰ gondviselést, védelmet

¹¹ Ezt sóhajtja: Így bánssz-e velem, fiam, Brutus!

¹² eljárásban

¹³ világosságot

¹⁴ büntetlenül

¹⁵ A „lélek keresztelte” mondásra utal, amely rút káromlásnak számított.

¹⁶ sem világi, sem egyházi felsőbbség

¹⁷ függetlenségre

¹⁸ következményei

lelkiismeretire, hogy e declarationkba tekintvén, mind a scholának néhai boldog emlékeztű méltóságos rendektől s patrónusoktól íratott s megerősített törvények épen, magok erejében tartassanak meg, ez ideig vigeált¹ undok independentismus simpliciter tolláltassék,² minden tagjai a scholának mindenképpen szép és jó rendben igazgattassanak, e mostani deliberatióink effectuáltassék,³ ez meg nem lévén, Nagyságtok és Kegyelmetek bölcsen megítélheti, miért kellessék ebben a dioecesisben seniornak, synodusnak, schola mestereknek és törvényeknek e scholára nézve fennmaradni.

Hosszas írásunkról Nagyságtoktól és Kegyelmetektől bocsánatot kérvén, Nagyságtokat és Kegyelmeteket Istennek oltalma alá ajánljuk, és akik előtt még despectusban⁴ nem jutottunk, azoknak minden időbeli aláztatos, együgyű szolgálatunkkal való kedveskedésünket ígérjük. Legyen a nagy Isten Nagyságtokkal, Kegyelmetekkel.

1668

A Pataki parókiáknak és schola mesterek házainak való gondviseletlenségről panaszt tettek, hogy a Patakiak nem akarják építeni.

Deliberatio: Hogy a Pataki bíró mellette valókkal együtt, azokhoz tartozó jövedelmekét kiszedjék, és ahol kívántatik, építsenek, egyébaránt a ministeriumtól⁵ megfosztatnak.

1669. február 6-i sárospataki zsinat.

Esperes uram őkegyelme jelenté, hogy a Pataki schola mestereket marasztván tisztéknek continuálására,⁶ őkegyelmek bizonyos conditiókat⁷ tettek fel, melyeket a mostani gyűlésre halasztott. Mester uramék akkori feltött conditiojokat előszámlálták, melyek esperes uram kezénél írásban vagynak. A conditiók felől discourálván, legelőször a törvények kinyomtatása felől, tetszett, hogy a Typographus nyomtasson egynéhány exemplárt,⁸ melynek papirosát megszerzé az árendából,⁹ munkája ingyen legyen.

A bötűk másolása felől rendelték, hogy mihelyt a mostani munkákat elvégzi a Typographus, egy terminuson másolják meg.

Buzinkai uram kívánta, hogy amely ötven forintokat a felső esztendőben elvontanak volt, azért mert őkegyelme betegeskedett, [adják meg]. Deliberatum: Hogy őkegyelmének adják meg, ötödfél köből búzával együtt.

Pósházi uramnak hátramaradott hat köből búzáját meg kell adni.

A schola igazgatásáról és disciplinálásáról¹⁰ kezdettek beszélgetni, és nemes Baxa uram őkegyelme panasszal jelenté, minémű insolentiák¹¹ vagynak a scholában, és a disciplina teljességgel a földön hever. Ez insolentiákról értekezvén esperes uram, Tooth István bizonyosságot tött, hogy a scholában szerelem éneket énekeltetnek, kiáltoznak, szitkozódnak, etc. Bényén a szüretkor rút tékozlást tettek, hét fő bort ittanak meg, azon kívül gyakorta ott részegeskednek.

A deákok excessusinak compescálásáról¹² tetszett, hogy esperes uram visitatoria menjen le a scholában, és akik delinquenseknek comperiáltatnak, statim et de facto¹³ megbüntetessenek.

Mivel a schola romlását tapasztalhatóképpen vettük eszünkben, melynek orvoslására igyekeztünk, tetszett, hogy a directio¹⁴ mester uraméknál egyaránt legyen, úgy mindaz-

¹ erőben volt

² egyszerűen szüntettessék meg

³ véghez vitessék

⁴ megvetésben

⁵ lelkeszi szolgálattól

⁶ folytatására

⁷ feltételeket

⁸ példányt

⁹ bérletből

¹⁰ fegyelmzéséről

¹¹ szokatlan dolgok, oda nem illő dolgok

¹² kihágásainak megzabolázásáról

¹³ vétkeseknek találtatnak, a helyszínen ténylegesen

¹⁴ igazgatás

által, hogy Buzinkai uram cum autoritate¹ vigyázzon et cum assistentia Rectorum² a bűnösöket törvény szerént keményen megbüntessék. És akik megszenteltáztattanak,³ azoknak pártjokat ne fogja egyik mester is, sőt ha külső patrónusok az olyanok mellett instálnának⁴ is, senki ad instantiam magától ne favorizáljon,⁵ hanem esperes uramnak és a Pataki prédikátoroknak tudtokra adják. Az olyat pedig, aki politicusokhoz confugiál,⁶ megbüntessék.

Azonban (amint feljebb is vagy) esperes uram visitatoria a scholában bemenvén, mind a delinquenseket kikeresvén, törvény szerint büntessék, mind a mostani végezést proponálják.⁷ Megtiltván egyszersmind, hogy senki az ecclesiasticus senior, Pataki prédikátorok hírek nélkül politicusokhoz ne folyamodjanak, amint a schola törvénye is tartja.

A paedagogiarchaság⁸ felől úgy tetszett, hogy Buzinkai uramék valami lument⁹ adnának, miképpen kellene a paedagogiarchaságot bizonyos ideig rendelni. Buzinkai uraméknak tetszett, hogy jó latinus és a historiában mediocriter versatus¹⁰ embernek kellene lenni a paedagogiarchának, kire nevezetesen illendőnek ítélték Pataki István uramat.

Mivel hogy Pataki István uram jövetele felől nincsen semmi reménység, tetszett, hogy Séllyei András uramat (ki egyébaránt is Pataki alumnus) tegyenek hivatalt a paedagogiarchaságra, melyben mint kellessék őkegyelmének magát viselni, arról írott törvényekből megtanulhatja. Nevezetesen mindazáltal a nemesek befogadásában ily modalitást¹¹ tartson, hogy a több mestereknek hírt tegyen, és együtt préceptort, házat rendeljenek. A halott temetésre, midőn a nemesek is elhivattatnak, azelőtt continuo¹² a paedagogiarcha szokott volt kimenni.

Séllyei András behivattatván a Pataki scholának igazgatására és az ifjúságnak tanítására, hivatal adatott cum admonatione, hogy ha őkegyelmének volna valami része a Chartesiana Philosophia szerént való opinióban,¹³ azt őkegyelme letenné. Séllyei uram őkegyelme engedelmességgel a hivatalt megköszömvén, ígérte magát a mesterségben való szolgálatra. Egyszersmind mentvén magát, hogy megnevezett opinióban része nincsen.

1670. január 7.

Rectores: Michael Buzinkai et Johannes Posaházi.

A hallgatók [...] neheztelik, hogy őkegyelme [a lelkész, Szepsi András] között és a mesterek között simultás¹⁴ vagyon, melyet tollálni¹⁵ kell.

Visitata Schola S. Patakiensis die 8. Jan.

Senior Stephanus Némethi.

A mesterek panaszkodnak, hogy a deákok kinn hálnak, kiváltképpen a mostani praebitor,¹⁶ Berendi, az ünnepben kinn hált, és a korcsma árultatást a szolgájára bízta. Az exitusokban sok excessusok¹⁷ lesznek. Az exitust tollálni kellene. Erről a synodusban kell végezni.

A scholában a deákok céhet tartanak, és ez alkalmatossággal sokat dorbézolnak. Deliberatum: tollatur.

¹ hatáskörrel

² a tanárok közreműködésével

³ ítéletet mondtak rájuk

⁴ kérvényeznének

⁵ a kérvény alapján ne mutasson jóindulatot

⁶ világi tisztségviselőkhöz szalad

⁷ tegyék közzé

⁸ iskolafelügyelőség [Itt a nemes tanulók felügyelője.]

⁹ világosságot

¹⁰ meglehetősen járatos

¹¹ módot, eljárást

¹² mindig

¹³ Descartes filozófiájában

¹⁴ gyűlölség, ellenségeskedés

¹⁵ megszüntetni

¹⁶ gazdasági ügyintéző

¹⁷ a kijáráásokban sok kihágások

A praeceptorok a gyermektanításért nagy fizetést kívánnak, a szüléket sarcoltatják. Eről törvény vagyon, azért mester uramék éljenek véle.

Panaszolkodnak a városbeliek, hogy mind a deákok s mind a külső emberek a scholában éjszaka a korcsmában dorbézolnak. Tetszett, hogy mostan a senior ad partem admonealtassék,¹ efféle excessusokat eltávoztatnának. Mindazáltal e dolognak derekas revisioja a generalisra halasztatik.

A deákoktól tudakozták a mesterek tudományok, tanítások és erkölcsök, magokviselések felől. Mindenben jó bizonytságot tesznekőkegyelmek felől.

A mesterek fizetését kellett volna elintézni, de Baxa és Kazinczi uramék jelen nem lévén, másszorra maradt.

Ezen vizitációban a praeceptorok mindenik classisban instelláltattak.²

Kállai István Pataki deák vádoltatott, hogy az Újhelyben megöletett deáknak halálának oka volna, melyet tagad, egyszersmind kívánja, hogy engedjenek időt neki, hogy ő is inquiráltasson³ maga mentségére. Melyet neki meg nem engedtek, hanem mivel nyilván vagyon, hogy gyanús asszonyokkal ivott a scholában, kardot rántott etc. Deliberatum: Minthogy a scandalum⁴ nagy, és avagy csak remote⁵ alkalmatosságot szolgáltatott a gyilkosságra, azért a scholából menjen ki.

Berendi Sámuel Pataki praebitor a feljebb megírt excessusiért tisztétől megfosztatott és a hatodik collatióban vettetett.⁶ Azután instált, és megengedték, hogy tisztében maradjon, de a sexta collationak utoljára essék.

Johannes Kisztei accusatur, eo quod in Schola Uyhelensi cum mulierculis infamibus conversatus fuerit. Quare advocatus, severe admonitus et redargatus,. In Schola mansio ipsi concessa.⁷

Quandoquidem in Schola multi excessus ex educillo oriantur, statutum: Post nonam vespertinam Praebitor claves cellae Seniori assignet, nec ulli sive extra, sive intra Scholae limites, vinum propinet.⁸

SÁTORALJAÚJHELY

(Borsi, Kisbányácska)

1611.

Uyhel

(Borsi, Bányácska)

Az Uyheli úr dézsmájából, ugyanitt Uyhelben, a dézsma borokból ad az úr az egyházi rendnek huszonkét hordó bort. Ennek a tizennégye a főpásztoré. A többivel a két collega, a mester és a kántor osztozik, kettőt-kettőt vesznek.

Rectoris Reditus

Vagyon a Szaar hegyen egy szőlő. Mind lakosok s mind vidékiek, akiknek szőlejek vagyon, adnak egy-egy köből bort. A zsellér is, ha szőlője vagyon, egy köből bort ad, ha szőlője nincsen, ad 16 pénzt. Aki szüret előtt vagy szüretben szőlője termését eladja, annyi pénzzel tartozik, amennyin ekkoriban egy köből bor jár. A földesúr adta 22 hordó borból jár két hordó bor, amint a Főpásztor jövedelmében meg vagyon írva.

A város készpénzt ad, 16 forintot. Kassai két köből búzát.

¹ rész szerint megintessék

² beállítottak

³ nyomoztasson

⁴ botránkozás

⁵ távolról közvetve

⁶ a hatodik tanulócsoportha vettetett... [Ez volt az ún. degradálás. A diákokat tanulmányi eredmény és magaviselet szerint tanulócsoportha osztották, amely egyben rangsort is jelentett. A kedvezményt pedig eszerint kapta egy-egy diák.]

⁷ Kisztei Jánost vádolják, hogy az újhelyi iskolában gyalázatos asszonyocskákkal társalkodott. Amiért behívták, szigorúan megintették és megfeddették. Az iskolában maradáást megengedték neki.

⁸ Mivel az iskolában számos kihágás ered a kocsmából, elhatároztuk, hogy este kilenc óra után a praebitor a pince kulcsait a seniornak adja át, nehogy valaki, akár az iskola kerítésén kívül, akár belül, bort igyon.

Ha örökséglevelet ír, melyre a város pecsétjét vetik, a városiak adnak két pénzt, a vidékiek húsz pénzt. Ha ki vidékiek közül bizonyosságlevelet írat, akár ő maga írja a mester, akár deákjaival írassa, 20 pénzzel tartoznak. *Ezt nótáriusnak rendelték.*

Funustól 8 pénzt adnak.

Schola

Vagyon a Pataksan egy szőlőcske, melynek szomszédja Soltesz Andrásné. Ezt a deákok magok művelik. A város molnából sabbathalé jár. Másik szőlő vagyon a Boglioskan, napkeletről való szomszédja Görgei Jób. Harmadik szőlő a Szaar hegyen vagyon. Ennek délről való szomszédja a patakfolyás, napnyugatról Fazekas András.

1628.

Servitutis ratio. Minden héten vasárnap a pásztorral egy-egy deák járjon ki Baniatskara. ANNO 1628. 19. januarii in generali synodo Uyhelini deliberatum,¹ mert azt a szokást három ember vallotta, tudniillik: Hegedüs Imre, Tasko Antal és Santa Balázsné.

1629.

Rector Valentinus P. Vaari.

De schola:² Foldozzák meg a scholát!

(1629. erdőbényei zsinat: Újhelyben az Harta uramtól csináltatott rostélyos alkotmány pro Sacra Coena Domini az cathedra eleiben tetessék visitatiokor per visitatores. De az deákok ne menjenek énekelni az torony mellett csináltatott magos karban, hanem az régi helyen énekeljenek.)

1632.

Rector Georgius Chietsi.

Horvat György uramnak a Magas hegyen vagyon egy pénzen vött szőlője. Megszedvén ez esztendei termését, bíró uram a templom, vagy schola épületire fordítsa a szőlőt azután, mely ér flor. 80.

Mikor egyebek a templomban vannak, a mendikánsok a kő porticusban lévén, poroznak a porticusban ülő emberek nyakában. A kő porticusban ne szemtelenkedjenek a deákok.

A deákok mikor János uram prédikált a temetőben, nevettek, megszólította, de nem gondoltak vele. Hogy a mester egy kobzot tört el, és a deákok közül némelyiket megszidta, conspiráltak³ volt, hogy törvény kívül cselekedte volna.

Discipuli de Praeceptore:⁴ Gyakorta peregre megyen.

A scholát kővel akarják építeni.

1635. július 9.

Epistola Supplicatoria pro aedificatione Scholae Uyheliensis. Anno 1635. 9. Julii.⁵

Minden kereztienek[ne]k, valakic az Ur Chr[i]s[tus]nac erdeme által várjac idvessegeket, az Atia minde[n]hato I[ste]nnec kegielmet, bekesegyet, es minden egiéb aldasit, szívem szerent kivano[m], es alazatos szolgálatomat ajánlom.

Jollehet az Isaias Proph[et]a könivenec cap. 49 v. 23, ez vilagi fejedelmeket az Eccl[esi]anac taplalo daikainac nevezte: mindazonáltal ugian ottan azon irasaban kevell alab c. 54 – 11. azon Eccl[esia]t szegennec mondotta: mert az mint Oremus Doctor in Vita Malchi⁶ fel jedzette, minek utanna az Eccl[esi]anac gondgiaviselese az

¹ Szolgálati rend. Az 1628. január 19-i újhelyi zsinatban határozott meg.

² Az iskoláról.

³ összebeszéltek, összeszövetkeztek

⁴ A tanulók a segédtanítóról.

⁵ Alázatos kérő levél az újhelyi iskola építésének ügyében. Miskolci Csulyak István zempléni esperes levelének fogalmazványa. Az elküldött változatot közölte Dongó Gyárfás Géza: Adalékok Zemplén vármegye történetéhez XV. 1910. 128-129. p. Kivételesen betűhíven közöljük, a rövidítések szögletes zárójelben való feloldásával, és az utólag javított szöveg egyszerű zárójelben való megadásával. A vármegye 50 forintot ajánlott meg az iskola építésére, amint D. Gy. G. közléséből kitűnik.

⁶ Malchus élete című műben.

kereztien fejedelmekre (jutot) szallot, hatalom[m]al ugian es gazdagsaggal nagio bba, de josagos chielekedetekkel kissebbé löt: netalantan azért, mert az (adasra) Eccl[esi]anac taplalasara tehetsegec volna, de akarattioc nintsen. Innet vagion, hofi mikeppen az Evangeliom az szegeniek[ne]k hirdettetic, azonkeppen az Eccl[esi]ais (az mostani időben) főkeppen azoktól segittetic: kik amaz Eva[n]geliombeli özvegi aszoni allattal, az ő tejeknec, még az savojatis I[ste]nnec szentelic. Ennec igassagat az Magyar orszagi Eccl[esi]ak eleggé érzic, az többi közzwl az Saros Uyheli Eccl[esi]a, ki midőn az regisegnec miatta el rothadot, fabol chinalt iskolajat fundamentomabol mostan kőből epiteni kezdette, az mi keves sirotskaja voltis, aztis mind rea költötte, de mégis az el inditot epitést veghez nem vihette, sőt ugian nemis viheti; hanem az en Supplicatio[m] által illien Istenes dolgaban kenszeritetet N. U.¹ es ti k[e]g[ie]lmetekhez foliamodni, hog' ke[gielme]tec segítsege által el kezdet epitesec (vehessen derekas) mehessen veghez.

Annakokaert mindeneket I[ste]nhez valo szeretetiért intec és kérec, hog' az meli jókat I[ste]ntől az naponkent valo taplalasra vöttene, azok[na]k kitsin morsalekjat ne szanniac az I[ste]nnec tisztesseregere ki adni; hofi mikeppen őszel az meli magot az mező kebeleben be veszen, niarban sockal gazdagab rakással takarja be hazaban: azonkeppen az keresztienekis ezert az idő szerent valo kiseded alamisnajokert, az öröc eletnec gazdag örökseget vehessen el Chr[istu]s Urunk[na]k igireti szere[n]t: Ki mikeppe[n] hog' senkit megh ne[m] chial: azonkeppe[n] N.U. es ke[gielme]tkeket ő felsegenec atiai oltalma es gondviselese ala ajanlom.

1639.

Rector Stephanus Portsalmi.

A deákok második szőlője vagyon a Boglioskán, napkeletről Görgei Jób szomszédja. A harmadik szőlő vagyon a Szár hegyen, napnyugatról Farkas András szomszédja, délről a patakfolyás.

1643.

Rector Stephanus Tokai.

1650.

A scholabeli ifjak panaszolkodnak a sabbathalis felől, hogy csak reggeltől fogva estélig jár számokra. Egyebütt 24 óráig jár a sabbathalis. Itt is úgy járjon.

A scholabeli ifjak difficultálják² a mesterek scholában vett pénzes bornak kiárultatását, magok termése borának elmaradásával.

Deliberatio: Nem szabados pénzen vett bort árulni az ecclesiasticusoknak kereskedésre, hanem csak a magok termését szabad árulni. A mester indulgeáljon³ néha a deákoknak is bor árulásra való időt sokadalomkor.

1658. augusztus 30. [zsinat]

A mi kegyelmes Asszonyunk őnagysága⁴ nemzetes Zákány András uram és Baxa István uramék által közönséges panaszt tett a zsinatban az Ujhelyi deákoknak a felső 1657. esztendőben dióverői sokadalomban patrált excessusok⁵ felől. Mivel amint a tanúkból kitetszik a deákok is voltanak rész szerint okai a gyalogokkal és [...] akkor esett rút vagdalkozásnak és verekedésnek, amelyért a mi kegyelmes Asszonyunk büntetésre kívánta vettetni a deákokat. Azonban mivel a deákok magok is rész szerint vallást töttek ebbéli cselekedetükről, noha akik fő okai voltak, jelen nincsenek, instáltanak,⁶ hogy ezen dolog felől való ítélet tételt avagy dilatioban⁷ bocsássák őkegyelmek, avagy simpliciter condonáljanak.⁸ E felől közönséges voxolásból ilyen deliberatiot tettenek a zsinatban lévő

¹ nemes uraimhoz

² nehezményezik

³ engedjen

⁴ Lorántffy Zsuzsanna

⁵ véghezvitt [fegyveres] kirohanásuk

⁶ folyamodtak

⁷ halasztásban

⁸ egyszerűen tekintsenek el tőle

mind *politicus*, mind *ecclesiasticus*¹ renden lévő böcsületes személyek: Hogy ezen dolognak [...] *decisiosa* más terminusra differáltassék,² azonban az Újhelyi scholabeli deákok *sine mora*³ Asszonyunkat őnagyságát *supplicatiojok*⁴ által megtalálják. Azonban *serio* admonealtatnak, hogy *sub poena gravi*⁵ afféle fegyverre való kiáltások, és scholából az Újhelyi deákoknak való kirohanások, és csoportul vagy magános fegyverrel való kijárások prohibeáltassanak.⁶

1659.

Rector Scholae Johannes Kisvárdai.

[Alumnusok, akik eskü alatt vallottak egy vitás ügyben]: Paulus Kászoni, Michael Pelejtei, Joannes Szoboszlai, Joannes Szerdaheli, Joannes Surki, Matthaeus Gönci, Stephanus Toronyai, Valentinus Tsitseri, Martinus Gyarmati, Paulus Suytai, Joannes Kászoni, Stephanus Enyedi, Andreas Rozgonyi.

1663.

Az Úyhellyi scholában egy Michael Váradi nevű fajtalan deákot akarván a synodus captivaltatni⁷ rossz cselekedetiért, úgymint vagdalkozásáért s rút szitkozódásáért, a többi deákoknak vigyázatlansága miatt ellábalt, mire való képest *proscribáltatik*⁸ az a Váradi.

1664.

Annak felette kívánják, hogy mostani schola mestereket szabad legyen tovább is megfogadni.

Deliberatio: A mester megmaradását a zsinat nem ellenzi.

Rector Alsóvadászi Simon.

Rector et Cantor similiter laudantur.⁹

A mesterséghez való szőlő is elveszett, a kántorságé is úgy.

1665.

Rector Alsóvadászi Simon.

A mesterséghez való szőlőnek egyik része épülgetni kezdett.

SÓKÚT

(Zamutó)

1611.

Soo Kut

(Zamuto)

Rectoris Reditus

Ab una sessione manip. 26. A media sessione manip. 13. Inquilinus denarios 3. Integram sessionem tenens debet unum plaustrum lignorum. Dimidiae sessionis coloni, ambo coguntur unum plaustrum lignorum ferre.¹⁰

Zamuto

Annuatim sex florenos pendunt, quorum duo in rationem Rectoris cedunt.¹¹

¹ világiak (nemesek) és egyháziak (lelkészek)

² eligazítása más időpontra halasztassék

³ késedelem nélkül

⁴ alázatos könyörgésük

⁵ szigorúan megintetnek, hogy súlyos büntetés terhe mellett

⁶ tiltassanak meg

⁷ fogságba vettetni

⁸ kivettetik, száműzetik

⁹ A tanítót és a kántort hasonlóképpen dicsérik.

¹⁰ Egy telektől 26 kéve. Féltelektől 13 kéve. Zsellér 3 dénárt [fizet]. Akinek egésztelke van egy szekér fával tartozik. Féltelkes jobbágyok, kettesével összefogva hoznak egy szekér fát.

¹¹ Évente hat forintot fizetnek, melyből kettőt a tanító számára engednek át.

1629.
Rector Matthias Nemezczenus.

1658.
Rector Martinus Varannai.
Rector non docet pueros. Excurrit ad alia loca.¹

SZACSÚR
(Lomnica, Porubka)

1611.
Szatsur
(Lomnicza, Porupca)
Pro baptisate compatres Rectori per unum den. solvunt.²
Rectoris Reditus in Szatsur
Singuli ex integra sessione dant coretum unum siliginis. A media sessione medium coretum solvunt.³
Porupca
Singuli coretum unum dant, ex his tertia pars cedit Rectori sicut et in Lomnica.⁴

1629.
Rector Thomas Sinapius.

1635.
Rector Matthias Crupina.
A parókia és s schola csöpögő. Resp. Két esztendőn nem volt alkalmas gabonájok zsúphoz, mert ők azzal szokták a ház fedelét fedni.
Rector pastori obediat.⁵

SZALÁNCÚJVÁROS
(Kisszalánc, Szalánváralja, Újszállás)

1611.
Uy Vaaras
(Szalanczka, Vaar Allja, Uy Szallas)
Rectoris Reditus
mester jövedelme közönségesen tizenkét köböl búza, ittvaló köböllel. A köböl bornak a fele a mesteré.
Szalanczka
Ebből a Szalanczkai reditusnak negyed része a mesteré.
Uy Szallas
A schola építése mindenestől övék.
Rectoris Reditus
Aki egészhelyes, fél köböl búzát ad. Aki félhelyes, avagy zsellér, egy csötörttel tartozik.
Váar Allja
A quartan kívül valami búzája jut a prédikátornak, annak a negyed része a mesternek jár.

1629.
Rector Thomas Kemecei.

¹ A tanító gyermekeket nem tanít. Más helyre elfutott.

² A keresztelővizért a komák egy-egy dénárt fizetnek a tanítónak.

³ Egésztelektől egyenként egy mérő rozsot adnak. Féltelektől fél mérőt fizetnek.

⁴ Egyenként egy mérőt adnak, ennek harmadát átengedi a tanítónak úgy, mint Lomnicán is.

⁵ A tanító a lelkésznek engedelmeskedjen.

1632.

Rector Johannes Lengiefalusi.

A mester feljárjon a megholtaknak temetésére.

1639.

Rector Stephanus Királyfalvi.

1641.

Rector Georgius Berkeszi, sed ante visitationis diem in patriam abiverat,¹ talán sáfrányt illatozott.

1646.

Rector Andreas Tölceki.

A schola mester jövedelmét karácsonyig mindenkor megadják! Mert azután inkább nem fizetnek, ha nem szolgál, osztán az leszen oka.

1655.

Mivel a prédikátor jövedelme igen elfogyott Szalántzról, ez okért úgy jobbította a szalánci eklézsia, hogy húsz-húsz kéve búzát ad minden ember, amelyből minden embertől valóból négy-négy kévét ad a minister a mesternek, ilyen conditioval,² hogy egy vasárnap itt, máson ott legyen a tanítás, és hétköznapon is jóakaratajából kimenjen, ha meg nem érkeznek, csak a mester is könyörgés tételre. Aki szegénysége miatt anyit nem adhatna, ötödét adja.

1661.

Rector Thomás Hardicsai

A Szalanczkaiak tartoznak a schola építésével.

1663.

Rector Stephanus Györkei

A mester háza igen rossz, úgyannyira, hogy esős időben benne nem maradhat, melynek építésével a Szalanczkaiak tartoznának.

1664.

A mestert negligentiával³ és gyermekek tanításában való és tisztiben való el nem járással vádolják.

1665.

Schola mesterük nincs, mivel a scholajok is nincs, elromlott, azonban a szaput is változtatták. Azelőtt Szécsi köböllel 12 köböl búzát adtak a schola mesternek, mostan már Eperjesivel akarnak fizetni.

A mester fizetésére tartozó fizető szaput elvesztették. Deliberatum est: Az elébbi szaput szerezzék meg, s úgy leszen mesterük.

1668.

Az Uj Szallasiak, ha a scholát húsvétig meg nem építik, tehát az ünnepeken a minister nekik ne szolgáljon.

1670. március 19.

Vagyon Szalánczon egy Sebők György nevű embertelen rossz ember, aki rútul embertelenkedék velünk, a miá bocsáták el most is a schola mestert. Megtiltatott a prédikátor, hogy ezután ne énekeljen, s ne is harangozzon, hanem szerezzenek mestert maguknak.

¹ A tanító Berkeszi György, de az egyházlátogatás előtti napon hazament...

² feltétellel

³ hanyagsággal, nemtörődömséggel

SZÉCSKERESZTÚR

(Szécsegres)

1611.

Széts Kereztur

(Egres)

Ortványok: A kert alatt 8 egymás mellett. Ezek közül, egy tanú vallja, hogy kettei a mesteré.

Rectoris Reditus

Az ittvalók semmit nem adnak a mesternek, hanem az Egresi jövedelem mindenestől neki jár. Az esketéstől, kereszteléstől és quartától megválva, amely a pásztoré.

Egres

A pásztornak Egresben a keresztelésen, az esketésen és az quartán kívül semmit nem adnak, mert ezek csak a mesternek fizetnek aszerint, amint következnek.

Aki maga ekéjével szánt, 40 kéve búzát fizet. Aki ketten szánt, 20 kévét. Aki zsellér, fél köblöt ad, avagy tíz kévét. Egresi nemes, nemtelen fél köből bort ad. Özvegyasszony három sing vásznat.

Nota¹

Törvény szerint a schola építése az Egresieké. De mostan a romlás idején a prédikátor a schola házában lakván, mindenek pusztaságban vannak.

1629.

Rector Thomas Lipóczi Turóczyensis.

1639.

Rector Valentinus Szécsi.

1641.

Rector Jacobus Pólyi.

A schola is zsúpolni jobban kellene. Egres tartozik építeni, de magokat absentálták,² és csak későn jövének fel. A schola mester jövedelmét Egresben régen elváltottatták, mert ki 40 kéve búzát adott, mostan 27 kévét ad. De aki régen 20 kévét adott, az is 27 kévét ad. De a mesternek jobbaránt esik így. A mester tartozik egyszer a halottnak harangozni, mikor meghal, csendíteni.

1646.

Rector Scholae Jakobus Poli.

1651.

A schola mesternek jóakarattól rendeltek magok között kicsiny jövedelmecskét. Aki a ministernek 40 kévét fizet, a mesternek öt kévét ad. Aki 20 kévét ad, a mesternek kettőt. De ha csak két ökrön szánt is, három kévét ad a mesternek. De azt nem engedik az eklézsia könyvében beírni, ne legyen örökös jövedelem, hanem csak gratuitus.³ Ha a mester nem arra való leszen, ő dolgok mit adnak.

[A prédikátor] A mesternek nem engedte, hogy könyörgést tegyen vagy prédikáljon, volt valami villongások.

1655.

Rector Emericus Regetei.

[A lelkész] Nem háborog mesterrel s egyébbel, élete istenes. A mester nem tanít úgy, mint azelőtt.

¹ Megjegyzés. Nem dönthető el, hogy 1611-es, vagy későbbi állapotra utal. Mindenképpen 1623 a lejegyzés legkésőbbi ideje.

² távol maradtak

³ ingyen való, tkp. jóakarattól

1657.

Rector Michael Polanj.

[A lelkész] Az isteni tiszteletben felettébb sokat elmulatott, sőt a schola mestert is az Egresi filiától elfogta.

De Rectore Scholae¹

Mivelhogy comperialtatott,² hogy a Szets Kereszturi schola mester megalkudt Kozmai uramékkal, s azonban benne hagyta, sem Kozmara, sem Kereszturban nem mesterkedhetik, hanem ha a Kozmai uraméknál gratiát³ talál, ott maradhat.

1660.

Rector Stephanus Geönczi.

1661.

Rector Stephanus Gönci.

Az Egresiek, ha a scholának építésére Szent Mátyás⁴ napig a fát meg nem hordják, és az építéshez nem kezdenek, sem mester, sem prédikátor ki ne járjon közikben. Valaki parochia s templom, schola körül való építését Szent Gergely⁵ napig meg nem építi, sem prédikátor sem mester ne szolgáljon nekik.

1663.

Rector Franciscus Rosnai.

A parochia és schola is igen pusztá, melyeknek építésére magokat reá ígérték a hallgatók.

1664.

Az auditorok a ministert istenes tisztiben való eljárásában dicsérik, mesterrel is békében lakozik. Mivel Egresben, mikor a prédikátor harmadik vasárnap járt, akkor a mesteré volt a jövedelem, de holott immár minden vasárnap kijár, jobbították a prédikátor fizetését den. 48. A scholát az Egresiek tartoznak építeni. Ha húsvétig meg nem építik, a sátoros innepben sem passio mondásban,⁶ sem egyébben ne szolgáljon a schola mester.

1665.

Rector Michael Kolbasai.

A schola pusztá, padlása hajazatja rossz. Deliberatum est: Megcsinálják, egyébkent büntetés esik rajtok, hogyha húsvétig el nem készítik, akkor nem leszen ünnepi szolgálat, passio mondás.

A pásztor nem akar szolgálatjáért fizetni a schola mesternek. Fizetni kell, ha marháját nem őrzi, mivel ő is ott lakos. Kívánják a schola mestertől az Egresiek, hogy minden vasárnap alá járjon, s nincs penig fizetése reá. Kedvét keresik a schola mesternek, arra ígérték magokat.

1668.

Rector Andreas Bellai.

A templom, temető, parókia, iskola körül a fogyatkozásokat reparálják. Ha húsvétig nem reparálják, a minister az ünnepeken nem szolgál, hasonlóképpen a schola mester is.

1670. március 18.

Rector Johannes Tályai.

A mester vádoltatott, hogy rút szitkoknak nemét hallották volna tőle.

¹ Az iskola tanítójáról.

² kiderült, nyilvánvalóvá lett

³ kedvet, jóindulatot, bocsánatot

⁴ február 24-ig

⁵ március 12-ig

⁶ Jézus szenvedésének története.

Severe reprehendáltatott, s azután gyülekezetünket megkövette.

In visitatione anno 1670. die 18 Martii Visitoribus Johanne Szentpeteri Seniore, Johanne Tecsi, et Petro Azari, sic repertum et constitutum immobiliter.¹ Aki a pásztor-
nak ad negyven kévét, az olyan ad a mesternek hét kévét. Aki a pásztor-
nak ad húsz kévét, az a mesternek ad öt kévét. Aki tíz kévét ad a prédikátornak avagy fél köblöt, az ad
három kévét. Valakinek az itt való hegyen szőlője vagyon, a mesternek ad egy Szécsi pint
bort vagy két iccét.

A parokiális földeknek s rétnek mesgyéje eltévelyedett. Azért a schola vizitációjának
alkalmatosságával eligazítsák a vizitátorok.

SZENTES

(Véke)

1611.

Szentes

(Veeke)

Rectoris Reditus

A felső mezőről fizet a prédikátor a mesternek negyven kereszt búzát. Az alsóról har-
minckét keresztet. A bornak nyolcada jár, a báránynak ötöde, a tavasznak, tyúknak,
malacnak, méhnek harmada jár. Filialisból harmadrész jár.

1639.

Rector mézet lopott volt, a pásztor a mester pénzéből 4 forintot fizetett érte, és dolgára
ment.

1643.

Rector Stephanus Lévai. [1645-ben is]

A cinteremben való diófák a schola mesteré, és a pásztor magának usurpálta.²

1656.

Rector Johannes Gidofalvi.

A Polyan Czernöiek, mivel nagy fogyatkozással vannak prédikátor nélkül, azért azt vé-
geztük, hogy a Szentesi prédikátor és schola mester alternatim³ járjanak ki közükbe fo-
gyatkozás nélkül, amikor melyik érkezhetik.

1660.

Rector Joannes Gidofalvi.

1670. január 18.

Rector Johannes Kaposi.

1671. január 23.

Rector Scholae se absentavit.⁴

A mester felől is a minister dicsérettel emlékezik.

SZERDAHELY

(Bodrogszög, Karos, Felsőberecki)

1611.

Szerdahely

(Szög, Karos, Felső Bereczki)

¹ Az 1670. március 18-i egyházlátogatás során Szentpéteri János esperes, Técsi János és Azari Péter egyházlátogatók így találták és megváltoztathatatlanul elrendelték.

² vette hasznát

³ felváltva

⁴ A rektor távol volt.

Szög

Reditus Rectoris Szerdaheliensi.

Akiknek szőlőjük vagyon, szintén mint a pásztoroknak, egy-egy köből bort adnak. Akiknek nincsen szőlőjük, 16 pénzzel érik meg. Amely vidéki embernek szőlője vagyon, ad egy köből bort, mellyel a Kövesdi mesterrel osztozik. A pásztor az octavának harmadrészét adja a mesternek.

Ex Karos¹

Aki maga szánt, egy (*fél*) köből búzát ad. Aki mással szánt, az is egyet. Ha hárman szántanak is együtt, egy-egy köblöt adnak. Aki nem szánt, 16 pénzt fizet. Özvegyasszony három sing vászonnal tartozik. Temetéstől a mesternek 12 pénzt adnak.

Ex Felső Bereczki²

Aki maga házában lakik, mind szegény s mind gazdag, fél-fél köből búzát ad. Ha búzát nem adhat, 32 pénzzel éri meg. Az özvegyasszony fizetése három sing vászon. Temetéstől ordinárié jár 12 pénz, melynek fele a pásztoré, ha ott vagyon.

1629.

Rector Nicolaus Paal hazi.

Felsőberecki: Hic Rector solet concionari.³

1631.

Thoronian lakozó Varga Pál nevű panaszlott Johannes Sztropkaira, Szerdaheli schola mesterre, és íratott is neki velem, hogy egy dolmánynak vételére den. 123 pénzt kért volna tőle kölcsön, mostan pedig nemhogy megadná, de még azt mondja, hogy vagyon neki esperestje, pereljen vele. Meghagytam, hogy statim contentalja, mert ha tergiversálni fog,⁴ büntetésben fog esni.

1639.

Rector Paulus Kalongai.

A scholaban, ha eső esik, meg nem maradhatik, hanem egy helyből más helyben kell hordózóskodni.

1640.

Karos

ANNO 1640. nem engedte az eklézsia, hogy a mester prédikáljon, hanem a prédikátor-nak demandálta.⁵

1642.

A Szerdaheliek panaszt tettek a Karosiakra, hogy a mesternek nem fizetnek annyit, mennyit azelőtt fizetnek. Resp. Mivel az eklézsia rendelte, hogy a Szerdaheli schola mester Karosban ne prédikáljon a régi usus szerint, hanem a pásztor tisztja az, a Karosiak méltán öregbítették meg a Szerdaheli pásztorok reditusát, azt is hozzáadván, hogy a parókiális rétet megkaszálják, és amely szénát magok fizetnék a pásztoroknak, azonnal együtt a parókiális rétnak szénáját is a pásztoroknak behordják. A Szerdaheliek a mesternek jövedelmét egy szapu búzával többítsék meg.

1659.

Rector Johannes Csarnahai.

A schola mesternek a takarodó harangozásért ígértnek két icce bort, magok szabad akarattal szerint, de némelyek megadni nem akarják. Azért akik bort nem akarnak adni, adjanak 24 pénzt a két icce borért. Ha ki ugyan nem akar fizetni, ha halottja leszen, ne harangozzanak neki mindaddig, míg meg nem fizeti a 24 pénzt. A schola mesternek

¹ Karosból.

² Felsőbereckiből. Felsőberecki, Zemplén vm. 1611-ben Szerdahely leányegyháza.

³ Itt a tanító szokott prédikálni.

⁴ ...tüstént adja meg, mert ha halogatni fogja...

⁵ parancsolta

fizetését a gyermektanításáért így rendeltük: az abécét tanuló gyermektől fizessenek 18 pénzt. A Donatot tanulótól fizessenek tíz polturát. Azonfelül akármit tanuljon, ötven pénzt.

A schola mesterhez, udvarbíró uram látta, hogy menyecske járt a scholában. Az udvarbéli parasztbíró is látta, hogy kijött a scholából a menyecske.

Karos

Akik a scholára tartoznak gondot viselni, ha karácsonyig meg nem építik, a mester egyikben se menjen ki szolgálni a filiák közül, ha a kertet is meg nem építik.

1660.

Rector Georgius Szölöskei.

A Karosiak Szerdahelytől el akartak szakadni, mindazonáltal nincsen semmi módjok az elszakadásban, hanem csak a scholához való szolgálatot neheztelik. Azért a régi usushoz tartásuk magukat.

Egy Kasos István nevű ember megadta a mester díját, felesége pedig kurvasággal vádoltatván, és a megöletett schola mesternek is halálának nem kicsiny oka lévén, jöve előnkbe és értekezik, hogy feleségét, ki magát septimo se juramentummal purgálta,¹ hozzá kell-e fogadni, vagy nem, értekezett felőle. De mivel igen difficilis causa² s mi pedig kevesen voltunk, disperáltuk³ a következő synodusra.

1665.

Gönczi István uram, azelőtti mester Körösfői Mátyás ellen illendőképpen mentette magát. A mester nagy injuriákat⁴ tett őkegyelmén, mikor búcsúzott. Deliberatio: Az a Körösfői Mátyás a dioecesisből proscibaltatik,⁵ hogy itt se mester, se prédikátor ne lehessen.

1669. december 5.

Rector Nicolaus Csekei.

A mestert vádolják, hogy a gyermekeket nem tanítja. A mester admoneáltatott, hogy a gyermekeket tanítsa.

1671. január 21.

Rector Scholae Petrus Fejérvári.

Az auditorok a mester felől jó commendatiót tésznek.

A schola mester panaszkodik, hogy a schola puszta, fizetését meg nem adják. Karácsony másod napján Karosban Pócsi Jánosnál lévén a mester, Pap Isák és Borsi Istók tolvajul reá mentek, csaknem életét is elfogyatták.

A mester panaszkodik, hogy a Karosiak, akik magok szántanak is a matricula szerint a fél köből búzát meg nem adják. A bíró relátioja szerint 13 ember vagyon, aki fél köböllel tartozik, négyen egy szapuval. Serio⁶ azért a bíró admoneáltatik,⁷ hogy contentáltassa⁸ a mestert.

SZILVÁSÚJFALU

(Kalsa)

1611.

Szilvas Uyfalu

(Causa)

Rectoris Reditus

¹ hétszeri esküvéssel tisztázta

² nehéz ügy

³ halasztottuk

⁴ sérelmeket, sértéseket

⁵ az egyházmegyéből kitiltatik, száműzetik

⁶ szigorúan

⁷ intetik

⁸ elégíttesse meg

A Caussai jövedelem mind borból, búzából a mesteré. Egészhelyes képét ad. Félhelyes kalongyát. Zsellér 12 kévét, avagy fél köből gabonát. *Valakinek szőleje vagyon akár vidéki, akár lakos, egy köből bort ad. Akinek szőlője nincsen, nyolc pénzt ad a falun lakó akár jobbágy, akár zsellér. Ha kinek szőleje vagyon, s bort nem adhat, 8 pénzt.*

1629.

Rector Joannes Nagy Thaljai.

A Causaiak viselik gondját a schola építésének, és azok is fizetnek a mesternek.

1632.

Rector Emericus Vili.

A mester könyörgést teszen. Resp. A pásztort büntetem meg, ha másszor megengedi.

1639.

Rector Samuel Barsi.

A sholanak tapasztás és fedél kell.

1641.

Rector Johannes Körtvélyesi.

A schola csorog. Az ajtó sarkát vékony vasból csinálták, és annyira a földre szállott alá, hogy emelve nyílik meg.

1646.

Rector Joannes Szetsi.

Ha valamely Causai embernek Uyfalusi hegyen szőlője vagyon, nem ad a pásztornak köből bort, csak a mesternek fizet.

1647.

Rectore non existente.¹

A Causaiak a schola kertet elhagyták pusztulni felette igen, melyet, ha idejekorán meg nem építenek, a vizitátorok, hogy a prédikátor is ő köztök ne fungáljon² tisztiben, szabadon hagyták. A schola építése derekasban az Uy Szallasiaké volna, de igen rosszul vagyon hajazatja, s eddig is, ha az Uyvarasiak kéményét és kerítését nem takargatták volna, inkább elpusztult volna. Az Uy Szallasiak a Szalanczkaiakat is kívánják a schola építésnek segítségére. De a vizitációban, mivel a Szalanczkaiak jelen nem voltak, a kívánság el nem végezhető.

1651.

Rector Jacobus Poli.

A scholát a Causaiak tartoznak építeni. Ami híja, megépítsék. Körtvélyesi uram [a lelkész] intse őket.

1658.

A Szilvas Uyfalusi mester panaszolkodott a Causaiak ellen, hogy nem akarnak aszerint fizetni, amint hívták. Rendeltettek böcsületes személyek, Szecs Kereszturi prédikátor és Vilyi uram, hogy a dolgot intimálják³ a Causaiaknak.

1660.

Rector Martinus Szentesi.

Caussay Rosa János elvonta a mesternek egy kereszt búzáját, melyet nem kell elszedni.

¹ Tanító nincs.

² szolgáljon

³ adják tudtukra, javasolják

1663.

Rector Balthasar Bitai.

A mesternek a borért a Caussaiak adjanak den. 24.

1664.

Rector Balthasar Bitai.

Az auditorok a prédikátort dicsérik tisztiben való eljárásban mindenkben. A schola mestert is hasonlóképpen nem vádolják. Sőt a prédikátornak a schola mesterrel való egyezésben való lakását dicsérik és javallják.

1665.

Rector Stephanus Százfalusi, inuxoratus.¹

A Szilvas Ujfalusiak vádolják a schola mestert azzal, hogy gyakran jár Kassára sütő aszszonyához, mely miatt levél olvastatásban való fogyatkozások vagyon.

1668.

Rector Andreas Kaussai.

Sem a Szilvas Uj falusiak, sem Caussaiak nem vádolják sem prédikátorukat, sem mesterüket.

1671. március 12.

Rector Johannes Kéri.

SZÓLLÓSKE

(Ladmóc, Bodrogvécs, Szomotor)

1611.

Szólóske

(Ladmocz, Véts, Szomotor)

Rectoris Reditus

Minden házasembertől, szegénytől, gazdagtól, egy-egy csötört búza jár. Vidéki, akinek szőlője vagyon ez itt való hegyen, egy-egy köből bort ad, melyben tíz icce vagyon. A két nyomásra két föld vagyon.

Ladmocz

Rectoris Reditus

Minden ember, akinek szőlője vagyon, öt-öt icce borral tartozik.

Véts

Rectoris Reditus

Minden szántóember tíz (*tizenhat*) kéve búzával tartozik. Akinek barma nincsen, öt (*20*) pénzt fizet.

Szomotor

Rectoris Reditus

Minden ember, aki szánt, tíz kéve búzát fizet. *Egy keresztet; ANNO 1630 többítették a jövedelmet.* Akinek barma nincsen, öt pénzzel tartozik. *Ezt is 1630 úgy jobbították meg, hogy az öt pénz helyett húsz pénzt adnak.*

1629.

Rector Gregorius Szetskerezturni.

A mester azt mondja, hogy a kamarának egyik oldalát tapasztani kell. Resp. Amely ember tapasztotta volt, csak elhánnya, elnagyozta, de azon leszen a falu, hogy jobban tapasztassa.

Szomotor

Ezelőtt negyedik esztendőben egy kereszt búzát rendeltének a mesternek jó akaratjokból. Pénzt, húsz pénzt rendeltének.

¹ nőtlen

1635.

Rector Matthias Beniei.

Rector ex filiali non rediit ad funerationem Petri Fábián filiae.¹

A schola mellett való házban hegedülő, ivó vargák vannak, kik intempestivisek.²

1636.

Rector Stephanus Kövi.

Schola stillat.³

1639.

Rector Stephanus Szürnyegi.

1647.

Rector Stephanus Balog.

De Rectore, nil praeter bonum.⁴

Nemzetes Szerdahelyi Ferenc a schola mester Stephanus Balog ellen: A mester a szőleje-re reáment, kádjában szőlejét megcsomoszlotta⁵ a kerülők láttára, s egyik kerülő kimérte neki az egy köből bort. Violentiat praetendál.⁶ A mester azt feleli: tavaly is elvitte köből borát. Most is azt mondotta, Isten őtet úgy segítse, nem leszen mesternek adófizetője. Ha akarja ad, ha nem, nem ad, mert ő más vallású ember is. Patificatio facta est.⁷

1650.

Rector Isaac Újhelyi.

A schola is igen rossz. Építsék közönségesen azt is. Mert a schola mester is oly közönséges szolgálók, mint a minister.

1658.

Szőlőskén lakó Domik Pál panaszolkodott a Szőlősi és Czekei mesterek ellen, hogy egy jobbágya fiát, (ki deák gyerek volt, s szolgálja egy Pataki deáknak) kit ő Szerdahelyre akart küldeni, hogy jobbágyává tegye, elvették s elvitték. Conclusum est:⁸ hogy az a gyermek, deák gyermek lévén, s szolgálja a deáknak. A deák jól cselekedte, úgymint tudta, hogy elvitte a gyermeket, de a Domik Pál nem jól cselekedte, hogy a scholából erővel megfogta, elvitte, melyért a nemes vármegyét requirálni⁹ kell, és afelől panaszolkodni.

1660.

Rector Martinus Helmeczi.

A scholát semmiben és semmiképpen nem akarják a Szomotori uraimék építeni. Okát ezt adja Gemze György, hogy soha ezelőtt is nem építették, s nem is építik.

A schola mester mivel resten jár el tisztiben, rosszul tanít, a templomban való szolgálatban is sokat elmulat, azért esztendejét kitöltvén, menjen dolgára.

1664.

Rector Stephanus Toronyai.

1665.

Mivel a schola mester tisztátalan életét a tanúk behozták, a partialis zsinat végezése ez: Schola mesterségének tisztitól megfosztassék, a Szőlőskei bíró kezében adattassék, és

¹ A tanító a leányegyházból nem jött vissza Fábián Péter leányának temetésére.

² alkalmatlankodók, zavarók

³ Az iskola csepeg.

⁴ A tanítóról csak jót.

⁵ összezúzta; Préselés előtt a szőlőt összezúzzák.

⁶ Erőszakot hoz fel.

⁷ A békéltetést elvégeztük.

⁸ elvégeztük

⁹ megkeresni

aminémű büntetést jó lelkiesméret szerint feltalál a Szölöskei Tanács, azon büntetéssel büntetessék. Amely jövedelem pengig illetné a schola mestert a fél esztendőre, az legyen arestumban,¹ és ennek utána az eklézsia deliberatuma legyen felőle, megadattassék neki, avagy más ususra conferaltassék,² addig Gönci János uram viseljen gondot arra a részjövedelemre. Mindjárt hozzanak schola mestert, és az egész jövedelmének a fele, a fél esztendőre annak adattassék.

1669.

Rector Stephanus Szegligeti [1670-ben is].

Semmi panasz nincsen sem a ministerre, sem a schola mesterre. A scholát a filiák is közönségesen építsék. Akik nem akarják építeni, ne szolgáljanak, se a minister, se a schola mester.

1671. január 20.

Rector Stephanus Legenyei.

A schola mester felől szép commendatit³ teszen a minister az auditorokkal együtt.

TAPOLYIZSÉP

(Kvakóc, Tótkajna)

1611.

Isep

(Quakocz, Thot kaina)

Quakocz

In hoc pago dantur octo gallinam, quarum tertia pars Rectori cedit.⁴

Thot Kaina

Hic quot sunt incolae tot gallinae dantur. Ex utroque filiali dantur den. 10. ex unoquoque den. 5. Sed tertia pars cedit Rectori. Pro baptisate compatres et commatres per unum denarium Rectori. Pro copulatione conjugum gross 12., divites dant den. 50. Pro sepultura gross 12., ex his omnibus 3 pars Rectoris est. Pro concione den. 40. aut 50. Si fuerit locuples flor. 1. Sed ex hac quoque tertia pars in rationem Rectoris cedit.⁵

1629.

Rector Johannes Thuroczensis viduus.

Pro Baptismo Rectori singuli compatres et commatres dant unum denarium. Pro copulatione conjugum gros. 12. Divites dant den. 50. Pro sepultura gros. 12, ex his omnibus tertia pars cedit Rectori. Pro concione den. 40. 50. Si locuples flor. 1. etiam ex ista pecunia tertia pars in rationem Rectoris cedit.⁶

TAPOLYMOGYORÓS

(Feketepatak, Felsőmihályi)

1611.

Mogioros

¹ zárlat alatt

² haszonra fordítottassék

³ ajánlást, dicséretet

⁴ Ebben a faluban adnak nyolc tyúkot, amelynek harmada a tanítónak jár.

⁵ Itt ahány jobbágy van, annyi tyúkot adnak. A két leányegyházból adnak 10 dénárt, egyenként 5 dénárt. De ennek harmada a tanítónak jár. A keresztelővizért a komák és kománék fizetnek egy-egy dénárt a tanítónak. A házasok esketéséért 12 garast, a gazdagok 50 dénárt adnak. Temetésért 12 garast, ebből mindenképp harmadrész a tanítóé. Prédikációért 40 vagy 50 dénár, ha gazdag lenne, 1 forint. De ebből is harmadrész a tanító megélhetésére jár.

⁶ A tanító Túróci János, özvegy. A keresztelővizért a komák és kománék fizetnek egy-egy dénárt a tanítónak. A házasok esketéséért 12 garast, a gazdagok 50 dénárt adnak. Temetésért 12 garast, ebből mindenképp harmadrész a tanítóé. Prédikációért 40 vagy 50 dénár, ha gazdag, 1 forint. Ebből a pénzből is harmadrész a tanító megélhetésére jár.

(Fekete Patac, Mihaloc)

Pro sepultura aut gross. 12. aut den. 40., cuius tertia pars Rectoris est.¹

Rectoris Reditus

In Mogyoros dantur Rectori decem cubuli, quinque siliginis et totidem avenae. Pro baptismate compatres et commatres den. 1. ita etiam in filialibus. Tertia pars pecuniae funebris. In Fekete patac dantur coretri quindecim Varanovienses. In Mihaloc dantur tres cubuli et coretus unus.²

Fekete patac

Inquilinus denarios sex. Sed ex ista inquilinali pecunia matris Ecclesiae et filialium pars tertia Rectori cedit.³

1629.

Rector Georgius Litolensis.

1658.

Rector Georgius Tartszi.

Rector docet.⁴

TEREBES

(Parics, Nagyruszka, Hardicsa)

1611.

Terebes

(Paricz, Nagy Ruzka, Harditsa)

Rectoris Reditus

A jobbágy hatvan kéve búzával tartozik. Amely zsellér szánt, harminc kévét ad. Aki szegény legény, 32 pénzt fizet. Az özvegyasszony három sing vásznat fizet. A temetéstől tizenkét pénz jár.

Paricz

Rectoris Reditus

Minden, aki ő maga kenyerén vagyon, tíz-tíz pénzzel tartozik. *Mostan adnak 18 pénzt a harangozóval együtt.*

Nagy Ruzka

Rectoris Reditus

Az temetéspénz itt a mesteré, mely 12 dénár. *Valaki a prédikátornak fizet, a mesternek 9 dénárt ad.*

1629.

Rector Georgius Szetsi.

A scholának a fedelét elhányta a szél. A mázolás híja, merthogy decemberben építették, a dér leette a tapaszát.

A mester egy néhányszor megverte a fiát, láncra is vetette. Traducalta⁵ a pásztort. A Szetsi vargákkal virradatig itták a pálinkát. Hogy meg nem marasztották másik esztendőre, a schola ablakát eltörte, a mázolását levakarta. Vasárnap után való éjszaka, hogy búcsút adtak neki, együtt is, másutt is ivott, a parókia ablaka alatt megállott, és ott szerelem éneket mondott. A puerek⁶ azt mondották, hogy a lélekével szitkozódott, és magát is szidott, de azok a gyermekek immár elmentenek. A filiálisokban is négyszer alig volt vele az ünnepekben is. Addig itatta a gézengúzokat, hogy azok kezét vettek be, hogy

¹ Temetésért 12 garas vagy 40 dénár, melynek harmadrésze a tanítóé.

² Mogyorósban a tanítónak tíz köbölt adnak, öt köböl rozsot és ugyanannyi zabot. A keresztelővízért a komák és kománék 1 dénárt, szintén a leányegyházakban is így. Feketepatakon adnak tizenöt varannói mérőt. Mihalócon három köbölt és egy mérőt adnak.

³ A zsellér hat dénárt. De az anyaegyháznak és a leányegyházaknak ebből a zsellér-pénzéből harmadrész a tanítónak jár.

⁴ A tanító tanít.

⁵ gyalázta

⁶ gyermekek

esztendőre is megmaradjon, a polgárok is osztán reá mentenek, és a prédikátor akaratja ellen és az elébbi búcsúadás ellen megmarasztották. A fiamnak mendikását elcsalogatta tőle. Pronunciavimus de Rectore secundum articulum Abaujvar artic. 22.¹

1639.

Rector Stephanus Fonyi.

1649.

Rector Scholae Gregorius Szirmai.

A scholát tapasztani kellene.

1660.

Rector Joannes Terebesi [1663-ban is ő.]

A parókiát, scholát, kerítését ezeknek, építsék! Aminthogy reá is feleltenek az auditorok.

1664.

Rector Andreas Hecei.

1665.

Rector Stephanus Rozgonyi.

A Nagy Ruszkaiak jelentik, hogy nem akar kijárni a schola mester közikben, mert nem fizetnek. Impetutum est Rectori:² Kijárjon, mert azelőtt is szokásban volt, hogy kijárjon, ha nem fizették is.

1669. zsinat.

A Terebesi mester elszökött, fél esztendőre való jövedelme felől tött kérdést Béli uram, hova tegye? Deliberatum: Béli uram a parókiában rakja be a mester jövedelmét.

1670. január 25.

Rector Michael Ocsvári.

A hallgatók jó lelkek isméreti szerént megexamináltatván, elsőben is az elszökött kéntelen gyilkos Terebesi János nevű schola mesternek szolgálatjának ideje felől: meddig szolgál?, fizetése, amely itt maradt, hová lött? Erre azt felelték, hogy a mester részére való gabonát kétfelé mérték s hason felét s afelett négy köblöt adtak a mostani mesternek, attól ami maradott a szent Corona³ számára foglaltatott, mely tézsen circiter cub. 11, Szécsi köböllel. Ezen gabonából gratis⁴ adtunk a Terebesi eklézsia szükségére cub. 2.

TISZAKARÁD

1629.

Rector Stephanus Vekei.

Scholam non habent, si aliquem locum a Patronis impetrare peterunt, parabunt.⁵

Rákóczi György uramtól őnagyságától kérjenek scholának való földet, helyet. Nem lehet az, mert az őnagysága jobbágyi alj helyen laknak, és gyakorta az árvíz felveszi őket.

1648.

Rector Joannes Czepelyi.

1656.

Rector Johannes Nemaj Transylvanus, uxoratus, sed tum malae famae.⁶

¹ Kihirdettük az abaujvári kánonok tanítóról szóló 22. cikkelyét. [Lásd kötetünkben!]

² Erősen megparancsoltuk a tanítónak.

³ Az egyházmegye lelkészeinek és tanítóinak közössége.

⁴ ingyen

⁵ Iskolájuk nincs, ha valamely helyet a patrónusoktól megnyerni kérték, készíteni fognak.

⁶ A tanító az erdélyi Némái János, nős, de akkor rossz volt a híre.

A schola mesterrel nem egyezhetnek prédikátor uraimék.
Mivelhogy a schola mester contumax¹ Senior uram ellen s prédikátora ellen is, citáltassék a jövődő synodus eleiben.

1662.

Rector Valentinus Gacsalyi.

Igen jó bizonyosságot tettek a Karadiak prédikátoruk és mesterük felől.

Hejczei uram jelenté, hogy a mester a Pap tavához és a király dézsmájából való jövedelemhez közit praetendálja.² Deliberatio: A synodusban proponalni³ kell, és azelőtti Karadi prédikátoroktól tudakozni.

1664.

A Karadi mester, Gacsalyi panaszolkodott, hogy Ibrányban menve megfogták a Barkoczi uram szolgálái, fogságba vitték.

Deliberatio: Szerencsi Péter uram Bessenyi Mihály uramat kérje nomine synodi, hogy Szabolcs vármegye előtt a dolgot proponalja, és okot kérdjen, miért fogták meg a mestert.

1665.

Pataki Bartha Imre uram vádolja a Karadi mestert, Gacsályi Bálintot, az öccsének, Barnot Pálnak megölésével. Deliberatio: Mivel semmi meg nem bizonyosodott a vádban a mesterre, azért simpliciter absolváltatott.⁴

1669. december 8.

Rector Paulus Udvarhelyi.

A mester kurta ruhában jár. Megintetett, hogy hosszú ruhát csináltasson. A gyermekeket is tanítsa.

1670.

Reditus Rectoris

Minden ágytól tizenegy poltura, den. 33., fél szekér fa, fél szapu gabona. Egy disznó vagy flor. 3.

TOLCSVA

(Erdőhorváti, Sára)

1611.

Toltsva

(Horvati, Saara)

Rectoris Reditus

Valakinek szőlője vagyon a Toltsvai hegyen, akár vidéki legyen s akár ittvaló, egy köböl bort ad. Szintén úgy ad, ha másutt vagyon szőlője is. Akinek szőlője nincs, XXV pénzt. Nőtlen legények, akik kapájok után élnek, tizenkét pénzt.

Örökséglevél írástól Toltsvai ember egy köböl bort ad, a vidéki pedig egy forintot. Ha pedig a vidéki szüretre hagyja a fizetést, egy csöbör bort ad. *Ezt a jövedelmet a notáriusnak rendelték.*

Didactrumban egy köböl borral tartoznak. A pásztor bor, búza quartájából⁵ harmada jár az asztaltartásért.

Horvati

Rectoris Reditus

¹ engedetlen

² igényli, követeli

³ előhozni

⁴ egyszerűen elbocsáttatott, feloldoztatott

⁵ A tizedből járó negyedrészből.

Az úr molnából a prédikátornak sabbathális jár, de az asztaltartásért a mesternek engedte a prédikátor az octavának harmadrészével egyetemben, mind Toltsvan, Horvaton, Saaran.

Rectoris Reditus

Akinek szőleje vagyon, fél-fél köből bort ad. Akinek nincs szőlője, 15 pénzt. Özvegyaszszony nyolcadfél pénzt fizet. Temetéstől, ha a mester deákkal oda megyen, 25 pénzt adnak. Ha pedig Toltsvára hozzák a prédikátor molnához, 12 pénzt.

Saara filialis

Temetéstől se prédikátornak, se mesternek, ha Toltsvára hozzák halottjukat, semmit. Ha pedig kihívják a mestert, 25 pénzt.

Rectoris Reditus

Minden házasember 15 pénzt ad.

1629.

Rector Paulus Szerdaheli.

Az új scholát ő kegyelmek aratásig elvégezik, azt ígérték. A mestert, kérik, hogy az eklézsia még a harmadik esztendőre is megmarassza.

A Toltsvai schola mesternek, Paulus Szerdahelinek, az ott lakos polgároknak instantiájára,¹ úgy engedvén meg mesterségének harmadik esztendejét, hogy ha patrónust mutatand Isten neki, tehát Academiában megyen fel, ha hol pedig avagy patrónusa nem lezend, avagy beteges lezend, eltöltvén harmadik esztendejét, a ministeriomot subealja.²

1631.

Paulus Szerdaheli Toltsvai mesternek az eklézsia úgy engedte meg a harmadik esztendőt, hogy kezét adta, mert eltelvén ideje, avagy Academiában megyen, avagy pásztorral leszen. De megcsalta ígéretével az eklézsiát, mert egyiket is nem cselekszi. Resp. Az Uyheli zsinatban aminémű kánont az olyan csalárd mesterekről írott az eklézsia, fejére olvastuk, és megmondottuk, hogy *seculare brachiomalis*³ a harmadik esztendei jövedelmét az eklézsia ususára convertaljuk.⁴ De ő nemességet hányván, protestált, hogy ha kinek mit vétett *suis modis*⁵ keresse.

1631.

Rector Johannes Sárai.

1639.

Rector Michael Miskolczi.

1641.

Rector Franciscus Enyedi.

Auditores de pastore dixerunt nihil praeterquam, quod⁶ a harangozót Terebesre mentében, hogy nem kocsiskodott, igen szidogatta, ott megverte is, azt mondotta szidván a mestert is, hogy még ha akarnám, annak is el kellene jönni. A deákok is neheztelik afféle állapotot, mind a mesterrel, sőt a mester ugyan panaszolkodott, hogy azt bánja, mikor a deákok az ő híre nélkül prédikátor uram dolgára mennek, és nem tudja, holott járnak.

[A lelkész a tanítóra:] Vasárnap az ebédért emaneált⁷ a templomból. Gyakortább a scholában eszik, hanem a coqua háznál. Egy polturát küldött a prédikátornak vissza és azt izente, hogy adja a hegedűsnek, mikor a táncra megyen.

¹ kérésére

² a lelkészi szolgálatra törekedjen

³ világi karhatalommal

⁴ hasznára fordítjuk

⁵ a maga módjával

⁶ A hallgatók a lelkésztől semmit nem mondanak, hanem hogy...

⁷ elmaradt [az ebéd miatt a templomból]

Repl. Rector propter inopiam coactus est accedere mensam alteris gratis ipsi contributam.

Litacula inter Pastorem et Rectorem sopita est et ambo redierunt in gratiam.¹

1643.

A schola mester a Mészáros István [...]nek mindaddig deductiora² harangoztatni nem akart, mígnem a mestert és a deákokat megköveti [...] Mészáros István, hogy a mester elsőben egy conviviumban³ lévén, Mészáros Istvánnak embertelenül szólott volt, Meszaros István [...] volt neki, és a deákok a szolgáló után pincéje körül forogtak. Replica: A deákok a pincében nem voltak, hanem csak a pince előtt állván, a menyekezőket szemlélték. Erről egymást complacáltak.⁴

A mester lágyan viseli magát. A deákok minapiban a faluból nem tudom hova indultanak, a faluban lövöldöztenek. Pallost viselnek.

1647.

Rector Martinus Dótsei.

Auditores de Pastore:⁵ Az éneklés felől tesznek emlékezetet. Őkegyelme nem akarja engedni, hogy egy énekkel többet mondjon a schola mester.

1649.

A Toltsvai mester, N. Bonyhai, hagyott testamentumban eklézsia számára flor. 50. Czoma Jánosnál vagyon, meg kell kérni.

1665.

Rector Stephanus Ungvari.

[A lelkész] A mesterre ő kegyelme és scholára nem vigyáz, amint kívántatnék, mely miatt sok fogyatkozás vagyon scholánkban.

A mester tisztiben nem igen foglalatos már utolján.

A scholában Szanthai uram szolgálója a schola mesterhez bemenvén, sok ideig, úgymint tíz óráig estve, ajtó bezárva már a szolgálóval együtt mulatozott, melyhez képest a deákok közül kettő, úgymint Leghenei és Csarnehai leselkedett az asszony után, s kijövet az asszony ruháját elvonták, s mindedig kezeknél tartották.

Deliberatio: Mivel mind derekas nyilvánvaló ok nélkül cselekedtek mesterek és Szanthai uram gyalázatjára, hivataljokon kívül, azért csapattassanak meg, s üzettsenek ki a scholából. A mesternek penig egy hordó bora vonattassék el, mivel botránkozásra való alkalmatosságot adott deákinak arra a gonoszra, jó példának, s tükörnek kellvén inkább lenni nekik. Instálván⁶ a mester, egy átalag borra engedték és egy köből búzára.

1669. november 28.

Rector Scholae Stephanus Toóth falusi.

A schola mester felől némelyek panaszolkodnak, hogy a gyermekek tanításában negligens, a deákok igen kalózlók.⁷ Melyről mind a két fél admoneáltatnak.[!]

A harangozó András Bakai estveli takarodó harangozásról a toronyból kijóvén, a torony előtt mindjárt előfogyván, jól elverte az órás. A deák megfutamodván, a scholába ment, midőn mesterének querelanter dolgát exponálná,⁸ azon órás a schola mesterre reá ment, és ott előtte is szidta a deákat, kezében lévén egy csákány, melynek nyelében hegyes tű volt. Kit az ministernek őkegyelmének annuentiájából árestált⁹ virrattig a mester, s a

¹ Válasz. A tanító a szükség miatt kényszerült a neki különféle ingyen összeadott ebédhez ülni. A perpatvarocska a lelkész és a tanító között elcsendesedett, és mindketten megbékéltek.

² temetésre

³ lakodalomban

⁴ megengesztelték

⁵ A hallgatók a lelkészről.

⁶ folyamodván, kérvén

⁷ csavargók, kóborlók

⁸ panaszosan dolgát előadná

⁹ a lelkésznek jóváhagyásával fogva tartott

nála lévő csákánnyal meg is ütögette. Mivel azért a deákat is megverte s a scholára is violenter reá ment, kétféle violentiát tött az Órás István. Deliberatum: Hogy csináljon a deáknak sérelméért egy pár kést, jót, s adjon reverzálist¹ magáról Órás István.

1670.

Reditus Rectoris: semmit nem változott.

1671. február 19.

Rector Andreas Terebesi.

VÁMOSÚJFALU

1611.

Vamos Uyfalu

Rectoris Reditus

A Raanion vagyon egy szőlő, mesterséghez való, melyet magának kell míveltetni. Akinek szőleje vagyon mind vidéki s mind itt való, egy-egy köből borral tartozik. Ha szőlője nincs 32 pénzzel. Aki maga ekéjével szánt, egy szapu búzát ad falu szapujával. Aki cimborával szánt, s ha csépevel keresi is és házasember, ketten adnak egy szaput.

Ahová vetésünk vagyon, egy földet adunk, melyet a barmosok háromszor szántanak meg, azután maga ad magot bele. A pásztor bor és búza octavájából harmadrész a mesteré.

Örökséglevéltől szőlőre egy köből bor. Házra és rétre 25 dénár. Nőtlen legény adjon 12 pénzt. Özvegyasszony 10 pénzt. Ezt rendelték anno 1629. 15 Maji, Parlagi István bíróságában.

1629.

Gregorius Kecskeméti Újfalusi mester korában fedetlen hagyta volt a mester szőlőjét, a tavalyi vizitátorok hat forint mulctát imponáltak vala reá, mostan misericordiával élvén, f. 3. kivánunk rajta, avagy hogy a szőlőt bekapáltassa, és azt meg is ígérte.

1631.

Rector Thomas Szerencsi.

1641.

Rector Georgius Porcsalmi.

A schola csorog.

1643.

Rector Caspar Püspöki.

1650.

Rector Andreas Nagyidai.

1654.

Rector Emiricus Bezedej.

A salarium² mind a pásztor s mind a schola mester reszéről kiszolgáltatik.

A schola fedele nem igen jó.

1660.

Rector Johannes Losonczy.

A mester vádoltatott szitkozódással, lélek mondással, melyről az mondatott, hogy többé ne legyen. A schola kerítését megcsinálják az auditorok.

¹ kötelezvényt

² fizetés

1664.

Rector Emericus Bezdédi, quondam Publicanus.¹

1665-1669. nov. 28. között

Rectoris Reditus

Vagyon a Rányon egy szőlő, mesterséghez való, melyet maga műveltet. Akinek szőlője vagyon, mind lakos, mind vidéki, egy köből bort ad. Akinek szőlője nincsen, 32 pénzt ad. Aki maga ekéjével szánt, egy szapu búzát ad falu szapujával. A cimborások ketten adnak egy szaput. Ha csépével keresi is, ha házasember, ketten egy szaput adnak. Ahová vetések vagyon, egy földet adnak, melyet a marhások háromszor megszántanak, a mester ad bele magot. A pásztor bor és búza octavájából harmada a mesteré. Szőlőre való öröklévi írástól egy köből bor. Házra és rétre valótól huszonöt pénz. Nőtlen legény tizenkét pénzt. Az özvegyasszony tíz pénzt.

1669. november 28.

Rector Stephanus Ványai.

VARANNÓ

1611.

Warano

Rectoris Reditus

Temetéstől négy garas jár, ennek kettei a mesteré.

Rectoris Reditus

A város ad harminc forintot, id est 30 fl. hungaricales.² Ennek felette a bordézsmaikor minden jobbágy ad 25 pénzt. A főpásztor tartozik asztallal neki. Didactrum: Abcdarii solvunt 50 denarios. Declinistae florenum unum. Nobiles amplius. Sabbathale a singulis, obolus solvitur. Ex funere grossos duos pendunt. Nundinale a singulis duo denarii, Bacchanalia 2 denarii, Tempore messis denarii totidem duo solvuntur.³

1629.

Rector Demetrius Varbiczenus.

1635. február 19.

Rectorem non habent.⁴

A schola teljességgel elpusztult, a csatorna elrothadt.

1636.

A Varanai scholát a városbeliek és a pásztor két faluja conjunctis viribus⁵ építsék.

1651.

Rector Stephanus Potsai.

1660.

Rector Georgius Kaposi.

1664.

Kászoni uram jelenté, hogy a Varanai scholában lakó tót deákok a régi uniót meg kezdték rontogatni, mely háromban állott, hogy a tót deákok a mestertől függenek, hogy

¹ A tanító Bezdédi Imre, egykor vámszedő. [Ez lehet utalás a Máté ev. 9,9-13 elbeszélésére, ahol a vámszedő Jézus tanítványa lesz.]

² azaz 30 magyar forintot

³ Tandíj: ábécét tanuló 50 dénárt fizet. Latin nyelvtant tanuló egy forintot. A nemesek többet. Sabbathaliban egyenként egy obulust fizetnek. Temetéstől két garast fizetnek. A vásárból egyenként két dénárt. Farsangkor két dénárt, aratás idején ugyancsak két dénárt fizetnek.

⁴ Tanítójuk nincs.

⁵ közös erővel

minden gyermekeket a mester keze alá adjanak, hogy halottat a mester nélkül ne temessenek.

Deliberatio: A Varanai mindkét valláson lévő patrónusok begyűjtetvén, e felől végezzenek, és e felől való dolgokat igazítsák.

1670. március 17.

Schola mester most nincs. Szerezni is nehéz, mivel a városbeliek a fizetését nem akarják praestálni. Most is a tavalyi mesternek két esztendőbeli fizetése is ide vagyon. A városbeliek jelen lévén ez dologról discuralván, mentik ezzel magukat, hogy ezelőtt pápista ember volt a város bírása egynéhány esztendőkbén, s annak nem lévén semmi gondja az egyházi dolgokra a miá lött a fogyatkozás.

Azonban azt is kívánják a parókustól a városbeliek, hogy egykori oblatioja¹ szerint a 30 forintot praestálja,² mivel ezelőtt 25 forint járt tőle. A parókus azzal menti magát, hogy ő azt pro tempore et certa sub conditione offerálta,³ de mivel violata est conditio,⁴ ezért tovább nem ad többet, hanem a régi szokás szerint a 25 forintokat. Ez is imponáltatott⁵ a ministernek, hogy különbet ne is cselekedjék. Egyébiránt mestert hozzanak, mert a nemes vármegyét találjuk meg felőle.

A tavalyi mesternek fizetését ami nézi, arról ezt decernáltuk, hogy pro nunc elégedjék meg a 25 forinttal. De ezután a 30 forintot tartozik a város a régi usus szerint fizetni.

VELEJTE

(Gercsely, Zemplénkelecsény)

1611.

Velete

(Gertsel, Keletsen)

Rectoris Reditus

A mesternek fizetése szabados, valamint a mesterrel megalkudhatnak.

1629.

Rector caret.⁶

1632.

Rector Georgius Zempléni unipes.⁷

1633.

ANNO 1633 Nikolaus Berei prédikátorságában, Veletei főbíró Jakab Mihály, esküdt társai Thot Bálint, Fwletlen Bálint, Molnar György idejében az Isten igéjéhez való szereteti a falut arra vitte, mind a három helyben lévő auditorokat, hogy mind ő magok, mind az ő utánok való maradékok, hogy egy-egy kereszt, azaz tizenhat kéve búzát fizetnek, melyről pecsétés levelek is vagyon az eklézsia ládájában.

Mesternek temetéstől 4 poltura.

1639.

Rector Caspar Kardosfalvi.

1643.

Rector Joannes Terebesi.

¹ önkéntes adománya

² adja meg

³ ideig és bizonyos feltétellel ajánlotta fel

⁴ a feltételnek nem tettek eleget

⁵ rábízta, meghagyták

⁶ Tanító nincs.

⁷ A tanító Zempléni György, egy lábú.

1645.

Veletei schola mester Joannes Markosfalusi jelenti, hogy a Veleteiek közül némelyek, nemhogy a mi kegyelmes fejedelem urunk parancsolatja szerint józanságban foglalták volna magokat a szent innepekben, sőt de Trinitatis¹ nagy kiáltásokkal dorbézoltanak, melyről midőn intette volna őket, fegyveres kézzel hatalmasul rohantanak házára, a scholára. Meg is károsították. Holmi aprólékját, kerti veteménykáját, mijét ellopták, éjszaka malacát kieresztették. Fél közöttök gonoszságoktól, dimissiot² kíván.

1647.

A schola fedése a Keletesenieké, egyéb építés egyaránt közönséges.

1660.

Rector Matthaeus Legenyei.

A prédikátornak kegyes életéről, jó magaviseleséről, tisztiben szorgalmatosan eljárásáról az auditorok jó bizonyosságot tesznek, azonképpen a schola mesterről.

VITÁNY

(Pálháza, Biste, Kovácsvágás, Füzérradvány)

1611.

Vitany

(Paal haza, Biste, Vagas, Rhodovan)

Rectoris Reditus

Vitányban a szőlőhegyről minden embernek, akinek szőlője vagyon, ha szintén vidéki is, fél köből bort ad, azaz Szécsi négy iccét. Aki zsellér, 8 pénzt. A félhelyes egy (*másfél*) csötört búzát. Aki búzát nem ad, 16 dénárt. Amely pénzt a komák adnak, a mesteré.

Hic Dominus Patronus ex tritico decimam dare tenetur, tertia pars cedit in rationem Rectoris.³

A Vagasiak, akinek búzája vagyon, fél (*egy*) csötört búzát ad. Akinek búzája nincsen, 8 pénzt. *Immár mostan 12 dénárt.* A mesternek is 8 pénz jár temetéstől. *De régenten volt úgy, mostan 12 dénár a mesteré, a prédikátoré 25.*

Paal Hazan aki szánt és szekeres, fél csötört búzát ad. A zsellérek ketten adnak fél csötört búzát. Amely zsellér nem szánt, 4 pénzt fizet.

Rhodovanban a szekeres ember fél (*egy*) csötört búzát ad. A Zsellér négy pénzt. *Immár tizet. Biste elvétele után egy Szécsi csötört búzát adnak. Ha búzája nincsen, 10 dénárt.*

Bisten valamit a prédikátornak adnak, annak harmadrésze az iskola[!] mesteré. A komáktul egy-egy batka, aki a mesteré.

1629.

Rector Joannes Fonyi.

[Vitányi Istvánné] A keresztelőpénz felől veszekedett a rectorral. Megbékéltettem.

1633.

Volt nálam Vitani Mészáros Mihály, kit a Vitani schola mester ok nélkül szidalmazott. Írtam Balázs uramnak, hogy avagy kedvet keres a mester az embernél, avagy az ember attestatiokat⁴ szedvén, a pásztorral, mesterrel hozzám jön, és eligazítom köztök a dolgot, mivel a mesternek nem első dolga az ízetlenség. Ha pedig contumaciter emaneal, árestomban⁵ legyen az zsinatig, akkor az eklézsia ítéleti legyen a mesteren.

1639.

Rector Michael Fonyi.

¹ Szentháromság ünnepén.

² áthelyezést

³ Itt a patrónus úr búzából tizedet kell, hogy adjon, egyharmad részt átenged a tanító javára.

⁴ tanúvallásokat

⁵ makacsul ellenáll, letartóztatásban

1641.

Rector Andreas Szilvasi.

De caeteris a pástornak diligenciáját mindenben commendálják,¹ de a schola mesternek jövedelmében azt controvertalják,² hogy az eklézsia könyvében Szécsi köből vagyon írván. Mert azt mondják, hogy Szécsi köböllel soha nem fizetnek.

A pástori és a mester jövedelmét a bíró tisztí, hogy kiszedje, mivel egyházfiú nincsen.

1646.

Rector Stephanus Vagasi.

1647.

Rector Georgius Litkai.

1649.

Rector Martinus Szokolyai.

1651.

Vitanyi Tókécs István a schola mester ellen, Sámuel Gönci ellen panaszolkodik, fiacskáját megláncolta. Vasárnap felment, a templomban sem bocsátotta, őriztette, mihelyt kijött, szörnyen megverte, a scholából kiverte egész vidék láttára. Magát, mivel fiacskáját elszabadította, hazavitte, tolvajnak mondotta. Tókécs még azzal vádolja: cimbalmoz, hegedül a faluban éccakáig.

1653.

Vill³

Az özvegyasszony, aki guzsalyával keresi, a prédikátornak 3 sing vászmat, a mesternek 1 ½ singet ad.

Rectoris Reditus

Aki a prédikátornak 30 kévét ad, az a mesternek egy Szécsi szapu búzát ad. Aki 15 kévét, vagy 10-et ad, az egy Kassai szaput ad. Akinek búzája nincsen [...]. Temetéstől aszerint, mint Vitányban.

1655.

A mester is commendaltatik.⁴

1657.

Schola mestert sem akarnak soha hozni a Vilyi és Radvanyi uraim, noha közönségesen kívánják szolgálatját. Deliberatum: hogy egyszer a Vitányiak hozzanak, máskor a Vilyiek tartoznak, harmadszor a Radványiak.

1660.

Rector Andreas Bellay.

A bíró hite szerint vallja, hogy a schola mesternek szájából hallotta, hogy azt mondotta, hogy nem meri megvárni esperest uramat, mert fél őkegyelmétől.

1661.

Rector Andreas Janki.

Megújítsák mind a templom, s mind a schola körül [a kerítést], mert amely rész Nagypéntekig meg nem építi, a szolgálattól elfogadtatik a mester mindaddig, míg meg nem építik.

¹ Egyébiránt a lelkész szorgalmát mindenben dicsérik...

² nehezményezik

³ 1653-ban lett Vitány leányegyháza.

⁴ dicsértetik

1663.

Rector Stephanus Szepsi.

A mestert is dicsérik. Azt difficultalják,¹ hogy akinek vetése nincs is, attól is szapu búzát kér, holott úgy említik, hogy azelőtt az olyan emberek adtanak den. 26. Ez a matriculában aszerint találatott, amint a Vitanyiak mondják.

1665.

Rector Stephanus Szepsi, inuxoratus.²

Scholae Rector dimittentur expletis quatuor annis, honeste tamen eum contentam, secus Rector futurus officio non fungetur.³

A scholának fala rossz, melynek építésével a Radványiak tartoznak. Delibatio: Ha meg nem építik, elfogatik a mester a szolgálattól.

A mesternek jár a komapénz.

1670. február 15.

Rector Martinus Monaki.

A mester ellen panaszt töttenek, hogy igen rest, a scholát elpusztította, gyermeki nincsenek, kiket tanítana.

1671. március 5.

Rector Michael Miklósvári.

A mester Radványban a zsellérektől egy Kassai szapu búzát kér, de csak fél Szécsi szapuval tartoznak.

ZEMPLÉN

(Kisújlak, Bodrogszentmária)

1611.

Zempleny

(Kis Uylac, Szent Marja)

A király bor-, búza dézsmájából octava jár, melynek a pásttor harmadrészét a mesternek adja az asztaltartásért.

Rectoris Reditus

Mind vidékiek s mind lakosok, akiknek szőlőjük vagyon, egy-egy köből bort fizetnek. (Az öreg iccével.) Akiknek szőlőjük nincsen, a városiak tizenkét pénzt adnak, de annak is a négy pénze a Harangozóké. Temetéstől a városbeliek tizenkét pénzt adnak, annak is a négye a harangozóké. A Szent Marjaiak hat-hat pénzt fizetnek, melyeknek négye a Schola mesteré, ketteje a harangozóké.

Kis Uylac

Rectoris Zempleniensis Reditus

Kis Uylak a Zempleni eklézsianak filiálisa, a hová a mester kijár prédikálni (*mely szokás minékünk igen illetlennek tetszik, mivel sok mesterből laikus léssen csak*)⁴, holott minden ember ad a mesternek két negyed vagy csötört búzát.

Szent Maria

A Szent Marjai erdőből szabad a Zempleni pásttornak és Schola mesternek fát hordani.

1631.

A Kis Uylaki bíró a Zempleni mesternek nem ad fizetést, ez mentsége, mert ő szedi ki a mester reditusát. Kívánja a mester, hogy ő is úgy fizessen, mint a többi jobbágy. Resp.

¹ nehezményezik

² nőtlen

³ Az iskola tanítóját elbocsájtják, mert kitöltötte a négy évet, tisztességgel elégítsék azért meg, különben a jövendő tanító nem fog szolgálatában eljárni.

⁴ Miskolczi Csulyak István megjegyzése 1629-ben.

Ha a bírót is erőltetni fogjuk a fizetésre, több kárt teszen annál, amint ordinarie¹ fizetne, békét hagyunk tehát neki.

1636.

Rector Georgius Komaromi.

A mester házának és a communitasnak² héját a szél elhányta.

A mester reditusából egy iccét, a harangozókéből egy meszelyt defalcáltak.³ Resp. Mert az ispán parancsolatjából a nagy köblöt közönséges köbölre kellett szabni.

1639.

Rector Martinus Szerednyei.

1651.

A scholát újonnan megépítették.

Kis Uylakon, amely háznál három, négy gazda lakik is, csak egyik adott a mesternek.

1654.

Schola Zemplenyensis describat sibi leges Scholae Liskainsis aut Benyeiensis vel Toltsvaiensis.⁴

1655.

A Zempléni mester, Bári András, a cocájával, a Lakatos Erzsókkal igen rút gyalázzattal vagyon. Mivel az asszony terhes lévén, azt elvetette, s annak mentségére pénzen akart tanúkat a mester fogadni. Deliberatio: Directa et recta fiat inquisitio de veritate facti.⁵

1660.

Rector Joannes Somosi.

A schola mesternek is kegyes életéről, jó magaviseléséről, tisztiben való eljárásáról, az auditorok jó bizonyóságot tesznek. A schola mester didactroma úgy legyen, mint a Szerdahelyi visitatióban deliberaltatott.

1668.

Szent Marja, Kis Ujlak

Rector Michael Nagyidai.

Azonban a Zemplenyiek kívánják, hogy a Kis Ujlakiak és a Szent Marjaiak építenének a parókia és a schola körül. Az igazság azt kívánja, hogy ha a prédikátor és schola mester őket szolgálja, tehát építsenek a házak körül. Mert hogy a prédikátor és schola mester hozzájuk járjanak erővel nem kényteleníthetjük. Azonban, mikor magoknak prédikátort tartottak helyekben, tartoztak építeni háza körül, most már prédikátorok s schola mester Zemplénben laknak, ott tartoznak nekik oltalombeli építéssel lenni, ha kell és nekik tetszik, ha nem, kárát fogják vallani.

1670. január 22.

Rector Georgius Bényei.

1671. január 27.

Rector Johannes Fonyi.

A schla mester panaszolkodik, hogy köblös borát egynéhányan meg nem adták. A schola körül rosszul építnek.

¹ rendesen, rend szerint

² itt: a tanulók terme

³ levágtak

⁴ A zempléni iskola írja le magának a liskai, vagy a bényei, vagy a tolcsvai iskola törvényeit.

⁵ Egyenes és igaz nyomozás legyen a valós történésekről.

ZÉTÉNY

1624.

Zeten

Rectoris Reditus

Rakoczi János uram cub. 20 gabonát, hat forintot, egy szalonnát ad. A falubeliek, aki a pásztornak egy kalongyát ad, a mesternek fél köblöt. Aki a pásztornak Szécsi egy szaput, a mesternek Kassai egy szaput ad. Özvegyasszony 12 dénárt. Halottnál való énekléstől 6 dénárt. Harangozástól 3 dénárt.

1629.

Rector non habetur.¹

1639.

Scholae Rector fuit Nicolaus Trentseni.²

1660.

Rector Michael Szantai.

Rector Scholae admonitus est ut singulis in Festis concionetur semel.³

1670. január 21.

Rector Stephanus Toronyai.

De rectore conqueruntur quod inoportuno tempore dat pulsum, de qua re admonendus est.⁴

1671. január 25.

Rector Petrus Daróczi.

Az auditorok a minister felől szép dicsérettel emlékeznek, és semmivel nem vádolják. Hasonlóképpen a schola mester felől is, csakhogy gyermeki nincsenek.

A mester engedetlen a ministerhez.

A schola mester panaszolkodik, hogy a gyermekeket az auditorok fel nem járatják. A fizetését az udvarból meg nem adták.

¹ Tanító nincs.

² Az iskola tanítója Trencsényi Miklós volt.

³ Az iskola tanítója megintetett, hogy minden egyes ünnepen egyszer prédikáljon.

⁴ A tanítóról panaszolják, hogy alkalmatlan időben harangoz, mely dologról meg kell inteni.

FELSŐ-MAGYARORSZÁGI CIKKEK, 1595 körül

XXI. Mivel pedig az iskolák az egyház veteményes kertjei, a lelkészek kötelessége az iskoláról intézkedni, és minden helyekre oly iskolatanítókat állítani, akik a gyermekeket és ifjúságot a kegyesség követésében és tisztességes tudományokban szorgalmasan oktassák, kepezzék.

XXII. Az iskolatanítók mind magok, mind hallgatóik épp úgy köteleztetnek minden kegyes és tisztességes dolgokban lelkipásztoruk iránt a tartozott engedelmességet kimutatni, amiképp a lelkipásztortól szoktak hivatalukra meghivatni és alkalmaztatni, sőt többnyire a papok asztaláról is enni. Az engedetlenek és dacolók ellen pedig, akár tanítók, akár tanulók legyenek azok, legyen hatalmuk a lelkipásztoroknak, hogy azokat elcsapják, a dolgot azonban előre közölve a seniorral.

XXIII. Miképpen a lelkipásztorok tartoznak megadni a tanítóiknak a határozott érlelmi illetményt, úgy viszont az iskolatanítók is azokkal, amiket ezek anyagi tehetőségük szerint eléjük adnak, megelégedjenek, csakhogy velük csalárdul ne bánjanak, mert tehetségén felül senkit nem lehet kényszeríteni.

XXIV. Valamint pedig joggal megkívánják a tanítók mind a lelkésztől, mind a néptől azt, ami az övék, úgy viszont tőlük is a közigazság szabálya követeli, hogy ők is hűségesen végezzék kötelességüket, s hogy az iskolai növendékek képzésében nem annyira magán kedvenc tanulmányaiknak feküdjenek, nem annyira magánhasznukat tekintsék, mint inkább hallgatóiknak előmenetelét. Azért is magukat azoknak felfogásához és észtehetségéhez úgy alkalmazzák, hogy ha az egyszer elkezdett leckéket egy évük lefolyta alatt el nem végzik – kivéve az egy dialektikát, melynek magyarázatára két év engedtetik – mint herék és haszontalan szolgák minden fizetésüktől és évi tiszteletdíjuktól meg fognak fosztatni. Azok pedig, akik sem nem tanulnak, sem nem tanítanak, amilyenek sok falusi és feleséges tanítók, el fognak mozdíttatni.

XXV. Az iskolák igazgatására és az egyházi szolgálatok más nemeire, minők az énekvezérek és harangozók hivatalai, nem kell vaktában minden heréket és a keresztyén élet és kegyességtől egészen idegeneket bocsátani, hanem azokat, akiktől lehet remélni, sőt akik maguk kötelezik magukat, hogy jövőben az egyház javára fognak munkálni, hogy a fiaknak az oltárról elorzott kenyerét méltatlanul el ne vegyék.

XXVI. Mivel az iskolák az egyháznak azon veteményes kertjei, melyekből az Isten is a maga gabonájába munkásokat szokott hívni, a tanulóknak maguknak is – kik az iskolában e hasznos tudományokkal foglalkoznak – ki kell tüntetniük nem csak erkölcsükben, hanem még külviséletükben is a kegyességet és példás szerénységet, még ruházatot is ehhez az álláshoz illőt kell viselni. Azokat pedig, akik hozzájuk nem illő katonai öltönyt, felmetszett süveget, lovagsizmát, török hajnyíratot és más efféléket bitorolnak s helytelenül fegyvereket viselnek és dorbézolnak, az iskolából ki kell csapni.

BOROSD-GÖMÖR-KISHONTI CIKKEK, 1600 körül

X. Az egyházban a gyermekekről és ifjakról gondoskodni kell. Azért a káténak, apostoli hitformának, úri imádságnak és tízparancsolatnak összevont és rövid magyarázatát fenn kell tartani, s a nyilvános gyülekezésben a szokott órákon és időben elő kell adni az egyházakban. Előbb a Batízi, azután a Siderius kátéját kell tanítani.

XXX. Az Ószövetségben senkit nem számláltak a férfiak sorába, aki huszadik évét még vagy el nem érte, vagy meg nem haladta, és szent Pál is az újoncot (νεοφυλον) az egyház kormányzására alkalmatlannak ítéli (I. Tim. 3,6). Minél fogva valamint a lelkészekről, úgy az iskolaigazgatókról is azt határozzuk, hogy akik iskolavezetőkké kívánnak tételni, vagy huszadévesek, vagy annál életesebbek legyenek. A gyermekeket és azokat a tudat-

lanokat, akik nem hogy a dialektikának és szónoklattannak, de még a nyelvtannak első elemeit sem tanulták jól meg, az iskolák tanítására, igazgatására alkalmatlanoknak ítéljük. Azok felől pedig, akik vakmerően és anélkül furakodtak be, hogy bennünket megkérdeztek volna, határozzuk, hogy hivatalaiktól megfosztassanak és megbüntettesenek.

XXXI. Az iskolaigazgatók kegyes és tisztességes engedelmisséggel adják magukat saját lelkipásztoruk alá, és azokat mások vagy a nép előtt méltatlan feladásaikkal el ne árulják. Iskolaigazgatási kötelességeiket híven teljesítsék, az ifjúságot tanítva, tiszteiket a templomban és temetések alkalmával elvégezve. Lelkészeik ellen rendzavaró viszályt ne költsenek, tisztükben hanyagok ne legyenek, s lelkipásztoruk engedelme nélkül ide s tova ne futkározzanak. Legyenek feddhetetlen életűek, kerüljék a henyéséget, lakmározásokat, becstelennel való társalgást, részegséget, s a hivatalukat meggyalázó és az ifjúság építését megakadályozó vétkeket. Mert ha vakmerően ezek ellen indulnak, s kötelességeiknek meg nem felelnek, ügyük megítéltetvén, ha vétkeseknek találtnak, egyházi vizsgálat alá helyeztetnek, hivataluktól elmozdítottatnak, és iskolai fenyíték alá vettetnek.

XXXII. Azokat az iskolaigazgatókat, akik csak a nyereséget és csúf hasznot keresik, s nem az isteni tudomány terjesztése céljából vállalják el az iskolák igazgatását, nem vesszük be. Sőt ha kiviláglik, hogy a tanítók csak a pénzszerzés után óhajtoznak, elküldjük az iskolából. Még azokat is, akik az iskolákat tisztességesen igazgatják, két vagy három éven túl, kivált ha akadémiákra menendők, hivatalukban tovább megmaradni nem engedjük, hanem akarjuk, hogy az általuk szerzett költségeket fordítsák tudományuknak nagyobb mérvű öregbítésére, hogy mások is, akik az iskolákban izzadnak, nyerjenek alkalmat a nagyobb előmenetelre.

XXXIII. A lelkeszeiktől méltatlanságot szenvedő tanítók, és viszont amazok, járjanak el törvényesen az illetékes hatóság – és mások bírása – azaz az egyházi törvényszék előtt.

XXXIV. A lelkipásztorok viszont a keresztyéni szeretet kötelékeivel fűzzék magukhoz tanítóikat, tüntessék ki azok iránt tartozott pártfogásukat és jóindulatukat, és adják meg azoknak a méltányos élelmezést, ha a rendes és törvényes szerződvényük szerint ezzel tartoznak. Mindazonáltal ők is a lelkipásztorok erejét haladó királyi étkezéseket ne követeljenek, hanem ami az idő szűk voltához, a fizetés és tehetség mérvéhez képest számukra kiszolgáltatható, elégedjenek meg azzal. A lelkipásztor méltányos és szükséges okból való távolléte alatt pedig, kiváltképpen ha a lelkipásztor egyházi ügyben van a maga egyházától távol, saját asztalukról éljenek. Továbbá a lelkeszek mestereiket, ha azok kötelességeiket teljesítik, méltatlan vádjaikkal ne kisebbsítsék, azonban mégis vigyázzanak fel, hogyan járnak el azok kötelességeikben, és szelíden intsék meg őket, ha valamely fogyatkozást vesznek észre.

TEREBESI ZSINAT, 1640

Schola mestereket commendatio¹ nélkül, a Pataki schola kívül, senki be ne fogadjon, amely mester osztán ha beszáll, és generalis vagy partialis gyűlés leend, a seniornak, avagy proseniornak² mutassa be a commendatiót, és adja be kezét ad ecclesiasticam obedientiam.³

SÁTORALJAÚJHELYI ZSINAT, 1650

A scholahoz való szőlőkről az eklézsiának ilyen deliberatioja volt. Minden eklézsiákban, ahol a scholahoz szőlők vannak, annak míveltetését pénzzel vigyék végben a senior és

¹ ajánlás

² esperesnek vagy esperes helyettesnek

³ az egyháznak való engedelmisségre

contra.¹ Annak proventusából bizonyos portiot² kell a szőlők mívére deputálni,³ melynek gondviselése legyen a senioroknál és contráknál, akik változván, successorinak ratiot⁴ adván, bocsássák kézhez. Ami pedig megmarad a munkára való portiotól, esztendőben kantororeként osszák el proportionaliter.⁵ Egyszersmind ne profundalják.⁶

SÁROSPATAKI ZSINAT, 1658

Az uzsorások felől végeztek közönségesen, hogy valahol vagy prédikátorok, vagy mesterek uzsoráját megtudják, vagy paraszt bíró erejével, vagy szolgabíróéval arestálják,⁷ melyeknek bizonyosságára esperes uram pecsétet is adott ki Nemethi István úrnak.

BORSOD-GÖMÖRI-KISHONTI EGYHÁZMEGYE, 1665

Didactrum

1. Abcdarius tenetur solvere polt. 8, id est den. 24.
 2. Collector et lector simul den. 50.
 3. Rudimentista id est Declinista et Comparista den. 70.
 4. Etymologista, idevalók a coniugisták, flor. Hung. 1.
 5. Syntaxista flor. Hung. 1, et den. 50.
 6. Poeta Tall. 1.
- A Sabatale ordinarium.

Tandíj

1. Az ábécét tanuló fizessen 8 polturát, azaz 24 dénárt.
 2. A szószedegető és olvasó egyaránt 50 dénárt.
 3. A nyelvtant kezdő, azaz a névszóragozó és melléknév fokozó 70 dénárt.
 4. Szó szerkezettel foglalkozó, idevalók az igeragozók, 1 magyar forintot.
 5. Mondatszerkesztést tanuló 1 magyar forintot és 50 dénárt.
 6. Költészetet tanuló 1 tallért.
- Rendes, szokásos sabatale.

¹ senior és contrascriba = diáktisztviselők. A diákközösség vezetője és helyettese.

² részt

³ elkülöníteni

⁴ utódainak számadást

⁵ arányosan

⁶ ne tékozzák el

⁷ vegyék zárlat alá

- Ab antiquo*: régen, régtől fogva.
- Ábécédárius*: a latin nyelv alapjait tanuló kisdíák, → *rudimentista*, *donatista*.
- Admoneál*: megint, figyelmeztet.
- Aedilis*: egyházfi. A gyülekezetek gazdasági ügyeinek, ügyes-bajos dolgainak intézője.
- Alphabetista*: a latin nyelv alapjait tanuló kisdíák, kezdő tanuló, → *ábécédárius*, *rudimentista*, *donatista*.
- Alumnus*: közköltségen tanuló, ösztöndíjas diák. Főként ingyen étkezést és szállást kapott.
- Ártány*: herélt sertés.
- Asztaltartás*: a tanító a lelkésznél (asztalánál) étkezett.
- Auditor*: hallgató. Így nevezték az igehirdetés hallgatása alapján a gyülekezet tagjait.
- Batka*: aprópénz, szövegeinkben a → *dénár* vagy a → *poltura* megfelelője.
- Cantatio*: ünnepnapokon a tanító és a diákok énekszóval köszöntötték fel a helység egyes lakosait, amiért pénzjutalmat kaptak.
- Cathedraticum*: (*cathedraticus census*) A középkorban az a pénzösszeg, amit a püspökök (és más kiváltságos főpapok) a tized átengedésének egy részéért kaptak a plébánostól. Esetünkben a protestáns prédikátor fizette ugyanezért a tizedet bérlő kamarának, olykor a földesúrnak.
- Cinterem*: Jelentheti a templomkertet, ritkábban a templom körüli temetőt, olykor a templom kis oldalcsarnokát.
- Cocia*: → *coquia*.
- Coena*: úrvacsora.
- Coetus*: (többnyire ösztöndíjas) diákok közössége.
- Collaborator*: segédtanár. A pataki Kollégiumban egy-egy nagydiák töltötte be ezt a tiszteletet.
- Collega*: Hivataltárs, a mezővárosokban az első lelkész mellé választott prédikátor.
- Colligal*: szavakat fűz össze; azaz olvasni tanul.
- Commendatio*: ajánlás, dicséret.
- Comparista*: A latin nyelv alapjait tanuló diák, névszóragozó; → *ru-dimentista*
- Conclusio*: végzés.
- Conferál*: adományoz.
- Conjugista*: A latin nyelv alapjait tanuló diák, igeragozó.
- Consensus*: egyezés, megegyezés, megállapodás.
- Construál*: A latin nyelvet tanuló diák mondatszerkesztését nevezték így.
- Contentál*: megelégit.
- Contrascriba*: a diákönkormányzatban a → *senior* helyettese.
- Conveniál*: egyezésre jut, megegyez.
- Coquia*: sorkoszt. Olykor tanító, nagyobb helyek iskoláiban pedig az ösztöndíjas diákok házanként étkeztek.
- Corotz* (*korec*): → mérő.
- Csöbör*, (*cseber*): Régi borűrmérték, vidékenként változó űrtartalommal. A legismertebb a budai cseber, amely 42,42 literes volt. A tokaji kis cseber kb. 42 literrel volt egyenlő, tehát a budaihoz hasonló. Zemplén megye területén használták az 50,9 és a 88,23, Borsodban pedig az 53,5 literes csebert is.
- Csötört*, *csetert*: negyedrészt. Zemplénben a → *szaput* (*vékát*) értették alatta, s a köből negyedrészt jelentette.
- De novo*: újabban, újonnan.
- Deák*: szövegeinkben általában az iskolás diák megjelölése. A személynevek mellett azonban az iskolázott voltot, a latinus műveltséget jelenti.
- Declinista*: a latin nyelv alapjait tanuló diák, névszóragozó; → *ru-dimentista*.
- Deliberatio*: végzés, határozat.
- Dénár* (*Denarius Hungarus*, *pénz*): a magyar forint váltópénze, 1 forint = 100 dénár.
- Dézma* (*decima*): tized. I. (Szent) István király törvénye óta Magyarországon is megillette az egyházat a termés egytizede. A XVI. század közepétől már igen ritkán volt egyházi kézen, mert a kamara a honvédelmi költségek fedezésére bérelte. A XVII.

századi nyelvhasználat a dézsmán nem feltétlenül az egyházi eredetű tizedet értette. Sokszor a földesúrnak fizetendő terméshányadot is így nevezték, gyakran a disznó, a bor után követelt dézsmát, olykor a gabonakilencedet.

Didactrum: a tanításért járó jövedelem, azaz tandíj.

Dioecesis: egyházmegye.

Donatista: a latin nyelv alapjait tanuló diák, aki azonban a kezdő részen már túl van. A kisebb iskolákban a tanulókat általában három csoportba sorolták, a nyelvtanban elért fokozat szerint különböztetve meg őket: ábécédárius (alphabetista, rudimentista), donatista és grammatista. Donatus IV. századi nyelvész nyelvtana után nevezték így.

Ecclesia: Eklézsia, azaz egyház.

Elocal: bérbe ad.

Esküdt polgár: a községi, mezővárosi tanács tagja. → *judex*.

Examinál: nyomoz, kérdez, megvizsgál.

Ex beneplatito: jóakaratból. A nem kötelezően járó, de a gyakorlatban létező jövedelmi tételeket így jelölték.

Extraneus: vidéki, idegen. 1. Egy-egy helységben a falu- vagy mezőváros közösségébe nem tartozó, másutt lakó gazdák, akik lakóhelyükön kívül szántót, rétet, vagy szőlőt béreltek, birtokoltak. 2. Így nevezték a mezővárosok latin iskoláiban tanuló nem helybeli diákokat is.

Fertály: negyed, → *szapu*, → *csötört*.

Florenus: (fl. flor.) forint, a magyar forint 100 dénárt ért. → *dénár*.

Funus; *funus deductio*; *funeris concio*: temetés; temetési ígéhirdetés. A temetésen nem mindig volt prédikáció. Ha prédikáció nélkül, csak énekléssel temettek, a szolgálatot a tanító is végezhetette.

Garas: általában 4 magyar dénárt érő pénz.

Garaspénz: a középkori egyházban a papnak nyújtott adomány a gyónás után, különösen húsvétkor volt szokásban. Az 1552-ben Beregszászon tartott protestáns zsinat megszüntette ugyan a fülbegyónást, úgy látszik azonban, hogy az ehhez kötődő javadalmi tétel szokásban maradt ezután is. Olykor a lelkész és a tanító megosztott rajta. → *offertorium*.

Generalis (synodus): teljes zsinat; egyetemes zsinat, az egész egyházmegyét átfogó gyűlés, mivel minden lelkésznek és tanítónak kötelező volt megjelenni. → *zsinat*.

Grammatista: a latin nyelvet haladó fokon tanuló diák. A kisiskolákban általában a harmadik, legmagasabb csoportba sorolt tanulókat nevezték így: (alphabetista, donatista, grammatista).

Gratis, ex gratis: ajándékként, ingyen.

Gyónó garas: → *garaspénz*.

Homlítás: a szőlő szaporításának és megújításának szakkifejezése. A XVI. században a tőke föld alá döntését jelentette, később a szőlővessző föld alá bujtatását.

Hostat (hostác): külváros, gyakrabban a zsellérek által lakott falurész.

Icee: régi úrmérték, a legismertebb a budai, amely 0,84 literes volt.

Integra quarta: teljes negyedrészt, → *quarta*.

Interesse: kamat.

Ispotály, ispitály: szegényház.

Item: szintén.

Kalangya (kalongya, gelima): gabonaféléből álló rakás. Mennyisége helységenként is változhatott. Rendszerint 26-32 kévéből rakták össze. → *kepe*.

Káplán: segédlelkész, a mezővárosok második lelkésze.

Kepe: gabonarakás, szövegeink szerint általában 52-64 kévéből állt. Többnyire a → *kalangya* kétszerese volt.

Kereszt: gabonarakás. Általában a → *kalangya* fele, tehát 13-16 kévé.

Kíla: úrmérték gabona mérésére, vidékenként változó úrtartalommal. Egyes helyeken egy, másutt két → *mérővel* vették egyenértékűnek.

Köböl (cubulus): régi borúrmérték, területileg és történetileg is változott. A XVI-XVIII. században a budai köböl 8,5 liter, az egri 23,5 liter, a miskolci 16,9 liter, a kassai

pedig 13,6 liter mennyiséget jelentett. Gabona mérésére a 83 literes kassai, a 166 literes pelsóci, a 118 literes miskolci köből volt leginkább használatos. Mindkét esetben érvényes, hogy a jelentősebb helységek saját mérőedénnyel rendelkeztek, változatos úrtartalommal.

Kötél: területmérték, amely hozzávetőlegesen megfelel a kis holdnak (1200 négyszögöl).

Lectio: olvasni tanuló diák.

Magistratus: tanács, városok, mezővárosok vezető testülete.

Manipulus: kéve. (Legtöbbször többes szám alanyesetben: manipuli = kékék, vagy tárgy-esetben: manipulos = kékéket, leginkább azonban rövidítették: manip.).

Matricula: Egyházi határozatokat, rendelkezéseket, emlékeztetere való dolgokat tartalmazó jegyzőkönyv.

Megye: így nevezték az anyaegyház és a leányegyházak együttesét, valamint a leányegyházakat együtt és külön-külön is.

Mérő (coretum): edény szemes termés mérésére, a pozsonyi mérő 62,5 literes volt, egyébként úrtartalma vidékenként változott.

Mester: - latin magister - többnyire az alsó fokú iskola tanítója. A „tanító” kifejezés kizárólag a lelkészt jelölte a XVII. században (lelki tanító).

Minister (Verbi Divini Minister): lelkész (Isten igéjének szolgája).

Mola (molendium): malom (molna = malma).

Negligens: hanyag, gondatlan.

Notarius: jegyző.

Nyomás: az a földdarab, határrész, amelyet a termés betakarítása után a következő vetésig legeltettek. A nyomásos gazdálkodásban a szántóterületnek összefüggő részét a közösség akaratának megfelelően egységesen művelték. A két- vagy háromnyomásos gazdálkodásban a felváltva megművelt (őszi, tavaszi, parlag) területeket nyomásnak nevezték.

Obulus: a magyar → *dénár* felét érő pénz.

Octava: a tized nyolcadrésze, sok helyütt lelkészi javadalmi tétel.

Oeconomus: különféle felügyelői feladatokat ellátó diák.

Offertorium: a gyülekezet ünnepi ajándéka a lelkész számára. Sok helyen az úrvacsoraszertés alkalmával gyakorolták, esetleg házasságkötéskor is. Olykor a tanító is részesedett belőle. Vö. → *garas-pénz*.

Olvásó: a latin nyelv alapjait tanuló, abban már haladást tett diák elnevezése. (vö. Általános rendeletek; tandíj).

Palánt szőlő: új ültetésű szőlő.

Partialis congregatio: részgyűlés, amelyben csak a meghívottak vannak jelen. → *zsinat*.

Partialis (synodus): részzsinat; → *zsinat*.

Passio-mondás: Krisztus szenvedésének történetét nagypénteken elénekelte a kántor, vagy a tanító, olykor a lelkész. A középkorból fennmaradt szokást a XVIII. században már tilalmazta az egyházi felsőbbség.

Pénz: → *dénár*.

Poeta: A latin nyelv tanulásában annyira előrehaladott diák, hogy versgyakorlatokkal foglalkozik, verseket is tud szerkeszteni. A XVII. században a legmagasabb szinten lévő tanulócsoporthoz tartoztak a kisgimnáziumokban.

Polgár: a mezővárosi vagy községi bíró mellett lévő testület tagja. Nevezték esküdt polgárnak, esküdtnek is.

Poltura: általában a magyar → *dénár* felét érő aprópénz, később – a XVIII. században – 1 poltura = 3 dénár.

Praebitor: diáktisztviselő, aki a diákközösség gazdasági ügyeit intézte.

Praceptor: 1. tanár. 2. Sárospataki Kollégiumban segédtanár, többnyire nagy diák.

Primarius: a latin nyelv tanulásában előrehaladott diák, valószínűleg megfelel az igergozónak (vö. Általános rendeletek; tandíj). → *tertiarius, secundarius*.

Proficiál: halad. Így emlegették a diákok előrelépését a tanulásban.

Prospicial: utána jár, utána néz valaminek, gondoskodik valamiről.

Proventus: jövedelem.

Purgál: tisztáz.

- Quarta*: a tized negyedrésze, sok helyütt lelkészi javadalmi tétel.
- Quinta*: ötödrész. Számos helyen lelkészi javadalmi tétel, az egyházi földek után kapott bérleti díj.
- Rector*: tanár. Így nevezték a pataki Kollégium tanárait (Comenius vezette be itt a professzor elnevezést), így hívták az iskolák tanítóit is.
- Rectoris proventus*: a tanító jövedelme.
- Reditus Magistri*: a mester, azaz a tanító jövedelme.
- Reditus Rectoris*: a rektor, azaz a tanító jövedelme.
- Reditus Scholae*: az iskola jövedelme.
- Responsio*: felelet.
- Rétor*: A latin nyelv tanulásában annyira előrehaladott diák, aki szónoklatok szerkesztésével, stílusgyakorlatokkal foglalkozik. A XVII. században általában a nagygimnáziumok tananyaga volt a retorika, vagy szónoklás.
- Rudimentista*: a latin nyelv alapjait, „elemeit” tanuló kisdíák → *alphabetista*, *ábécédárius*.
- Sabbathalis*: a malom szombatnapi jövedelme.
- Sátoros ünnepek*: a három főünnep, azaz húsvét, pünkösd, karácsony.
- Schola*: iskola.
- Secundarius*: latin nyelvtant tanuló diák, valószínűleg megfelel a *névszóragezónak* (vö. Általános rendeletek; tandíj). → *tertiarius*, *primarius*.
- Senior*: 1. az egyházmegye vezető lelképásztora. 2. a diákönkormányzat feje.
- Senioratus*: esperesség, egyházmegye.
- Servitutis ratio*: szolgálati rend. A lelkész, ritkábban a tanító, szolgálatának a beosztása azokon a helyeken, ahol egy lelkész (tanító) több helységben is szolgálatot teljesített.
- Sing*: régi hossz mérték, 62,2 cm.
- Syntaxista*: mondatszerkesztést tanuló diák. A latin nyelv tanulásában előrehaladott tanuló. A XVII. század közepén a legmagasabb poetai osztály alatt lévő tanuló csoport neve a kisgimnáziumokban.
- Szapu*: régi űrmérték, szemes termény mérésére szolgált. Általában a → *köböl* negyede, bár vidékenként ez is változhatott (hozzávetőlegesen 20, 30, 40 literes űrtartalommal).
- Szent János adója*: Szent János napján, december 27-én – esetleg június 24-én – szedett adó vagy ajándék.
- Szent Mihály adója*: Szent Mihály napján, szeptember 29-én szedett adó.
- Szer*: 1. rend, sor. 2. utca, falurész.
- Tanító*: lelki tanító – a lelkész. Korszakunkban az iskolai tanítót mesternek, vagy rektornak nevezték.
- Tanorok*: elkerített föld, mező. Az irtvány földeket gyakran el-, vagy körülkerítették. Ebből adódóan a *tanorok* dűlőnévvé vált.
- Tertiarius*: a latin nyelv alapjait tanuló diák elnevezése, valószínűleg megfelel az → *olvasónak* (vö. Általános rendeletek; tandíj); → *secundarius*, *primarius*.
- Tractus*: egyházmegye.
- Usus*: használat, gyakorlat, szokás.
- Ut supra*: mint fent.
- Véka*: űrmérték gabona mérésére, általában a → *köböl* negyede; → *szapu*.
- Verő ártány*, *verő disznó*: levágásra alkalmas (herélt) disznó.
- Vincellér*: a szőlő műveléséhez értő szakember.
- Visitatores*: egyházlátogatók.
- Zsellér*: általában jobbágytelekkel nem rendelkező, de földesúri függésben élő paraszt. Sokszor így nevezik a töredéktelken gazdálkodó, vagy a marhátlan jobbágyot is.
- Zsinat*: egyházi gyűlés; a XVI-XVII. században a generalis zsinaton minden lelkész és tanító megjelent, a partialis zsinaton csak a lelkészek egy része, illetve a meghívottak.